

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE KATILIM
BANKACILIĞININ GELİŞİMİ VE 2025
VİZYONU**

Mustafa Hakan ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
EKİM - 2020**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE KATILIM
BANKACILIĞININ GELİŞİMİ VE 2025
VİZYONU**

**DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜNALAN
JÜRİ : Doç. Dr. Atilla YÜCEL**

Mustafa Hakan ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
EKİM - 2020**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞININ
GELİŞİMİ VE 2025 VİZYONU**

Mustafa Hakan ŞİMŞEK

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY
Yıl : 2020, Sayfa: XI+110
Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Enver GÜNAY (Başkan)
: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜNALAN (Üye)
: Doç. Dr. Atilla YÜCEL (Üye)

Bir bankacılık türü olan katılım bankacılığı, bankacılık işlemlerini İslami esaslara uygun olarak yapmayı amaç edinen, faizin dinen haram olmasından dolayı kâr-zarar ortaklığını benimsemiş kuruluşlardır. Bu nedenle katılım bankaları, İslam dininin ruhuna, değer sistemine ve ahlâkına uygun olarak yönetilen bir bankacılık çeşididir.

Türkiye’de İslami bankalar, 1983 yılında “Özel Finans Kurumları” adıyla yasal olarak kurulmuştur. Özel Finans Kurumları 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda yapılan değişiklikle “Katılım Bankası” ismini alarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından 2015 yılında yayımlanan “Strateji Belgesi”nde, katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payının 2025 yılında %15 seviyesine ulaşması ve aktif büyüklüğün 300 milyar USD olması hedeflenmiştir. Türkiye’de 2019 yılsonu itibarıyla faaliyette bulunan altı katılım bankasının bankacılık sektörü içindeki paylarının %6,3 seviyesinde, aktif büyüklüklerinin ise 285 milyar TL civarında olduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında katılım bankalarının 2025 yılında ulaşmayı arzu ettikleri hedefleri, katılım bankalarının 2009-2019 yılları arasındaki yıllık bileşik büyüme oranı verisi üzerinden değerlendirilerek 2020-2025 yılları arasında gerekli olan büyüme verisi hesaplanmaya çalışılmıştır. Bu minvalde katılım bankacılığı sisteminin zayıflıklarına ve hedeflerin yakalanmasına yardımcı olabilecek önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Özel Finans Kurumları, Katılım Bankacılığı, Katılım Bankalarının 2025 Vizyonu.

**DEPARTMENT OF ECONOMICS
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**THE DEVELOPMENT OF PARTICIPATION
BANKING IN TURKEY AND 2025 VISION**

Mustafa Hakan SIMSEK

Supervisor : Assist. Prof. Enver GÜNAY
Year : 2020 , Pages: XI+110
Jury : Assist. Prof. Enver GÜNAY (Chairperson)
: Assist. Prof. Mustafa GÜNALAN (Member)
: Assist. Prof. Atilla YÜCEL (Member)

Participation banking, a type of banking, is an organization that aims to conduct banking transactions in accordance with Islamic principles and has adopted a profit-loss partnership because interest is religiously haram. Participation banks are therefore a type of banking managed in accordance with the spirit, value system and morality of the Islamic religion.

Islamic banks in Turkey were legally established in 1983 under the name of “Private Financial Institutions”. Private Financial Institutions continued their activities by taking the name “Participation Bank” with the amendment to the Banking Law No. 5411 in 2005.

In the “Strategy Document” published by the Association of Participation Banks of Turkey in 2015, it is aimed that the share of participation banks in the banking sector will reach 15% in 2025 and the asset size will be 300 billion USD. As of the end of 2019, the shares of the six participation banks operating in Turkey in the banking sector are 6.3% and the assets are about 285 billion TL. As part of this study, the goals that participation banks want to achieve in 2025 were evaluated based on the composite annual growth rate data of participation banks between 2009-2019 and the growth data required between 2020-2025. In this context, the weaknesses of the participation banking system and suggestions that can help achieve the goals were also included.

Keywords: Banking, Private Financial Institutions, Participation Banking, Participation Banks’ Vision for 2025.

ÖN SÖZ

Tez çalışmasını katılım bankacılığı konusunda oluşturma fikri, II. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi'ne bildiri hazırlığı içerisinde ortaya çıkmış, araştırdıkça fikir demlenmiş ve yazmaya başladıkça da şekillenmiştir. Cumhuriyetimizin 100. yılında '2023 Yılı Hedefleri' temasıyla ortaya konan vizyon hedefleri başlıklarından olan faizsiz finansın sektör payını artırma hedefi birçok araştırmacı gibi bende de merak ve heyecan uyandırmıştır. Tez çalışmamda, faizsiz bankaların dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim süreçleri; Türkiye'de halen faaliyette bulunan katılım bankalarının finansal ve finansal olmayan verileri ışığında 2025 yılında ulaşmayı arzuladıkları hedefleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu konuda çalışma isteğimi anlayışla karşılayıp beni cesaretlendiren tez danışmanımın da desteğiyle bu çalışma meydana gelmiştir. Bu vesileyle de danışmanım Sn. Dr. Öğr. Üyesi Enver GUNAY' a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmalarım esnasında dünyaya yeni gözlerini açan, tezimle birlikte büyüyen ve bilmeden pek çok kez beni alıkoyan ancak verdiği pozitif enerjisiyle kaybımı telafi ettiren sevgili oğlum Kaan Alp'e, hayatımın her anında destek ve sevgisi ile güç veren eşim Nihal'e ve son olarak beni bu günlere getiren değerli anne ve babama minnettarım.

Mustafa Hakan ŞİMŞEK
Ekim-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. BANKA KAVRAMI VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ	6
3.1. Banka Kavramı	6
3.1.1. Bankacılık Kavramının Tarihsel Gelişimi	7
3.1.1.1. Dünyada Bankacılık Kavramının Tarihsel Gelişimi	7
3.1.1.2. Türkiye’de Bankacılık Kavramının Tarihsel Gelişimi	10
3.1.2. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Özellikleri	12
3.1.2.1. Anonim Şirket Türünde Kurulma	13
3.1.2.2. Mevduat veya Katılım Fonu Toplama Yetkisine Haiz Olma	13
3.1.2.3. Sınıflandırmaya Tabi Olma	13
3.1.2.4. Denetime Tabi Olma	14
3.1.3. Türkiye’deki Banka Türleri	14
3.1.3.1. Mevduat Bankaları	16
3.1.3.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	18
3.1.3.3. Katılım Bankaları	19
3.2. Katılım Bankacılığı Sisteminin Doğuşu	21
3.2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı	22
3.2.2. Katılım Bankalarının Kurulma Sebepleri	23
3.2.2.1. Ekonomik Sebepler	23
3.2.2.1.(1). Faize İkame Olma	24
3.2.2.1.(2). Atıl Kapasiteden Pay Alma	24
3.2.2.1.(3). Konvansiyonel Bankaların Pazar Hâkimiyetini Kırma	24
3.2.2.1.(4). Yerli Sermayenin Ülke İçinde Kalmasını Sağlama	25
3.2.2.2. Dini Sebepler	25
3.2.2.3. Sosyal Sebepler	27
3.2.2.4. Siyasi Sebepler	27
3.2.3. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkışı	28
3.2.3.1. Dünyada Katılım Bankacılığı	28
3.2.3.2. Uluslararası İslami Bankacılık Örgütlerinin Ortaya Çıkışı	33
3.2.3.2.(1). İslam Kalkınma Bankası (IDB)	34
3.2.3.2.(2). İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI)	35
3.2.3.2.(3). Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB)	35
3.2.3.2.(4). İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi (CIBAFI)	36
3.2.3.2.(5). Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)	36
3.2.3.2.(6). İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)	37
3.2.3.2.(7). Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA)	37
4. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI	38
4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	38
4.1.1. 1983-2005: Özel Finans Kurumları	39
4.1.2. 2005-Günümüz: Katılım Bankaları	41
4.2. Katılım Bankalarının Yasal Çerçevesi	42
4.3. Türkiye’de Faaliyette Bulunan Katılım Bankaları	43
4.3.1. Yabancı Özel Sermayeli Katılım Bankaları	50
4.3.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	50

4.3.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	51
4.3.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	52
4.3.2. Kamu Sermayeli Katılım Bankaları	53
4.3.2.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	53
4.3.2.2. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	54
4.3.2.3. Türkiye Emlâk Katılım Bankası A.Ş.	55
4.4. Katılım Bankalarında Fon Yönetimi	56
4.4.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	57
4.4.1.1. Özel Cari Hesaplar	58
4.4.1.2. Katılma Hesapları	59
4.4.1.3. Murabaha Sendikasyonu	59
4.4.1.4. Sukuk	60
4.4.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri	62
4.4.2.1. Murabaha	63
4.4.2.2. Selem	64
4.4.2.3. İstisna	65
4.4.2.4. Teverruk	66
4.4.2.5. Komodite	66
4.4.2.6. Mudarebe	67
4.4.2.7. Müşareke	67
4.4.2.8. İcare	68
4.4.2.9. Wakala	69
4.4.2.10. Karz-ı Hasen	69
4.4.2.11. Tekafül	70
4.4.3. Katılım Bankalarının Sunulan Diğer Hizmetler	71
5. KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI VE 2025 YILI VİZYONLARI	73
5.1. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları	73
5.1.1. Atıl Fonları Ekonomiye Kazandırma	73
5.1.2. Ülkeye Dış Kaynak Transferi Sağlama	74
5.1.3. Kayıt Dışı Ekonominin Gelişimine Engel Olma	75
5.1.4. Reel Sektörü Finanse Ederek Büyüme Hızlandırma	75
5.1.5. Rekabetin Gelişimine ve İstihdama Katkı Sağlama	76
5.1.6. Ülkenin Vergi Gelirlerini Artırma	77
5.1.7. Finansal Krizlere Karşı Daha Dayanıklı Olma	78
5.2. Katılım Bankalarının Oluşturduğu Potansiyeller	79
5.2.1. Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri	79
5.2.2. Katılım Bankalarının Fırsatları ve Tehditleri	81
5.3. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Vizyonu	82
5.3.1. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi	83
5.3.2. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Hedeflerine Yönelik Çalışmalar	88
5.3.2.1. Sektörel Strateji ve Koordinasyona Yönelik Çalışmalar	90
5.3.2.2. Ürün Çeşitliliği ve Gelişimine Yönelik Çalışmalar	91
5.3.2.3. Danışma Kurullarına Yönelik Çalışmalar	92
5.3.2.4. Eğitim, İnsan Kaynakları ve Sertifikasyona Yönelik Çalışmalar	92
5.3.2.5. Kurumsal İletişim, Algı ve İtibara Yönelik Çalışmalar	93
5.3.2.6. Katılım Bankacılığı Sisteminin Gelişimine Yönelik Diğer Çalışmalar	94
6. SONUÇ	97
KAYNAKLAR	101
ÖZ GEÇMİŞ	101

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI	:İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Teşkilatı
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	:Anonim Şirket
ATM	:Otomatik Para Çekme Makinası
BAE	:Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	:Bireysel Emeklilik Sistemi
BIS	:Uluslararası Ödemeler Bankası
BIST	:Borsa İstanbul
BKK	:Bakanlar Kurulu Kararı
BKn	:5411 Sayılı Bankacılık Kanunu
BnK	:4389 Sayılı Bankalar Kanunu
BSMV	:Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CIBAFI	: İslami Bankacılık ve Finans Kurumları Genel Konseyi
DESİYAB	: Devlet Sanayi İşçi ve Yatırım Bankası
DIYK	:Diyanet İşleri Yüksek Kurulu
EUR	:Avrupa Birliği Para Birimi
GSYH	:Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HMB	:Hazine ve Maliye Bakanlığı
IBRD	:Dünya Bankası
IDB	:İslâm Kalkınma Bankası
IFSB	:İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IICRA	:Uluslararası İslam Uzlaşma ve Tahkim Merkezi
IIFM	:Uluslararası İslami Finansal Piyasa
IIRA	:Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı
IMF	:Uluslararası Para Fonu
İFM	:İstanbul Uluslararası Finans Merkezi

İİT	:İslam İşbirliği Teşkilatı
KDV	:Katma Değer Vergisi
KGF	:Kredi Garanti Fonu
KHK	:Kanun Hükümünde Kararname
KKDF	:Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
KOBİ	:Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	:Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Bşk
MASB	:Malezya Muhasebe Standartları Kurulu
M.Ö.	:Milattan Önce
M.S.	:Milattan Sonra
NBC	:The National Commercial Bank
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ÖFK	:Özel Finans Kurumları
ÖFKB	: Özel Finans Kurumları Birliği
ÖFKBV	:Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı
POS	:Point of Sales (Satış Noktası)
PTT	:Posta ve Telgraf Teşkilatı
RG	:Resmi Gazete
SPK	:Sermaye Piyasası Kurumu
SPL	:Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.
TCMB	:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TBB	:Türkiye Bankalar Birliği
TDK	:Türk Dil Kurumu
TKB	:Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
TKBB	:Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TKK	:Tarım Kredi Kooperatifleri
TL	:Türk Lirası
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	:Türk Parası

TSB	:Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
USD	:Amerikan Doları
VKŞ	:Varlık Kiralama Şirketi
YBBO	:Yıllık Bileşik Büyüme Oranı
YP	:Yabancı Para

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. 31.03.2020 İtibarıyla Mevduat Bankaları ve Bazı Seçilmiş Göstergeleri.	17
Tablo 3.2. 31.03.2020 İtibarıyla Kalkınma ve Yatırım Bankaları ve Bazı Seçilmiş Göstergeleri.....	19
Tablo 3.3. 30.06.2020 İtibarıyla Katılım Bankaları ve Bazı Seçilmiş Göstergeleri.	21
Tablo 3.4. Faizsiz Finansın Kilometre Taşları.....	29
Tablo 3.5. 2015 Yılı İtibarıyla Aktif Büyüklüğe Göre Dünyanın En Büyük İlk 10 İslami Bankası.....	33
Tablo 4.1. 1983-2005 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren ÖFK'lar	40
Tablo 4.2. Türkiye'de 30.06.2020 İtibarıyla Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları ve Bu Bankalara Ait Seçilmiş Göstergeler.....	42
Tablo 4.3. Türkiye'de Faizsiz Finansın Kilometre Taşları.....	44
Tablo 4.4. Türkiye'de Faaliyette Bulunan Katılım Bankalarının 30.06.2020 İtibarıyla Başlıca Finansal Göstergeleri	45
Tablo 4.5. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin Şirket Ortaklık Payları.....	50
Tablo 4.6. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri.	51
Tablo 4.7. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları	51
Tablo 4.8. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri.....	52
Tablo 4.9. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'nin 20.09.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları.....	52
Tablo 4.10. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri	53
Tablo 4.11. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin 20.09.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları	53
Tablo 4.12. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri.....	54
Tablo 4.13. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin 20.09.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları	54
Tablo 4.14. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri.....	55
Tablo 4.15. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları.....	56
Tablo 4.16. T. Emlak Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri.....	56
Tablo 4.17. Katılım Bankaları Tarafından Verilen Hizmetler.....	56
Tablo 4.18. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün 2018-2019 Yılı Sonu İtibarıyla Toplanan Fon Tutarlarının Karşılaştırılması.....	57
Tablo 4.19. 30.06.2020 İtibarıyla Katılım Bankalarının Bilançosundaki Pasif Kalemleri	58
Tablo 4.20. Katılım Bankalarının 01.01.2012- 31.08.2020 Tarihleri Arasındaki Sukuk İhraçları	61
Tablo 4.21. Katılım Bankalarının Başlıca Fon Kullanırma Yöntemleri.....	62
Tablo 4.22. Türkiye'deki Katılım Bankalarının 2019-2020/2.Çeyrek Karşılaştırmalı Fon Kullanırma Miktarları.....	63

Tablo 5.1. Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektörü 2010-2019 Dönemleri Arası Personel ve Şube Sayıları.....	77
Tablo 5.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının 2019 Yılı İçinde Devlete Ödedikleri Vergiler	78
Tablo 5.3. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Sektörel Hedefleri.....	82
Tablo 5.4. Katılım Bankalarının Mevcut Potansiyellerini Sürdüremeleri Durumunda 2025 Yılında Ulaşacakları Finansal Göstergeler.	83
Tablo 5.5. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Aktif Büyüklükleri ve Bu Büyüklüklerin 2009-2019 Yılları Arasındaki Değişimi	84
Tablo 5.6. 2020-2025 Yılları Arasında Bankacılık Sektörünün %18,34 ve Katılım Bankacılığı Sektörünün %23,65 Büyümesi Durumunda Ulaşılacak Aktif Toplamı ve Pazar Payı Senaryosu.....	85
Tablo 5.7. 2020-2025 Yılları Arasında Bankacılık Sektörünün %18,16 ve Katılım Bankalarının Tahmini %36,70 Aktif Toplamı Büyüme Senaryosu ve Pazar Payı	86
Tablo 5.8. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Toplanan Fon Büyüklükleri ve Bu Büyüklüklerin 2009-2019 Yılları Arasındaki Değişimi.....	86
Tablo 5.9. 2020-2025 Yılları Arasında Toplanan Fonlarda Bankacılık Sektörünün %17,42 ve Katılım Bankacılığı Sektörünün %23,05 Büyümesi Durumunda Ulaşılacak Toplanan Fon Miktarı ve Pazar Payı Senaryosu	87
Tablo 5.10. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Büyüklükleri ve Bu Büyüklüklerin 2009-2019 Yılları Arasındaki Değişimi	87
Tablo 5.11. 2020-2025 Yılları Arasında Kullandırılan Fonlarda Bankacılık Sektörünün %20,72 ve Katılım Bankacılığı Sektörünün %19,62 Büyümesi Durumunda Ulaşılacak Toplanan Fon Miktarı ve Pazar Payı Senaryosu	88
Tablo 5.12. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Hedeflerine Hazırlık Stratejileri	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekiller</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1. Türk Bankacılık Sistemini Oluşturan Banka Türleri.....	15
Şekil 3.2. 2019 Yılı İtibarıyla Faaliyetteki Banka Türlerinin Aktif Toplamlarının Sektör İçindeki Payları.....	15
Şekil 3.3. Türk Bankacılık Sektörü Aktiflerinin GSYH'ye Oranı.....	16
Şekil 3.4. Küresel Faizsiz Finans Varlıklarının Gelişimi	30
Şekil 3.5. Faizsiz Bankacılık Varlıklarının Gelişimi.	31
Şekil 3.6. 2018 Yılı Küresel Faizsiz Finans Varlıklarının Ürün Bazlı Dağılımı	31
Şekil 3.7. 2015 Yılı İtibarıyla İslami Bankacılık Türünde Dünyanın En Büyük İlk 10 Ülkesi	32
Şekil 3.8. 2015 Yılı İtibarıyla İslami Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren En Büyük 10 Ülkenin Dünya ve Ülke Pazar Payları.....	32
Şekil 3.9. İslam Kalkınma Bankası'nın Ana Ortakları.	34
Şekil 4.1. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Aktif Gelişimleri ve Bankacılık Sektör Payları	46
Şekil 4.2. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Topladıkları Fonlar ve Bu Fonların Bankacılık Sektörü Fonları İçindeki Payı	47
Şekil 4.3. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandırdıkları Fonlar ve Bu Fonları Bankacılık Sektörü İçindeki Payı	47
Şekil 4.4. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Öz Kaynak ve Sermaye Yeterlilik Rasyosu Gelişimi.	48
Şekil 4.5. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Net Kâr ve Ortalama Özkaynak Kârlılıklarının Gelişimi.....	49
Şekil 4.6. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Şube ve Personel Sayısı Değişimi.....	49
Şekil 4.7. 2018 Yılı İtibarıyla En Büyük Sukuk Varlıklarına Sahip İlk 5 Ülke.	61
Şekil 5.1. Katılım Bankalarının Cari ve Katılma Hesapları Yoluyla Topladığı Fonların 2010-2019 Yılları Arasındaki Değişimi.....	74

1. GİRİŞ

Bankalar, günümüzde pek çok hizmete aracılık eden ticari müesseselerdir. Bu kuruluşların temel işlevleri mevduat adı altında topladıkları fonları verimli olarak gördükleri alanda kullanacak kişilere kredi adı altında borç olarak vermek olan; dolayısıyla da işleri düzenli olarak mevduat toplayıp kredi vermek olmuş olan finansal kuruluşlardır. Bu sebeple zaman içerisinde gerek gündelik hayatın, gerekse de ekonominin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir.

Bankacılık tarihi paranın tarihi kadar eskiye dayanmakla birlikte ilk bankacılık faaliyetlerinin güvenilir oldukları gerekçesiyle mabetlerde yapıldığı düşünülmektedir. Eski çağlarda insanların birbirlerine yalnızca ihtiyaca binaen verdikleri ve karşılığında ilave bir değer istenmeyen borçlar, sonraki dönemde yaşanan bir takım gelişmeler ile birlikte belirli bir fazlalık (faiz) alınarak vermeye başlanmıştır. Bu nedenle faiz unsurunun tarihi de malın ya da paranın saklanma koşullarının insan tarafından öğrenilmesine dayanmaktadır. Faizli işlemler, 14. Yüzyıldan itibaren organize olmuş kuruluşlar tarafından; 18. yüzyıldan itibaren ise kurumsallaşmış modern bankalarca tüm dünyada faaliyet göstermeye başlamıştır.

İslami ya da yaygın kullanım adıyla katılım bankacılığı, İslam dininde faizin yasaklanmasından dolayı bankacılık işlemlerinde faiz yerine kâr-zarar ortaklığı prensibine dayalı olarak faaliyet gösteren bankalara denilmektedir. Faiz ticareti yapan konvansiyonel bankaların İslam ülkelerinde faaliyete geçmesiyle birlikte Müslüman düşünürler, tasarrufların değerlendirilmesini ve ekonomik hayatın getirdiği temel ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla İslam Hukuku'na uygun olarak dizayn edilmiş yeni bir bankacılık anlayışının kurulması gerektiğine inanmışlardır.

Katılım bankacılığı bir fikir olarak dünyada ilk kez 1955 yılında Pakistanlı Muhammed Uzeyr tarafından; katılım bankacılığı olarak ifade edilen finans türünün kurumsallaşmış yapısının dünyadaki ilk örneği ise Mısır'ın Mit Gamr bölgesi devlet başkanlığını 1960'lı yıllarda yürütmekte olan Cemal Abdül Nasır zamanında ortaya çıkmıştır.

Osmanlı döneminde faaliyet gösteren para vakıfları, faizsiz finans sisteminin ilk örneklerini temsil etmektedir. Bu vakıfların fon kullandırma sistemleri ile günümüz katılım bankaları belli noktalarda benzerlik göstermektedir. Türkiye'de bankacılık faaliyetleri ise batıya kıyasla oldukça geç bir dönemde başlamıştır. Batıdaki bankacılık faaliyetlerinin İslami anlayışa uygun olmaması bunda en önemli etkidir. Türkiye'de mevcut durumda ise üç tür banka bulunmaktadır. Bu bankalar mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankalarıdır. Türk bankacılık sisteminde bulunan üç banka türüne ait 54 banka bulunmakta olup; bu bankaların 34'ü mevduat, 14'ü kalkınma ve yatırım ve 6'sı da katılım bankacılığı türünde faaliyet göstermektedir.

Katılım bankaları, faiz içermemek koşuluyla geleneksel bankalar tarafından sunulan tüm hizmetleri müşterilerine sunabilmektedirler. Türkiye'de faaliyete geçtiği ilk yıllarda Özel Finans Kurumu (ÖFK) olarak isimlendirilen İslami bankalar, gerek yurt içi gerekse de yurt dışında muhatap ve muhabir bankalar ve iş çevreleriyle yaşanan bir takım sorunlardan dolayı 2005 yılında yürürlüğe giren yeni Bankacılık Kanunu ile katılım bankası olarak isim değiştirmişlerdir. Katılım bankalarının kendilerine özgü çalışma prensipleri ve sorumluluk alıcı yapılarıyla kayıt dışı ekonomiyle mücadele etme, bilhassa dini hassasiyetleri nedeniyle konvansiyonel bankacılık sisteminde değerlendirilmeyip yastık altı bırakılan tasarrufları sisteme dâhil etme, reel sektörün finansmanı sağlama, dışlama etkisini azaltma, konvansiyonel bankacılıkla rekabeti artırma, reel sektörde maliyetlerin düşürülmesi, özellikle petrol zengini körfez ülkelerindeki dış sermayenin ülkeye çekilmesi, istihdamın ve vergi gelirlerinin artırılması ve de milli gelirin artırılmasına destek olma gibi pek çok alana katkısı bulunmaktadır. Türkiye'de halen altı katılım bankası faaliyetlerini sürdürmekte olup bu bankaların üçü kamu sermayeli üçü ise yabancı özel sermayeli katılım bankalarıdır.

Katılım bankacılığı, gerek yatırım faaliyetleri kapsamında mevcut alacaklı borçlu ilişkisi yerine varlığa dayalı işlem yapmaları; gerekse de daha çok riskin müşteri

ile paylaşımına yönelik ortaklık ruhunu gözetmeleri nedeniyle, bankacılık sistemine yönelik algıyı olumlu yönde etkilemişlerdir. Devletin de olumlu desteğini alması neticesinde sektör 2008 yılından itibaren hızlı bir büyüme trendi yakalamış ve çalışmalarını hızlandırmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin 2015 yılında deklare ettiği 'Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025' raporunda katılım bankalarının amacının 2025 yılı itibarıyla bankacılık sektörü pazar payının %15'ine ulaşması ve bu bankaların sundukları finansal ürün ve hizmetlerin dünya standartlarında olması şeklinde ifade edilmiştir.

Çalışmada faizsiz bankacılığın tarihi gelişimi ve ortaya çıkış nedenlerine; Türkiye'de İslami bankacılık sistemine; faaliyette bulunan ve faaliyete geçmesi beklenen katılım bankalarına; katılım bankalarının Türk bankacılık sektöründeki yerine, işleyişine, fon toplama ve kullandırma yöntemlerine; katılım bankalarının 2009-2019 yılları arasındaki personel-şube sayılarına, aktif büyüklüklerine, toplanan ve kullandırılan fon miktarlarına; katılım bankacılığı sektörünün 2025 yılı hedeflerine; bu hedeflere ulaşılabilmesi için atılacak adımlara ve alınacak aksiyonlar değinilmiştir. Bunlara ek olarak Türk katılım bankalarının konvansiyonel bankacılığa göre sahip olduğu doğal avantajlara, güçlü ve zayıf yönlerine, taşıdıkları risklere ve ülke ekonomisine ne gibi katkıları olduğuna da yer verilmiştir.

Bu bilgiler ışığında Türkiye'deki katılım bankacılığının gelişimini ve bu sektörün 2025 yılında ulaşmayı arzu ettiği hedeflerini merkezine koyan bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:

Çalışmanın birinci kısmında; banka kavramının sözlük anlamı hakkında detaylı bilgi verildikten sonra, dünyada ve Türkiye'de bankacılık kavramının tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu kapsamda Türkiye'deki bankacılık sisteminin özelliklerine ve Türkiye'deki banka türlerine değinilmiştir. Akabinde ise giriş yapılan katılım bankacılığı kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği açıklanarak; kurulma nedenlerine, dünyadaki tarihsel geçmişine ve bu minvalde ortaya çıkan uluslararası İslami bankacılık örgütlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında; Türkiye'de katılım bankacılığın tarihsel gelişimi incelenmiş ve söz konusu gelişim 1983-2005 ve 2005-günümüz arası dönemleri itibarıyla sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda katılım bankalarının yasal ve mevzuatsal çerçevesi hakkında bilgi verilmiş; Türkiye'de hali hazırda faaliyet gösteren altı katılım bankasına ait geniş tarihi ve mevcut durumları ile alakalı bilgiler verilmiştir. Bölümün devamında katılım bankalarının fon yönetimleri kapsamında fon toplama, fon kullandırma yöntemlerinin neler olduğuna ve diğer bankacılık faaliyetleri anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü kısmında; katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkılarının neler olduğu genel başlıklar altında incelenerek hem dünya hem Türkiye özelinde bilgiler verilmiştir. Bölümün devamında katılım bankalarının güçlü ve zayıf olduğu yönleri detaylıca yer verildikten sonra özellikle sektörün 2025 perspektifine de olumlu/olumsuz, katkısı/zararı olacak fırsatları ve tehditlerine dikkat çekilmiştir. Devamında ise Türk Katılım Bankacılığı'nın 2025 yılında ulaşmayı arzu ettiği ve TKBB tarafından hazırlanan 2015-2025 yıllarını kapsayan 'Strateji Belgesi'nde vizyonel hedeflerin neler olduğunu irdelenmiştir. Belirlenen bu hedefler, 2025 yılına kadar sektörün mevcut/doğal büyüme verisi ile sektör aktiflerinin ulaşacağı miktar, aktiflerin toplam bankacılık sektörü içindeki pazar payı, kullandırılan ve toplanan fonların ulaşacağı miktar başlıkları altında ele alınmış; bu hedeflerin yakalanıp yakalanamayacağı değerlendirilmiş; sektörün aktif büyüklük ve pazar payı hedefine ulaşabilmesi için gereken ortalama büyüme verisi yapılan matematiksel hesaplamalarla tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Tezin sonuç kısmında bölümlerde elde edilen bilgilere, katılım bankalarının 2025 yılı hedeflerinden sapmaya neden olan sebeplere ve bu hedeflerin yakalanmasına yardımcı olacak/katkı sağlayacak önerilere yer verilmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu tez kapsamında daha önce yapılmış araştırmalar, araştırmaların sonuçları ve değerlendirmelerine ilişkin çıkarımlar kronolojik olarak aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır. Çalışmalar seçilirken, katılım bankacılığında meydana gelen gelişmeler ve sektör hedeflerine yönelik yapılan çalışmalar olmasına özen gösterilmiş, böylece tez çalışmasında yinelemeye düşmemek ve kavramsal çerçeveye yeni bir boyut kazandırmak hedeflenmiştir. Tez konusu ile ilgili yapılan seçilmiş bazı çalışmalar şunlardır:

Şahin (2007), “Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; faizsiz bankacılık teorik çerçevede ele alınarak katılım bankacılığının klasik bankacılıktan farkları ortaya konulmuştur. Çalışmanın devamında faizsiz bankacılığın dünyada ve Türkiye’de doğuşu ve ortaya çıkmasının gerekçeleri açıklanmaya çalışılmış, sistemin hukuki boyutuna kapsamın çok geniş olması nedeniyle genel hatlarıyla değinildiği görülmüştür. Çalışmanın devamında katılım bankalarının sunmuş olduğu ürün ve hizmetlerden bahsedilmiş, bu kurumların Türkiye ekonomisine katkıları ve diğer kurumlarla benzerlikleri ve farklılıklarına yer verilmiştir. Ayrıca katılım bankaları ile klasik bankacılık arasındaki karşılaştırma somut veriler ışığında grafiksel olarak ele alınmıştır.

Arabacı (2007), “Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; katılım bankalarının hem dünyadaki hem de Türkiye’deki gelişim sürecine değinilerek, bu bankaların fon toplama ve fon kullandırma sistemleri hakkında bilgiler verilmiş, katılım bankalarının gelişim gösterdiği 2001-2005 yılları arasındaki beş yıllık dönemde gelişimleri ve performansları irdelenmiştir. Ayrıca katılım bankalarının bankacılık kanununa tabi olmaya başlamalarıyla, sektörde yaşanan değişikliklere ve sektör içindeki paylarına yer verilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda ise katılım bankalarının sektördeki pazar paylarını daha çok artırabilmeleri için nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda görüş ve düşünceler ortaya konmuştur.

Doğan (2008), “Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; banka türlerine ait tanımlamalara yer verildikten sonra klasik ve faizsiz bankacılığın farklarına değinilmiş, faizsiz bankacılığın ortaya çıkışı ve tarihi gelişimi açıklanmıştır. Çalışma yirmiden fazla ülkede faizsiz bankacılığının nasıl uygulandığı konusunda bilgiler içermektedir. İlgili çalışmada son olarak Türkiye’de faizsiz bankacılığın ortaya çıkışı, gelişimi ve faizsiz bankacılığın Türkiye ekonomisindeki yeri ve öneminden bahsedilmiştir.

Kaya (2010), “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; Türkiye’de bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve katılım bankaların sektör içindeki yapısı açıklanmıştır. Çalışmanın devamında, faizsiz bankacılığın dünyadaki gelişimi ve genel olarak işleyişi açıklandıktan sonra; Türkiye’deki katılım bankacılığının gelişimi, genel durumu ve mevduat bankacılığı ile karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda Türkiye’deki katılım bankalarının veri zarflama metodu kullanılarak görece etkinlikleri karşılaştırılmıştır.

Tat (2014), “Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık) Sistemi Türk Bankacılık Sistemine Kazandırdığı Ürünler Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Gelişimi” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; katılım bankacılığının tanımı, işlevi, doğuşuna neden olan faktörler ve tarihinden bahsedildikten sonra, katılım bankaları tarafından sunulan ve Türkiye ekonomisine kazandırılan ürünlerden ve sektör üzerindeki olumlu etkilerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın devamında dünyada katılım bankacılığı uygulamaları ülke bazında ele alınmış, bu minvalde Türkiye’deki katılım bankaları hakkında bilgiler verilerek, faizsiz finans kurumlarının Türkiye ekonomisindeki yeri ve gelişimi araştırılmıştır.

Kutval (2014), “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; katılım bankacılığının dünyada ve Türkiye’de ne yöne gittiği;

Türk mali ve bankacılık sektörüne uygun fon kullandırma yöntemlerinin hangileri olduğu incelenmiştir. Çalışmada kavramsal olarak bankacılık hakkında bilgi verildikten sonra, faizsiz bankacılığın doğuşu, tarihi ve gelişimi hakkında açıklamalarda bulunulmuş, “Neden katılım bankacılığı?” sorusuna cevap aranmıştır. Küresel ölçekte katılım bankacılığı hakkında bilgi verildikten sonra, Türkiye’nin bu sistem içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Şahan (2015), “Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye’deki Durumu ve Kullandığı Yöntemler (Murabaha)” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; katılım bankalarının doğuşuna, doğuş nedenlerinin gelişimine, katılım bankalarının özelliklerine ve hukuki yapılarına; katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerine değinildikten sonra, katılım bankalarının Türkiye’deki gelişim süreci ele alınarak sistemin “Özel Finans Kurumu” niteliğinden “Katılım Bankası” yapısına geçiş süreci ele alınmış, katılım bankalarının Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemine ayrıca katılım bankaları ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri yönünden karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Mahmud (2016), “Türkiye’de Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etme Nedenleri” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; İslamiyet öncesi medeniyetlerdeki faizsiz finansman örneklerine değinilmiş, devamında İslamiyet sonrasında faizsiz bankacılığın İslami bankacılığa dönüşme süreci ve modern bankalar kurulmadan önceki İslam toplumlarında görülen bankacılık faaliyetleri anlatılmıştır. Çalışmanın devamında faizsiz bankaların kurulması, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri, dünyadaki gelişim seyri ve ekonomiye olan katkısı anlatılmaya çalışılmıştır.

Malkır (2017), “Katılım Bankacılığında Ürün Çeşitliliğinin Değerlendirilmesi ve Türkiye’deki Gelişimi” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; katılım bankalarına ait veriler tarihsel süreç yöntemi ile, konvansiyonel bankalarla mukayesesi ise oran analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Çalışmada finansal sistem ve bankacılık sektörüne ilişkin kavramlar açıklandıktan sonra katılım bankalarının kullandıkları önemli enstrümanlar özellikle de sukuk hakkında bilgiler verilmiş, devamında katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları, gelişimleri, büyüme eğilimleri, kârlılıkları ve sermaye yeterlilikleri incelenmiştir. Bazı seçilmiş bankalar üzerinden katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların performans ölçümleri (karlılık, sermaye yeterliliği, aktif ve likidite performansı açısından) yapılarak, karşılaştırmalı etkinliklerinden bahsedilmiştir.

Kelleroğlu (2017), “Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; bankacılık sistemine ilişkin bilgiler verildikten sonra katılım bankacılığının tarihçesi ve yasal durumuna değinilmiş, faiz kavramı ve İslam’da faiz yasağı ele alınmıştır. Akabinde katılım bankacılığında fon toplama ve kullandırma yöntemleri, dünyada ve Türkiye’de katılım bankacılığı uygulamaları ve katılım bankacılığının gelişimleri değerlendirilmiştir. Anılan çalışma neticesinde, Türkiye’de katılım bankalarının ilk kurulduğu yıllarda sunmuş oldukları ürünlerin içerisinde mudarabanın %20 gibi büyük bir yer işgal etmesine karşın yıllar ilerledikçe sundukları ürün ve hizmet yelpazesinin genişlediği ve mudaraba oranının %1-2’lere kadar düştüğü ifade edilmiştir. Katılım bankalarının gelişmelerinin önündeki en büyük engellerin katılım bankacılığının toplumsal düzeyde tanıtımının yapılamaması ve bu bankaların konvansiyonel bankaların sunmuş oldukları getiri ve/veya masrafların yakın ya da benzer nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Netice olarak ise hem dünyada hem de Türkiye’de katılım bankalarının sektör paylarının artış eğiliminde olduğu belirtilmiştir.

Arslan (2018), “Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; katılım bankalarının müşterilerine sundukları ürün ve hizmetlerde yeni bakış açıları incelenmiş, kamu bankalarının katılım bankacılığına girmeye başlamasıyla katılım bankacılığına muhtemel etkilerinin ve sonuçlarının neler olabileceği araştırılmıştır. Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payının her ne kadar artma eğiliminde olsa da halen yetersiz düzeyde olduğu; kamu katılım bankalarının kurulmasıyla müşterilerin

güvenirlilik açısından bu bankaları daha fazla tercih ettikleri ifade edilmiştir. İleriki dönemlerde gerek kamu gerekse de özel sektör tarafından yapılacak yatırımlarda artış olacağına vurgu yapılmıştır.

Topdağ (2018), “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye'deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; bankacılık kavramı, bankacılık tarihi, faiz kavramı ele alındıktan sonra katılım bankacılığının doğuşuna zemin hazırlayan unsurlardan bahsedilmiştir. Bu anlatılanların akabinde, Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları'nın müşterilerine sundukları getiri oranları ile konvansiyonel bankaların faiz oranları arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü araştıran bir nedensellik analizi yapılmıştır.

Şimşek (2019), “Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; dünyadaki ekonomik konjonktür ve İslam dininin bu konjonktüre bakışı ele alınmış, İslam dünyasının batılı ekonomilerden neden geri kaldığına yer verilmiştir. Bankacılık ve geçirdiği tarihsel evrelere yer verildikten sonra faiz yasağı ile katılım bankacılığı ilişkilendirilmeye çalışılarak katılım bankalarının ekonomiye olan somut katkılarından bahsedilmiştir. Akabinde katılım bankalarının sunduğu ürünlere yer verilerek katılım bankalarının geleceği ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Yenice (2019), “Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkileri; 2015-2018 Yılları Arası” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarının 2015-2018 yılları arasında ekonomiye etkilerinin incelenmesi amaçlanmış; bu kapsamda bankacılık sektörü, Türkiye ve dünyada katılım bankacılığı incelenmiş, katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma yöntemleri hakkında bilgi verilmiş ve katılım bankaları hakkında görüş ve önerilere yer verilmiştir.

Çidem (2020), “Katılım Bankacılığı: Mevcut Durum, Tartışmalar ve Öneriler” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde; geleneksel bankacılığın dünyada ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi ele alındıktan sonra kavramsal olarak katılım bankacılığı açıklanarak katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde katılım bankalarının dünyada ve Türkiye’deki tarihsel gelişiminden, bu alanda ortaya çıkan uluslararası organizasyonlardan ve bazı seçilmiş ülke örneklerinden bahsedilmiştir. Son olarak ise katılım bankacılığının Türkiye’deki gelişimi, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, rakamlarla sistemin Türkiye’deki mevcut durumu ve bu alanda yaşanan tartışmalara değinilerek bu tartışmaları en aza indirmek ve sistemin geliştirilebilmesi adına bir dizi önerilerde bulunulmuştur.

3. BANKA KAVRAMI VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ

Banka kavramının tarihi, ticari ilişkilerin başladığı zamana kadar gitmekte ve temelleri insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Bu sebeple bankalar zaman içerisinde gerek gündelik hayatın, gerekse de ekonominin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir. Bankaların varlıklarını ve gelişimlerini ilerleyen zaman içerisinde sürdürecekleri düşünülmektedir.

Bankalar, bazı nitelik ve özellikleriyle diğer işletmelerden farklılık göstermektedirler. Bu farklılığın temelinde hitap ettikleri müşteri kitlesi, sundukları bir takım farklı ürün ve hizmetler ve ekonomiyi yönlendirici yapıları bulunmaktadır (Eyüpgiller, 2000: 1). Ayrıca bankaların bulunmadığı bir ticari hayatta yurt içi ve yurt dışı bir takım finansal işlemlerin düzenli ve sürekli olarak yürütülebilmesinin çok daha zor bir hale geleceği aşikârdır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011:1).

Günümüzde ülkelerin kalkınma ve gelişiminde bankalar, lokomotif görevi üstlenmektedirler. İktisat biliminin en temel öğretilerinden olan tasarruflar, büyümenin ve kalkınmanın itici gücünü oluşturduğundan, bir ülkenin tasarruflarını artırılabilmesinin yolu güçlü bir mali sisteme ve bankacılık sektörüne sahip olmaktan geçmektedir (Günel, 2001:1).

Bankaların tarihlerinin yüzyıllar öncesine dayanması, geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, geçen uzun sürede kurumsallaşmalarını tamamlamaları, toplumun geneline hitap etmeleri, teknolojideki gelişmelere kısa sürede adapte olmaları gibi faktörlerin etkisiyle dünyadaki tüm ülkeler açısından en önemli kuruluşlardan biri olma özelliklerini sürdürmektedirler (Doğan, 2017: 4).

3.1. Banka Kavramı

Ekonomi içerisinde harcamaları tasarruflarından az olan fon arz edenlerle, harcamaları tasarruflarından fazla olan fon talep edenleri karşı karşıya getirme fonksiyonu bankaların en temel görevleridir. Bankaların tasarrufları krediler vasıtasıyla kârlı alanlara yöneltilmesini sağladıkları ölçüde ekonomik kalkınmaya ve gelişmeye önemli ölçüde katkı sunmaktadırlar (Babuşcu ve Hazar, 2016: 89).

Bankalar, günümüzde pek çok hizmete aracılık eden ticari müesseselerdir. Bu kuruluşların temel işlevleri mevduat adı altında topladıkları fonları, verimli olarak gördükleri alanda kullanacak kişilere kredi adı altında borç olarak vermek, dolayısıyla işleri düzenli olarak mevduat toplayıp kredi vermek olmuş olan finansal kuruluşlardır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 2).

Daha geniş bir tanım itibarıyla bankalar, faizle borç para alıp borç para veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve bunun dışında diğer ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toplayarak bunları gelir getirici işlere kredi adı altında borç vermek suretiyle kanalize ederler. Böylece tasarruflar ile yatırımların optimum seviyede değişiminin gerçekleşmesini sağlayan düzenleyiciler olarak da önemli bir görevi yerine getirmektedirler. Ayrıca, küçük miktardaki tasarrufların bir havuzda birikerek büyük yatırımların finanse edilmesine olanak sağlamaktadırlar. Bunlara ek olarak ticari ve bireysel ödemelere aracılık, para nakli, çek ve senet tahsili, kredi kartı, havale, EFT, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler karşılığında faiz, masraf, komisyon ve vadesiz mevduat geliri olarak adlandırılan çeşitli gelirler elde ederler. Bu bakımdan bankaların en temel kârını borç para alırken ödedikleri faiz ile para satarken aldıkları faiz arasındaki fark oluşturmaktadır. Günümüz bankacılık sisteminde faiz gelirleri kadar faiz dışı gelirler de önemli bir gelir kalemini oluşturmakta ve önemini giderek artırmaktadır (Yazıcı, 2017: 2).

Bankalar, ekonominin ihtiyacı olan fonları toplayıp bu fonlara ihtiyaç duyan kesime kullandırdıklarından, ekonomideki yatırımları hızlandırmakta, atıl paranın sermayeye dönüşmesini sağlamakta ve finansal sistemi derinleştirmektedirler. Bu

kurumların finansal piyasalardaki konumları güvene ve itibara bağlı olarak kurulmuştur. (Ertem, 2015: 3)

Bankalar para, kredi ve sermaye ile ilişkilendirilebilecek her çeşit işlemi yapmakta, düzenlemekte ve kamu veya özel kişiliğe sahip işletmelerin bu alanlardaki her tür gereksinimini karşılamayı temel uğraş konusu olarak seçmişlerdir (Doğan, 2017: 3-4). Dolayısıyla paranın ve sermayenin dolaşımının istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi için finansal olanakların yaratılması ve parasal yatırım tercihlerinin sunulması işlemleriyle uğraşan kurumlar olduklarından, bankacılık sistemi ekonominin genel durumu ile her zaman iç içedir. Ekonomilerin yapısında meydana gelen bozulmalar mali sistemin ve bankaların yapısının bozulmasına neden olmaktadır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 90).

3.1.1. Bankacılık Kavramının Tarihsel Gelişimi

Bankalar, tarihsel süreçte görevler üstlenirken bulunulan dönemin özelliklerine uygun olarak yerine getirmişler ve para ile karşılıklı etkileşim içinde olmuşlardır (Altan, 2001: 42). Bu nedenle banka kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, paranın gelişimi ile paralellik göstermektedir. Para ve bankacılığın tarihinin, insanlığın tarihi kadar eskiye dayandığı düşünülmektedir. İnsanların birlikte yaşamaya başlamaları ile ticaret ve bankacılık faaliyetleri gelişmeye başlamıştır (Yazıcı, 2017: 2).

Dünyada bankacılık faaliyetlerinin tarihsel gelişimi çok eskilere dayanmakla birlikte Türkiye’de bankacılık faaliyetlerinin gelişiminin 19.yy’dan itibaren gayrimüslim azınlıklarla başlamaktadır. Bunun temel sebebin ise bankacılık faaliyetlerinin temel dayanağı olan faiz sistemine karşı İslam dininin olumsuz bakışı ve Osmanlı içerisinde var olan vakıf müessesesinden dolayı ödünç işlemlerinin yardımlaşma ve dayanışma temelinde karşılanmasıdır.

3.1.1.1. Dünyada Bankacılık Kavramının Tarihsel Gelişimi

Tüm dünya dillerinde genel olarak ‘banka’ diye ifade edilen kelimenin İtalyanca ‘banco’ kelimesinden geldiği tahmin edilmektedir. Banco kelimesinin İtalyancadaki anlamı masa, sıra ya da tezgâh demektir. Çalıştıkları yerlere ‘banchum’, kendilerine de ‘bancheri’ denilen Lombardiyalı Yahudiler ilk bankerler kabul edilmektedirler (Günel, 2001: 6). Lombardiyalı Yahudiler, pazarlara kurdukları bancolar vasıtasıyla bankacılık faaliyetlerini yerine getirmişlerdir. Bu bankerlerden bazılarının taahhütlerini yerine getiremediklerinden dolayı batmaları neticesinde halk bu bankerlerin bancosunu kırmış, bu nedenle de batı dillerinde iflas eden kişilere banco kelimesinden türeyen ‘bankrupt’ denilmiştir (Parasız, 2000b: 107).

M.Ö. 9000-6000’li yıllarda evcilleştirilen canlı hayvan ve bitkiler pazarlarda değiş tokuşa aracılık etmeye başlamış böylece bu maddeler paranın ilk formu olarak kullanılmıştır (Yazıcı, 2017: 2).

Dünya tarihinde ilk bankacılık faaliyetlerinin eski Sümerlilere, Babillilere ve Asurlulara dayandığı sanılmaktadır. M.Ö. 3500’lü yıllarda Sümerlilerde maket veya mabet olarak adlandırılan dini kuruluşlarla bankacılık faaliyetlerinin başladığı kabul edilmektedir (Parasız, 2000b: 108). Yapılan kazılar neticesinde ise M.Ö. 3400’lü yıllarda Mezopotamya’da bulunan Sümerlilerin Uruk (Ourouk) kent devletindeki güneş tapınaklarından olan ‘Kızıl Tapınak’ ın bilinen ilk banka olduğu kabul edilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 2). Bir yönüyle yaşanan dünyanın diğer yönüyle de ölümden sonraki hayatın egemenliğini temsil etmesi yönünden; ayrıca hırsızlıktan ve talandan korunmak amacıyla mabetler ve tapınaklar o çağlardaki en güvenilir yerler olarak görülmüştür (Hazar ve Babuşcu, 2017: 4). Bu tapınak ve mabetlere pek çok insan değerli eşyalarını, para yerine kullanılan nesnelere bırakmışlar; bunlara tanrılara sunulacak hediyelerin de eklenmesiyle din adamlarının ellerinde büyük birikimler oluşmuştur. Din adamları ellerindeki bu birikimlerin atıl olarak beklemesi yerine onları ihtiyacı olanlara bazı güvenceler karşılığında ödünç vermişler, daha sonra hediyesi

(faizi) ile geri almışlardır (Ertem, 2015: 4). Bu nedenle mabette görevli din adamlarının da ilk borç verenlerden oldukları kabul edilmektedir (Parasız, 2000b: 107).

Mabetler harman veya hasat zamanı ödenmek üzere tohum, ekipman vb. gibi malların alımı için çiftçilere ilk dönemlerde aynı, ilerleyen zamanlarda ise nakdi kredi açtıkları yapılan kazılardan tespit edilmiştir (Kandemir, 2017: 43). Bu kazılardan çıkan belgelerden çok düzenli bir şekilde örgütlenmiş bu mabetlerin, temel faaliyet alanlarının mevduat kabulü ve ikraz (ödünç) olduğu; bunun yanında bir hesaptan diğer hesaba yapılacak transferlerin, ödeme ve teslim işlemlerinin nasıl gerçekleştirildiği anlaşılmıştır (Parasız, 2000b: 107).

Günümüze ulaşan en eski bankacılık kanunları ise M.Ö. 2000'li yıllarda hüküm süren Eshunanca Krallığı'na aittir. Faiz oranları '5 şekel gümüşe 1 şekel gümüş' yani %20 olarak belirlenmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 2). Babil'in altıncı kralı olan Hammurabi'nin kendi adını taşıyan ünlü Hammurabi kanunlarında mabetlerin ödünç işlerini nasıl yöneteceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olacağı, borçlunun hangi mallarının ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılmıştır. İkraz senetleri killere birkaç nüsha olarak yazılıp pişirilerek biri mabette, diğeri kentin belge arşivinde saklanmış, diğeri de borçla ilgililere verilmiştir (Eyüpgiller, 2000: 7). Ödünç işleri sırasında faiz alınmasına izin verilmiştir. Faiz oranı tahıl ya da hurma ihracatında ana sermayenin üçte biri, nakit para ihracatında beşte biri olarak saptanmıştır. Öte yandan karşılaşılan doğal afetler sonucu ürün elde edilemeyen yıllarda faiz tahakkuk ettirilemeyeceği, bu gibi durumlarda da borcun tahsiline gidilemeyeceği belirtilmiştir. Yapılan ödünce karşılık her türlü menkul, gayrimenkul mal ipoteline ve itibarlı kişilerin kefaletine yer verilmiştir (Parasız, 2000a: 5-6). Sümerliler ise uzak ülkelerle yaptıkları mal ticaretinde günümüzdeki çeke veya itibar mektubuna benzeyen ve banknot gibi tedavül eden bazı belgeler kullanmışlardır. M.Ö. 640-630'lu yıllarda Lidyalılar tarafından ilk madeni para keşfedilerek kullanılmaya başlanmıştır (Yazıcı, 2017: 3). Paranın keşfiyle bankacılık faaliyetleri ilk dönemlerde mabetlerin veya tapınakların egemenliğinde iken sonraları ticaretle uğraşan bazı zengin zümrelerin eline geçmiştir (Kandemir, 2017: 44).

M.Ö. 451-449 yılları arasında Roma Hukuku'nun ve ilerleyen dönemlerde Avrupa Hukuku'nun temellerini oluşturduğu kabul edilen 12 Levha Kanunları (Leges Duodecim Tabularum) şehir merkezinde forum adı verilen özel alanlara ödünç işlemlerinde uygulanacak faiz oranlarının asılması gerektiğine yer vermiştir. Bu yasada ayrıca borca ve cezaya ilişkin düzenleyici hükümler de yer almıştır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 5).

M.Ö. 356-323 yıllarında Mısır'da bankacılık faaliyetlerindeki gelişme Büyük İskender'in Mısır'ı işgal etmesinden sonra görülmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 3). Büyük İskender döneminde eski Mısır'da bileşik faiz ve tefecilik faaliyetleriyle uğraşmak yasaklanmıştır (Kandemir, 2017: 44). Büyük İskender'den sonra M.Ö. 127-51 yıllarında Mısır'da hüküm süren Batlamyüs (Ptolemaeus) zamanında bankacılık, devletin tekeline alınmış ve bankacılık işlemleriyle uğraşan kişisel işletmeler ortadan kaldırılmıştır. Ancak ülke Romalılara geçtikten sonra özel bankerler yeniden ortaya çıkmıştır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 4-5).

Eski Yunan'da ticaretin gelişmesi ve halkın zenginleşmesi ile Atina'daki zengin mabetlerin yanında kökenini tezgâh kelimesinden alan 'trapezitai' adlı özel bankerler ortaya çıkmıştır. Bu bankerler ihtiyacı olanlara %12-14 faizle borç vermişlerdir. Ayrıca eski Yunan site devletlerinde bulunan tapınaklardaki rahipler tarafından kredi ve mevduat işlemlerinin yanı sıra bir devletin sikkesinin diğeri devletin para birine çevrilmesi olarak ifade edilen kambiyo işlemlerini gerçekleştirmişlerdir (Ertem, 2015: 4-5). M.S. II. Yüzyıl'dan itibaren Roma'da bankacılık faaliyetleri Yunanistan'dan edinilen tecrübelerden kaynaklı gelişme sürecine girmiştir (Hazar ve Babuşcu, 2017: 5).

İlk ve Orta Çağ dönemlerinde Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiştir. Mısır'da faizler sınırlandırılırken, Yunanistan'da bankacılık denetimleri başlamıştır (Yazıcı, 2017: 3). Genel ticaretin serbest olduğu bu dönemde Atina ve Roma'da denetime tabi olan bankalar çeşitli defterler tutup bunları gerektiğinde ibraz

etmekle yükümlü kılınmışlardır. Roma'nın politik yönden bütünleştirici özelliği nedeniyle doğal bir ticaret merkezi konumuna da gelmiş, böylece de bankaların iş alanları genişlemiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 3).

12. Yüzyılda ticaret, Akdeniz site devletleri ile Bruges, Anvers ve Lübeck yönetimindeki Hansa Birliği'ne dâhil kentlerde ve fuar açılan yerlerde yoğunlaşmıştır. 1157'de Venedik'te banka adında ilk işletme kurulmuş, 1401'de Barselona Bankası, 1407'de Genova Bankası kurulmuştur (Hazar ve Babuşcu, 2017: 5). 12-14. Yüzyıllar arasında Haçlı Seferleri ile gündeme gelen Templier Tarikatı, bu yüzyıllar arasında uluslararası bir banka konumuna gelmiştir. Ayrıca yine o dönemlerde günümüzdeki bonolara benzer yapı gösteren 'Cambiale Mektubu' ortaya çıkmış, mevduat kabulü ve kredi sözleşmelerindeki önemli maddeleri içeren ve günümüzdeki poliçeye benzeyen 'Holograph' belgelerin kullanılmasıyla bankacılığın gelişimi büyük hız kazanmıştır (Ertem, 2015: 5-6).

1453 yılında İstanbul'un fethiyle Doğu Roma İmparatorluğu yıkılmış, bunun neden olduğu batıya göç hareketi, yeni kıtaların keşfine ve ticaretin okyanuslara kaymasına yol açmıştır (Parasız, 2000b: 108). Özellikle Floransa, Venedik ve Cenova gibi İtalyan kentleri çok önemli hale gelmişlerdir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 3). Yaşanan göç sonrasında Yunan belgeleri batı dünyasına girmiş, uygarlık batıya yönelmiştir. Rönesans'la birlikte sanat ve düşüncede, Reform hareketleri ile dinsel alanda önemli değişiklikler kabul edilmiş, kilise hukuku yerine eski Roma hukukunun daha liberal hükümleri benimsenmiştir. Tüm bunlar faiz hakkındaki fikirleri değiştirmiş, faiz yasağı ortadan kalkmış ve faiz meşru kabul edilerek bankacılığın gelişmesine çok önemli katkı sağlamıştır (Kandemir, 2017: 44).

İspanyolların Güney Amerika'dan getirdikleri altınlarla farklı ağırlık ve saflıkta çok çeşitli sikkeler basması, Avrupa'daki paraların çeşitliliği ve tağşiş edilmiş olmaları paraların birbirlerine göre değerlerinin belirlenmesini güçleştirmiştir. Bu paralar arasındaki değişimin sağlanması ticaretin yoğun olduğu Amsterdam ve Hamburg'ta sağlanmış; bu karmaşanın önüne geçilebilmesi amacıyla dünya tarihindeki modern anlamdaki ilk banka 1609'da Hollanda'da Amsterdam Bankası adıyla kurulmuştur (Güney, 2017: 2). Hollanda iktisadi tarihi dünya iktisadi tarihi ile büyük oranda aynı aşamaları geçerek bugünkü seviyesine ulaşmıştır (Eyüpgiller, 2000: 9). Amsterdam Bankası, sabit nitelik ve değerinde hesap parası olarak banka florinini; aynı şekilde Hamburg Bankası da banka markını tedavüle sokmuştur (Parasız, 2000a: 6-7). Amsterdam Bankası ilk banknotu tedavüle çıkaran banka olduğundan dünyanın ilk merkez bankası olarak da kabul edilmekle birlikte, ulusal emisyon bankalarının ilk örneğini 1668 tarihinde kurulan İsveç Riksbank teşkil etmektedir (Ertem, 2015: 7).

1637 yılında Venedik'te kurulan Venedik Bankası çek ve banknot kullanımına yol açan 'Contadi di Banka' sistemini geliştirmiştir (Yazıcı, 2017: 3). 1640 yılında İngiltere'de kralın Londra kulesinde saklanan tüccarlara ait altın külçelerine el koymasıyla devlete olan güven sarsılmış, böylece tüccarlar altınlarını 'Goldsmith' denilen tüccarlara vererek karşılığında şahadetname adı verilen belgeler almışlardır. Goldsmithler, kasalarındaki altınları atıl durumdan kurtarabilmek için bunlara dayalı borç almak isteyenlere 'Goldsmith Notes' adı verilen senet vermeye başlamışlardır. Böylece senetlerin piyasadaki dolaşır hali ilk banknot sistemini oluşturmuştur (Parasız, 2000b: 108).

İngiltere'nin Fransa ile yaptığı elli yıldan fazla süren savaşların finanse edilmesi amacıyla bir devlet bankası kurulması ve bu banka aracılığıyla paranın dolaşması fikri 1694 yılında ilk merkez bankası olan İngiltere Bankası'nın kurulmasıyla son bulmuştur (Kandemir, 2017: 45). Bankacılık 15 ve 16. Yüzyıllarda gelişme kaydetmiş olsa da bugünkü anlamda bankacılık faaliyetleri 17. Yüzyılda başlamıştır (Eyüpgiller, 2000: 9).

1782 yılında Amerika'daki ilk banka kongrenin özel izni ile Filadelfiya eyaletinde kurulan Kuzey Amerika Bankası'dır (Bank of North America) (Hazar ve Babuşcu, 2017: 6). 1800 yılında Fransa'da Napoleon tarafından Fransa Bankası (Yazıcı, 2017: 3); 1847 yılında Osmanlı Devleti'nde iki galata bankeri tarafında ilk banka olan İstanbul Bankası kurulmuştur (Parasız, 2000b: 109).

1907 yılında Amerikan Merkez Bankası (Federal Reserve Bank) kurularak modern bankacılık sisteminin iskeleti oluşmuştur. 1930 yılında merkez bankalarının bankası olarak tabir edilen Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) İsviçre'nin Basel kentinde kurulmuştur. 1944 yılında Amerika'daki Bretton Woods konferansları ile de uluslararası mali ilişkileri düzenlemek amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) ve savaşta yıkılan Avrupa ekonomilerini onarmak ve az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınmasına kaynak sağlamak üzere Dünya Bankası (IBRD) kurulmuştur (Yazıcı, 2017: 3-4).

Bankalar kuruluşlarından itibaren endüstri ve ulaşım olanaklarının hız kazandığı 19. Yüzyıl'a kadar kendi kaynaklarını kullanarak borç veren, genel olarak özel kişilerin mülkiyetinde olan ve yine onların yaşam süreleri ile ömürleri sınırlı 'şahsi işletmeler' olarak faaliyette bulunmuşlardır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 6). Bu dönemdeki çift yönlü muhasebe yönteminin gelişmesi, kıymetli senetlerin bulunması, kâğıt paranın (banknot) genel bir ödeme aracı özelliği kazanması, sanayi devrimiyle beraber krediye olan gereksinimin artması modern bankacılığın gelişmesine katkı sunmuştur (Parasız, 2000b: 108). Bankalar, 19. Yüzyıl'dan itibaren ise çeşitlendirdiği fon kaynaklarından kredi kullanırmaya başlamış; ekonomilerde ağırlıkları giderek artmış, yaptıkları işlerde uzmanlaşmış ve sermaye şirketi vasfına kavuşmuşlardır. 1980-1990'lı yıllardan itibaren bilgisayar teknolojilerinin, internet ve elektronik bankacılık ürünlerinin hızla yaygınlaştığı bir dönem olmuştur (Günel, 2000: 7). Bankacılık sistemi, 2000'li yıllardan itibaren ise ekonomilerdeki parasal genişleme ve düşük faiz politikalarının egemenliğinde krizlerin yaşandığı; bunları önlemeye yönelik bir dizi düzenleyici ve denetleyici uygulamaların/kurumların hayata geçirilmeye çalışıldığı bir dönem olarak gelişimini sürdürmektedir (Yazıcı, 2017: 5).

3.1.1.2. Türkiye'de Bankacılık Kavramının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de bankacılık faaliyetleri batıya kıyasla oldukça geç bir dönemde başlamıştır. Batıdaki bankacılık faaliyetlerinin İslami anlayışa uygun olmaması bunda en önemli etkidir (Altan, 2001: 42). İlk bankacılık faaliyetleri yabancı sermaye tarafından gerçekleştirilmiş ve modern anlamdaki bankacılık faaliyetleri Cumhuriyetin ilanından sonra görülmüştür. Bunun altında yatan etkenler ise Türk halkının genellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşp ticaret, tefecilik ve sarraflık gibi işleri Türk olmayan gayrimüslim tebaaya bırakmış olmalarıdır. Diğer bir neden ise faiz ve para ticaretinin Türk ve Müslümanlara yasaklanmış olmasıdır (Güney, 2017: 2). Ayrıca Osmanlı'nın, Avrupa'nın batısında hız kazanan sanayi devrimine ayak uyduramaması ve ekonomisinin esnaf ve zanaatkâra dayanan kapalı bir görünümde bulunması da etkili olmuştur (Parasız, 2000b: 109). Bu nedenlerle Türk bankacılık tarihi, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak ele alınmaktadır (Yazıcı, 2017: 5).

Bankacılık faaliyetleri, İstanbul'un fethinden önce Bizans İmparatorluğu'nda Venedikli ve Cenevizli tacir ve bankalarca yerine getirilmiştir. (Yazıcı, 2017: 5). Cumhuriyet öncesi Osmanlı döneminde, büyük kent merkezlerinde para değişim işini yapan bir takım sarraflar (levantenler) dışında Tanzimat dönemine kadar bankavari bir kurum varlık göstermemiştir (Kandemir, 2017: 45). Osmanlı Devleti artan bütçe açıklarını kapatabilmek amacıyla 1840 yılında ilk kez elle hazırlanmış kâğıt paraları tedavüle sokmuştur. Kaime-i Mutebere-i Naktiye veya kısaca 'Kaime' adı verilen ve para yerine geçen kâğıt anlamına gelen bu paralar 1850 yılına kadar değerinin sürekli düşmesi üzerine yerini Osmanlı banknotlarına bırakmıştır (Ertem, 2015: 27). 1845 yılında galata bankerinden J. Alleon ve T. Baltazzi ile yapılan anlaşmayla Osmanlı ithalatının bu bankerlerce yurt dışı piyasalara hitaben düzenlenen poliçeler vasıtasıyla finanse edilmesi uygulaması başlatılmış; böylece kaimelerin yabancı paralar karşısındaki değeri korunmaya çalışılmıştır. Bu süreç, Türkiye'de ilk bankanın galata bankerlerince 1847 yılında İstanbul'da kurulması ile sona ermiştir. Osmanlı döneminde kurulan ilk bankanın adı İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) olmuştur (Güney, 2017: 2). Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetleri dünyada

modern bankacılığının başlangıcı olarak kabul edilen Amsterdam Bankası'nın kuruluşundan (1609) tam 238 yıl sonra hayata geçebilmiştir. Kambiyo işlemleri esasına göre faaliyet gösteren bu banka sadece 5 yıl faaliyet göstererek 1852 yılında kapanmıştır (Altan, 2001: 47).

İstanbul Bankası'nın faaliyet süresinin çok kısa olmasından ötürü Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçek manada bankacılığın Osmanlı Bankası ile başladığı kabul edilmektedir. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 1856 yılında İngiltere Kraliçesinin de isteğiyle 24 Mayıs 1856 tarihinde Bank-ı Osmani adıyla kurulan bu banka (Ottoman Bank) 5 Şubat 1863 tarihinde Bank-ı Osman-i Şahane adını almıştır (Eyüpgiller, 2010: 10). Bankaya 1863 yılında Fransızlar, 1875 yılında Avusturyalılar ortak olmuştur. Osmanlı Bankası'na 1863 yılında Osmanlı padişahı fermanı ile bedeli altın olarak gösterilmek kaydıyla kâğıt para çıkarma yetkisi tanınmış ve bu yetkiyi 1925 yılına kadar sürdürmüştür (Ertem, 2015: 28). Dolayısıyla Osmanlı Bankası 1925 yılına kadar devletin 'merkez bankası' olma rolünü de üstlenmiştir (Güney, 2017: 2).

Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Yugoslavya'nın Niş kenti valisi olan Mithat Paşa, çeşitli alanlarda başarılı çalışmalarında bulunmasının yanı sıra; çiftçilerin içinde buldukları zor koşullara da yakından tanık olmuştur (Ziraatbank, 21.01.2020, www.ziraatbank-kktc.com). Mithat Paşa tarafından 1863 yılında bugünkü Yugoslavya sınırları içerisinde yer alan Pirot kasabasında tarımla uğraşanlara düşük faizle kredi vermek amacıyla Memleket Sandıkları kurulmuş ve bu sandıklar ilk yerli ve milli bankanın temelini oluşturmuştur (Hazar ve Babuşcu, 2017: 9). 1888 yılında çıkarılan Nizamname ile Memleket Sandıkları milli sermaye ile kurulmuş ilk banka olarak kabul edilen Ziraat Bankası'na dönüştürülmüştür (Güney, 2017: 3).

Cumhuriyet sonrası dönem, modern anlamdaki bankacılığın temellerinin atıldığı ve halen günümüzde de var olan bir takım bankaların kurulduğu bir dönem olmuştur (Eyüpgiller, 2010: 11). Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet eliyle varlık gösteren bankalar, önce planlı ekonomi ile sonrasında da özel sektör eliyle dünya ile entegre olmuş; yıllar içerisinde yaşanan ekonomik krizlerde yara alsa da önemli mesafe katederek bugünkü görünümelerini kazanmışlardır (Yazıcı, 2017: 6).

1923-1944 yılları, ekonomik gelişme için ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi gerektiğinin devlet politikası olarak benimsendiği ve bu amaçla da bankacılık sektörünün devlet tarafından desteklendiği bir dönem olmuştur (Ertem, 2015: 30). Sektör, 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımından olumsuz etkilenerek küçülmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde kurulan ilk bankalar 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar paralelinde Türkiye İş Bankası (1924), ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası (1925) ve T.C. Merkez Bankası (TCMB) (1931) olmuştur (Hazar ve Babuşcu, 2017: 12).

1944-1961 yılları, çok partili siyasi hayata geçiş ile birlikte özel sektördeki sermaye birikimindeki artışa bağlı olarak aralarında Yapı Kredi (1944), Garanti Bankası (1946) ve Akbank (1948) gibi bankaların bulunduğu otuz özel banka kurulmuştur (Güney, 2017: 3). 23 Haziran 1958 tarihli 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile sektördeki bankaların mesleki gelişimi, dayanışmanın temini ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur (Ertem, 2015: 33).

1961-1980 yılları, ilki 1963 yılında uygulanmaya başlanmış Kalkınma Planları ile bankacılık sektörü önemli düzeyde kamunun kontrolü altında kalmıştır (Kandemir, 2017: 50). Yaygın olarak holding bankası görünümünde olmaya başlayan bu bankaların temel işlevinin Kalkınma Planlarında yer alan yatırımların finansmanının sağlanması olarak açıklanmıştır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 18). Planlı dönemde beşi kalkınma, ikisi ticaret olmak üzere yedi yeni banka kurulmuştur. Bu bankalar arasında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) (1976) bulunmaktadır (Kandemir, 2017: 51).

1980-1994 yılları, ekonomide yapısal değişimin başladığı ve finansal gelişimin hızlandığı yıllar olmuştur. 24 Ocak 1980 Kararları ile iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek; piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılma ve dışsatıma yönelik bir ekonomi politikası benimsenmiştir (Ertem, 2015:

35). Bu dönem, faizlerin serbest bırakılarak piyasada belirlenmesi politikası nedeniyle, 1982 yılında bankavari işlem yapmak amacıyla ortaya çıkan banker isimli kişi ve kuruluşların fon toplayabilmek amacıyla yüksek faiz ödeme savaşına girmeleri nedeniyle iflas etmeleri ile son bulmuştur (Yazıcı, 2017: 7). Bankaların kısa vadeli likidite gereksinimlerinin karşılanması ve likidite fazlalarını değerlendirebilmek amacıyla TCMB nezdinde interbank (bankalararası) para piyasası kurulmuştur (Parasız, 2000b: 112-113). 1983 yılında 70 sayılı KHK ile bankalardaki tasarruf mevduatını sigorta etmek amacıyla tüzel kişiliğe haiz ve TCMB'ye bağlı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kurulmuştur (Günel, 2001: 77). 1989 yılında ise Türk Lirasına (TL) konvertibilite sağlanmış; böylece bankacılık sektörü uluslararası piyasalardan kaynak tahsis etmesi ve bu piyasalara açılması kolaylaşmıştır.

1994-2001 yılları, arasında gerek ülke içi gerekse ülke dışı krizlere bağlı olarak bankacılık sektöründe geriye gidişin yaşandığı ve sektördeki pek çok bankanın varlığının sona erdiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde bireysel bankacılık gelişme göstermiş; kredi kartları, ATM ağları, telefon ve internet bankacılığı gibi ürünler Türkiye'de de kullanılmaya başlanmıştır (Yazıcı, 2017: 8). Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biri de 1999 yılında Bankacılık Kanunu ve ilgili diğer düzenlemelerde belirtilen hükümler çerçevesinde bankacılık sektöründeki kurumlara yönelik düzenleme ve denetleme faaliyetlerini yapmak başta olmak üzere finansal piyasaların gelişmesine ve finansal istikrara katkıda bulunmak amacıyla kurulan BDDK olmuştur (BDDK, 30.01.2020, www.bddk.org.tr).

2001-2008 yılları, Nisan 2001'de ekonominin dış şoklara direncinin artırmak, enflasyonu düşürmek, kamu borçlarını azaltmak ve bankacılık sektörünün krizlere direncini artırabilmek amacıyla ekonomi yönetimince 'Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı' adı verilen programın uygulanmasıyla başlamıştır (Ertem, 2015: 39). 2001 Krizi'nde banka sayısında ciddi bir azalma yaşanarak 61 olan banka sayısı 2004 yılında 48'e kadar düşmüştür. Bu süreçte bankalardan sermaye yapılarını güçlendirmeleri istenmiş, bunu yapamayanlar ya birleştirilmiş ya da TMSF bünyesine aktarılmıştır (Kandemir, 2017: 55). 2005 yılı itibarıyla bankacılık sektörünün uyması gereken normları uluslararası kabul görmüş normlara göre düzenleyen ve halen yürürlükte bulunan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uygulamaya alınmıştır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 9).

2008 yılında yaşanan global finans krizi Türk bankaları üzerinde de olumsuz etkiler yaratmış, sermaye yeterliliği ve risk yönetimi kavramları daha önemli konular haline gelmiştir. Dünyada bankacılık sektöründe meydana gelen gelişmeler Türk bankacılık sektörünün de işlem hızı ve kalitesini artırmaya iterek; altyapı, veri madenciliği ve risk yönetimi gibi kavramlar üzerine daha fazla yoğunlaşılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Yazıcı, 2017: 8). Ayrıca Türkiye'deki finansal kuruluşlar olan bankaların etkin gözetiminden ve denetiminden sorumlu olan BDDK, dünyada banka kaynaklı finansal krizlerin önüne geçmek amacıyla ortaya konan global kurallardan olan Basel II kriterlerini Temmuz 2012 tarihinden itibaren Türkiye'de uygulamaya almıştır (Erdoğan, 2014: 144).

3.1.2. Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Özellikleri

Finansal sistem içerisinde fon arz edenlerle fon talep edenleri karşı karşıya getirme fonksiyonunu üstlenen bankalar, finansal sistemin en önemli kurumlarından. Bankalar, ekonomideki kredi hacmini kontrol edip; enflasyon, büyüme ve kalkınma gibi temel makroekonomik göstergelerin hedeflenen değerlerine ulaşabilmesi için bunu bir araç olarak kullanırlar (Babuşcu ve Hazar, 2016: 89-90). Bankaların ekonomilerde yerine getirdikleri fonksiyonlar şu şekilde özetlenebilir (Hazar ve Babuşcu, 2017: 46-49):

- ✓ Fon transferine aracılık ve likidite yaratılmasına olanak sağlama,
- ✓ Kaydi para (banka parası) yaratma,
- ✓ Para ve maliye politikasının uygulanmasında etkinlik sağlama,

- ✓ Dış ticaret hacmine katkı sağlama,
- ✓ Borç alış verişinde asimetrik bilgi sorununu ortadan kaldırma,
- ✓ Sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunma,
- ✓ Ekonomide gelir ve servet paylaşımına katkıda bulunma,
- ✓ Çeşitli bankacılık hizmetlerini sunmaktır.

Türk bankacılık sistemi özellikle 1980 yılından sonra ekonomideki liberalleşme ve dışa açılma politikalarının etkisiyle önemli gelişmeler göstermiş; ancak 1994, 2000 ve 2001 Krizlerinden sonra birçok banka kötü yönetim ve banka sermayedarlarının banka olanaklarını kendi menfaatlerine kullanmaları nedeniyle TMSF' ye devredilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 1).

Türkiye'de banka dışı finansal araçların çok geniş bir yelpazede örgütlenmiş olmaması nedeniyle bankalar; ekonomik ve finansal sistemin omurgasını oluşturmakta ve ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve ihtiyacı olanlara dağıtılması açısından çok önemli bir etki göstermektedirler (Parasız, 2000b: 108).

Uluslararası mali ve finansal piyasalarda yaşanan hızlı gelişimlere ayak uydurabilmek amacıyla Türkiye'de de bu gelişmelere paralel düzenleyici ve denetleyici faaliyetler yürütülmektedir (Günel, 2001: 87). Bu nedenle, bankaların temel işlevi sadece tasarruf sahiplerinin fonlarını ihtiyacı olanlara kanalize edilmesine aracılık değil; kaydi para yaratmak suretiyle ekonomik canlanmaya hizmet eden ve bu vasıflarıyla da bir nevi kamu hizmeti gören ticari kuruluş olmaktadır (Ural, 1999: 147). Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar: anonim şirket türünde kurulma, mevduat ve katılım fonu toplama yetkisine haiz olma, sınıflandırmaya ve denetime tabi olma özelliklerini bünyelerinde barındırmaktadırlar.

3.1.2.1. Anonim Şirket Türünde Kurulma

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 329. maddesine göre anonim şirket (A.Ş.); sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız malvarlığıyla sorumluluğu bulunan şirketlere denilmektedir (MBS, 31.01.2020, www.mevzuat.gov.tr). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 7. maddesine göre; bankaların kurulabilme şartları arasında A.Ş. vasfında kurulmuş olmalarının gerektiği belirtilmektedir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr).

Bankaların A.Ş. türünde kurulmasının gerekçesini; bu şirket türünün çok ortaklı ve aynı zamanda kurumsal olarak yönetilebilir bir şirket olma kriterine en uygun şirket türü olması, kurulabilmeleri için yüksek miktarda sermaye gerekmesi, kanunların koymuş olduğu yasal hükümlerle gerek işlemlerini gerekse de yönetimlerini düzenleyebilmeleri gibi nedenler oluşturmaktadır (MEB, 2011: 26).

3.1.2.2. Mevduat veya Katılım Fonu Toplama Yetkisine Haiz Olma

Mevduat, yazılı veya sözlü olarak halka duyurulan, karşılıklı veya karşılıksız olarak istenildiğinde veya belirli bir vade sonunda ödenmek üzere kabul edilen paraya denilmektedir. Katılım fonu ise, katılım bankalarınca gerçek ve tüzel kişi müşterilerinden cari hesap ve katılma hesabı yoluyla toplanan paraya denilmektedir (Yazıcı, 2017: 36-57).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 60. maddesi; kredi kuruluşları ile özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişinin mevduat veya katılım fonu kabul edemeyeceğini, ticaret unvanları ve kamuya yapacakları açıklamalar ile ilân ve reklamlarında bu izlenimi yaratacak ifade ve deyimleri kullanamayacağını düzenlemiştir. Ayrıca bu kanuna göre, mevduat ve katılım fonu toplama yetkisi mevduat ve katılım bankalarına tanınmış; kalkınma ve yatırım bankaları ise bu yetkinin dışında tutulmuştur (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr).

3.1.2.3. Sınıflandırmaya Tabi Olma

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sistemi sınıflandırmaya tabi olarak düzenlenmiş; bu sınıflandırma ise ülkelere göre küçük farklılıklar gösterse de genel olarak benzer yapıda olmuştur (Babuşcu ve Hazar, 2016: 94).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 3. maddesi Türkiye’de faaliyet gösteren bankaları mevduat, katılım ve kalkınma ve yatırım bankası olarak üç grupta kategorize etmiş; kendi namına ve hesabına mevduat toplayan ve kredi kullandıran gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini mevduat bankası; özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıyla fon toplayan ve bu topladığı fonları kredi olarak kullandıran kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini katılım bankası; mevduat veya katılım fonu kabul etmeyen ancak, kredi kullandıran ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ise kalkınma ve yatırım bankası olarak tanımlamıştır (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr).

3.1.2.4. Denetime Tabi Olma

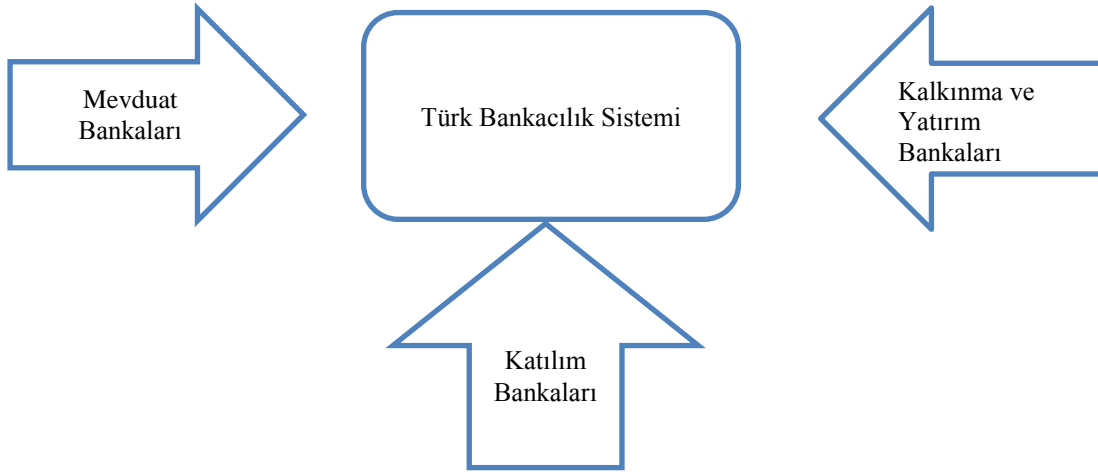
Türk bankaları, günümüzde gerek önemli hizmetleri yerine getiren kurumlar olmaları, gerekse de yasal zorunluluk sebebiyle denetime tabi tutulmaktadır (Altan, 2001: 297). Bankaların yerine getirdikleri fonksiyonların sayısının ve sektörde faaliyet gösteren bankaların sayısının artmasıyla birlikte denetim kavramının önemi artmıştır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 343). Atfedilen bu önemde, ekonominin yaşadığı krizlerin doğrudan veya dolaylı olarak bankalar kaynaklı olmasının da etkisi bunda büyüktür. Bankacılık sisteminde herhangi bir olumsuzluk, banka sahiplerinin dışında tüm ekonomiyi ve toplumu ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, sistemin sağlıklı işleyebilmesi için başta Bankacılık Kanunu hükümleri olmak üzere bankaların, banka içi ve banka dışındaki bazı organ ve kurumlar tarafından denetlenmesi gerekmektedir.

Bankalarda yapılan denetim iki tür olup; bunlar iç ve dış denetimdir. Bankaların iç denetimleri yönetim kurulu üyelerinden idari görevi olmayan en az iki yönetim kurulu üyesiyle oluşturulan denetim komiteleri vasıta ile yürütülmektedir (Yazıcı, 2017: 65). Gerek iç denetim, gerekse de dış denetiminin tüm süreçlerinin etkin yürütülmesinden denetim komiteleri sorumludur. İç denetim, kurum içi denetim olup; bu denetim bankalarda teftiş kurulları, iç kontrol birimleri, risk ve uyum yönetimi birimleri tarafından yapılmaktadır (Güney, 2017: 174-175). Katılım bankaları standart denetimlere ek olarak katılım bankacılığı ilke ve esaslarına uygunluk denetimine de tabi tutulmakta, katılım bankacılığı değerleriyle örtüşmeyen uygulamalara izin verilmemektedir (TKBB, 2020: 2).

Dış denetim ise kamu kurumları veya bağımsız denetçiler tarafından yapılan denetim olup; Türkiye’de bankaların dış denetimini yapan belli başlı kurumlar BDDK, TCMB, TMSF, Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), ilgili Bakanlıklar, Sayıştay (kamu bankaları ile sınırlı olmak üzere) ve bağımsız denetçi/denetim kuruluşları tarafından yapılmaktadır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 348-349).

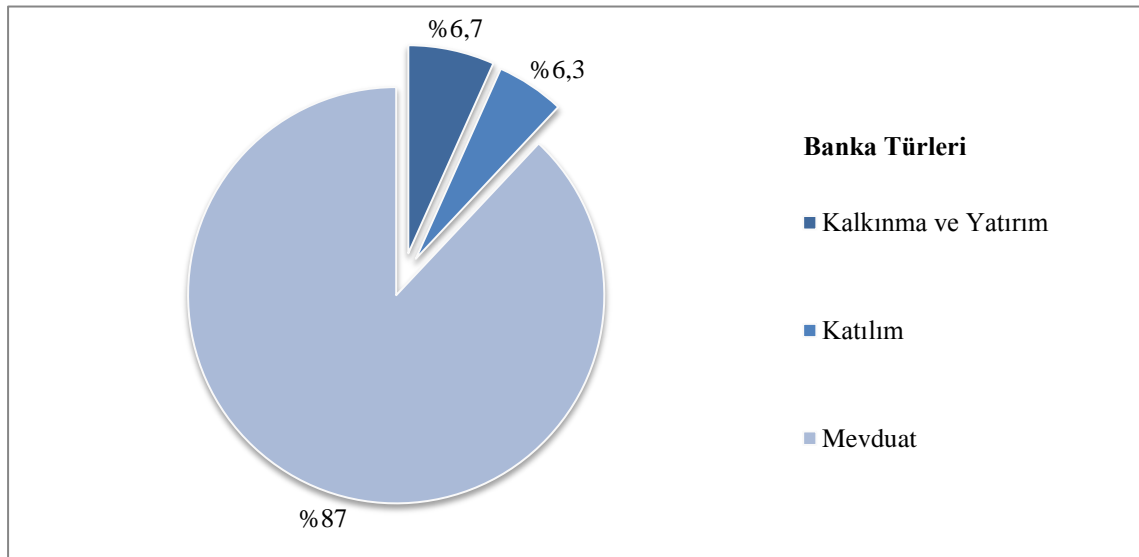
3.1.3. Türkiye’deki Banka Türleri

Türkiye’de hali hazırda üç grup banka bulunmaktadır. Bankaların sınıflandırılmasında çeşitli başlıklar ortaya çıkabilmekle birlikte, bu sınıflandırmalardan en yaygın olanı 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’ndan kaynağını alan TBB’nin yapmış olduğu sınıflandırmadır. TBB’ye göre Türk bankacılık sisteminde bulunan banka türleri mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankalarıdır. Bu bankalardan mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları konvansiyonel ya da geleneksel bankalar olarak da adlandırılmaktadır (Yazıcı, 2017: 49).

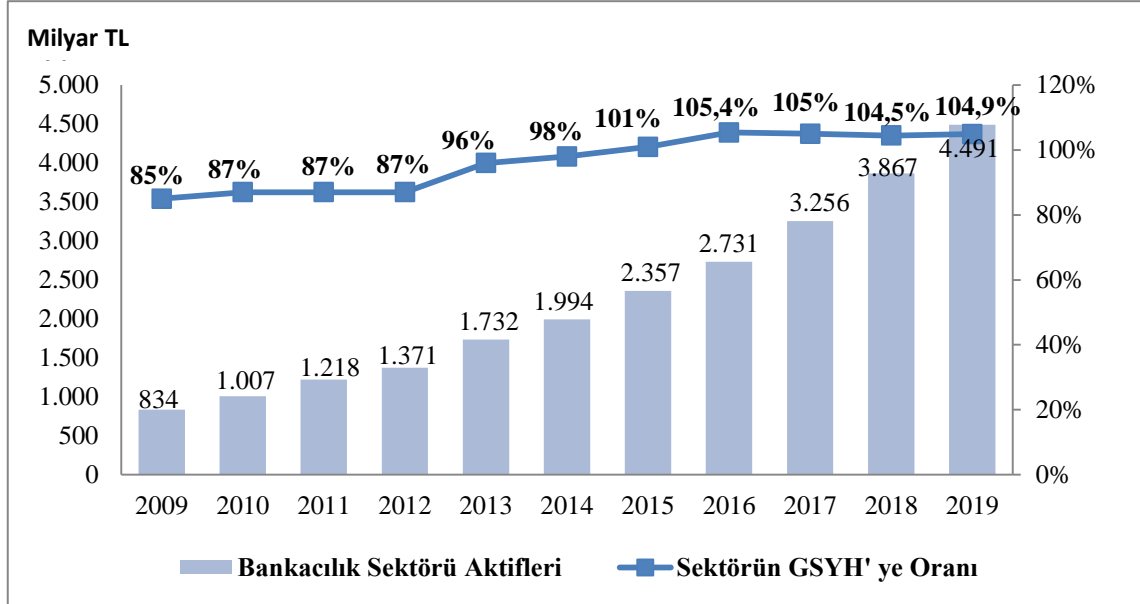
Şekil 3.1. Türk Bankacılık Sistemini Oluşturan Banka Türleri (Doğan ve Karakaş, 2017: 1).

Türk bankacılık sisteminde bulunan üç banka türüne ait toplam 54 banka bulunmakta olup; bu bankaların 34'ü mevduat, 14'ü kalkınma ve yatırım ve 6'sı da katılım bankacılığı türünde faaliyet göstermektedir. Mevcut bankacılık sisteminde sermaye unsurunun sahipliğine göre ise bankalar kamu sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli olarak da kategorize edilebilmektedirler. Mevduat bankaları açısından bakıldığında sektördeki toplam 34 bankanın 3'ü kamu, 9' u özel, 1'i TMSF bünyesinde ve 21'i yabancı sermayelidir. Kalkınma ve yatırım bankaları açısından bakıldığında 14 bankanın 3'ü kamu, 7'si özel ve 4'ü yabancı sermayelidir. Katılım bankacılığı açısından ele alındığında sektördeki mevcut 6 bankanın 3'ünün kamu, 3'ünün ise yabancı sermayeli olduğu görülmektedir. Bu banka türlerinin sektördeki oransal dağılımına bakıldığında; en yüksek payı %64 ile mevduat bankaları, ikinci sırayı %25'lik payla kalkınma ve yatırım Bankaları ve son olarak üçüncü sırayı %11'lik payla katılım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 3. 2. 2019 Yıl Sonu İtibarıyla Faaliyetteki Banka Türlerinin Aktif Toplamlarının Sektör İçindeki Payları (TKBB, 2020: 47).

Şekil 3.2.'de 2019 yılsonu itibarıyla bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların aktif toplamı 4,49 trilyon TL olup; bu rakamın 3,91 trilyon TL'si (%87'si) mevduat bankalarına, 302 milyar TL'si (%6,7'si) kalkınma ve yatırım bankalarına ve son olarak 284 milyar TL'si (%6,3'ü) katılım bankalarına aittir. Bankacılık sektörü aktiflerinin sahipliğine bakıldığında ise %41 oranda kamunun, %33 oranda yerli özel sermayenin ve %26 oranında yabancı özel sermayenin payı olduğu görülmektedir (TKBB, 2020: 48).

Şekil 3.3. Türk Bankacılık Sektörü Aktiflerinin GSYH'ye Oranı-Milyar TL (TKBB, 2019: 98; TKBB, 2020: 32-47).

Şekil 3.3.'de Türk bankacılık sektörünün 2009-2019 yılları arasındaki aktifleri ve bu aktiflerin GSYH'ye oranı gösterilmiş olup, grafikte bankacılık sektörü aktiflerinin sürekli bir artış trendi takip ettiği görülmektedir. 2009 yılında bankacılık sektörü aktifleri 834 milyar TL ve sektörün aktiflerinin GSYH'ye oranı %85 iken; 2019 yılında bankacılık sektörü aktiflerinin 4,491 trilyon TL'ye ulaştığı ve sektör aktiflerinin GSYH'ye oranının yaklaşık %105 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

3.1.3.1. Mevduat Bankaları

Ticari bankaları olarak da bilinen mevduat bankaları, ilk ortaya çıktıkları dönemde sadece mevduat toplamaları sebebiyle bu isimle anılmışlardır (Koçak, 2018: 13). Mevduat, Arapça kökenli bir kelime olup tevdi kelimesinden türemiştir. Tevdi ise, herhangi bir şeyi bir yere emanet etme anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, tevdi genel olarak herhangi bir şeyi emanet verme anlamına geldiğinden mevduata göre daha geniş bir kavram iken; bankacılıktaki mevduat sadece paranın bankalara emanet edilmesi durumunu karşılayan bir kavramdır (Okay, 2017: 26).

Mevduat bankaları, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak tanımlanmıştır (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr). Dolayısıyla mevduat bankacılığının temel noktası faizli bir şekilde piyasadan mevduat toplayıp, topladığı faizden çoğu zaman daha yüksek faiz oranından kredi olarak satan ve bu alım satım arasındaki faiz farkı üzerinden faiz geliri sağlayan finansal kuruluşlardır.

Ticari bankaların başlıca fon kaynakları mevduatlar, kullanılan krediler ve kendi öz kaynakları olup; başlıca fon kullandırım başlıkları ise krediler, menkul kıymet satın alımları ve iştiraklerdir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 94).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 79. maddesine göre mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu vasfındaki bir meslek kuruluşu olan TBB'ye üye olmak zorundadırlar (TBB, 2008: 7). 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile 1958 yılında kurulmuş olan TBB; finans sektörünün verim ve etkinliğinin artması, uluslararası büyüklüğe ve güce ulaşması ve sektör temsilcilerinin ortak menfaatlerinin gözetimi ve iyileştirilmesi amacıyla çalışmaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre mevduat ya da ticari bankalarının temel fonksiyonları şu şekilde ifade edilmiştir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr):

- ✓ Mevduat kabul etmek,
- ✓ Başta nakit ve gayrinakit olmak üzere farklı çeşit ve türde kredi vermek,
- ✓ Nakdi, kaydi ödeme, fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık ve çek tahsili gibi her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri yapmak,
- ✓ Çek ve diğer kambiyo senetlerine yönelik işlemleri yürütmek,
- ✓ Saklama işlemlerine aracılık etmek,
- ✓ Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme araçlarını kullanıma sunmak,
- ✓ Kambiyo işlemleri, para piyasası araçları, kıymetli maden ve taşların alımı ve satımı veya emanete alınması işlemlerini idame ettirmektir.

Tablo 3.1. 31.03.2020 İtibarıyla Mevduat Bankaları ve Bazı Seçilmiş Göstergeleri (TBB, 19.09.2020, www.tbb.org.tr).

<i>Mevduat Bankaları</i>	<i>Kuruluş Tarihi</i>	<i>Banka Sayısı</i>	<i>Şube Sayısı</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>
Kamu Sermayeli Bankalar		3	3.703	60.208
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1863		1.757	24.642
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938		1.006	18.823
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954		940	16.743
Özel Sermayeli Bankalar		9	3.762	68.637
Adabank A.Ş.	1984		1	26
Akbank T.A.Ş.	1948		758	12.682
Anadolubank A.Ş.	1996		113	1.643
Fibabanka A.Ş.	1984		61	1.612
Şekerbank T.A.Ş.	1953		238	3.120
Turkish Bank A.Ş.	1981		10	178
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927		471	8.906
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924		1.265	23.930
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944		845	16.540
Tas.Mevd.Sig. Fon.Devr. Bankalar		1	1	223
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1958		1	223
Yabancı Sermayeli Bankalar		21	2.633	53.926
Alternatifbank A.Ş.	1991		49	904
Arap Türk Bankası A.Ş.	1977		7	274
Bank Mellat	1984		3	46
Bank of China Turkey A.Ş.	2017		1	43
Burgan Bank A.Ş.	1991		35	970
Citibank A.Ş.	1981		3	374

Denizbank A.Ş.	1997	709	12.318
Deutsche Bank A.Ş.	1988	1	104
Habib Bank Limited	1982	1	21
HSBC Bank A.Ş.	1990	77	1.997
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1986	40	727
ING Bank A.Ş.	1984	207	3.705
Intesa Sanpaolo S.p.A.	2013	1	29
JPMorgan Chase Bank N.A.	1984	1	54
MUFG Bank Turkey A.Ş.	2012	1	79
Odea Bank A.Ş.	2011	48	1.108
QNB Finansbank A.Ş.	1987	518	11.943
Rabobank A.Ş.	2013	1	33
Société Générale (SA)	1989	1	35
Turkland Bank A.Ş.	1991	17	351
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946	912	18.811
Mevduat Bankaları (Toplam)	34	10.099	182.994

Tablo 3.1.'de Türkiye'de 31.03.2020 itibarıyla mevduat bankası sayısı 34 olup; bunların 3'ü kamusal sermayeli, 9'u özel sermayeli, 1'i TMSF bünyesinde ve 21'i yabancı sermayelidir. Bu bankaların yurt içi ve yurt dışında toplam 10.099 şubesi bulunmaktadır. Mevduat bankalarının 31.03.2020 itibarıyla 60.208'i kamu sermayeli bankalarda, 68.637'si özel sermayeli bankalarda, 223'ü birleşik fon bankasında ve 53.926'sı yabancı sermayeli bankalarda olmak üzere toplam 182.994 çalışanı vardır.

31.03.2020 itibarıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankalarının toplam aktif büyüklüğü ya da bilanço büyüklüğü 4,231 trilyon TL seviyesindedir. Bu büyüklüğün aktifindeki en büyük kalem olan krediler 2,5 trilyon TL'ye, pasifteki en büyük kalem olan mevduatlar ise yaklaşık 2,6 trilyon TL düzeyindedir. Öz kaynaklar ise 429 milyar TL'ye ulaşmıştır. Ticari bankalar 2020 yılının ilk çeyreğinde dönem kârı olarak 13 milyar TL kâr elde etmişlerdir (BDDK, 19.09.2020, www.bddk.org.tr).

3.1.3.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankaları fon toplama aracı olarak mevduat veya katılım fonu elde edemeyen fakat başta kredi kullandırmak ve/veya özel kanunlarda kendilerine verilen görevleri yerine getirmek üzere kurulmuş kuruluşlar ile bu amaçlarla yurt dışında kurulmuş bankaların Türkiye'deki şubelerine denilmektedir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr). Dolayısıyla, kalkınma ve yatırım bankaları mevduat bankalarından farklı olarak mevduat veya katılım fonu kabulü yapamamakta ve bu bankalara göre sınırlı kredi ve bankacılık hizmeti sunabilmektedirler (Yazıcı, 2017: 53). Bu bankaların da mevduat bankaları gibi mesleki örgütleri TBB olup; faaliyet izni alınmasından itibaren 1 ay içinde üye olmaları zorunludur (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr).

Türkiye'de kalkınma bankacılığı fikri ilk olarak, 1923 yılında İzmir I. İktisat Kongresi'nde alınan kararlar neticesinde ortaya çıkmış ve ülkenin ilk kalkınma bankası olan Sanayi ve Maden Bankası, sanayi ve maden işletmelerine finansman sağlamak amacıyla 1925 yılında kurulmuştur. Kalkınma bankacılığının ikinci örneği ise 1933 yılında kurulan ve görevi sadece belediyelere finansman sağlamak olan Belediyeler Bankası olmuştur. Bu banka, 1944 yılında İller Bankası'na dönüştürülmüştür (İslamoğlu, 2017: 114-115). 1950 yılında Dünya Bankası, TCMB, bazı özel bankaların işbirliği ve hükümetin desteği ile özel sektörün sınıai yatırımlarına orta ve uzun vadeli

finansman sağlamak amacıyla Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB) kurulmuştur (Ertem, 2015: 64).

Kalkınma ve yatırım bankaları ülkelerin mali açıdan desteklenmesi amacıyla yeni yatırım imkânlarının araştırılması, proje ve etüdülendirilmesi, yatırımcılara yönelik teknik ve mali desteğin sağlanması ve de menkul kıymet borsalarının gelişimini sağlamak için kurulan finansal araçlardır. Bu bankaların mevduat toplama yetkileri olmadığından tahvil ve bono gibi menkul kıymet ihraç ederek topladıkları uzun vadeli fonları uzun vadeli yatırımlara kanalize ederek ekonomik etkinliğin sağlanmasında oldukça etkili olan kuruluşlardır (İslamoğlu, 2017: 105-107).

Tablo 3.2. 31.03.2020 İtibarıyla Kalkınma ve Yatırım Bankaları ve Bazı Seçilmiş Göstergeleri (TBB, 19.09.2020, www.tbb.org.tr).

<i>Sıra</i>	<i>Banka Adı</i>	<i>Kuruluş</i>	<i>Şube Sayısı</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>	<i>Sermaye Yapısı</i>
1	İller Bankası A.Ş.	1933	19	2.433	Kamusal Sermayeli
2	Türk Eximbank	1987	20	732	Kamusal Sermayeli
3	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	1975	1	293	Kamusal Sermayeli
4	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	1999	10	725	Özel Sermayeli
5	Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1998	1	20	Özel Sermayeli
6	Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.	2020	-	-	Özel Sermayeli
7	GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1998	2	38	Özel Sermayeli
8	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1995	1	298	Özel Sermayeli
9	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1999	1	63	Özel Sermayeli
10	Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1950	3	383	Özel Sermayeli
11	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1999	1	55	Yabancı Sermayeli
12	Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	1992	1	39	Yabancı Sermayeli
13	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1987	1	61	Yabancı Sermayeli
14	Standard Chartered Yatırım Bankası T.A.Ş.	1990	1	30	Yabancı Sermayeli
TOPLAM			62	5.170	

Tablo 3.2.'de Türkiye'de 31.03.2020 itibarıyla 14 kalkınma ve yatırım bankası faaliyet göstermektedir. Bu bankaların 3'ü kamusal sermayeli, 7'si özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayelidir. Toplam 14 bankaya ait 62 şube ve 5.170 çalışan bulunmaktadır. Bu bankalardan şube sayısı en fazla olan banka Türk Eximbank iken çalışan sayısı en fazla olan banka ise İller Bankası A.Ş.'dir.

31.03.2020 itibarıyla, kalkınma ve yatırım bankalarının aktif büyüklüğü veya bilanço büyüklüğü 322 milyar TL seviyesindedir. Bu büyüklüğün aktifindeki en büyük kalem olan krediler 219 milyar TL'ye, pasifindeki en büyük kalemlerden olan TCMB'ye borçlar 92 milyar TL'ye, menkul kıymet ödünç piyasasına borçlar yaklaşık 96 milyar TL'ye, ağırlıklı olarak tahvil ve bonolar vasıtasıyla ihraç edilen menkul kıymetler 36 milyar TL'ye ulaşmıştır. Toplam öz kaynakları 46 milyar TL olan kalkınma ve yatırım bankaları, 2020 yılının ilk çeyreğinde dönem kârı olarak 1,6 milyar TL kâr elde etmişlerdir (BDDK, 19.09.2020, www.bddk.org.tr).

3.1.3.3. Katılım Bankaları

Katılım bankaları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, fon ihtiyacını özel cari ve katılma hesapları yoluyla toplayan ve esas amacının topladığı bu fonları kredi olarak kullanılmak üzere kurulmuş kuruluşlar ile benzer amaçlarla yurt dışında faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye'deki şubelerine denilmektedir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr). Katılım bankacılığının temel iş tutuşu; sahip olduğu bilançosunun pasifindeki kaynakların riskini azaltıcı, aktifindeki varlıkların emniyetini ve dolayısıyla kalitesini artırıcı bir bankacılık prensibine sahip oluşudur (TKBB, 2018b: 47).

Katılım bankaları inancı gereği faizi haram kabul edip bu sebeple de fonlarını finansal piyasalarda değerlendirmeyen kesime alternatif bir finansal hizmet sunmak amacıyla faaliyet gösteren kurumlardır. Bu bankaların kuruluş amacı, atıl kalan fonları dinen caiz kabul edilen yöntemlerle ekonomiye kazandırmaktır (Yazıcı, 2017: 55). Katılım bankalarının temel anlayışı yaptıkları hiçbir iş ile faizin yan yana gelmemesine dayanmaktadır. Dolayısıyla içeriğinde faiz olmayan her türlü finansal işi gerçekleştirebilirler. Bu bankaların temel işleyişi şu şekilde özetlenebilir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 190-191):

- ✓ Fon toplanırken sabit bir getiri taahhüdünde bulunulmaması; dolayısıyla toplanan fonların vade sonunda daha fazla, aynı oranda ya da daha az olarak teslim edilme olasılığına sahip olması,
- ✓ Fon kullanılırken müşterilerine her ne amaçla olursa olsun kesinlikle nakit kredi vermeyip, müşterinin ihtiyacı olan malın satıcıdan peşin bedelle banka tarafından veya banka vekâleti ile müşteri tarafından satın alınıp, vadeli olarak banka kârı eklenmiş vaziyette müşteriye tekrar satımı prensibine dayanmaktadır.

Katılım bankaları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu dışındaki kanunlarda geçen hükümler saklı kalmak koşuluyla şu faaliyetleri gerçekleştirebilmektedirler (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr):

- ✓ Katılım fonu kabul etmek,
- ✓ Başta nakit ve gayrinakit olmak üzere her tür krediyi vermek,
- ✓ Nakdî, kaydi ödeme, fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık ve çek tahsili gibi her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri yapmak,
- ✓ Çek ve diğer kambiyo senetlerine yönelik işlemleri yürütmek,
- ✓ Saklama işlemlerine aracılık etmek,
- ✓ Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme araçlarını kullanıma sunarak bunlarla ilgili faaliyetleri yürütmek,
- ✓ Kambiyo işlemleri, para piyasası araçları ve kıymetli maden ve taşların alımı ve satımı veya emanete alınması işlemlerini idame ettirmek,
- ✓ Mala, kıymetli maden ve taşlara, sermaye piyasasında işlem gören araçlara, döviz, ekonomik ve finansal göstergelere dayalı; opsiyon, vadeli işlem sözleşmeleri, basit veya karmaşık düzeyde birden fazla türev aracı içeren finansal araçları almak, satmak veya bunlara aracılık etmek,
- ✓ Sermaye piyasası araçlarına yönelik alım, geri alım ve satım gibi işleri yönetmek veya taahhüt etmek,
- ✓ İhraç veya halka arz yoluyla sermaye piyasası araçlarının satışına aracılık etmek,
- ✓ Teminat, garanti ve sair yükümlülükleri başkaları lehine üstlenmek,
- ✓ Yatırım danışmanlığı hizmeti vermek,
- ✓ Portföy işletmek ve yönetmek,
- ✓ Merkez Bankası veya HMB nezdinde oluşturulan bir sözleşmeyle alım ve satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığında bulunmak,
- ✓ Forfaiting ve faktoring işlemleri yapmak,
- ✓ Para alım satımı işlemlerine bankalararası piyasada aracılık etmek,
- ✓ Finansal kiralama işlemleri yapmak,
- ✓ Bireysel emeklilik aracılık hizmetleri ve sigorta acenteliği hizmeti vermek,
- ✓ Kurulca uygun görülen diğer faaliyetleri yapmaktır.

Tablo 3.3. 30.06.2020 İtibarıyla Katılım Bankaları ve Bazı Seçilmiş Göstergeleri (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

Sıra	Banka Adı	Kuruluş	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı	Sermaye Yapısı
1	Albaraka Türk	1984	228	3.680	Yabancı Özel Sermayeli
2	Kuveyt Türk	1989	435	5.988	Yabancı Özel Sermayeli
3	Türkiye Finans	2005	311	3.581	Yabancı Özel Sermayeli
4	Ziraat Katılım	2015	98	1.186	Kamusal Sermayeli
5	Vakıf Katılım	2016	106	1.454	Kamusal Sermayeli
6	Emlak Katılım	2019	15	504	Kamusal Sermayeli
Katılım Bankaları (Toplam)			1.193	16.393	

Tablo 3.3.'de Türkiye'de 30.06.2020 itibarıyla katılım bankası sayısı 6 olup; bunların 3'ü yabancı özel özel sermayeli, 3'ü kamusal sermayelidir. Yabancı özel sermayeli katılım bankaları Albaraka Türk Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası ve Türkiye Finans Katılım Bankası iken; kamusal sermayeli katılım bankaları Ziraat Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Türkiye Emlak Katılım Bankası'dır. Bu bankaların yurt içinde ve dışında toplam 1.193 şubesi ve toplam 16.393 çalışanı bulunmaktadır. Hali hazırda faaliyette bulunan katılım bankalarından kuruluş yılı en eski olan 1984 yılında kurulmuş yabancı özel sermayeli Albaraka Türk Katılım Bankası iken; en son kurulan 2019 yılında faaliyet izni verilen kamu sermayeli Emlak Katılım Bankası'dır. Şube sayısı açısından en yaygın şube ağına sahip banka yabancı özel sermayeli Kuveyt Türk Katılım Bankası iken; en az şubeye sahip banka en yeni katılım bankası olan kamu sermayeli Emlak Katılım Bankası'dır.

30.06.2020 itibarıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının toplam aktif büyüklüğü 364 milyar TL seviyesine ulaşmış durumdadır. Bilançonun aktifi içerisindeki en büyük pay 192 milyar TL ile kredilerdir. Bilançonun pasifinde en büyük kalem yaklaşık 271 milyar TL ile cari ve katılma hesapları yoluyla toplanan mevduatlardır. Bu mevduatın 110 milyar TL'lik kısmının cari, 161 milyar TL'lik kısmı ise katılma hesaplarından oluşmaktadır. Bilançolarının pasifinde yer alan öz kaynaklar yaklaşık 26 milyar TL iken, bu dönemde 1,6 milyar TL dönem kârı elde etmişlerdir (BDDK, 19.09.2020, www.bddk.org.tr).

3.2. Katılım Bankacılığı Sisteminin Doğuşu

Bankacılık sektörü, diğer ticari işletmelerde olduğu gibi düzenli para kazanmak amacıyla faaliyet gösteren ticari bir sektördür. Bu nedenle bu sektörde temel değişim aracı para olup, parayı bankacılık sektöründe elde tutmanın bir maliyeti vardır. Konvansiyonel bankalarda söz konusu maliyete faiz adı verilmektedir.

Ticarette belirli bir malın vadeli veya peşin bedelle satılmasından kaynaklanan kazanca kâr; bir mal olan paranın vadeli olarak satılmasından kaynaklanan kazanca ise faiz adı verilmektedir. Katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların en temel farkları kendisini burada göstermekte olup; konvansiyonel bankalarca toplanan tasarrufların sahiplerinden başta belirlenen faiz oranı üzerinden para toplamakta iken, katılım bankalarında ise toplanan tasarrufların sahiplerine baştan belirli sabit bir getiri taahhüdünde bulunulmadığı gibi, borç alınan paranın anaparasının dahi garantisini bulunmamaktadır (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

İslami ya da yaygın kullanım adıyla katılım bankacılığı, İslam dininde faizin yasaklanmasından dolayı bankacılık işlemlerinde faiz yerine kâr-zarar ortaklığı prensibine dayalı olarak faaliyet gösteren bankalara denilmektedir (TKBB, 2018a: 13). Dolayısıyla faizsiz bankacılık ilkesi paranın alınıp satılan bir mal olarak değil, bir değişim aracı olmasıyla ilgilidir (Sümer ve Onan, 2015: 297).

Katılım bankacılığı ya da faizsiz finansın temel öğretisi esasen çok eskilere dayanmakla birlikte bir finans kurumu olarak var olması 20. yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. Dini inançları gereği faizden uzak kalmak isteyen kesimin tasarruflarının mali kesime kazandırılması amacı ile varlık bulan faizsiz finans, petrol üreten Arap ülkelerinin artan sermaye ve tasarruf birikimleri olarak ifade edilen petrodolarlarının finansal sisteme kanalize edilmesinde büyük önem göstermiş, 2008 küresel ekonomik krizinde pek çok finansal kuruma göre daha sağlam aktif-pasif yapısıyla sağlamlığını ispat etmişlerdir.

3.2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Faizsiz ya da diğer bir ifadeyle İslami bankacılık modeline örnek teşkil eden katılım bankacılığı; mal ve hizmet hareketleri ile para hareketlerinin her para hareketinin bir ortaklığa veya bir mal ya da hizmet hareketine sıkı sıkıya bağlı olduğu; elde edilen gelirin/giderin veya kârın/zararın ise müşareke, mudarebe gibi ortaklık anlayışlarına göre paylaşıldığı bir sistem olarak ifade edilmektedir (Albayrak ve Özsoy, 2019: 84).

Katılım bankaları sistemde mevcutta var olan konvansiyonel bankaların sunmuş oldukları ürün ve hizmetlerin dini açıdan uygun benzerlerini sunan; sabit getirili mevduat yerine, cari hesap ve belirsiz getirili katılma hesapları yoluyla fon toplayan bir banka türüdür. Bu bağlamda, katılım bankaları dini açıdan faiz hassasiyetine sahip olan gerçek ve tüzel kişilerin finansal ihtiyaçlarını geleneksel yöntemlere alternatif yöntemlerle karşılamak üzere organize olmuş müesseselerdir (Ayanoglu, 2013: 7).

Katılım bankaları, daha sonra kullanılmak üzere toplanan fondan, bu fonun üretken alanlarda kredi olarak kullanılması aşamalarının tümünde İslam'ın faiz yasağı ilkesine uymayı düstur edinmişlerdir (TKBB, 2018a: 12). Faizsiz bankacılık bir başka deyişle; İslam dininin ruhuna, değer sistemine ve ahlâkına uygun olarak gerçekleştirilen, İslam Şeriatı tarafından belirlenen kurallara göre yönetilen bir bankacılık çeşididir (Canbaz, 2016: 117).

Katılım bankalarının temel esasları şu şekilde özetlenebilir (Hazar ve Babuşçu, 2017:175-176):

- ✓ Faizin yasak olması,
- ✓ Kâr/zarar ve riskin paylaşımı,
- ✓ Belirsizliğin yasak olması,
- ✓ Faaliyet alanlarının belirli olması,
- ✓ Spekülasyonun yasak olması
- ✓ Faaliyetlerinin şeffaf olmasıdır.

Katılım bankaları fonksiyonel olarak konvansiyonel bankalara benzemektedirler. Bu bankalarının temel görevi; fon sahiplerinden ödünç aldıkları fonları, faizsiz finansman prensiplerine göre sanayi ve ticaret alanlarında değerlendirerek oluşan kârı veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmaktır. Bu bankaların isminde 'katılım' kelimesinin olma nedeni de zaten buradaki kâra veya zarara iştiraki ifade etmesinden dolayıdır (Doğan, 2017: 84). Katılım bankalarının var olma nedenleri ve çalışma şekilleri şu şekilde özetlenebilir:

- ✓ Fon toplarken kâr ve zarara katılma esasına göre fon kabul etmektedirler ve müşteriye sabit bir getiri taahhüt etmemektedirler. Dolayısıyla tasarruf sahiplerine sisteme dâhil olan tasarruflarına anapara güvencesi dahi verilmemektedir (Ertem, 2015: 48-49).
- ✓ Fon kullanırken müşteriye nakit kredi vermeyip, müşterinin ihtiyaç duyduğu ve İslami hassasiyetlere uygun her tür malı satıcısından peşin bedelle alıp müşterisine vadeli olarak satabilirler, kiralayabilirler veya iş sahibiyle proje bazında ortaklık oluşturabilirler (Ertem, 2015: 48-49).
- ✓ İslam'da faizin haram, ticaretin helal olmasından dolayı, katılım bankaları müşterileriyle birlikte ticari nitelikli iş yapabilirler (Özulucan ve Deran, 2009: 88).

- ✓ Katılım bankacılığı temel olarak, parasal işlemlerle mal ve hizmet hareketlerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu ve her para hareketinin mutlaka bir mal veya hizmete karşılık geldiği, gelirin ise, kâr ve zarar ortaklığı esasına göre bölüşüldüğü bir çalışma sistemi üzerine kurulmuştur. Konvansiyonel bankacılıkta emtia gibi değerlendirilen para alınıp satılabilir iken, katılım bankacılığında ise faizsiz olarak ödünç verilebilmektedir (Topdağ, 2018: 46).

3.2.2. Katılım Bankalarının Kurulma Sebepleri

Faizli işlemler, 14. Yüzyıl'dan itibaren organize olmuş kuruluşlar tarafından; 18. Yüzyıl'dan itibaren ise kurumsallaşmış modern bankalarca tüm dünyada faaliyet göstermeye başlamıştır. Faiz ticareti yapan söz konusu bankaların İslam ülkelerinde de faaliyete geçmesiyle birlikte Müslüman düşünürler, tasarrufların değerlendirilmesini ve ekonomik hayatın getirdiği temel ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla İslam Hukuku'na uygun olarak dizayn edilmiş yeni bir bankacılık anlayışının kurulması gerektiğine inanmışlardır (Battal, 1999: 18).

Geleneksel iktisadın karşısına İslami bir duruş olarak geliştirilmek istenen İslam iktisadının, bankacılık alanındaki uygulama alanı olan İslami bankacılık dünyanın birçok yerinde kabul görmüş ve hâlen görmektedir. Katılım ekonomisi modern dünyanın insana bakışına karşı çıkararak, insanı İslam'ın öngördüğü şekilde ele almaktadır (Hazıroğlu, 2019: 27). Söz konusu bankaların kurulma sebepleri ekonomik, dini, sosyal ve siyasi sebepler olarak dört başlıkta ele alınabilir.

3.2.2.1. Ekonomik Sebepler

Konvansiyonel bankalar gibi katılım bankaları da topladıkları kısa vadeli fonlarla uzun vadeli finansman sağlamak durumu ile karşı karşıyadırlar. Yani bu bankalarda da vade sıkıntısı yaşanmaktadır. Katılım bankalarının diğer bankalardan temel farkı ise fon toplama, fon kullandırma ve bankacılık hizmetleri alanında kendi değerleri üzerinden, yani faizsizlik prensibine bağlı kalarak finansal hizmet sunmalarıdır.

Bugün dünya genelinde İslam ülkelerinin büyük çoğunluğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülke konumundadır. Bu durumun en temel nedeni ise finansal yetersizlikleri kadar mevcut fonların en az maliyetle toplanıp, verimli alanlara kanalize edilememesinden kaynaklıdır. İslam bankaları buralarda ekonomik kalkınmaya katkıda bulunarak sağlıklı fon akışını sağlamaktadırlar (Gökalp ve Turan, 1993: 66).

Katılım bankalarının tarih sahnesine çıkmasına neden olan ekonomik sebepler dört başlık altında ifade edilebilir (Kalaycı, 2013: 61):

- ✓ Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü ya da kısaca OPEC ülkelerinin 1970'li yıllarda petrol fiyatlarını yukarı çekmeleri neticesinde petrol ihracatından kazandıkları gelirlerini veya daha popüler adıyla petrodolarların ya batı ekonomilerine akması veya atıl kalması nedeniyle İslam ülkelerinin gelişme ve kalkınma konusunda sermayeyi değerlendirme sıkıntısı yaşamaları,
- ✓ Sermaye fazlası olan İslam ülkeleri ile sermaye açığı bulunan İslam ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği ve karşılıklı finansal derinleşme isteği,
- ✓ Konvansiyonel bankaların uzun vadeli yatırım projeleri yerine, faiz geliri elde etmeye yönelik kâr odaklı kısa vadeli ticari amaçlı kredileri tercih etmesi ve bundan dolayı uzun vadeli kalkınmanın yaşanmaması,
- ✓ Faizsiz bankaların konvansiyonel bankalardan farklı olarak, fonlarını ortaklık ve ticaret esasına göre kullandırmasından dolayı fon kullandırdıkları işletmeleri verimli çalışıp çalışmadıkları noktasında amaca uygunluğunu ve yerindeliğini denetleme olanağıdır.

Yukarıda ifade edilen nedenlerden ötürü İslam ülkeleri arasında bu amaçların gerçekleştirilmesini temin etmek amacıyla 1973 yılında İslam Kalkınma Bankası (IDB)

kurulmuş, bu gelişme akabinde de bu ülkelerde İslami finans kurumlarının kurulması yönündeki çalışmalar hız kazanmıştır (Eskici, 2007: 12-13).

3.2.2.1.(1). Faize İkame Olma

Faiz ödünç işlemlerinde ve alışverişte karşılığı bulunmayan hakiki veya hükmi fazlalık manasına gelmektedir (TDV, 16.09.2019, www.islamansiklopedisi.org.tr). Katılım bankaları mevduata faiz yerine kâr payı; kredilere faiz yerine katılım bedeli ya da masraf adı altında ödeme ve tahsilat yapmaktadırlar. İslami bankacılıkta sunulan her tür bankacılık hizmetlerinde faiz veya belirsizlik içeren aşırı riskli ve spekülasyon işlemlere yer verilmemektedir. Alkollü içecek, tütün ve silah ürünleri gibi topluma doğrudan ya da dolaylı olarak zararı bulunan konularda bankacılık işlemleri yapılmamaktadır.

İslamiyet'te faize alternatif olarak üç uygulamaya başvurulması teşvik edilmiştir. Bunlardan birincisi; faizle borç verip fakir halktan gelir sağlamak yerine her yıl gelirin belli bir seviyeyi aşan kısmının zekât olarak muhtaçlara dağıtılması; ayrıca sadaka, hibe ve vakıf gibi uygulamalara yönelmesi teşvik edilmiştir. İkinci olarak paraya ihtiyacı olanlara verilecek borçlardan menfaat sağlamak yerine, borçların faizsiz olarak verilmesi yani malın Allah için harcanması (karz-ı hasen) önerilmiştir. Çünkü malı Allah için harcayan kimse, bunun karşılığını Allah'tan umduğundan, esasen Allah'a borç vermiş olmaktadır. Allah'ın da, malı Allah için harcayan kimseye kat kat karşılık vereceği ile ilgili vaatleri bulunmaktadır. Son olarak faizden kazanç sağlamak yerine ticaret yoluyla kazanç sağlamak dinen meşru sayılmıştır. Faizli borç alarak finansman sağlamak yerine yine ticaret kapsamında olan pek çok yöntemle finans bulmaya izin verilmiştir (Aktepe, 2017: 25).

3.2.2.1.(2). Atıl Kapasiteden Pay Alma

Katılım bankacılığı ya da faizsiz bankacılığın çıkış noktası, İslam dininin faizi ve faizli işlem yapmayı yasaklamasından ötürü dini hassasiyetleri gereği fon fazlalıklarını finansal sektöre aktarmayan kesimin, atıl vaziyetteki fonlarını ekonomik hayata kazandırmak gayesidir. Bu nedenle bu kuruluşlar söz konusu kesimin finansal ihtiyaçlarına faizsizlik ya da dinen caizlik prensipleri doğrultusunda hizmet etmeyi amaç edinmişlerdir. Faizsiz bankacılığın temelinde sosyal sorumluluk anlayışını da barındıran bir çeşit halk bankacılığı yatmaktadır (Abdul-Rahman, 2015: 417).

Katılım bankaları mevcut finansal yapıda konvansiyonel bankaların rakibi değil bir nevi tamamlayıcısı görevini üstlenmektedirler. Üstlendikleri temel görevin konvansiyonel bankalara gitmeyip atıl kalmış fonların sisteme kazandırılarak finansman açığı bulunan kesime fayda sağlamak olarak ifade edilebilir.

OPEC ülkelerinin 1970'li yıllardan itibaren artan petrol gelirlerinin İslami esaslara uygun şekilde değerlendirilme isteği, ayrıca İslam ülkelerinin gelişme ve kalkınma konusunda sermaye sıkıntısı yaşamaları ve sermaye fazlası olan İslam ülkeleri ile sermaye açığı bulunan İslam ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği ve karşılıklı finansal derinleşme isteği bu bankaların kuruluşuna ve gelişimine zemin hazırlamıştır.

3.2.2.1.(3). Konvansiyonel Bankaların Pazar Hâkimiyetini Kırma

Konvansiyonel bankaların uzun vadeli yatırım projeleri yerine, faiz geliri elde etmeye yönelik kâr odaklı, kısa vadeli ve ticari amaçlı kredileri tercih etmesi uzun vadeli kalkınmanın yaşanmamasını beraberinde getirmiştir. Faizsiz bankaların, konvansiyonel bankalardan farklı olarak, fonlarını ortaklık ve ticaret esasına göre kullandırmasından dolayı fon kullandıkları işletmeleri, verimli çalışıp çalışmadıkları noktasında amaca uygunluğu ve yerindeliğini denetleyebilmelerine ortam hazırlamıştır (Kalaycı, 2013: 61).

Katılım bankaları fonksiyonel olarak konvansiyonel bankalara benzemektedirler. Katılım bankalarının görevi, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensiplerine göre sanayi ve ticaret alanlarında değerlendirerek oluşan kârı veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmaktır.

Katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine uygun olarak konvansiyonel bankaların yerine getirdiği her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirebilmekte; kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplayabilmekte; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle de fon kullanılabilmektedirler (Hazar ve Babuşcu, 2017: 174). Katılım bankacılığı çatısı altında faaliyet gösteren kurumların tamamında konvansiyonel yani mevduat bankalarında sunulan tüm hizmetler verilebilmektedir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 96).

Katılım Bankaları ile konvansiyonel bankalar karşılaştırıldığında, konvansiyonel bankalardaki mevduatların büyük çoğunluğu cari hesaba dolayısıyla getirisi faize dayanmaktayken; katılım bankalarındaki mevduatın büyük çoğunluğu kâr ve zarar ortaklığına dolayısıyla getirisi belirsizliğe dayanmaktadır. Bu nedenle faizsiz bankacılık sistemi, risk almayı göze alabilen yatırımcı vasfındaki mudilere hitap etmekte, mudi bankaya borç verdiği paranın ne kadar getiri elde edeceğini önceden bilmemekte ve zarar etme ihtimalinin olduğunu önceden kabul etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde katılım bankacılığı bir tür yatırım bankacılığıdır. Sistemin amacı faiz adı altında veya faizle elde edilecek getiriyi kabul etmediğinden finansal yapı içerisinde yer alamayan kişilere ait atıl durumdaki fonları finansal sistemin içine bu bankalar aracılığıyla çekebilmektir (Özbilen, 2013: 215).

3.2.2.1.(4). Yerli Sermayenin Ülke İçinde Kalmasını Sağlama

Katılım bankaları, dini inançları nedeniyle finans kurumlarında değerlendirilmeyip yurt içinde ve yurt dışında altın, döviz, gayrimenkul vb. şekilde tutulan tasarrufların üretim süreci yani ekonomi içerisine dâhil edilmesine hizmet etmektedir.

Türkiye’de faizsiz finansmanın ilk kuruluş hali olan Özel Finans Kurumları’nın (ÖFK), Türkiye’de faaliyete alınmasına karar verilirken yürütme organınca göz önünde bulundurulacak gerekçeler arasında şu hususlar yer almıştır:

- ✓ Dini hassasiyet nedeniyle yastık altı kalan ve üretken alanlara gitmeyen atıl fonların ekonomiye kazandırılması,
- ✓ 1980 sonrası benimsenen dışa açık ekonomi modeliyle ülke büyümesini fonlayacak kadar sermaye birikiminin oluşmaması nedeniyle bu kurumlar vasıtasıyla Körfez ve Arap sermayesinin ülkeye çekilebilmesi umulmuştur (Doğan ve Kaya, 2017: 289-290).

Katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan en önemli farkı mudilerine kredi kullanırken doğrudan ödeme yapmayıp, ödemeyi fatura karşılığında ve müşterinin kendi işletmesinde kullanımına ihtiyaç duyduğu malı satan satıcıya yapmasıdır. Ödemeyi yaptıktan sonra üzerine kâr paylarını ekleyerek müşteriye borçlandırmakta ve malın bedelini müşteriden taksitli olarak tahsil etmektedirler. Bu işlem aynı zamanda verilen kredinin amaç dışı, verimsiz ve spekülatif yerlere gitmesini önleyen ve kayıt dışılığı ortadan kaldıran bir finansman şeklidir (Doğan, 2017: 84-85).

3.2.2.2. Dini Sebepler

Faiz kavramı, semavi dinlerde yasak olarak kabul edilmiş ancak İslamiyet dışındakilerde bu yasak zamanla din adamları ve toplumsal gelişmeler karşısında özünden uzaklaşarak zayıflatılmış; anlamı çarpıtılmıştır. İslami açıdan faiz kavramı hem İslamiyet’in dini kitabı olan Kur’an-ı Kerim’de hem de hadislerde kesin olarak yasaklanmıştır. Dolayısıyla faizsiz bankacılığın ortaya çıkış noktası İslam dininin faize koyduğu yasak olmuştur.

İslam'ın koyduğu kurallar ve yasaklar esasen kendisine inananları uğrayabilecekleri her türlü zarardan korumak amacıyla. Bu nedenle faizi zengini daha çok zenginleştirip fakiri de daha da fakirleştirdiği için yani güçlünün zayıfı her daim ezdiği bir düzen ortaya koyduğu için yasaklamaktadır. Alacaklı faizli borç işlemi neticesinde istediği düzeyde bir artı değer elde ederken, borçlu sadece süre kazanmakta ama aldığı borçtan artı bir değer kazanıp kazanmayacağı baştan belli olamamaktadır. Ayrıca faizin, kişiler arasındaki gelir dağılımını bozması, ülke kalkınmasını yavaşlatması, yatırım girişimlerinde maliyetle beraber risk artışına neden olması ve verimliliği fazla olduğu halde kârı düşük olan yatırımların hayata geçirilmesini önlemesi gibi pek çok zararları da mevcuttur (Eskici, 2017: 7).

İbrani dilindeki Tevrat metninde, nesek veya nesah terimleri lokma, ısırık veya parça anlamları taşımaktadır. Yine Tevrat'ın bazı kısımlarında geçen ribit kelimesi artış, fazlalık manasına gelir ki Kur'an-ı Kerim'deki bugün faiz olarak ifade edilen; artış, fazlalık manasına gelen riba sözcüğü ile aynı anlamdadır (Abdul-Rahman, 2015: 97).

Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tevrat'ta faizi yasaklayıcı yönde hükümler bulunmakta iken, zamanla içeriğinde yaşanan değişimler sonucunda faizli işlem yapmaya ilişkin daha ılımlı yönde hükümler içerdiği görülmektedir.

Yahudilerin kendi aralarındaki borç alışverişinde faiz istemenin dinen yasaklandığı ya da hoş karşılanmadığı; ancak Yahudi olmayanlara borç verilirken borca karşılık faiz istemenin herhangi bir yasaklama ya da hoş karşılanmama durumlarına tabi olmadığı yönünde yorumlanmış, Yahudiler de bu hükmü referans olarak kabul edip eski dönemlerden beri oldukça yaygın bir şekilde faizli işlem yapmışlardır (Pıçak, 2012: 64). Kur'an-ı Kerim'de ise bu durum Nisa Sûresi'nin 45. Ayetinde eleştirilmiş, Yahudilerin Tevrat'taki sözcüklerin yerlerini değiştirerek onu nasıl tahrif ettikleri ve böylece kitabın vermek istediği mesajı amacından ve anlamından nasıl uzaklaştırdıkları bildirilmiştir (DİB, 15.09.2019, diyanet.gov.tr).

Hristiyanlığın faiz konusundaki düşüncesi kutsal kitabı olan İncil'de zımni olarak ele alınmakta ve yoruma dayalı çıkarım yoluyla faize karşı olumsuz bir tutum benimsendiği anlaşılmaktadır (Pıçak, 2012: 64). Hristiyanlığın ilk yıllarında faize karşı katı bir tutum sergilenmiştir. Örneğin M.S. V. Yüzyıl'da Papa I. Leo karşılığında faiz alarak borç vermek olarak nitelendirilen işi yani bugünkü telaffuzuyla tefeciliği 'Turpe Lucrum' (utanılacak kazanç) olarak nitelendirmiş, tefecilik yapan din adamlarının kilisenden aforoz edileceklerini ve ölürken kefenlenme hakkından dahi mahrum kalacaklarını ifade etmiştir (Tat, 2014: 19).

XVI. Yüzyıl'dan itibaren Martin Luther, Huldreich Zwingli ve bu öğretide devam eden ikinci nesil din reformistlerinden Jean Calvin gibi din adamlarının etkisiyle Katolik kilisesi öğretilerine karşı reform hareketleri olarak Protestanlık düşüncesiyle Ortaçağ Katolik kilisesinin kesin olarak yasakladığı ve yayılmasına engel olmak istediği faiz, meşrulaşarak tefeciliğin ve modern bankacılığın gelişmesine katkı sunmuş, bu da kapitalizmin doğuşuna zemin hazırlamıştır (Akalin, 2009: 238). Protestanlık hareketi ile Hristiyanlık sekülerizme kayarak, dini ibadetler asgari düzeye çekilmiş, bireysellik ön plana çıkarılarak sosyal önemini yitirmeye başlamıştır (Altıntaş, 2002: 59-62).

Faiz kelimesi Kur'an-ı Kerim'de riba olarak geçmekte olup; kelime anlamı fazlalık, artma ve çoğalma anlamlarına gelmektedir (Tabakoğlu, 2013: 334). İslam ekonomisini diğer sistemlerden ve özellikle de kapitalist ekonomiden ayıran temel özelliklerinden biri faiz yasağıdır. İslam genel olarak kazanç ve mülkiyetin temelinde sadece emek aramaktadır (Kutub, 1993: 55). Kur'an-ı Kerim azlığı veya çokluğunu önemsemeksizin ribayı kesin surette yasaklamıştır. Örneğin Bakara Suresi 275. Ayetinde "Allah alışverişi helâl ve faizi ise haram kılmıştır" şeklindeki açıklaması İslam'ın faize karşı bakışını şüpheye mahal vermeyecek kadar açık olarak ortaya koymaktadır (Komisyon, 1992: 160).

İslam dininin kırmızıçizgisi olarak kabul edilen helâl/haram inancında, Allah tarafından izin verilen işler için helâl ve izin verilmeyen işler için haram kavramı söz konusu olmuştur. Dolayısıyla diğer semavi dinlerin bozulmamış yapılarında olduğu gibi İslamiyet'te de faiz ve faizle işlem yapmanın her türlüşü yasaklanmış ve haram

kılınmıştır. Riba veya faiz yükü bindirmek Hz. Peygamberin hadislerinde yer alan bilgilere göre en ağır yedi günahın biridir (Abdul-Rahman, 2015: 117-118). Bununla beraber ilahi dinler içerisinde faize karşı en katı ve en kesin yasaklar getiren din İslamiyet olmuştur (Pıçak, 2012: 65).

Kur'an'da faiz ya da riba yasağı dört farklı surede ve yedi farklı ayette geçmektedir. Bu ayetler, faizin yasaklanmasında faize karşı önce sitem ve uyarıda bulunmuş, daha sonra açık ve kesin bir ifade ile onu yasaklamış ve de faizde ısrar etmenin Allah'a ve resulüne bir nevi savaş açma olduğuna dikkat çekilmiştir. Bazı kaynaklarda da Hz. Peygamber'in Veda Hutbesinde faiz ile ilgili söylediklerinin sekizinci ayet ya da faiz ayeti olduğu, ancak bunun halka tebliğ olmadan Allah resulünün vefat ettiği ifade edilmiştir. Hz. Peygamber bu hutbede faizle ilgili olarak; faizin kaldırılması, sadece anaparanın (sermayenin) alınmasını, Allah'ın faizi haram kıldığını ve ilk kaldırılan faizin de amcası Abbas B. Abdülmuttalib'in faizi olduğunu ifade etmiştir (Özdemir, 2005:103). Kur'an-Kerim'de faiz ile ilgili vahiylerin yer aldığı sure ve ayetler: Bakara Suresi'nin 275, 276, 278 ve 279. Ayetleri; Âl-i İmrân Suresi 130. Ayeti, Nisâ Suresi 160. Ayeti ve Rûm Suresi 39. Ayetleri'dir (DİB, 15.09.2019, www.dib.gov.tr).

3.2.2.3. Sosyal Sebepler

İktisat bilimi, sınırlı kaynaklar ile sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılamayı konu edinen; istekler ile ihtiyaçlar arasındaki dengeyi sağlayacak kuralları ortaya koymaya çalışan bir disiplindir. Bu tanım daha çok batılı iktisatçıların dünya görüşüne göre tanımlanmış, Müslümanların iktisadi anlayışını yansıtamadığından ilmi gerçeklerle de uyuşmamıştır. Bugün var olan yoksulluğun, yolsuzluğun ve açlığın nedeni, dünya kaynaklarını israf eden, çatışmacı, sömürgeci ve doyumsuz tekeli zihniyettir. Bu bağlamda İslâm iktisadı, insanın istek ve ihtiyaçlarını sadece materyalist açıdan değerlendirmemekte; insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarını bir bütün olarak ele almaktadır (Ersoy ve Hazıroğlu, 2019: 42).

Bir toplumda kişi başına düşen gelirin dengeli dağılması toplumsal barışın sağlanabilmesi için en önemli faktörlerden birisidir. Ülkelerde uygulamaya alınan katılım bankacılığı sistemi ile ekonomide yer alan farklı gelirlere sahip gruplar arasındaki dengesizliğin giderilmesi, faize bağlı sebepsiz zenginleşme ve işçi sınıfının aleyhine gelişen sosyal adaletsizliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır (Pehlivan, 2016: 300).

Katılım bankacılığı sistemi, hassasiyetlerini İslam dininin öğretilerinden aldığı için insanı bir kaynak olarak değil, bir değer olarak görmektedir. Katılım sisteminin temel prensibini sadece faizsizlik olarak ifade etmek sistemin temel argümanını anlamamaya ve sistemi kısır olarak yorumlamaya neden olmaktadır. Bu nedenle katılım sistemi beş argümana dayanarak ifade edilmekte ve bu ilkelerle katılım ekonomisinin merkezinde insan olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu ilkeler şu şekilde ifade edilebilir (Hazıroğlu, 2019: 32):

- ✓ Ahlâk,
- ✓ Hakkaniyet ve adalet,
- ✓ Dayanışma ve ihsan,
- ✓ Ortaklık, katılım ve emek,
- ✓ Üretkenlik ve aktifliktir.

Ahlak zemininde yükselen bir ekonominin aktiflik ve üretkenlik tavanıyla insanlığın tüm kesimine hitap etmesi günümüz dünyası açısından oldukça önem ifade etmektedir. Sezai Karakoç'un İslam insanı ekonomiye değil, ekonomiyi insana bağlamıştır cümlesinde ifade ettiği gibi, faizsiz finans modeli ekonominin ve mevcut sistemin insanı ekonomiye köle yapmasına karşı çıkararak; emeğin, sermayenin insana bağlanmasını amaçlamaktadır (Karakoç, 2015: 27).

3.2.2.4. Siyasi Sebepler

İslâmi anlayışla yönetilen ülkeler hem ekonomik kalkınma ve büyümeyi sağlama hem de diğer gelişmiş ülkelere karşı politik kulvarda güç sahibi olma adına faizsiz bankacılığın sunduğu avantajları kullanmaya çalışmışlardır. IDB'nin kuruluş amaçları arasında üyeleri arasındaki işbirliğini, ekonomik etkinliği tesis ederek; uluslararası arenada güçlü bir politik güce sahip olmalarını sağlamaktır (Selmi, 2018: 12).

1980'li yıllardan itibaren ekonomik hayatın serbestleştirilmesi çalışmaları doğrultusunda dünyadaki gelişmelerden bağımsız kalmayan ve hızla dünya ekonomisi ile entegre olmaya başlayan Türkiye'deki muhafazakâr kesimin bir ihtiyacı olarak ÖFK adıyla faizsiz finansman kuruluşları faaliyetlerine başlamıştır. ÖFK'lar faaliyete geçtikten sonra birtakım sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunlardan en dikkat çeken bu kuruluşların bir banka olarak görülmemesi veya algılanmamaları olmuştur. Bir güven kuruluşu olan bankacılık sektörünün sadece isminin yazılışından dolayı mudiler nezdinde itibar kaybetmiş ve gerekli ilgiyi görememişlerdir (Hazıroğlu, 2019: 33-34).

3.2.3. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkışı

M.Ö. 1792-1750 yılları arasında Babil Kralı Hammurabi tarafından oluşturulan dünyanın ilk bankacılık yasalarında, faizsiz bankacılık kurallarının ilk yazılı örneklerinin de bulunduğu kabul edilmektedir. Bu kanunlarda, borç ilişkilerinde faize ilişkin konuların nasıl yürütüleceği hususunda düzenlemeler bulunmaktadır (Takan, 2002: 3).

Ünlü Hammurabi Kanunları'nın 100 – 107. bölümleri ikraz (borçlanma) işlerinin nasıl düzenleneceğini göstermekte ve özellikle faizsiz yatırımın tarihteki ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Özulucan ve Özdemir, 2010: 38). M.Ö. 600 – 465 yılları arasında Fırat kıyısında yaşayan Egibi ve Murashu ailelerinin herhangi bir fazlalık almadan verdikleri borçlar faizsiz finansmanın en eski örnekleri arasındaki yerini almıştır (Yeşilyaprak, 2012: 28).

İslamiyet'in kabulünden sonra bankacılık benzeri faaliyetlere ilk rağbetin görüldüğü dönem Abbasiler devri olarak kabul edilmektedir (Akın, 1986: 110). Selçuklular ve Osmanlılar döneminde ise tefecilik ve bankerlik olarak adlandırılan ve bankacılık faaliyetleri kapsamında düşünülebilecek faaliyetlerin genellikle gayrimüslim azınlık halk tarafından yerine getirildiği görülmektedir (Canbaz, 2017: 150).

3.2.3.1. Dünyada Katılım Bankacılığı

1929 Büyük Buhranı'nın ülke ekonomilerine kattığı en önemli deneyim krizin acı neticelerinin bulaşıcı bir hastalık gibi tüm dünyaya yayılması olmuştur. Krizin yayılmasının geleneksel bankalar eliyle hızlandığı gözlenmiş; bu durumu ortadan kaldıracak ve mevcut sisteme alternatif olacak yeni bir finansal modele ihtiyaç duyulmuştur. Bu yeni finans modelinin bankacılık zemininde yer almasının altında mevcut finansal yapının gayrimüslim batı ülkelerin güdümünde olmasından dolayı İslami usullere uygun bir yapının var olmaması olduğu söylenebilir (Canbaz, 2017: 157).

İslami bankacılık, 1960'lı yıllarda Körfez Arap ülkeleri ile Ortadoğu'daki tasarruf bankaları aracılığıyla faaliyete geçmiştir (Doğan ve Karakaş, 2017: 25). Katılım bankacılığı bir fikir olarak ilk kez 1955 yılında Pakistanlı Muhammed Uzeyr tarafından; katılım bankacılığı olarak ifade edilen finans türünün kurumsallaşmış yapısının dünyadaki ilk örneği ise Mısır'ın Mit Gamr bölgesi devlet başkanlığını 1960'lı yıllarda yürütmekte olan Cemal Abdül Nasır zamanında ortaya çıkmıştır (Arslan, 2018: 14). Bölgede fellah ismi verilen Mısırlı dindar köylülerin ticari ve tarımsal ihtiyaçlarını karşılamak için müteselsil kefalet sistemine (tekeffül) dayalı ve çoğunlukla para vakfi karışımı kendine has bir yapı olarak kurulmuştur. Köy Sandığı kavramına yakın bir metotla faaliyet gösterdiği bilinen bu bankanın fikir babası Dr. Ahmed en-Neccar'dır. Mısır'da kurulan tasarruf sandıkları, faiz yerine kar-zarar ortaklığı ilkesine göre çalışan ve mudaraba yöntemini uygulayan kuruluşlar olmuştur (Özulucan ve Deran, 2009: 87).

Mit Gamr bölgesindeki İslami bankacılık faaliyetlerinin üç yıl kadarlık sınırlı ama oldukça verimli dönemini müteakiben 1971 yılında faizsizlik prensibine dayalı olarak yine Mısır'da kurulan Nasr Sosyal Bankası dünyanın ilk kurumsal ve faizsiz ticari bankası niteliği taşımaktadır. Mısır'da ortaya çıkan faizsiz bankacılık alanındaki gelişmeleri İngiliz hâkimiyeti dönemlerinde Hindistan'ın Müslüman bölgelerinde yani bugünkü Pakistan topraklarında kooperatif tipi bankacılık uygulamaları ve Uzak Doğu'nun Müslüman nüfusu yoğun ülkesi Malezya'da ortaya çıkan Malezya Hacılar Fon Yönetimi ve Kurulu izlemiştir. Bu model ülkedeki Müslümanların hac vazifelerini mali açıdan rahat gerçekleştirebilmelerini temin etmek amacıyla kurulmuştur (Canbaz, 2017: 154). Katılım bankacılığı ya da faizsiz finans kavramının gelişimi üç dönem altında incelenebilir (Kaya, 2010: 31):

- ✓ Varoluş (1972–1975): Petrol gelirlerindeki ani artışın ve buna bağlı olarak ülkelerin petrol satışı kaynaklı dolar rezervlerinin artma eğiliminde olduğu dönemdir. 7 Aralık 1973 tarihinde Suudi Arabistan'da; İran, Malezya, Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Türkiye, Libya, Fas, Sudan, Cezayir, Yemen, Afganistan, Pakistan, Endonezya, Gine, Senegal, Somali ve Mali gibi Müslüman ülkelerin bir araya gelerek IDB'yi kurmuşlardır. IDB, İslam ülkelerinin kamusal projelerinin finansmanını çözmek ve İslami bankacılığı dünyaya yaymak amacıyla kurulmuş bu alandaki ilk kurumsal ve modern kuruluş olmuştur (Aktepe, 2010: 11). 1975 yılında kurulan Dubai İslam Bankası ise dünyanın ilk kurumsal ve tam teşekküllü İslami esasta çalışan bankası olmuştur (Canbaz, 2017: 156).
- ✓ Gelişme (1976–1983): Faizsiz bankalar Arap körfezinden, Malezya'ya; batıda İngiltere'ye kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde faizsiz finansman faaliyetlerinde hizmet etmek üzere çok sayıda uluslararası banka kurulmuştur. IDB'nin ağırlıklı olarak kamusal projelere finansman sağlamasından dolayı özel sektör projelerinde kendisinden beklenen desteği yeterince gösterememiş; bu sebeple finansal yapı içerisinde yarattığı boşluğu doldurmak üzere 1975 yılında Dubai İslam Bankası, 1977 yılında Kuveyt Finans Kurumu, 1981 yılında Dar Al-Maal Al İslâmi Finans/Faisal Group faaliyete geçerek körfez sermayesinin finansal sektöre dâhil olmasını sağlamıştır. Bu kurumlar eliyle de Ortadoğu'daki Müslüman nüfusunun ağırlıkta olduğu ülkelerde faizsiz finansman sistemi hızla yaygınlaşmıştır (Sümer ve Onan, 2015: 298-299).
- ✓ Olgunluk (1983'den günümüze): OPEC ülkelerinin petrol gelirlerinin azalmaya başladığı ve doların uluslararası piyasalarda güçlenme eğilimine girdiği; faiz oranlarının arttığı bir dönem olmuştur. Buna rağmen, başta Türkiye olmak üzere dünyanın pek çok yerinde faizsiz bankalar kurulmuştur.

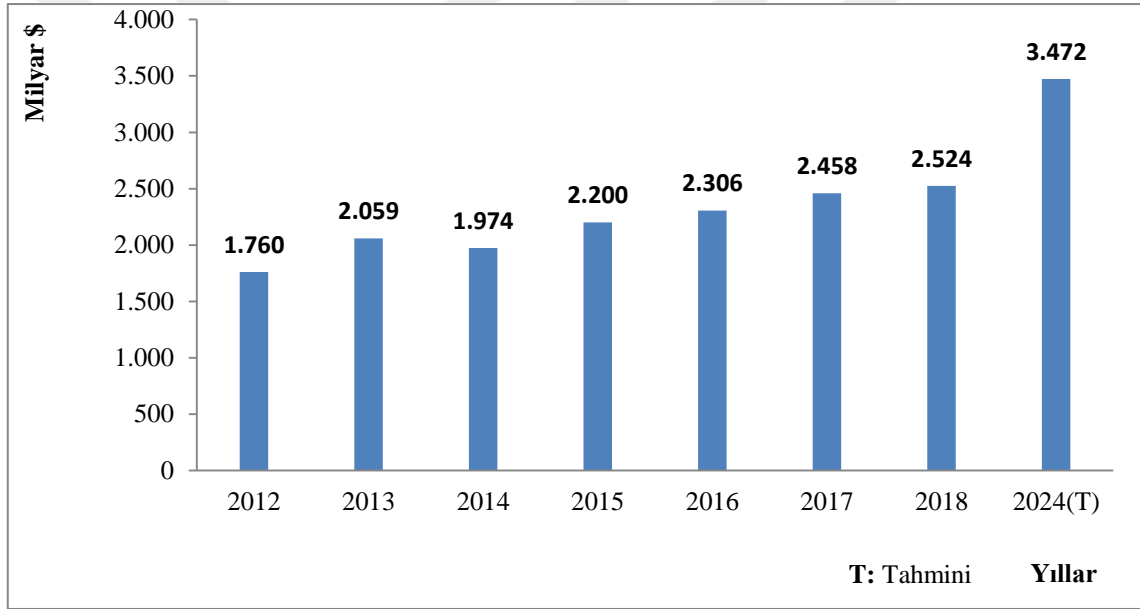
Faizsiz bankacılık alanındaki gelişme potansiyelini gören başta dünya devi Citibank olmak üzere HSBC, ABN Ambro, Bank of America, Banque National de Paris, Sociate Generale, Suud Ulusal Ticaret Bankası, Suud Hollanda Bankası gibi konvansiyonel düzeyde faaliyet gösteren bankalar katılım penceresi yoluyla İslami finans alanında bankacılık hizmetleri sunmaya başlamışlardır (Güney, 2017: 26). İslami bankacılık alanında yaşanan bu gelişmeler ve sektörün gösterdiği başarıların idamesini sağlayacak ve de sistemi regüle edecek kurallara ihtiyaç duyulması neticesinde 1990 yılında İslami Finans Kurumlar Muhasebe ve Denetim Teşkilatı (AAOIFI) kurulmuştur (Doğan ve Karakaş, 2017: 24).

Tablo 3.4. Faizsiz Finansın Kilometre Taşları (TKBB, 2015: 12).

<i>Yıl</i>	<i>Gelişme</i>
1950'ler	Faizsiz finansa ve ekonomiye dair tartışmalar başlamıştır
1960'lar	Mısır'da ilk faizsiz banka olan Gamr Sosyal Bankası faaliyete geçmiştir
1970'ler	Faizsiz finans uluslararası alanda tanınmaya başlamıştır. İslam Kalkınma Bankası (IDB) kurulmuştur.
1980'ler	Faizsiz finansa dâhil olan ülke sayısı artmaya devam etmiştir.

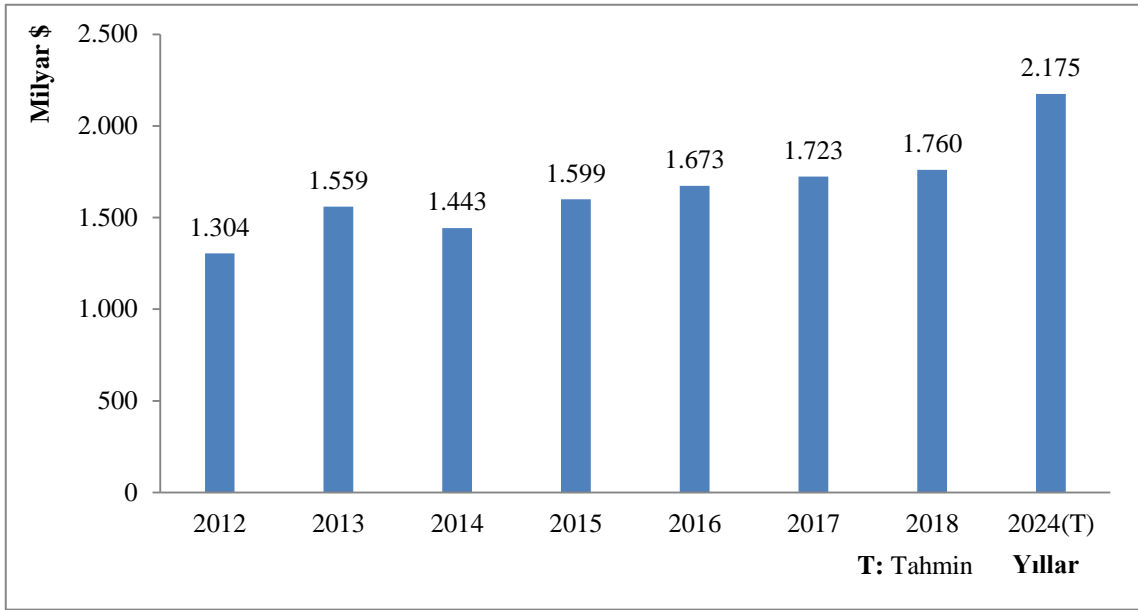
1990'lar	Sisteme standart sağlamak amacıyla AAOIFI kurulmuştur. İlk sukuk ihraç edilmiş Dow Jones faizsiz finans endeksi sisteme dâhil edilmiştir.
2000'ler	CIBAFI, IIFM, IFSB ve IICRA gibi düzenleyici İslami kuruluşlar kurulmuştur.
2008-09	Küresel krizde katılım bankaları diğer bankalardan daha iyi performans sergilemiştir.
2010-11	Kriz etkisinden hızla çıkan sistem sukuk ihraçlarını artırarak sürdürmüştür.
2015-...	Faizsiz bankacılık 75 ülkede 500'den fazla faizsiz bankada faaliyetlerine devam etmektedir. Sektör 1,5 trilyon doların üzerinde aktif büyüklüğe ulaşmıştır.

Tablo 3.4.'de 1960'lı yıllarda tarih sahnesine çıkan faizsiz bankacılık faaliyetleri, 1980'li yıllarda gelişme kaydetmiş 1990'lı yıllarda hızını artırarak 2000'li yıllarda varlığını ve bilinirliğini kanıtlamış halde finans sistemine dâhil olmuştur. Faizsiz bankacılık sektörünün uluslararası finans piyasalarında varlık göstermesiyle birlikte mevcut gelişme potansiyeline bakılarak 31 Aralık 1995 tarihinde Dow Jones İslami Piyasa Endeksi (DJIM) 1000 taban göstergesi ile faaliyete geçmiştir. 2008 yılında küresel finans krizinde diğer bankalara göre daha iyi performans sergileyen katılım bankaları 2010 yılından itibaren sukuk ihraçlarına hız vermişlerdir.

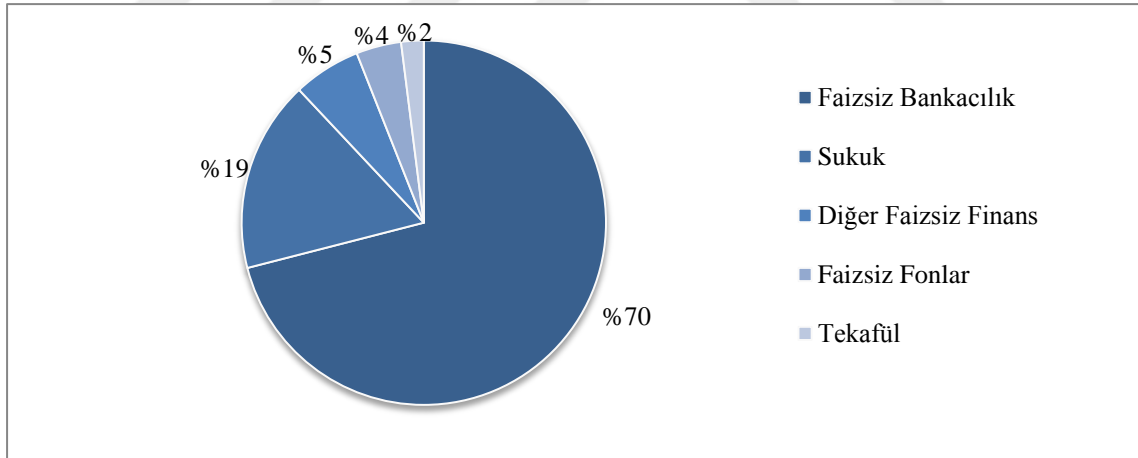
Şekil 3.4. Küresel Faizsiz Finans Varlıklarının Gelişimi (TKBB, 2020: 65).

Şekil 3.4.'de dünya perspektifinde faizsiz finans sektörünün toplam varlıkları 2012 yılından itibaren ortalama %6 büyüme performansı sergileyerek 2018 yılında 2.524 milyar USD seviyesine yükselmiştir. Faizsiz finans sisteminin toplam varlıklarını oluşturan 56 ülke içerisinde 2017 yılında en hızlı büyüme performansı sergileyen üç ülke Kıbrıs, Nijerya ve Avustralya iken (TKBB, 2019: 51-52); 2018 yılında Fas, Kıbrıs ve Etiyopya olmuştur (TKBB, 2020: 64). Faizsiz finansın toplam varlıklarının sektörel bazda 2024 yılına kadar %10 büyüme performansı sergilemesi halinde 3.472 milyar USD seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir (TKBB, 2020: 65-66).

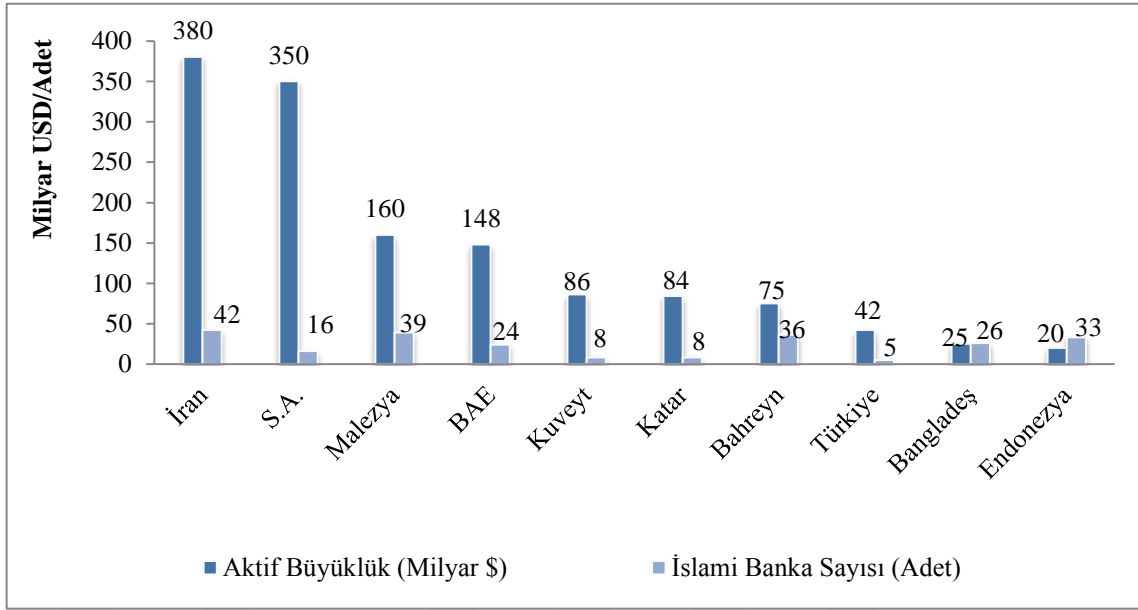
Şekil 3.5. Faizsiz Bankacılık Varlıklarının Gelişimi (TKBB, 2020: 66).

Şekil 3.5.'de faizsiz bankacılık varlıklarının gelişimine bakıldığında sektördeki bankaların varlıklarının toplam payı, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %5 bileşik büyüme oranı yakalayarak 1.760 milyar USD seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamın mevcut büyüme performansının sürdürülmesi durumunda 2024 yılında 2.175 milyar USD seviyesine ulaşması beklenmektedir (TKBB, 2020: 66).

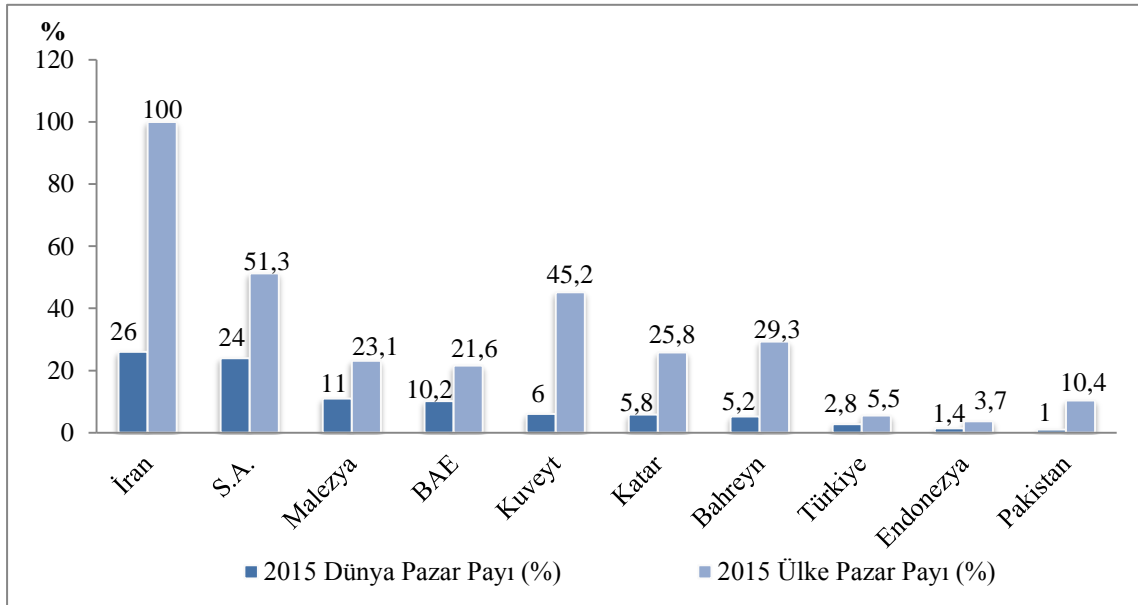
Şekil 3.6. 2018 Yılı Küresel Faizsiz Finans Varlıklarının Ürün Bazlı Dağılımı (TKBB, 2020: 65).

Şekil 3.6.'da 2018 yılı faizsiz finans sektörünün bileşenleri gösterilmekte olup en önemli bileşeni faizsiz bankacılık varlıkları olmuştur. Bu varlıklar faizsiz bankaların 2018 yılında büyüme verileri küresel büyümedeki yavaşlamaya bağlı %2 küçülerek 1.760 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Varlıklarının toplam payı, 2012-2018 yılları arasında yıllık bazda ortalama %5 bileşik büyüme oranı yakalayarak 2018 yılında küresel faizsiz finans varlıklarının %70'ini oluşturmuştur (TKBB, 2020: 64). Faizsiz finans varlıklarının ürün bazlı dağılımında ikinci sırayı %19 pay ile sukuk, üçüncü sırayı %5 pay ile diğer faizsiz fonlar, dördüncü sırayı %4 pay ile faizsiz fonlar ve son olarak beşinci sırayı %2 pay ile tekafül fonları oluşturmuştur.

Şekil 3.7. 2015 Yılı İtibarıyla İslami Bankacılık Türünde Dünyanın En Büyük İlk 10 Ülkesi (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 110).

Şekil 3.7.'de 2015 yılı itibarıyla 1.599 milyar USD olan İslami bankacılık sektörünün toplam varlıklarının 1.370 milyar USD'lik kısmı en büyük İslami bankacılık varlıklarına sahip ilk on ülkesinin elinde bulunmaktadır. 2015 yılı itibarıyla İran 380 milyar USD aktif büyüklük ve 42 İslami banka ile dünyada ilk sırada iken; İran'ı 350 milyar USD aktif büyüklük ve 16 İslami banka ile Suudi Arabistan; Suudi Arabistan'ı ise 160 milyar USD aktif büyüklük ve 39 İslami banka ile Malezya takip etmiştir. Türkiye 42 milyar USD aktif büyüklük ve 5 İslami banka ile 8. sırada yer almıştır.

Şekil 3.8. 2015 Yılı İtibarıyla İslami Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren En Büyük 10 Ülkenin Dünya ve Ülke Pazar Payları (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 110).

Şekil 3.8.'de 2015 yılı itibarıyla İran'ın dünya İslami bankacılık varlıkları içerisindeki oranı %26'iken; ülke içi İslami bankacılık varlıklarının İran anayasasında bankacılık türünün zorunlu olarak İslami bankacılık olmak zorunda olduğundan tamamı İslami bankacılıktan oluşmaktadır. İran'ı %24 dünya ve %51,3 ülke pazar payı ile Suudi Arabistan ve Suudi Arabistan'ı %11 dünya ve %23,1 ülke pazar payı ile Malezya takip etmektedir. Türkiye %2,8 dünya ve %5,5 ülke pazar payı ile 8. Sırada yer almıştır.

Faizsiz finans sektörü 2015 yılı itibarıyla 75 ülkede 500'den fazla faizsiz banka ile 1,5 trilyon USD aktif büyüklüğe ulaşmıştır. Bu gelişmelerle birlikte mevcut durumda dünyadaki faizsiz finans merkezleri üç ana başlık altında gösterilmektedir (TKBB ve BDDK, 2014: 15):

- ✓ 1970'li yıllardan itibaren artan petrol gelirlerine bağlı olarak Kuveyt, Katar, Dubai, Suudi Arabistan vb. ülkelerde faaliyet gösteren; ağırlıklı olarak faizsiz bankacılık, yatırım şirketleri ve sigorta şirketlerinin yaygın yer aldığı Ortadoğu ve Körfez olarak ifade edilen bölge,
- ✓ Ülkelerindeki yasal ve mevzuatsal desteğin sunmuş olduğu avantajla faizsiz finansı geliştiren; geleneksel bankalar tarafından sunulan tüm hizmet ve ürünleri faizsiz bankacılığa uygun muadillerini üreten ve sukuk ürününü dünya ile buluşturan başta Malezya olmak üzere Singapur, Endonezya ve Brunei gibi Müslüman nüfusun ağırlıklı olarak yaşadığı Uzak Doğu bölgeleri,
- ✓ Konvansiyonel bankalar eliyle pencere adı verilen yöntem ile katılım bankacılığı faaliyetlerini yürüten merkezi Londra olan Batı bölgesidir.

Tablo 3.5. 2015 Yılı İtibarıyla Aktif Büyüklüğe Göre Dünyanın En Büyük İlk 10 İslami Bankası (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 111).

Sıra	Banka	Ülke	Toplam Aktifler (Milyon USD)
1	Al Rajhi Bank	Suudi Arabistan	84.120
2	National Commercial Bank	Suudi Arabistan	62.518
3	Kuwait Finance House	Kuveyt	54.490
4	Bank Mellat	İran	51.800
5	Bank Melli İran	İran	51.711
6	Dubai İslam Bankası	BAE	40.826
7	Bank Saderat İran	İran	39.212
8	Maybank Islamic Berhad	Malezya	36.446
9	Katar İslam Bankası	Katar	34.881
10	Bank Tejarat	İran	33.792

Tablo 3.5.'de 2015 yılı itibarıyla dünyada faaliyette bulunan en büyük ilk on İslami banka gösterilmiş olup, ilk on bankanın toplam aktifleri yaklaşık 490 milyar USD civarındadır. Dünyanın en büyük İslami bankası 84 milyar USD aktif büyüklüğe sahip Suudi Arabistan bankası olan Al Rajhi Bank'tır. Dünya İslami bankacılık pazar payının %26'sına sahip olan İran'ın en büyük ilk on İslami banka sıralamasında dört bankası bulunmaktadır. Al Rajhi Bank'ı 62 milyar USD aktif büyüklük ile Suudi Arabistan bankası National Commercial Bank izlemektedir. Üçüncü sırada ise Kuveyt bankası Kuwait Finance House yer almaktadır.

3.2.3.2. Uluslararası İslami Bankacılık Örgütlerinin Ortaya Çıkışı

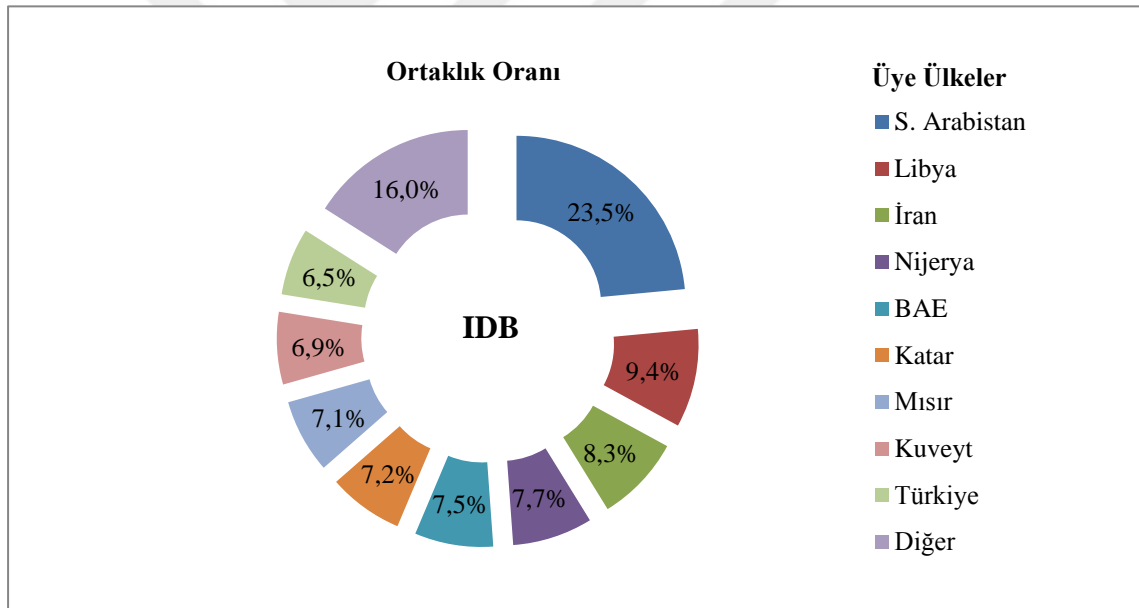
Dünya genelinde İslami finans merkezleri ve İslami finans kurumları gün geçtikçe büyümektedirler. İlk dönemlerinde ağırlıklı olarak mudaraba ve muşaraka gibi sınırlı ürün ile hizmet veren sisteme; sukuk, tekaful, icara, teverruk ve wakala gibi yeni fon ürünleri eklenmiştir. Ayrıca körfez ve Arap ülkelerinde başlayan İslami finans; Amerika, Avrupa ve Pasifik Asya kıtalarına kadar yayılmıştır. Tüm bu gelişmeler

neticesinde, gerek İslami finansın var olduğu ülkeler arasında yasal düzenlemelerden kaynaklı farklılıkların ortadan kaldırılması; gerekse de İslami bankacılığın yanlış uygulanması nedeniyle bu alana yönelik oluşabilecek güven kaybının önüne geçilebilmesi amacıyla uluslararası kabule ve güvene sahip sistemi düzenleyici ve denetleyici kuruluşlara ihtiyaç duyulmuştur (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 121).

Faizsiz bankacılıkla ilgili finansal enstrümanların ölçülmesi ve raporlanması açısından ortaya çıkan en büyük sorun ise ülkeler arasında farklı muhasebe standartlarının geçerli olması ve bunların sonucunda üretilen finansal tabloların karşılaştırılabilirlik, güvenilirlik ve uyum konusunda ortaya çıkan zorluklar olmaktadır. Tüm dünyada uygulanan tek bir İslami finansal raporlama seti olmadığı için faizsiz finansal araçlara, farklı ülkelerde farklı finansal raporlama yaklaşımları uygulandığı görülmektedir (Gülençer vd., 2019: 787). Bu minvalde, İslami finansal kuruluşlar tarafından en çok tercih edilen mudaraba ve muşaraka gibi ürünler özelinde standart belirleyen kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2.3.2.(1). İslam Kalkınma Bankası (IDB)

İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank-IDB), aralarında Türkiye'nin de bulunduğu İslam İşbirliği Teşkilatı'na (İİT) üye 22 ülke tarafından 2 milyar dinar sermaye ile Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde, 7 Aralık 1973 tarihinde kurulmuş bir finans kurumudur (Kaya ve Karakahya, 2017: 250).

Şekil 3.9. İslam Kalkınma Bankası'nın Ana Ortakları (IDB, 30.09.2020, www.isdb.org).

Şekil 3.9.'da IDB'de en büyük sermaye payına sahip ülke %23,5 pay ile Suudi Arabistan'a aittir. Suudi Arabistanı %9,4 pay ile Libya izlemektedir. Türkiye %6,5 pay ile 9. sıradadır.

IDB'nin amacı, üye olan ülkeler ve üye olmayan ülkelerdeki Müslüman toplumların İslami kurallara uygun olarak ekonomik ve sosyal gelişimlerine katkı sunmak ve bu doğrultuda sahip olduğu iştirakler eliyle araştırmalar yapmaktır. Üye olmanın ön koşulu ise İİT'ye üye olmak ve bankanın guvernörler kurulunun belirlediği ilke ve şartlara uymaktır (Kaya ve Karakahya, 2017: 250-251). Üye sayısı hali hazırda 57 olan kurumun merkezi Cidde'de bulunmakla birlikte; Malezya, Kazakistan ve Fas'ta bölgesel ofisleri mevcuttur (IDB, 30.09.2020, www.isdb.org). IDB'nin görevleri arasında bulunan hususlar şu şekilde özetlenebilir (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 121):

- ✓ Kuruluşa üye olan ülkelere, bu ülkelerdeki kuruluşlara ve projelere kredi, mali yardım veya sermaye iştirakinde bulunmak,
- ✓ Üye olan ülkelerin birbiri arasında dış ticaretin geliştirilmesine ve derinleştirilmesine katkıda bulunmak,
- ✓ Üye ülkelere ihtiyaç duydukları konularda finansal danışmanlık ve teknik destek sağlamak,
- ✓ Üye ülkelerin kalkınmasını sağlamak üzere çalışan personele İslam hukuku çerçevesinde eğitim olanakları sunmak,
- ✓ Üye olmayan ülkelerdeki Müslüman halkın istifadesine sunulmak üzere fon oluşturmaktır.

3.2.3.2.(2). İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI)

1991 yılında Bahreyn’de IDB’nin desteğiyle kurulan İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI) İslami finans sektörü içerisindeki İslami finans kurumlarına İslam hukukunun belirlemiş olduğu müeyyideler çerçevesinde muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartları hazırlayan ve kâr amacı gütmeyen uluslararası bir kurumdur (Ağkan, 2018: 240).

İlk bildirisini 1993 yılında yayınlamış olan AAOIFI’nin şu ana kadar yayınlanmış 56’sı şer’i, 26’sı muhasebe, 5’i denetim, 7’si yönetim, 2’si etik standardı olmak üzere toplam 96 standardı bulunmakta olup; çıkarılan standartlar 45 ülkede aralarında merkez bankalarının da bulunduğu 200’den fazla finans kurumunda, muhasebe ve denetim firmalarında kullanılmaktadır. Bu standartların uygulanması ülkeler özelinde farklılıklar göstermekte olup; bazı ülkelerde uygulanması zorunlu, bazı ülkelerde ise isteğe bağlı ve rehberlik görevi görmektedir (Görmüş ve Yabancı, 2019: 122). AAOIFI’nin standartlarını benimseyen ve destekleyen kurumlar arasında bankalar, İslami finans kuruluşları, muhasebe ve denetim firmaları, hukuk firmaları ve İslami finansın gelişimini destekleyen katılımcılar bulunmaktadır (Kaya ve Karakahya, 2017: 253).

AAOIFI için standartların taşınması gereken en önemli özellik İslam şeriatına uygunluğudur. İslam şeriatına uygunluğunu ise Şariat Danışma Konseyi’ne onaylatmaktadır. Burada onay gören standartlar İslami finans kuruluşlarında kullanılmaya başlanmakta, onay görmeyen standartlar ise düzeltilmek üzere tekrar incelemeye alınmaktadır. AAOIFI’nin görevleri arasında bulunan bazı hususlar şunlardır (Ağkan, 2018: 241):

- ✓ İslami finans kurumlarının muhasebe, denetim ve etik ile ilgili kurallarının gelişimini destekleyici kararlar almak,
- ✓ İslami finans kurumlarının gerekli muhasebe ve denetim standartlarını hazırlamak, yayımlamak, yorumlamak ve gerektiğinde tekrar gözden geçirmek,
- ✓ Çıkarılan standartları uygulayan kurumların standartlara ne denli uyduğunu denetlemek,
- ✓ Hedefleri doğrultusunda düzenli olarak bilgilendirme amaçlı seminer ve konferanslar vermektir.

3.2.3.2.(3). Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB)

Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (Malaysian Accounting Standards Board-MASB) İslami açıdan uygun işlem yapan finansal kuruluşlar için muhasebe ve finansal raporlama standartları geliştirmek, bu alanda yapılacak gerek akademik gerekse teknik çalışmaları desteklemek amacıyla 1997 yılında Malezya’nın Kuala Lumpur şehrinde kurulmuştur (MASB, 30.09.2020, www.masb.org.my). İslam hukukuna uygun olarak finansal tablo kullanıcıları ve denetleyicileri için uluslararası standartlara koymayı ve bu standartları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç için teknik, akademik

ve sektörel toplantı ve çalıştaylar düzenlenmekte ve yayınlar yapılmaktadır (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 123).

Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB), UFRS' ye ilişkin tüm konularını incelemeye alarak İslami esaslar ile çelişki ortaya çıkarabilecek bazı alanları tanımlamış ve bu alanlarda; İslam hukukçuları, muhasebe birlikleri, piyasa oyuncuları ve düzenleyici kuruluşlarla iş birliği yaparak çeşitli çözüm önerileri getirmiştir. 2009 Eylül itibarıyla 'İslami Açısından Finansal Raporlama' başlıklı varılan sonuçları özetleyen ilkeler bildirisini olan SOP i-1 8 yayımlanmış ve bu bildiriye göre herhangi bir şeriat yasağı olmadığı sürece, MASB onaylı muhasebe standartlarının, şeriat uyumlu işlemlere uygulanacağı kabul edilmiştir (MASB, 30.09.2020, www.masb.org.my). MASB, geliştirilecek İslami Muhasebe Standartlarının UFRS ile uyumlu olması gerektiğini düşünmekte ve buna bağlı olarak da UFRS ile uyumlu MFRS'yi (Malezya Finansal Raporlama Standartları) Malezya'daki İslami finansal kuruluşlara uygulama kararı almıştır (Gülençer vd., 2019: 794-795).

3.2.3.2.(4). İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi (CIBAFI)

İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi (Council for Islamic Banks and Financial Institution-CIBAFI), İslami finans sektörünün gelişimini desteklemek amacıyla 2001 yılında Bahreyn'de kurulmuştur. İİT' ye bağlı olarak küresel alanda İslami finans sektörünü temsil eden, kâr amacı gütmeyen ve özerkliğe sahip bir kurumdur (CIBAFI, 11.02.2020, www.cibafi.org).

CIBAFI' nın 34 farklı ülkeden 130'dan fazla üyesi bulunmaktadır. CIBAFI, İslami bankalar başta olmak üzere; sektör örgütleri, devlet kurumlar ve finansal şirketlerin küresel olarak temsilini ve benzer hedeflere sahip diğer kurumlar arasındaki işbirliğini tesis etmektedir (Kaya ve Karakahya, 2017: 257).

Türkiye'den Albaraka Türk Katılım Bankası'nın da üyeleri arasında bulunduğu CIBAFI'nın başlıca amaçları şu şekilde açıklanmıştır (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 123):

- ✓ İslami finans alanında araştırmalar ve yayınlar yapmak,
- ✓ İslami finans alanında politikalar ve düzenlemeler geliştirerek farkındalık oluşturmak,
- ✓ İslami finans alanında bilgi paylaşımı sağlamak ve yönetmek,
- ✓ Kendi üyeleri ile benzer amaca ve hedefe sahip üye olmayan kurumlar arasında iş birliğini tesis etmek ve geliştirmek,
- ✓ İslami finans alanında sektörün ihtiyacı olan insan kaynağını yetiştirmektir.

3.2.3.2.(5). Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)

Uluslararası İslami Finansal Piyasa (International Islamic Financial Market-IIFM) tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir altyapı geliştirme organizasyonu olarak 2002 yılında; Bahreyn Merkez Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Endonezya, Malezya, Pakistan, Sudan Merkez Bankası, Labuan Finansal Hizmetler Otoritesi ve Brunei Darussalam Maliye Bakanlığı ortak desteği ile Bahreyn'de kurulmuştur (IIFM, 11.02.2020, www.iifm.net). IIFM, ağırlıklı olarak sukuk piyasasını geliştirici araştırmalar yapmakla birlikte bugüne kadar on iki standart yayınlamıştır. 2020 yılı itibarıyla 64 üyesi mevcuttur. Türkiye'den Ziraat Katılım ve Kuveyt Türk Katılım Bankaları üyeleri arasında olup; TKBB Merkezi Danışma Kurulu'ndan bir üye yönetim kurulunda (konseyde) üyedir (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 123).

IIFM'nin başlıca amaçları şu şekilde özetlenmiştir (Kaya ve Karakahya, 2017: 255):

- ✓ İslami para ve sermaye piyasalarında belgelenmelerin ve ilgili işlemlerin standart hale getirilmesini sağlamak,
- ✓ Finansal piyasalarda sektörün dokümantasyon ve standardizasyon ihtiyaçlarına cevap vermek,

- ✓ Finansal kurumlar, hukuk firmaları, borsalar, endüstri kuruluşları, altyapı hizmeti sağlayıcıları ve diğer piyasa katılımcılarını bir araya getirerek bu tür ortak evrensel platform sağlamak,
- ✓ Kurumun küresel düzeyde uygulamalarını en iyi şekilde geliştirerek İslam hukukuna uygun sağlam, şeffaf ve etkin bir İslami finans sektörü yaratma çabasına verimli projelerle hizmet etmektedir.

3.2.3.2.(6). İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

İslami Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board-IFSB), 2002 yılında Malezya'nın Kuala Lumpur şehrinde kurulmuştur. Sermaye piyasaları, bankacılık ve sigortacılık alanlarını kapsayacak şekilde geniş çapta tanımlanan İslami finansal hizmetler endüstrisinin sağlamlığını ve istikrarını korurken, aynı zamanda şeriat ilkeleriyle uyumlu yeni uluslararası politikalar üretmek veya mevcut uluslararası politikaları İslami finansa uyarlayarak ihtiyatlı ve şeffaf bir İslami finansal hizmetler endüstrisinin gelişimini desteklemek ve bu ilkeleri benimsetmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, IFSB'nin çalışmaları Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları, Basel Bankacılık Komitesi ve Uluslararası Sigorta Denetçileri Derneği çalışmalarını tamamlamaktadır. IFSB'nin Aralık 2019 itibarıyla 78'i düzenleyici ve denetleyici otorite, 9'u uluslararası kuruluş ve 97'si finans kuruluşu olmak üzere toplam 182 üyesi bulunmaktadır. Kurulduğu günden bu zamana kadar IFSB, İslami finansal hizmetler endüstrisi için standart, kılavuz ve teknik not türünde toplam otuz iki doküman yayınlamıştır (IFSB, 13.02.2020, www.ifsb.org).

IFSB'nin üyeleri arasında Türkiye'den Borsa İstanbul (BIST), Ziraat Katılım Bankası, Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankası gözlemci üye; TCMB, SPK ve BDDK tam üye; T.C. HMB ortak üye statüsüne sahiptir (IFSB, 13.02.2020, www.ifsb.org).

3.2.3.2.(7). Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA)

Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (Islamic International Rating Agency-IIRA) uluslararası düzeyde sermaye piyasası araçlarının ve İslami finans kurumlarının değerlendirilmesini sağlamak amacıyla 2005 yılında IDB'nin desteğiyle Bahreyn'de kurulmuştur. IIRA'nın amacı, İİT'yi oluşturan ülkelerde, sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunmak ve dünya genelindeki finansal işlemlerin etik ve şeffaf normlara ulaşma hızına ivme kazandırmak olarak açıklanmıştır (IIRA, 13.02.2020, www.iirating.com).

IIRA'nın en büyük destekçileri IDB, AAOIFI ve IFSB'dir. Ortakları arasında Türkiye'den Kuveyt Türk Katılım Bankası da bulunmaktadır. IIRA İslami finans piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak, bilgi asimetrisini azaltmak ve İslami finans anlayışını derinleştirebilmek amacıyla bağlı kuruluşların, ürünlerini, yatırımlarını ve kredi risklerini İslam hukukuna uyumunu değerlendirmekte; bunları raporlaştırarak ulusal ve uluslararası piyasaların istifadesine sunmaktadır. IIRA; BDDK, Ürdün ve Bahreyn Merkez Bankaları tarafından tanınmaktadır (Görmüş ve Yabancı, 2019: 123).

4. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

Türkiye'nin bankacılık faaliyetlerinin geçmişi Osmanlı dönemine kadar uzamaktadır. Osmanlı döneminde İslam'ın faiz yasağından dolayı bankacılık faaliyetleri pek gelişim gösterememiş, sınırlı düzeydeki bankacılık faaliyeti de gayrimüslim azınlık halk tarafından yerine getirilebilmiştir. Konvansiyonel bankacılık alanında yaşanan gelişmelerin hızlanması ve dünya normlarına ulaşması Cumhuriyetin ilanından sonra olmuştur (Güney, 2017: 2-3).

Osmanlı döneminde faaliyet gösteren para vakıfları, faizsiz finans sisteminin ilk örneklerini temsil etmektedir. Bu vakıfların fon kullandırma sistemleri ile günümüz katılım bankaları belli noktalarda benzerlikler göstermektedir. Bunun yanı sıra para vakıfları, sadece finansal olarak değil aynı zamanda sosyal dayanışma ve işbirliği gibi konularda da kendi bölgelerinin kültürel gelişimine katkı sağlamışlardır. Günümüz katılım bankacılığının işleyiş sistemine benzer şekilde faaliyet gösteren bu vakıflar, Osmanlı döneminde bir nevi yerel banka görevi görmüşlerdir. 13. Yüzyıl'dan itibaren gelişme kaydeden para vakıfları, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar önemini korumuş ve 19. Yüzyıl'dan itibaren varlıkları sona ermiştir (Kayahan vd., 2016: 70-73).

İslami Bankacılık olarak bilinen katılım bankalarının kurumsal olarak Türkiye'de faaliyete geçmesi, Arap yarımadasında faaliyete başlamasından daha sonra olmuştur. Sistemin temel prensibi olan faizsizlik prensibinden dolayı Türkiye'deki laik çevrelerce eleştirilse de, geçen sürede faizsiz bankacılığın ülkenin laiklik olgusuna engel teşkil edecek bir durumunun olmadığı ortaya çıkmıştır. 1980'li yıllardan itibaren kapalı ekonomi modelinin terk edilip, yurtdışı yatırım fonlarının Türkiye'ye teminine yönelik ekonomi politikaları benimsenmeye başlanması; 1970'li yıllardaki petrol fiyatlarının yükselmesiyle büyük artış gösteren Körfez sermayesinin Türkiye'ye çekilebilmesi; diğer taraftan Türkiye'deki dini hassasiyete sahip kesimin faiz olgusuna bağlı olarak tasarruflarının ekonomiye dâhil edebilme niyet ve arzusuyla 1983 yılında Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile yasal kuruluş izni almışlardır (Darçın, 2007: 47).

Türkiye'de faaliyete geçtiği ilk yıllarda Özel Finans Kurumu (ÖFK) olarak isimlendirilen İslami bankalar, gerek yurt içi gerekse de yurt dışında muhatap ve muhabir bankalar ve iş çevreleriyle yaşanan bir takım sorunlardan dolayı, 2005 yılında yürürlüğe giren Bankacılık Kanunu ile Katılım Bankası ismini alarak faaliyetlerine devam etmektedirler.

4.1. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Katılım Bankacılığı, dünyada neo-liberal politikalara geçişin gözlendiği; Türkiye'de ise karma ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin önem kazandığı ve ithal ikameci politikaların izlendiği bir ortamda doğmuştur (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 123).

İslami bankaların ya da katılım bankacılığının Türkiye'ye getirilmesine finansal olarak altyapı hazırlayan birtakım gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerin ilki Adapazarı İslam Ticaret Bankası ile edinilen tecrübelerle ilgili olarak ortaya çıkan işçi şirketleridir (Canbaz, 2017: 169).

1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye gelen işçi dövizleri ülke kalkınması ve istihdam artışına katkı sağlayacak üretken alanlar yerine lüks tüketim malları ithaline harcanarak ödemeler dengesi açıklarının artmasına neden olmuştur. Özellikle Avrupa'da bulunan bu işçilerin tasarruflarının hem faizsiz yatırım alanlarında değerlendirilmesi, hem de ülkenin kalkınmasına ve bölgesel gelişimine ivme katması hedeflenmiş ancak bu durum gerçekleşmemiştir. Bu nedenle de yurtdışında yaşayan işçiler, bu olumsuz gelişmeler karşısında kendi kurdukları şirketler aracılığıyla Türkiye'ye yatırım yapmaya başlamışlardır. 1964 yılında kurulan TÜMSAN bu şirketleşme sürecindeki diğer şirketlere cesaret kazandıran ilk başarılı şirket olmuş; akabinde ise aralarında DESİYAB'ın da bulunduğu irili ufaklı yüzlerce işçi şirketi kurulmuş; ancak çok küçük bir kısmı fiili olarak kuruluş amacına uygun davranabilmiş,

pek çoğu kâğıt üzerinde kalmaktan öteye gidememiştir (Yılmaz, 1993: 310-311). Yaşanan bu başarısızlığa rağmen faizsiz finansman alanında önemli bir tecrübe edinilmiş; daha önce ekonomi içerisinde var olmayan bir potansiyel keşfedilmiş ve faiz hassasiyeti nedeniyle yastık altı kalan fonların ekonomiye kazandırılması konusunda faizsiz bankacılık modelinin hayata geçirilmesi konusunda fikir ve cesaret kazanılmıştır (Canbaz, 2017: 169).

1975-1978 yılları arasında üç yıl kadar faaliyet gösteren DESİYAB, faizsiz bankacılık alanında önemli bir köşe taşı vazifesi görmüştür (Bulut ve Er, 2012: 25). Bu kurum, tasarruflarını faizsiz çerçevede değerlendirmek isteyen işletmelere hizmet vermiş; faizsiz bankacılığın Türkiye'de harekete geçmesine önyak olmuştur (Topdağ, 2018: 57). 1978'de faaliyeti sona eren DESİYAB, 1988 yılında Türkiye Kalkınma Bankası'na (TKB) dönüştürülmüştür (Şahinkaya, 2002: 13). Bu değişim DESİYAB'ın faaliyetleri üç yıl faizsiz olarak devam ettikten sonra 1978 yılından sonraki dönemde faizli olarak devam ettiği anlamına gelmektedir (Akın, 1986: 12).

1970'li yıllardan itibaren hem artan petrol fiyatları neticesinde Ortadoğu İslam ülkelerinin tasarruflarının Türkiye'ye kazandırılması hem de 1973 yılında kurulan IDB'ye kurucu üye sıfatıyla dâhil olunmasıyla Türk sanayici ve işadamlarının uluslararası finans piyasalarında iş yapma olanaklarının artmasına bağlı olarak ÖFK'ların kurulması hız kazanmıştır (Canbaz, 2017: 170).

Türkiye ekonomisinde İslami bankacılık faaliyetlerinin analizi, ÖFK'ların kuruluşundan Katılım Bankaları kuruluşuna kadar geçen sürede yaşanan gelişmeler ve Katılım Bankalarının faaliyete geçmesinden günümüze kadar yaşanan gelişmeler şeklinde iki dönem olarak ele alınmıştır.

4.1.1. 1983-2005: Özel Finans Kurumları

Faizsiz finansmanın Türkiye'de resmi olarak faaliyet izni aldığı 1980'li yılların başlarında ismi 'Özel Finans Kurumları' olarak belirlenmiştir. Burada 'özel' kelimesi, söz konusu kurumların özel girişimle kurulduğuna, 'finans kurumu' ile de bu kurumların mali piyasalarda bir takım finansal işlere aracılık faaliyetlerinde bulduklarına vurgu yapmaktadır (Battal, 1999: 4).

Türkiye ekonomisinde 1960'lı yıllarda işçi şirketleri ile başlayan faizsiz finans hareketlerinin ortaya koyduğu deneyim ve bilgi birikimi neticesinde 16 Aralık 1983 tarihinde 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile onaylanan ve faizsiz finans alanında bankacılık faaliyetlerinde bulunmak üzere ÖFK'lara işlem yapma izni verilmiştir (Doğan ve Karakaş, 2017: 37).

ÖFK'ların faaliyetlerine izin verilmesinin akabinde 1984 yılında Dallah Al Baraka Grubu Albaraka Türk ÖFK'yı; Dar El Mal Grubu ise Faisal Finans ÖFK'yı kurmuşlardır. Bu iki kurum faaliyetlerine fiili olarak 1985 yılında başlamışlardır. Albaraka Türk ve Faisal Finans ÖFK'ların ardından sektöre 1989 yılında yine yabancı özel sermaye ile Kuwait Finance House Grubu'nun kurmuş olduğu Kuveyt Türk Evkaf ÖFK dâhil olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de ÖFK şeklinde tezahür eden faizsiz bankacılık faaliyetlerinin ülkeye yerleşmesi yabancı özel sermaye eli ile olmuştur (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 124).

Yabancı özel sermayeli ÖFK'ların sermaye sahipliği yapısındaki homojenliğinin bozulması 1991 yılında ilk yerli özel sermaye ile kurulan Anadolu ÖFK'nin kuruluşuyla olmuştur. İzleyen yıllarda ÖFK'ların sayısında artışlar devam etmiş, 1995 yılında İhlas ÖFK ve sektöre son olarak da 1996 yılında Asya ÖFK yasal kuruluş izni alarak dahil olmuştur. 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde Türkiye'de faizsiz finans ya da İslami bankacılık yapmak üzere varlık gösteren ÖFK'lardan üçü Körfez ve Arap sermayeli; üçü yerli özel sermayeli olmak üzere altı adede ulaşmıştır (Canbaz: 2017, 171).

1990'lı yılların sonunda Türkiye ekonomisinde artan kısa vadeli dış borçlar ve kur sepetine göre değer kazanmış Türk Lirası, faizlerin çok yüksek seviyelere ulaşmasına ve bu durumun piyasadaki düşen taleple birleşmesi neticesinde bankaların likidite sıkıntısına düşmesine neden olmuştur. Bu dönemde Türk Lirası'ndan dövize

kaçışın yarattığı panik havası ve TCMB'nin yetersiz döviz rezervlerine bağlı olarak ekonomiye müdahalede geç kalması neticesinde, bankaların ellerindeki mevduatlarda yüklü çıkışlar yaşanmasına ve akabinde gecelik faizlerin %400'lere ulaşmasına neden olmuştur. Şubat 2001 yılında ekonomik kriz şeklinde ortaya çıkan bu tablo Türkiye'deki pek çok bankanın yönetimine devlet tarafında el konulması ile neticelenmiştir (Yazıcı, 2017: 8). Şubat 2001 yılında yaşanan kriz neticesinde, finansal açıdan darboğaza giren İhlas ÖFK BDDK'nın 10.02.2001 Tarih ve 171 sayılı Kararı ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamında faaliyetleri durdurulmuştur (TKBB, 2015: 17). 2001 yılında Ülker Grubu tarafından alınan Faisal ÖFK, Family ÖFK adını almış; 2005 yılında bu banka Anadolu ÖFK ile birleşerek Türkiye ÖFK kurulmuştur (SERPAM, 2013: 7).

Tablo 4.1. 1983-2005 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren ÖFK'lar

<i>ÖFK Adı</i>	<i>Kuruluş Yılı</i>	<i>Faal. Sonlandığı Yıl</i>	<i>Sermaye Yapısı</i>	<i>Menşei Ülke</i>
1. Albaraka Türk	1984	Devam Ediyor	Yabancı Özel	Bahreyn
2. Faisal Finans	1984	2001	Yabancı Özel	S. Arabistan
3. Kuveyt Türk	1989	Devam Ediyor	Yabancı Özel	Kuveyt
4. Anadolu Finans	1991	2005	Yerli Özel	Türkiye
5. İhlas Finans	1995	2001	Yerli Özel	Türkiye
6. Asya Finans	1996	2015	Yerli Özel	Türkiye
7. Family Finans	2001	2005	Yerli Özel	Türkiye
8. Türkiye Finans	2005	Devam Ediyor	Yabancı Özel	S. Arabistan

Tablo 4.1.'de 1983-2005 yılları arasında faaliyet gösteren ÖFK'lardan Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans halen faaliyetlerine devam etmektedir. Diğer ÖFK'lardan Faisal Finans, Anadolu Finans, İhlas Finans, Asya Finans ve Family Finans'ın ise faaliyetleri sona ermiştir. Bu dönemde faaliyetlerini sürdüren üç bankanın da yabancı özel sermayeli oldukları görülmektedir.

19 Aralık 1999 tarihinde Resmi Gazete (RG)'de yayımlanan 4491 sayılı 'Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun' vasıtasıyla ÖFK'larla ilgili daha önce alınmış tüm kararlar yürürlükten kaldırılmış; bu kurumlarla ilgili tüm süreç 4389 sayılı 'Bankalar Kanunu (BnK)' kapsamına alınmıştır. Bu gelişmeyi de 2001 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair 4672 sayılı kanun izlemiştir. 4672 sayılı Kanun'da ÖFK'larla ilgili şu kararlar alınmıştır (Canbaz, 2017:172-173; Battal, 2000: 198-204):

- ✓ TBB formunda kamu tüzel kişiliğine sahip 'Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKB)' kurulmuş; kanun öncesinde tasarruflar güvence altında değilken, bu kanunla beraber gerçek kişilerin özel cari hesap ve katılma hesapları bünyesindeki tasarruflarının korunması için 'Güvence Fonu' uygulamaya alınmış, fonun kontrolü ÖFKB'ye verilmiş; güvence fonu TMSF bünyesindeki sigorta fonunun bir türevi olarak, farklı iki fon ihdas edilerek dini hassasiyetleri nedeniyle bankacılık kesiminden uzak durmak isteyen müşterilerin tereddütlerinin giderilmesi amaçlanmıştır. ÖFK'lar ilk kez başta Türk Ticaret Kanunu, İcra İflas Kanunu ve Devlet İhale Kanunu olmak üzere birçok kanun nazarında banka olarak muhatap kabul edilmiş ayrıca tasfiyelerine ilişkin özel hükümler getirilmiş; üst kademe yöneticileri ile bunları temsil etmeye yetkili kılınan memurların kanuna aykırı işlemler nedeniyle vermiş oldukları zarardan şahsi olarak sorumlu tutulmaları kararlaştırılmış; ÖFK'lardan BDDK denetimine alınanların muhasebe kayıtlarını tek düzen hesap planına uygun olarak tutmaları kararlaştırılmış, ana sözleşme ve ortak değişikliklerinde BDDK izni aranmaya başlanmış ve bilançolarında kullanılan fonlar yerine krediler tanımı yer almaya böylece bu kuruluşların denetimi de Bankalar Yeminli Murakıpları tarafından yapılmaya başlanmıştır (Canbaz, 2017:172-173).
- ✓ Kanun'un 2. maddesinde yer alan temel bankacılık kavramları ÖFK'lar için de geçerli hale getirilmiş; bankaların kuruluş ve faaliyete geçmeleri için aranan şartlar

ÖFK'lar için de aranmaya başlanmış; Kanun'un 10. maddesinin 1. fıkrasında bu kuruluşlara mevduat toplama yasağı konmuş; 13. maddesinde ÖFK'lar da diğer bankalar gibi konsolide bilanço düzenleme ve bağımsız denetimden geçme zorunluluğuna tabi tutulmuş; ÖFK'ların da mali durumun bozulması halinde BDDK kararı ile fona devredilmesi ve faaliyet izinlerinin kaldırılması mümkün hale getirilmiş; konvansiyonel bankalara uygulanan genel kredi sınırları ÖFK'lar için de geçerli kabul edilmiş ve ÖFK'ların devir, birleşme ve tasfiye; idari ve adli suçlar ve cezalar; ayrılacak karşılıkların belirlenmesi yetkisinin TCMB'ye verilmesi, risk santraline üyelik gibi konularda da bu Kanun hükümlerine tabi olmaları kararlaştırılmıştır (Battal, 2000: 198-204).

ÖFK'ların 1983 yılında yasal faaliyet izni aldıkları dönemden 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na tabi kılındıkları döneme kadar geçen yaklaşık on altı yıllık sürede hem model olarak hem de ÖFK'ların kendi faaliyetlerinde gösterdikleri başarının etkisiyle, 1990 Körfez Krizi, 1994 Krizi ve 1999 Krizi'nden diğer bankacılık ve finans kesiminin uğradığı zarar ve tahribat göz önünde bulundurulduğunda neredeyse hiç etkilenmemiştir. ÖFK'ların faaliyette bulunduğu 1985-2000 yılları arasında bu model sayesinde Türk ekonomisine 3 milyar dolar yeni fon girişi sağlanmış ve ekonomi spekülatif hareketlere karşı direnç kazanmıştır (Ertürk, 2000: 11-12).

4.1.2. 2005-Günümüz: Katılım Bankaları

2000'li yılların başında finansal sistemdeki rejenerasyon çalışmaları ile bankacılık sektöründe topyekûn bir ilerleme kaydedilmiştir. Haziran 1999 tarihinde kamu tüzel kişiliğine, idari ve mali bağımsızlığa sahip bir üst kurul olarak kurulmuş olan BDDK, bu alanda alınacak kararların dünya normlarında ve hatta onun da ötesinde bir yapıya kavuşturulması için çalışmalarına başlamıştır (Canbaz, 2017: 177).

Bankaların da içinde bulunduğu finansal sistemin Türkiye'de yeniden yapılanma ve yenilenme sürecine girdiği 2000'li yıllar sonrasında konvansiyonel bankaların sayısı sistemdeki bankaların mali ve yönetim yapılarındaki sorunlar nedeniyle 79'dan, 2011 yılına gelindiğinde 48'e kadar düşmüştür (Milliyet, 01.12.2019, www.milliyet.com.tr).

Faizsiz finansman kuruluşlarının 2005 yılına kadar banka olarak isimlendirilmemeleri neticesinde; gerek potansiyel mudilerin bu kuruluşlara karşı temkinli duruşları neticesinde sistemin anlaşılabilmesi sorununa; gerekse de bu kuruluşların yurt dışındaki finansal çevrelerle ilişki kuramama sorunu doğurmuştur. ÖFK'lar 19 Aralık 1999 tarihli RG' de yayınlanan '4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına ilişkin 4491 sayılı Kanun' ile bankalara tanınan haklardan yararlanmışlar ve 1 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (BK'n) ile ÖFK'lar hukuki statü değiştirerek 'Katılım Bankaları' adı altında faaliyetlerine devam etmişlerdir (Battal, 2000: 197). Bu gelişmeyle birlikte bankacılık sektörü konvansiyonel bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankaları olmak üzere üç temel banka türünden oluşmuştur.

Türk bankacılık sektöründe Eylül 2020 itibarıyla altı katılım bankası faaliyet göstermekte olup; bunlar yabancı özel sermayeli Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans Katılım Bankaları ile kamu sermayeli Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve T. Emlak Katılım Bankalarıdır.

Türkiye'de halen faaliyet gösteren katılım bankalarından Albaraka Türk ve Kuveyt Türk Katılım Bankaları ÖFK olarak kurulup faaliyetlerine katılım bankası olarak devam etmektedir. Bu bankaları 28 Aralık 2005 tarihinde Anadolu Finans ve Family Finans (önceki adı Faisal Finans) kurumlarının birleşmesiyle kurulan Türkiye Finans Katılım Bankası izlemiştir. 12 Mayıs 2015 tarihinde kurulan Ziraat Katılım Bankası, 17 Şubat 2016 tarihinde kurulan Vakıf Katılım Bankası ve 27 Şubat 2019 tarihinde kurulan T. Emlak Katılım Bankası ise kamu katılım bankası niteliği gösteren bankalardır.

Tablo 4.2. Türkiye’de 30.06.2020 İtibarıyla Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları ve Bu Bankalara Ait Seçilmiş Göstergeler (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

<i>Sıra</i>	<i>Katılım Bankaları</i>	<i>Kuruluş Yılı</i>	<i>Aktif Toplam (Milyon TL)</i>	<i>Net Kâr (Bin TL)</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>	<i>Şube Sayısı</i>
1	Albaraka Türk	1984	59	63	3.680	228
2	Kuveyt Türk	1989	134	754	5.988	435
3	Türkiye Finans	2005	68	403	3.581	311
4	Ziraat Katılım	2015	46	323	1.186	98
5	Vakıf Katılım	2016	44	283	1.454	106
6	T. Emlak Katılım	2019	13	138	504	15
TOPLAM			364	1.651	16.393	1.193

Tablo 4.2.’de halen faaliyette olan altı katılım bankasının 30.06.2020 tarihi itibarıyla toplam aktifleri 364 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu aktifler içerisinde en büyük pay 134 milyar TL ile Kuveyt Türk Katılım Bankası’na, en küçük pay 13 milyar TL ile T. Emlak Katılım Bankası’na aittir. Ayrıca bu dönemde katılım bankaları 1,651 milyar TL kâr elde etmişlerdir. Katılım bankalarının 30.06.2020 itibarıyla 16.393 çalışanı ve 1.193 şubeleri bulunmaktadır.

4.2. Katılım Bankalarının Yasal Çerçevesi

Türkiye, Malezya ile aynı dönemde İslami Bankacılık faaliyetlerine girmiş olsa da ÖFK vassıfındayken tabi olduğu ve yapılan iş ve işlemleri düzenleyen hukuki bir çerçevenin bulunmaması nedeniyle bu alanda önemli başarılar imza atan ülkelerin gerisinde kalmıştır. Bu duruma neden olan temel unsurun katılım iş ve işleyişini düzenleyen ve ona özgü düzenlemelerin yapıldığı yasal yapının eksikliği olduğu düşünülmektedir. Malezya İslami bankacılık faaliyetlerine 1983 yılında başladığında ilk olarak bu konuda katılım bankalarına özgü bir yasa çıkararak (Islamic Banking Act) işe başlamış ve bu durumun olumlu gelişmesi olarak İslami bankacılık varlıkları, ülkenin toplam finansal sisteminin %22’sine ulaşmıştır. Bu konuda başarılı diğer bir örnek Bahreyn olup, faizsiz finansmana özgü yasal müeyyidelerin düzenlenmesi akabinde katılım bankacılığı sektörü ülke finans sistemi yapısının %20’sinden fazla pay almayı başarmıştır (EY, 2014: 23).

Türkiye ekonomisi 1980 yılından itibaren dışa kapalı olan ekonomik yapısını uluslararası piyasalara uyum sağlayabilmek amacıyla terk ederek yerine dünyayla bütünleşmiş, dışa açık bir ekonomi modelini benimsemiştir. Bu modele geçiş yapılmasıyla beraber daha önce ekonomide yer almayan bazı kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kurumlardan biri olan ÖFK’lar 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı BKK ile faizsiz esasta bankacılık yapmak üzere kurulmuşlardır (Özcan ve Hazıroğlu, 2010: 8). 7506 sayılı Kararname ÖFK’ların; kuruluşu, organları, faaliyetleri ve tasfiyesinin gerçekleştirilmesi yetkisini TCMB’nin uygun görüşü alındıktan sonra Başbakanlık kurumuna tahsis etmiş; ayrıca 1984 tarihli RG’de ÖFK’ların faaliyet izni alabilmesi ve yapacağı her tür İslami bankacılık hizmetleri konusunda (cari hesap, katılma hesabı, fonlar vb.) uyması gereken kural ve esasların belirlenmesi yetkisini TCMB’ye vermiştir (RG, 1984: 4). Türkiye finansal tarihinde faizsiz bankacılığın yasal olarak kurulması adına atılan diğer bir önemli adım ise ‘Kâr-Zarar Ortaklığı Belgesi’nin uygulamaya alınması olmuş, söz konusu belgenin adı 1981 yılında Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan tebliğde ‘Kâra İştirakli Tahvil’ olarak değiştirilmiştir (Özulucan ve Özdemir, 2010: 15).

1983 tarihli 7506 sayılı BKK yürürlüğe girmesinden, 1999 yılı sonuna kadarki on altı yıllık dönemde ÖFK’lar kanun düzeyinde bir düzenlemeye göre değil; BKK, Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı tebliğlerine göre yönetilmiştir. ÖFK’ların Bankalar Kanunu’na tabi olmaları 19 Aralık 1999 tarihli RG’ de yayınlanan 4389 sayılı

BnK Değişiklik Yapılmasına ilişkin 4491 sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Bankalar Kanunu'na tabi tutuluncaya kadar geçen on altı yıllık süre zarfında özel finans kurumlarının büyük sorunlar yaşamamalarının arkasında, söz konusu dönemde Türkiye'deki yasal mevzuatın dünyadaki diğer kuruluşlarda kullanılan benzerleri arasında mukayese edilemeyecek kadar profesyonel hazırlanmasının önemi büyüktür (Büyükdeniz, 2000: 24). ÖFK'lar 18.06.1999 tarihli 4389 Sayılı BnK kapsamına dâhil edilmiş ve daha önce ÖFK'lar ile ilgili olarak yürürlükte bulunan düzenleme ve tebliğler iptal edilerek yürürlükten kaldırılmıştır (TKBB, 04.10.2019, www.tkbb.org.tr). Böylece ÖFK'lar kuruluşlarından beri ilk kez bir kanuna tabi olmuşlar ayrıca ÖFK'ların iki yıl içinde bu Kanun'a uygun hale gelmeleri şart koşulmuştur. Kanun'da sayılan önemli bir diğer gelişme ise ÖFK'ların kâr zarara katılma dâhil sundukları her tür finansman çeşidinin kredi olarak kabul edilmesi; katılma hesapları ve özel cari hesapların iş ve işlemlerinin TCMB Kanunu'nun ilgili maddelerine tabi kılınması olmuştur (Canbaz, 2017: 172).

4389 sayılı BnK ile ÖFK'ların yasal çerçeveye alınması gelişmesini, 2001 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair 4672 sayılı Kanun izlemiştir. Bu Kanun, ÖFK'ların ilk kez bir banka gibi muhatap kabul edilmeleri ve TBB formunda kamu tüzel kişiliğine sahip ÖFKB'nin kurulmasına izin vermesi bakımından önemli bir gelişmedir (Battal, 2000: 198-204). 2001 yılından itibaren yaşanan gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilir (Halitoğlu vd., 2019: 192-193):

- ✓ ÖFKB'nin kurulması,
- ✓ Bu kurumlar tarafından toplanan fonların güvence sistemine alınması,
- ✓ Faaliyet iznine son verilen kurumun tasfiye ve şahsi sorumluluk durumlarına özel hükümler getirilmesi,
- ✓ Konvansiyonel bankaların tabi olduğu kanunlar karşısında bu kurumların da hukuki statüsünün banka kapsamına alınmasıdır.

16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı KHK ile kurulan ÖFK'lar ile Türkiye kurumsal düzeyde İslami bankacılıkla tanışmış, bu süreç ÖFK'ların 2005 yılında katılım bankasına dönüştürülmesine kadar bir takım değişiklikler yaşayarak devam etmiştir. 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı 'Bankacılık Kanunu (BK'n)' ile ÖFK'lar hukuki statü değiştirilerek 'Katılım Bankaları' adı altında faaliyetlerine devam etmişlerdir. 5411 sayılı BK'n'de katılım bankaları mevduat bankaları ile birlikte kredi kuruluşu ve banka olarak anılmıştır (Battal, 2000: 197). Bu Kanun'a göre; "özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri katılım bankası olarak tanımlanmıştır" (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr). Katılım bankaları 5411 sayılı BK'n kapsamına alındıktan sonra gelişim ve büyüme hızında artış yakalamışlar, statüleriyle ilgili pek çok tartışma da sona ermiştir. İlk kuruluş yıllarında cari ve katılma hesapları ile topladıkları fonları genel olarak murabaha; çok küçük bir oranda da müşareke, mudarebe ve icare yolları ile kullanırken; 2005 yılından sonraki dönemde 'banka' olarak kabul edilmeleriyle sukuk, tekafül, wakala gibi farklı türlerde ve dünya çapında faizsiz finans ürünlerini ekonomiye kazandırmaya başlamışlardır (Canbaz, 2017: 192-193).

Katılım bankalarına BDDK tarafından 5411 sayılı BK'n'de yazan asgari sermaye miktarını yerine getirmeleri için 2006 yılına kadar süre tanınmıştır. 28.02.2006 tarih ve 2006/10018 sayılı BKK ile ÖFKB şimdiki adı olan 'Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)' adını almıştır (TKBB, 28.10.2019, www.tkbb.org.tr).

4.3. Türkiye'de Faaliyette Bulunan Katılım Bankaları

Türkiye'de hali hazırda İslami usulde faizsiz bankacılık yapan katılım bankaları ilk kez 16 Aralık 1983 tarihinde 7506 sayılı KHK ile kurulmuşlar, kuruldukları tarihte ise ÖFK olarak adlandırılmışlardır. 1 Kasım 2005 tarihine kadar ÖFK olarak adlandırılan bu kurumların isimleri sektör temsilcilerinin talepleri ile ekonomi yönetimince düzenlenerek 'Katılım Bankası' olarak revize edilmiş, böylece gerek yurt

içinde gerekse de yurt dışında yasal ve mevzuatsal düzenlemelerde bankalara tanınan hak ve yetkiler kendilerine de tanınmıştır (Tat, 2014: 64).

Tablo 4.3. Türkiye'de Faizsiz Finansın Kilometre Taşları (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 124).

<i>Tarih</i>	<i>Tarihsel Sıralama</i>
1975:	Türkiye, IDB'nin yüzde 8,5 sermaye payı ile kurucu ortağı olmuştur.
1983:	ÖFK'lar yasal faaliyet iznini 83/7506 sayılı BKK ile almışlardır.
1984:	İlk ÖFK olarak Albaraka Türk ÖFK kurulmuştur.
1985:	Faisal ÖFK kurulmuştur.
1989:	Kuveyt Türk ÖFK kurulmuştur.
1991:	Anadolu ÖFK kurulmuştur.
1995:	İhlas ÖFK ve ÖFKB Vakfı kurulmuştur.
1996:	Asya ÖFK kurulmuştur.
1999:	ÖFK'lar 4389 sayılı BnK kapsamına dâhil edilmiştir.
2000:	BDDK kurulmuştur.
2001:	ÖFKB kurulmuştur. Faisal Finans Kurumu, Family Finansa dönüştürülmüştür. İhlas ÖFK'nin faaliyeti BDDK tarafından durdurulmuş ve bankacılık lisansı iptal edilmiştir.
2002:	ÖFKB bünyesinde 'Güvence Fonu' oluşturulmuştur.
2003:	ÖFKB Vakfı'nın faaliyetleri sona erdirilerek tüm varlıkları ÖFK Birliği'ne devredilmiştir.
2005:	5411 sayılı BK'n ile sektördeki kuruluşların unvanı 'ÖFK' yerine 'Katılım Bankası' şeklinde, 'ÖFKB' unvanı da 'TKBB' olarak değiştirilmiştir. Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek Türkiye Finans'ı kurmuşlardır. ÖFKB bünyesindeki Güvence Fonu TMSF'ye devredilmiştir.
2006:	TKBB Statüsü RG'de yayımlanmıştır. Bank Asya'nın halka arzı gerçekleşmiştir.
2007:	Albaraka Türk Katılım Bankası'nın halka arzı gerçekleşmiştir.
2008:	Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yüzde 60 hissesi Suudi Arabistan menşeli The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmıştır.
2009:	İlk Tekafül şirketi Neova kurulmuştur.
2011:	Kuveyt Türk ilk özel sektör kira sertifikası ihracını gerçekleştirmiştir. Katılım Endeksi, katılım bankacılığı prensiplerine uygun BIST'te işlem gören hisse senetlerinden oluşan borsa endeksi olarak oluşturulmuştur.
2012:	Hazine Müsteşarlığı ilk kamu kira sertifikası ihracını gerçekleştirmiştir. TKBB ile Malezya İslami Bankalar Birliği arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır.
2013:	Albaraka Türk ve Kuveyt Türk ortaklığında ilk faizsiz emeklilik şirketi olarak Katılım Emeklilik kurulmuştur.
2014:	Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonu kurulmuştur. TKBB ile İslami Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (IRTİ) arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır.
2015:	Ziraat Katılım Bankası ilk kamu katılım bankası olarak kurulmuştur. TKBB tarafından, Türkiye Katılım Bankacılığı 2015-2025 Strateji Belgesi yayımlanmıştır. Kuveyt Türk, KT Portföyü ve Almanya'da İslami bankacılık prensiplerine uygun KT Bank AG'yi kurmuştur. Vakıf Katılım Bankası ikinci kamu katılım bankası olarak kurulmuştur. Onuncu Kalkınma Planı kapsamında İstanbul Finans Merkezi Öncelikli Dönüşüm Programına "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finansın Geliştirilmesi" başlıklı bileşen eklenmiştir. BDDK tarafından Bank Asya'nın faaliyet iznine son verilmiştir.

- 2017:** TKBB ile IDB arasında Public Private Partnership-PPP projelerinin finansmanı amaçlı iş birliği anlaşması imzalanmıştır.
- 2018:** TKBB nezdinde, “Merkezi Danışma Kurulu” kurulmuştur.
- 2019:** Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. üçüncü katılım bankası olarak faaliyet izni almıştır.

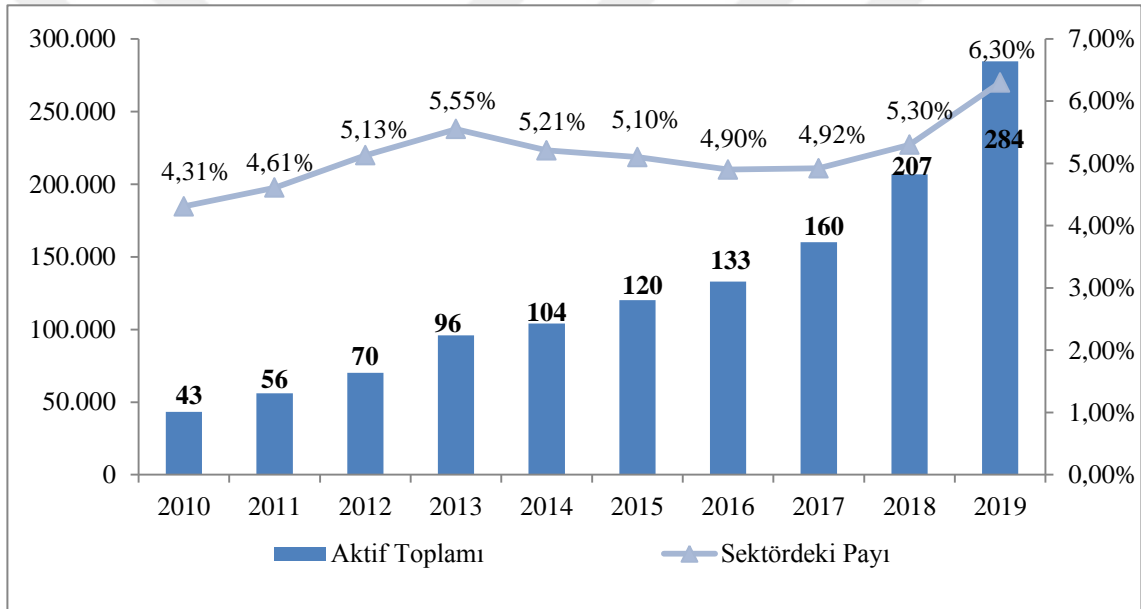
Katılım bankaları diğer kanunlarda yazılı olan düzenlemeler saklı kalmak koşuluyla 5411 sayılı BK'n'de şu işlemleri yapabilecekleri belirtilmiştir: Katılım fonu kabul etmek; her çeşit kredi vermek; muhabir bankacılık, nakden ve kayden ödeme, tahsilat ve fon transferi işlemleri yapmak; çek ve diğer kambiyo senetleri ile ilgili işlemleri yapmak; saklama hizmeti sunmak; başta kredi kartı, banka kartı ve seyahat çekleri olmak üzere her çeşit ödeme vasıtalarını sunmak ve bunlarla ilgili faaliyetleri yürütmek; kambiyo işlemleri, para piyasası araçları ve kıymetli madenleri almak, satmak veya bunları emanete almak; birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçları almak, satmak veya bunlara aracılık etmek; sermaye piyasası araçlarının alımı ve satımı ile geri alım veya tekrar satım işlemlerini taahhüt etmek; başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülükleri üstlenmek; yatırım danışmanlığı hizmeti vermek; portföy işletmek ve yönetmek; HMB, TCMB ve bunların kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığında bulunmak; faktöring ve forfaiting işlemleri yapmak; finansal kiralama işlemleri yapmak; sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri vermek; bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık etmek ve Kurulca belirlenecek diğer faaliyetleri yerine getirmektir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr).

Tablo 4.4. Türkiye’de Faaliyette Bulunan Katılım Bankalarının 30.06.2020 İtibarıyla Başlıca Finansal Göstergeleri, Milyon TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>Albaraka Türk</i>	<i>T. Emlak Katılım</i>	<i>Kuveyt Türk</i>	<i>Türkiye Finans</i>	<i>Vakıf Katılım</i>	<i>Ziraat Katılım</i>	<i>Genel Toplam</i>
Toplanan Fonlar	45.566	8.648	104.425	50.112	32.449	32.997	274.197
Kullandırılan Fonlar	37.376	8.531	70.180	45.166	24.221	37.524	222.998
Takipteki Alacak.(Brüt)	2.394	188	2.249	2.735	635	947	9.148
Toplam Aktif	59.456	12.940	133.613	68.479	43.744	46.112	364.344
Öz Kaynak	3.921	1.197	7.516	5.211	4.493	3.314	25.653
Net Kâr	63	10	754	403	283	138	1.651
ROA (%)	0,11	0,08	0,56	0,59	0,65	0,30	0,45
ROE (%)	1,61	0,84	10,03	7,73	6,30	4,16	6,44
SYR (%)	15,32	0,00	22,26	16,87	21,68	15,04	15,20
NPL (%)	6,41	2,20	3,20	6,06	2,62	2,52	3,84

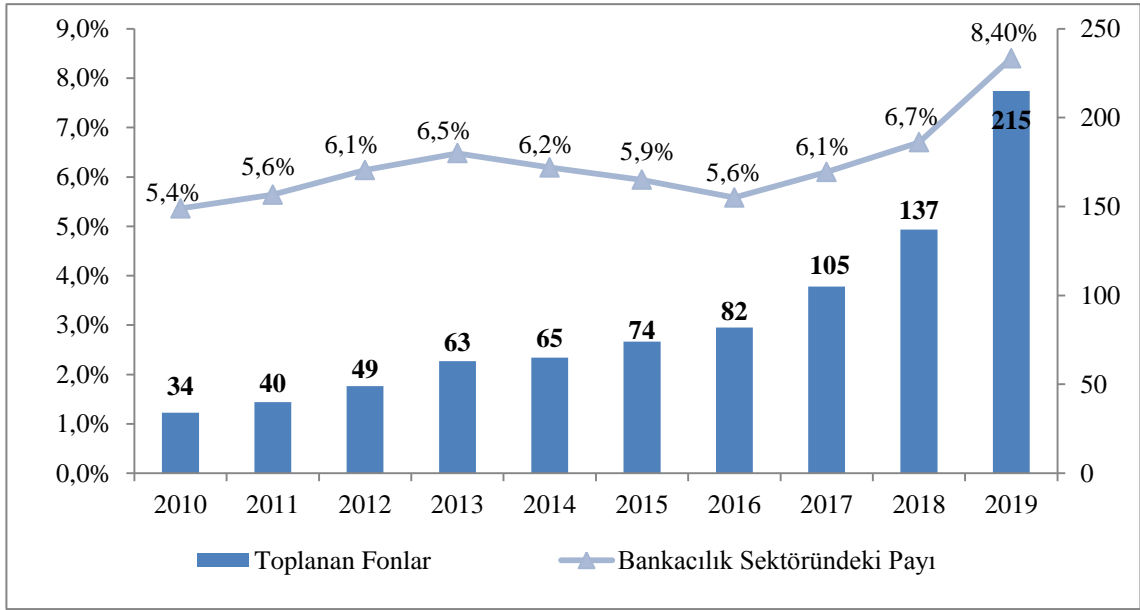
Tablo 4.4.’de katılım bankacılığı sektörünü oluşturan altı katılım bankasının 2020 yılı 2. çeyrek itibarıyla toplam sektör aktifleri 364 milyar TL’ye; topladıkları fonları 274 milyar TL’ye ve kullandıkları fonlar 223 milyar TL’ye ulaştığı görülmektedir. Sektörde aktif büyüklük olarak en büyük bankanın yaklaşık 134 milyar TL ile Kuveyt Türk Katılım Bankası; en küçük bankanın ise yaklaşık 13 milyar TL ile Şubat 2019’da faaliyete geçen T. Emlak Katılım Bankası olduğu görülmektedir. Sektörde faaliyet gösteren bankalar 2020 yılı 2. çeyrekte toplam 1,651 milyar TL net kâr elde etmişlerdir.

Katılım bankalarının 2020 yılı 2. çeyrek itibarıyla kârın toplam aktife oranı demek olan aktif kârlılığının (ROA-Return On Assets) ortalama %0,45 olduğu, aktif kârlılığı en yüksek bankanın %0,65 ile Vakıf Katılım Bankası, aktif kârlılığı en düşük bankanın ise %0,08 ile Emlak Katılım Bankası olduğu görülmektedir. Kârın öz kaynak toplamına oranı demek olan öz kaynak kârlılığı (ROE-Return On Equity) ortalama %6,44 olarak ölçülmüş, bu oran içinde en yüksek özsermaye kârlılığına sahip bankanın %10,04 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası, en düşük özsermaye kârlılığına sahip bankasının ise %0,84 ile Emlak Katılım Bankası olduğu görülmektedir. Öz kaynağın risk ağırlıklı varlıklara oranı demek olan sermaye yeterlilik rasyosunun (SYR) ortalama %15,20 ile BDDK tarafından bankalardan istenen %12’lik oranın üzerinde olduğu; en yüksek sermaye yeterliliğine sahip bankanın %22,26 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası, en düşük sermaye yeterliliğine sahip bankanın ise %15,04 ile Ziraat Katılım Bankası olduğu görülmektedir. İlgili dönemde takipteki kredilerin kullanılan fonlara oranı demek olan yasal takip oranının (NPL-Non Performing Loans) sektörde ortalama %3,84 olarak gerçekleştiği; yasal takip oranı en yüksek olan bankanın %6,41 ile Albaraka Türk Katılım Bankası, en düşük olan bankanın ise %2,20 ile T. Emlak Katılım Bankası olduğu görülmektedir.

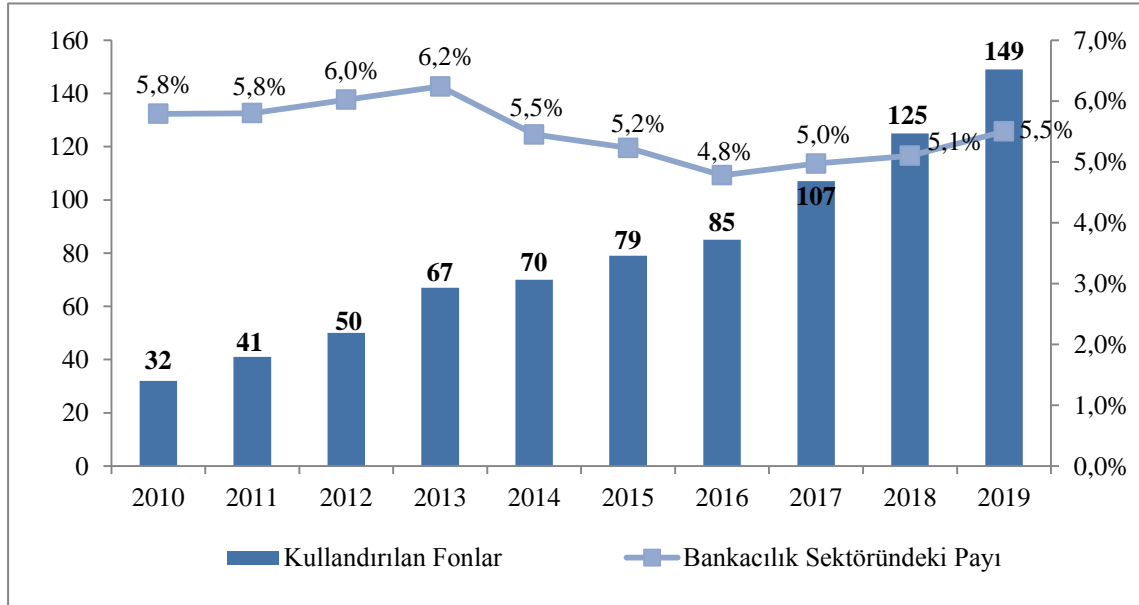
Şekil 4.1. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Aktif Gelişimleri ve Bankacılık Sektör Payları-Milyar TL (TKBB, 2020: 122).

Şekil 4.1.'de Türkiye’de hâlihazırda faaliyette bulunan katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasındaki aktif büyüklükleri ve aktiflerinin bankacılık sektörü aktifleri içindeki değişimi gösterilmiştir. Şeklin geneline bakıldığında katılım bankacılığı aktiflerinin 2010-2019 döneminde bankacılık sektörü aktifleri içindeki oranının 2015 ve 2016 yılları dışında genel bir artış trendi yakaladığı söylenebilir. 2010 yılında 43 milyar TL olan katılım aktifleri 2019 yılına gelindiğinde 284 milyar TL’ye çıkarak 2010-2019 yılları arasında yıllık bileşik %23,3 büyümeye kaydetmiştir. 2010 yılında katılım bankalarının aktiflerin bankacılık sektörü aktiflerine oranına %4,31 iken, 2019 yılına gelindiğinde bu oran %6,3 seviyesine çıkmıştır.

Şekil 4.2. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Topladıkları Fonlar ve Bu Fonların Bankacılık Sektörü Fonları İçindeki Payı-Milyar TL (TKBB, 2020: 122).

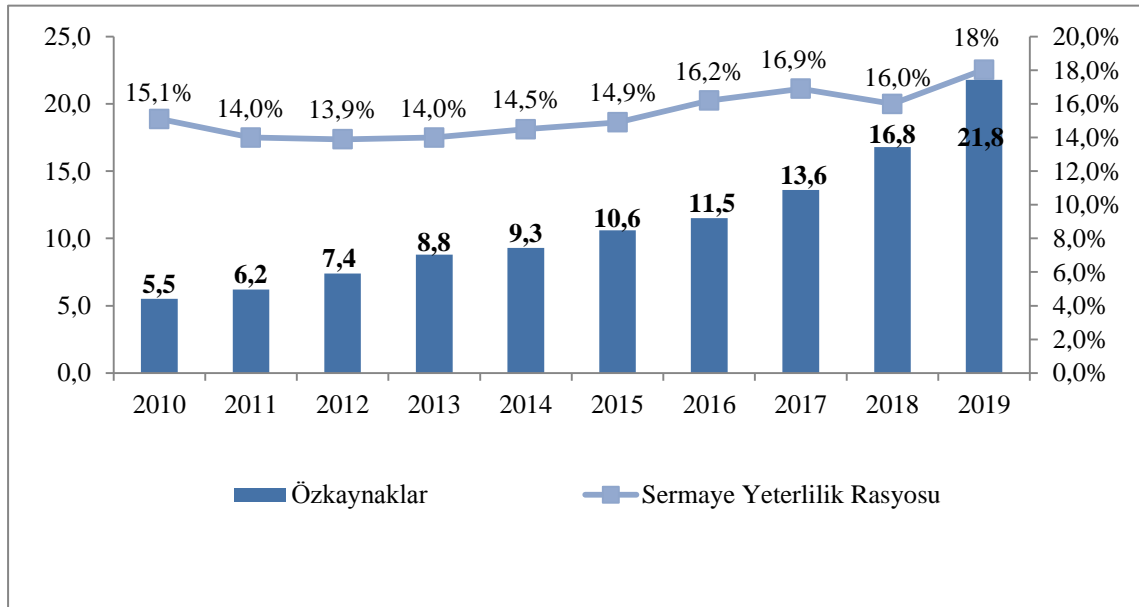
Şekil 4.2.'de katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasındaki topladıkları fonların değişimi ve bu yıllardaki toplanan fonların bankacılık sektörü içindeki payı gösterilmiştir. Şekilde toplanan fon miktarı 2010 yılında 34 milyar TL ve bu fonların bankacılık sektörü içindeki payı %5,4 iken; 2019 yılına gelindiğinde toplanan fon miktarı 215 milyar TL'ye ve bankacılık sektörü içindeki toplanan fon miktarının oranı %8,4'e yükselmiştir. Katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasında topladıkları fonlar bileşik oranda yıllık yaklaşık %23 büyümüştür.

Şekil 4.3. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandıkları Fonlar ve Bu Fonları Bankacılık Sektörü İçindeki Payı-Milyar TL (TKBB, 2020: 123).

Şekil 4.3.'de katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasında kullandırdıkları fonların bankacılık sektörünce kullanılan fonlara oranı gösterilmiştir. Buna göre 2010 yılında 32 milyar TL olan katılım bankalarının kullandırdıkları 2019 yılına gelindiğinde 149 milyar TL'ye yükselmiştir. Katılım bankalarınca kullanılan fonlar 2010 yılında bankacılık sektörü kullanılan fonları içinde %5,8 paya sahip iken, 2019 yılında bu oran %5,5 seviyesine düşmüştür. Bu durum katılım bankalarınca kullanılan fonların rakamsal olarak arttığını ancak bankacılık sektörü içindeki oransal payının azaldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bankacılık sektörünün kullandığı fonlardaki artış oranının altında bir büyüme hızı sergilediği söylenebilmektedir. Katılım bankalarınca 2010-2019 yılları arasında kullanılan fonlar bileşik oranda yıllık yaklaşık %19 büyümüştür.

Bankacılık krizleri konusunda erken önlem alabilmek, müşterileri korumak ve sistemin sağlıklı işleyebilmesini temin etmek amacıyla bir gösterge niteliğinde değer olan ve kısaca sermayenin riskli varlıklara oranıyla ölçülen sermaye yeterlilik rasyosu Basel II kriterlerine göre her banka için en az %8 olması gerekirken; BDDK Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarda bu oranın %12 olmasını istemektedir.

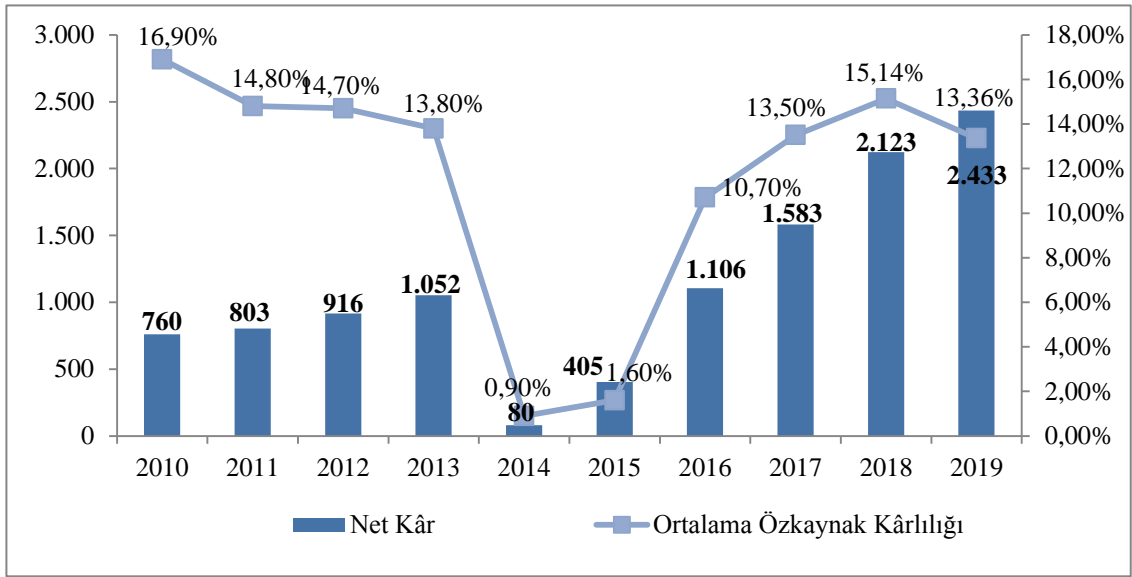

Şekil 4.4. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Öz Kaynak ve Sermaye Yeterlilik Rasyosu¹ Gelişimi-Milyar TL (TKBB, 2020: 123).

Şekil 4.4.'de katılım bankalarının özkaynak ve sermaye yeterlilik rasyosu gösterilmiş olup, 2010 yılında öz kaynakları 5,5 milyar TL ve sermaye yeterlilik rasyosu %15,1 iken; 2019 yılına gelindiğinde öz kaynakların 21,8 milyar TL'ye ve sermaye yeterlilik rasyosunun %18'e ulaştığı görülmektedir. Katılım bankalarının ilgili dönemdeki sermaye miktar ve yeterlilik rasyosunun en yüksek olduğu yıl 2019 yılı olmuştur. 2010-2019 yılları arasında katılım bankalarının öz kaynakları bileşik oranda yıllık yaklaşık %17 büyümüştür.

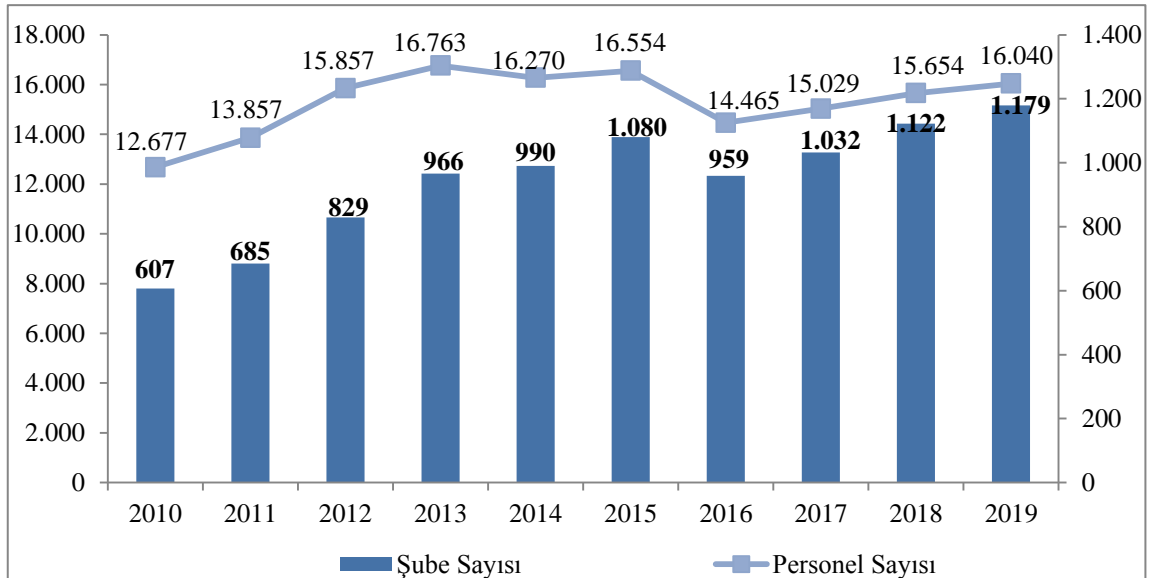
Özkaynak kârlılığı bir işletmenin yönetiminin performansının önemli göstergelerinden biri olup, işletme ortaklarının koydukları sermaye karşılığında kaç birim kâr elde edebildiklerini göstermektedir. Net kârın öz kaynaklara bölünmesiyle bulunan özkaynak kârlılığının yüksek değer içermesi aynı zamanda işletme kaynaklarının verimli kullanıldığını da göstermektedir.

¹ Sermaye Yeterlilik Rasyosu: $\frac{\text{Özkaynaklar}}{[\text{Riskli Varlıklar} + (\text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}) \times 12,5]}$

Şekil 4.5. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Net Kâr ve Ortalama Özkaynak Kârlılıklarının² Gelişimi-Milyon TL (TKBB, 2020: 123).

Şekil 4.5.'de katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasında net kâr ve özkaynak kârlılığı kalemlerinin gelişimi gösterilmiş olup, 2010 yılında sektörün net kârının 760 milyon TL ve öz kaynak kârlılığı %16,90 iken; 2019 yılına gelindiğinde sektörün net kârının 2,43 milyar TL'ye yükseldiği, ortalama özkaynak kârlılığının ise %13,36 seviyesine düştüğü görülmektedir. Geçtiğimiz on yıllık süreçte net kârın rakamsal olarak arttığı; işletme kaynaklarının ne kadar verimli kullanıldığının önemli göstergelerinden olan öz kaynak kârlılığının ise düştüğü görülmektedir. 2010-2019 yılları arasında katılım bankalarının net kârları ise bileşik oranda yıllık yaklaşık %14 büyümüştür.

Şekil 4.6. Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Şube ve Personel Sayısı Değişimi (TKBB, 2020: 123).

² Ortalama Özkaynak Kârlılığı: Net Kâr / Öz Kaynak

Şekil 4.6.'da katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasındaki şube ve çalışan sayılarındaki değişim gösterilmiş olup; sektörün 2010 yılında 607 adet banka şubesi varken, bu sayı 2019 yılında 1.179 yükselmiştir. Sektörün 2010 yılında 12.677 olan çalışan sayısı 2019 yılına gelindiğinde 16.040'a yükselmiştir. 2010-2019 yılları arasında katılım bankalarının toplam şube ve çalışan sayısında artış yaşandığı görülmektedir.

4.3.1. Yabancı Özel Sermayeli Katılım Bankaları

Türkiye'de Eylül 2020 itibarıyla faizsiz usulde bankacılık yapmak üzere altı katılım bankası bulunmakta olup; bu bankalardan üçü yabancı özel sermayeli üçü ise kamu sermayeli bankalardır. Bu bankalardan Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları yabancı özel sermayeli katılım bankalarıdır.

4.3.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye ekonomisini faizsiz bankacılıkla tanıştıran ilk banka olan Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., ÖFK'ların kurulması hakkında 16 Aralık 1983 gün ve 83/7506 sayılı BKK'ya istinaden 5 Kasım 1984 tarihinde Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. unvanıyla kuruluşunu gerçekleştirmiş ve 21 Ocak 1985 gün 10912 sayılı TCMB tarafından faaliyet izni verilmiştir (ATKB, 2019: 1).

Banka'nın unvanı, 5411 sayılı BKn hükümleri çerçevesinde Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiş ve 22 Aralık 2005 tarihinde İstanbul Ticaret Sicil Memurluğu'na tescil edilerek 27 Aralık 2005 tarih ve 6461 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayımlanmıştır (ATKB, 2019: 1).

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 itibarıyla ortaklık yapısına bakıldığında, bankanın 1.350.000.000 TL tutarındaki ödenmiş sermayesi birim pay nominal değeri 1 TL (tam) olan 1.350.000.000 adet hisseden oluşmaktadır. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye'deki faaliyetlerini 5411 sayılı BKn'na uygun olarak sürdürmektedir.

Tablo 4.5. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin Şirket Ortaklık Payları, Bin TL (ATKB, 19.09.2020, www.albarakaturk.com.tr).

<i>Ortaklık Yapısı</i>	<i>Pay Tutarı (Bin TL)</i>	<i>Oranı (%)</i>
Yabancı Ortaklık	840.263	62,24
-Albaraka Bankacılık Grubu	489.961	36,29
-Dallah Al Baraka Holding	207.585	15,38
- İslam Kalkınma Bankası	105.861	7,84
-Diğer	35.856	2,73
Yerli Ortaklar	39.421	2,92
Halka Açık	470.316	34,84
Toplam	1.350.000	100

Tablo 4.5.'de 30.06.2020 tarihi itibarıyla Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin şirket ortaklık payları gösterilmiştir. Ortaklık yapısında; yabancı ortakların payı %62,24, yerli ortakların payı %2,92 ve halka açık olan pay ise %34,84'tür. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin en büyük pay sahibi ortağı %36,29 ile Bahreyn'de mukim Albaraka Bankacılık Grubu'dur. Diğer yabancı pay sahipleri arasında %15,38 ile Dallah Al Baraka Holding ve %7,84 ile İslam Kalkınma Bankası bulunmaktadır.

Tablo 4.6. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri-Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr; ATKB, 2019: 42).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>Albaraka Türk</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
Toplanan Fonlar	45.566.330	274.196.894	16,6
Kullandırılan Fonlar	37.376.018	222.998.037	16,8
Takipteki Alacaklar (Brüt)	2.394.178	9.148.094	26,2
Toplam Aktif	59.456.144	364.344.056	16,3
Öz Varlık	3.920.642	25.652.528	15,3
Net Kâr	62.900	1.651.168	3,8
Personel Sayısı (Adet)	3.680	16.393	22,4
Şube Sayısı (Adet)	228	1.193	19,1
ATM Sayısı (Adet)	313	1.922	16,2

Tablo 4.6.'da Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 2020 yılı 2. çeyrek itibarıyla temel finansal göstergelerine yer verilmiştir. Albaraka Türk Katılım Bankası'nın; toplanan fonları yaklaşık 46 milyar TL olup sektörde %16,6 paya; kullandırılan fonlar yaklaşık 37 milyar TL olup sektörde %16,8 paya; takipteki brüt alacak miktarı yaklaşık 2,3 milyar TL olup sektörde %26,2 paya; aktif büyüklüğü yaklaşık 59 milyar TL olup sektörde %16,3 paya; öz kaynakları yaklaşık 3,9 milyar TL olup sektörde %15,3 paya; net kârı yaklaşık 63 milyon olup sektörde %3,8 paya; personel sayısı 228 olup sektörde %22,4 paya; şube sayısı 228 olup sektörde %19,1 paya ve ATM sayısı 313 olup sektörde %16,2 paya sahiptir.

4.3.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye'de faizsiz bankacılık yapmak üzere ÖFK şeklinde kurulan ve halen faaliyetine katılım bankası olarak devam eden Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. TCMB'den alınan 28 Şubat 1989 tarihli izinle Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. adıyla kurulmuştur. Banka faaliyetlerine 31 Mart 1989 tarihinde başlamıştır. 5411 sayılı BKn'ye uyum sağlamak amacıyla 2006 yılında bankanın unvanı Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir (KTKB, 2019: 1). Bankanın sermayesi 4.000.000.000 TL olup, her biri 1 TL nominal değerde 4.000.000.000 adet hisseye bölünmüştür. Hisse senetleri nama yazılıdır (KTKB, 2019: 5).

Tablo 4.7. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları, Bin TL (KTKB, 20.09.2020, www.kuveytturk.com.tr; Kuveyt Türk, 2020: 1).

<i>Ortaklık Yapısı</i>	<i>Pay Tutarı (Bin TL)</i>	<i>Oranı (%)</i>
Kuveyt Finans Kurumu	2.489.600	62,24
Wafra Uluslararası Yatırım Şirketi	360.000	9,00
İslam Kalkınma Bankası	360.000	9,00
Diğer Gerçek ve Tüzel Ortaklar	41.600	1,04
T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü	748.800	18,72
Toplam	4.000.000	100

Tablo 4.7.'de Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 itibarıyla şirket ortaklık payları gösterilmiştir. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin hisselerinin yüzde 62,24'ü Kuveyt'te mukim Kuwait Finance House'a (KFH), yüzde 18,72'si T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, yüzde 9'u Wafra Uluslararası Yatırım Şirketi'ne, yüzde 9'u İslâm Kalkınma Bankası'na, yüzde 1,04'lük kısmı ise gerçek ve tüzel kişilere aittir (KTKB, 08.11.2019, www.kuveytturk.com.tr). Bankanın yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetim kurulu üyeleri, genel müdür ve yardımcılarının banka sermayesindeki

pay oranı %0.11'dir (KTKB, 2019: 1). Bankanın %80,24'ü yabancı ortaklığa, %1,04'ü diğer gerçek ve tüzel kişi ortaklıklara ve %18,72'si yerli ortaklığa aittir.

Tablo 4. 8. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri-Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr; KTKB, 2019: 83).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>Kuveyt Türk</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
Toplanan Fonlar	104.428.780	274.196.894	38,1
Kullandırılan Fonlar	70.179.977	222.998.037	31,5
Takipteki Alacaklar (Brüt)	2.248.589	9.148.094	24,6
Toplam Aktif	133.612.775	364.344.056	36,7
Öz Varlık	7.515.983	25.652.528	29,3
Net Kâr	754.059	1.651.168	45,7
Personel Sayısı	5.988	16.393	36,5
Şube Sayısı	435	1.193	36,5
ATM sayısı	784	1.922	40,8

Tablo 4.8.'de Kuveyt Türk Katılım Bankası 2020 yılı 2. çeyrek itibarıyla temel finansal göstergelerine yer verilmiştir. Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın; topladığı fonlar yaklaşık 104 milyar TL olup sektörde %38,1 paya; kullandığı fonlar yaklaşık 70 milyar TL olup sektörde %31,5 paya; takipteki brüt alacakları yaklaşık 2,2 milyar TL olup sektörde %24,6 paya; aktif büyüklüğü yaklaşık 134 milyar TL olup sektörde %36,7 paya; öz kaynakları yaklaşık 8 milyar TL olup sektörde %29,3 paya; net kârı yaklaşık 754 milyon TL olup sektörde %45,7 paya; personel sayısı 5.988 olup sektörde %36,5 paya; şube sayısı 435 olup sektörde %36,5 paya ve ATM sayı 784 olup sektörde %40,8 paya sahip olduğu görülmektedir.

4.3.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans; 1991 yılında %100 yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak faaliyete geçen 'Anadolu ÖFK' ile 1985-2001 yılları arasında Faisal ÖFK adıyla katılım bankacılığı hizmeti sunan ve 2001 yılında ismi 'Family Finans' olarak değişen bankanın 2005 yılında birleşmesiyle kurulmuştur. Anadolu Finans ile Family Finans'ın birleşmesi BDDK'nın 28.12.2005 tarihli kararıyla resmen tescil edilmiş ve 30.12.2005 tarihinde bankanın unvanı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir (TFKB, 08.11.2019, www.turkiyefinans.com.tr). Unvan değişikliği 30.12.2005 tarihinde, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun olarak T.C. İstanbul Ticaret Sicili Memurluğu tarafından tescil edilmiştir (TFKB, 2019: 1).

Suudi Arabistan'ın ilk bankası olarak kurulan ve ülkenin en büyük bankası olarak faaliyet gösteren NCB, 2008 yılında ilk uluslararası satın almasını gerçekleştirerek Türkiye Finans Katılım Bankası'nın hâkim ortağı olmuştur. 20.09.2020 tarihi itibarıyla Türkiye Finans Katılım Bankası'nın 2.600.000.000 TL ödenmiş sermayesi bulunmakta olup; bu sermayenin her biri 1 TL nominal değere sahip hisse senetlerine ayrılmıştır (TFKB, 20.09.2020, www.turkiyefinans.com.tr).

Tablo 4.9. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'nin 20.09.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları (TFKB, 20.09.2020, www.turkiyefinans.com.tr; TFKB, 2019: 5).

<i>Ortaklık Yapısı</i>	<i>Pay Tutarı(TL)</i>	<i>Pay Oranı (%)</i>
The National Commercial Bank (NCB)	1.742.676.447	67,03
Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.	274.838.187	10,57
Diğer Ortaklar	582.485.366	22,40
Toplam	2.600.000.000	100,00

Tablo 4.9.'da Türkiye Finans Katılım Bankası'nın hâkim ortağı NCB, bankanın %67,03 hissesini elinde bulundurduğu görülmektedir. Bankanın diğer hissedarları ise %10,57 ile Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. ve %22,40 ile diğer ortaklardan oluşmaktadır.

Tablo 4.10. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri-Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr; TFKB, 2019: 15).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>Türkiye Finans</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
Toplanan Fonlar	50.111.873	274.196.894	18,3
Kullandırılan Fonlar	45.166.497	222.998.037	20,3
Takipteki Alacaklar (Brüt)	2.734.658	9.148.094	29,9
Toplam Aktif	68.479.209	364.344.056	18,8
Öz Varlık	5.211.086	25.652.528	20,3
Net Kâr	403.111	1.651.168	24,4
Personel Sayısı	3.581	16.393	21,8
Şube Sayısı	311	1.193	26,1
ATM sayısı	610	1.922	31,7

Tablo 4.10.'da Türkiye Finans Katılım Bankası'nın 2020 yılı 2. çeyrek itibarıyla temel finansal göstergelerine yer verilmiştir. Türkiye Finans Katılım Bankası'nın; toplanan fonları yaklaşık 50 milyar TL olup sektörde %18,3 paya; kullandırılan fonları yaklaşık 45 milyar TL olup sektörde %20,3 paya; takipteki brüt alacakları yaklaşık 2,7 milyar TL olup sektörde %29,9 paya; aktif büyüklüğü yaklaşık 68 milyar TL olup sektörde %18,8 paya; öz kaynakları yaklaşık 5 milyar TL olup sektörde %20,3 paya; net kârı yaklaşık 403 milyon TL olup sektörde %24,4 paya; personel sayısı 3.581 olup sektörde %21,8 paya; şube sayısı 311 olup sektörde %26,1 paya ve ATM sayısı 610 olup sektörde %31,7 paya sahip olduğu görülmektedir.

4.3.2. Kamu Sermayeli Katılım Bankaları

Türkiye'de Eylül 2020 itibarıyla faizsiz usulde bankacılık yapmak üzere altı katılım bankası bulunmakta olup; bu bankalardan üçü kamu sermayeli katılım bankalarıdır. Bu bankalar Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve T. Emlak Katılım Bankası A.Ş.'dir.

4.3.2.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 TL sermaye ile BDDK'nın 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuştur. Ziraat Katılım Bankası A.Ş., BDDK'nın 12.05.2015 tarih ve 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. Ziraat Katılım Bankası ilk şubesini 29.05.2015 tarihinde açarak fiilen faaliyetine başlamıştır. Banka'nın 20.09.2018 tarihinde yapılan 2017 Yılı Olağanüstü Genel Kurulunda ödenmiş sermayesi 1.750.000.000 TL'ye yükseltilmiştir (ZKB, 2019: 1).

Tablo 4.11. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin 20.09.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları (ZKB, 20.09.2020, www.ziraatkatilim.com.tr; ZKB, 2018: 5).

<i>Ortaklık Yapısı</i>	<i>Pay Tutarı (TL)</i>	<i>Pay Oranı (%)</i>
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1.749.999.996	99,99999976
Ziraat Sigorta A.Ş.	1	0,00000006
Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş.	1	0,00000006
Ziraat Teknoloji A.Ş.	1	0,00000006

Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş.	1	0,00000006
Toplam	1.750.000.000	100

Tablo 4.11.'de 20.09.2020 tarihi itibarıyla Ziraat Katılım Bankası'nın ödenmiş sermayesi birim pay nominal değeri 1 TL olan 1.750.000.000 adet hisseden oluşmakta olup, banka, Ziraat Finans Grubu'na dâhildir. Bankanın en büyük hissedarı T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'dir. Bankanın diğer hissedarları sembolik oranda pay sahibi olan Ziraat Sigorta A.Ş., Ziraat Emeklilik ve Hayat A.Ş., Ziraat Teknoloji A.Ş. ve son olarak Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'dir.

Ziraat Bankası A.Ş.'ye ait olan hisselerinin tamamı, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'na ait iken, Bakanlar Kurulu'nun, 24.01.2017 tarih ve 2017/9756 sayılı Kararname eki kararı ile Türkiye Varlık Fonu'na devredilmiştir (ZKB, 2019: 1).

Tablo 4.12. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri-Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr; ZKB, 2019: 16).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>Ziraat Katılım</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
Toplanan Fonlar	32.996.891	274.196.894	12,0
Kullandırılan Fonlar	37.523.722	222.998.037	16,8
Takipteki Alacaklar (Brüt)	947.102	9.148.094	10,4
Toplam Aktif	46.111.646	364.344.056	12,7
Öz Varlık	3.314.462	25.652.528	12,9
Net Kâr	322.665	1.651.168	19,5
Personel Sayısı	1.186	16.393	7,2
Şube Sayısı	98	1.193	8,2
ATM sayısı	66	1.922	3,4

Tablo 4.12.'de sektörün ilk kamu sermayeli katılım bankası olan Ziraat Katılım Bankası'nın 2020 2. çeyrek itibarıyla temel finansal göstergelerine yer verilmiştir. Ziraat Katılım Bankası'nın; topladığı fonlar yaklaşık 33 milyar TL olup sektörde %12 paya; kullandığı fonlar yaklaşık 38 milyar TL olup sektörde %16,8 paya; takipteki brüt alacakları yaklaşık 947 milyon TL olup sektörde %10,4 paya; aktif büyüklüğü yaklaşık 46 milyar TL olup sektörde %12,7 paya; öz kaynakları yaklaşık 3,3 milyar TL olup sektörde %12,9 paya; net kârı yaklaşık 323 milyon TL olup sektörde %19,5 paya; personel sayısı 1.186 olup sektörde %7,2 paya; şube sayısı 98 olup sektörde %8,2 paya ve ATM sayısı 66 olup sektörde %3,4 paya sahip olduğu görülmektedir.

4.3.2.2. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. BDDK'nın 27.02.2015 tarih 6205 sayılı izniyle kurulmuş; BDDK'nın 17.02.2016 tarihli ve 29627 sayılı kararı ile faaliyet izni alarak 24.02.2016 tarihi itibarıyla katılım bankacılığı faaliyetlerine başlamıştır. Bankanın ödenmiş sermayesi 1.020.000.000 TL'dir (VKB, 2019: 1).

Tablo 4.13. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin 20.09.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları-Bin TL (VKB, 20.09.2020, www.vakifkatilim.com.tr).

<i>Ortaklık Yapısı</i>	<i>Pay Tutarı (Bin TL)</i>	<i>Pay Oranı (%)</i>
Vakıflar Genel Müdürlüğü	3.187.800	99
Beyazid Han-ı Sani(II. Beyazıt) Vakfi	8.050	0,25
Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han(I. Mahmut) Vakfi	8.050	0,25
Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel(II. Mahmut) Vakfi	8.050	0,25

Murat Paşa Bin Abdusselam(Murat Paşa) Vakfı	8.050	0,25
Toplam	3.220.000	100

Tablo 4.13.'de Vakıf Katılım Bankası'nın şirket ortaklık payları gösterilmekte olup, bankanın sermayesi 3.220.000.000 Türk Lirası değerindedir. Bu sermaye, her biri 0.01 Türk Lirası değerinde 322.000.000.000 paya ayrılmıştır. Sermayenin 318.780.000.000 paya karşılık gelen 3.187.800.000 TL'si Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne; 805.000.000 paya karşılık 8.050.000 TL'si Bayezid Han-ı Sani (II. Bayezit) Vakfı'na; 805.000.000 paya karşılık 8.050.000 TL'si Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I.Mahmut) Vakfı'na; 805.000.000 paya karşılık 8.050.000 TL'si Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Hanı Evvel (II. Mahmut) Vakfı'na ve son olarak 805.000.000 paya karşılık 8.050.000 TL'si Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı'na her türlü muvazaadan arı olarak nakden taahhüt edilmiş ve taahhüt edilen tutarın tamamı tescilden önce ödenmiştir (VKB, 2020: 2-3).

Tablo 4.14. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri-Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr; VKB, 2019: 16).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>Vakıf Katılım</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
Toplanan Fonlar	32.449.319	274.196.894	11,8
Kullandırılan Fonlar	24.220.764	222.998.037	10,9
Takipteki Alacaklar (Brüt)	635.245	9.148.094	6,9
Toplam Aktif	43.744.076	364.344.056	12,0
Öz Varlık	4.492.974	25.652.528	17,5
Net Kâr	283.046	1.651.168	17,1
Personel Sayısı	1.454	16.393	8,9
Şube Sayısı	106	1.193	8,9
ATM sayısı	93	1.922	4,8

Tablo 4.14.'de Vakıf Katılım Bankası'nın 2020 2. çeyrek itibarıyla temel finansal göstergelerine yer verilmiştir. Vakıf Katılım Bankası'nın; topladığı fonlar yaklaşık 32 milyar TL olup sektörde %11,8 paya; kullandığı fonları yaklaşık 24 milyar TL olup sektörde %10,9 paya; takipteki brüt alacakları yaklaşık 635 milyon TL olup sektörde %6,9 paya; aktif büyüklüğü yaklaşık 44 milyar TL olup sektörde %12 paya; öz kaynakları yaklaşık 4,5 milyar TL olup sektörde %17,5 paya; net kârı yaklaşık 283 milyon TL olup sektörde %17,1 paya; personel sayısı 1.454 olup sektörde %8,9 paya; şube sayısı 106 olup sektörde %8,9 paya ve ATM sayısı 93 olup sektörde %4,8 paya sahip olduğu görülmektedir.

4.3.2.3. Türkiye Emlâk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye'nin katılım bankacılığı alanındaki en genç kamu sermayeli bankası olan T. Emlak Katılım Bankası A.Ş. Atatürk'ün emir ve talimatlarıyla 03.06.1926 tarihinde Emlak ve Eytam Bankası adıyla Ankara'da kurulmuştur. Bankanın kuruluş gayesi inşaat alanındaki girişimlerin desteklenmesi, finanse edilmesi ve yetim haklarının korunması olarak belirlenmiştir. Banka, 06.01.1988 tarihinde Anadolu Bankası ile birleşerek Türkiye Emlak Bankası A.Ş. unvanını almıştır. 29.11.1992 tarihinde Denizcilik Bankası A.Ş. tüm aktif ve pasifiyle Emlak Bankası'nda devredilmiştir. BDDK'nın 06.07.2001 tarihli kararı doğrultusunda banka tüm aktif ve pasifleriyle bir bütün olarak T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye devredilmiş, böylece bankanın bankacılık faaliyetleri yapma ve mevduat toplama yetkisi ortadan kaldırılarak tasfiye sürecine girmiştir. 27.05.2017 tarihli 7020 sayılı KHK ile banka tasfiyeden çıkarılmış, 03.09.2018 tarihinde toplanan banka genel kurulu, ana sözleşmeyi kabul ederek temel faaliyet alanını 'katılım bankası'

olarak kabul etmiş ve 10.09.2018 tarihinde bankanın adı Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. olarak tescil edilmiştir. Banka BDDK'nın 26.02.2019 tarihli kararı ile faaliyet izni almış ve 21.03.2019 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır (TEKB, 2019: 1).

Tablo 4.15. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Şirket Ortaklık Payları-Bin TL (TEKB, 2020: 2).

<i>Ortaklık Yapısı</i>	<i>Pay Tutarı (TL)</i>	<i>Pay Oranı (%)</i>
Hazine ve Maliye Bakanlığı	750.000	99,99
Diğer	-	0,00001
Toplam	750.000	100

31.12.2018 tarihi itibarıyla Emlak Katılım Bankası'nın ödenmiş sermayesi 750.000.000 TL olup, sermayesi birim pay nominal değeri 1 kuruş olan 75.000.000.000 adet hisseye ayrılmıştır. Bu sermayenin % 99,99'u Hazine ve Maliye Bakanlığı'na aittir. Hazine ve Maliye Bakanlığı dışında %0,00001 oranında pay T. Emlak Bankası A.Ş. Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı'na aittir (TEKB, 2019: 8).

Tablo 4.16. T. Emlak Katılım Bankası A.Ş.'nin 30.06.2020 İtibarıyla Temel Finansal Göstergeleri-Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

<i>Finansal Başlıklar</i>	<i>T. Emlak Katılım</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
Toplanan Fonlar	8.647.701	274.196.894	3,2
Kullandırılan Fonlar	8.531.059	222.998.037	3,8
Takipteki Alacaklar (Brüt)	188.322	9.148.094	2,1
Toplam Aktif	12.940.206	364.344.056	3,6
Öz Varlık	1.197.381	25.652.528	4,7
Net Kâr	9.670	1.651.168	0,6
Personel Sayısı	504	16.393	3,1
Şube Sayısı	15	1.193	1,3

Tablo 4.16.'da 93 Yıllık tarihe geçmişe sahip Türkiye'nin en genç kamu sermayeli Katılım Bankası olan T. Emlak Katılım Bankası'nın 2020 2. çeyrek itibarıyla temel finansal göstergeleri yer almaktadır. Emlak Katılım Bankası'nın; toplanan fonları yaklaşık 8,6 milyar TL olup sektörde %3,2 paya; kullandırılan fonları yaklaşık 8,5 milyar TL olup sektörde %3,8 paya; takipteki brüt alacakları yaklaşık 188 milyon TL olup sektörde %2,1 paya; aktif büyüklüğü yaklaşık 13 milyar TL olup sektörde %3,6 paya; öz kaynakları yaklaşık 1,1 milyar TL olup sektörde %4,7 paya; net kârı yaklaşık 9,6 milyon TL olup sektörde %0,6 paya; personel sayısı 504 olup sektörde %3,1 paya ve şube sayısı 15 olup sektörde %1,3 paya sahip olduğu görülmektedir.

4.4. Katılım Bankalarında Fon Yönetimi

Katılım bankaları 5411 sayılı BKn ve BDDK düzenlemelerine tabi olarak çalışan kurumlardır. Bankacılık sistemdeki diğer bankalar için geçerli olan tüm düzenlemeler Katılım Bankaları için de geçerlidir. Katılım Bankaları faiz içermemek koşuluyla geleneksel bankalar tarafından sunulan tüm hizmetleri müşterilerine sunabilmektedirler. Temel farklılık katılım bankalarının faaliyetlerinde veya sundukları ürünlerde İslam'a göre helal ve caiz görülen alanların gözetilmesidir.

Tablo 4.17. Katılım Bankaları Tarafından Verilen Hizmetler (Karakahya ve Çelik, 2017: 92-93; TKBB, 22.10.2019, www.tkbb.org.tr; MBS, 19.02.2020, www.mevzuat.gov.tr).

<i>Fon Toplama Yöntemleri</i>	<i>Diğer Faaliyetler</i>
1.Cari Hesaplar	1.Havale ve EFT İşlemleri
2.Katılma Hesapları	2.Yatırım Danışmanlığı
3.Murabaha Sendikasyon	3.Kiralık Kasa Hizmetleri
4.Sukuk	4.Akreditif Açılması
<i>Fon Kullandırma Yöntemleri</i>	5.Ödeme ve Tahsilat İşlemleri
1.Murabaha	6.Teminat Mektupları
2.Selem	7.Kambiyo (Yabancı Para) Hizmetleri
3.İstisna	8.Seyahat Çeki Hizmeti
4.Tevevruk	9.Döviz, Kıymetli Maden Alım-Satım İşlemleri
5.Komodite	10.Kredi Kartları ve Pos Hizmetleri
6.Mudarabe	11.Poliçe, Bono ve Çek Hizmetleri
7.Müşareke	12.İnternet Bankacılığı
8.İcare	13.Sermaye Piyasası Aracılık Hizmetleri
9.Wakala	14.Sigorta Acenteliği
10.Karz-ı Hasen	15.BES Aracılık Hizmetleri
11.Tekafül	

Tablo 4.17.'de Katılım bankaları tarafından finansal sistem içerisinde yerine getirilen temel hizmetlerin neler olduğu gösterilmiştir. Buna göre katılım bankaları tarafından sunulan temel hizmetler fon toplama, fon kullandırma ve diğer işlemler şeklindedir.

Katılım bankaları diğer bankalardan farklı olarak topladığı fonları faizsizlik prensibi doğrultusunda sanayi ve ticarete değerlendirerek elde edilen kârı ve zararı tasarruf sahipleri ile paylaşan bir sistem altyapısına sahiptir. Toplanan fonlar talep edenlerin somut ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla kullandırılmaktadır. Konvansiyonel bankacılık olarak ifade edilen sistemde ise, bankalar talep edenlere bu fonları kullandırırken müşteri tarafından nerede kullanıldığının bir önemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla katılım bankacılığının temel çalışma prensipleri; ihtiyacı olan fonu temin ederken, fon sahiplerine sabit bir getiri garantisi verilmemesi; fon kullandırırken, ihtiyaç duyulan fonu nakit olarak vermeyip, mal veya varlığı müşteri adına peşin olarak satın alıp, banka kârını ekledikten sonra müşteriye vadeli olarak satılması, kiralanması veya proje bazlı ortaklık oluşturulması temel noktaları üzerine inşa edilmiştir (Hazar ve Babuşçu, 2017: 174-175).

4.4.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları, konvansiyonel bankalardan farklı olarak ihtiyaç duydukları fonları fon sahipleri ile kâra veya zarara ortak olma veya buna katılma anlayışına göre toplamaktadırlar. Bu bankaların, konvansiyonel bankalardan farklı olarak, 'katılım esası' temelinde topladıkları fonlar arasındaki en büyük pay, katılma hesaplarına aittir.

Tablo 4.18. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün 2018-2019 Yılı Sonu İtibarıyla Toplanan Fon Tutarlarının Karşılaştırılması-Milyon TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

<i>Fonlar</i>	<i>Katılım Bankaları</i>			<i>Bankacılık Sektörü</i>		
	<i>Ara.19</i>	<i>Ara.18</i>	<i>Değişim (%)</i>	<i>Ara.19</i>	<i>Ara.18</i>	<i>Değişim(%)</i>
<i>Toplanan Fonlar</i>						
TL	91.145	60.626	50,3	1.267.073	1.054.572	20,2
YP	106.533	67.790	57,2	1.226.609	954.893	28,5

YP-MADEN	18.305	8.804	107,9	82.722	41.701	98,4
Toplam	215.983	137.220	57,4	2.576.404	2.051.166	25,6

Tablo 4.18.'de katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün topladıkları fon miktarları 2018-2019 yılsonu itibarıyla karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Tabloya göre katılım bankalarının 2019 yılsonunda özel cari hesap ve katılma hesapları yoluyla topladığı fon miktarının (yaklaşık 216 milyar TL) 2018 yılsonuna göre (yaklaşık 137 milyar TL) ortalama %57,4 arttığı; buna karşın 2019 yılsonunda bankacılık sektörünün topladığı fon miktarının (yaklaşık 2.576 milyar TL) 2018 yılsonuna göre (yaklaşık 2.051 milyar TL) %25,6 arttığı görülmektedir. Bu durum toplanılan fon miktarı konusunda katılım bankalarının bankacılık sektöründen oransal olarak daha fazla artış elde ettiğini göstermektedir. İlgili dönemlerde gerek katılım bankalarında gerekse de bankacılık sektöründe toplanan fon miktarındaki en büyük artışı YP-Maden cinsi fonlar göstermiştir. 2019 yılsonu itibarıyla toplanan fon miktarında katılım bankaları, bankacılık sektörü içinde yaklaşık %8,4 paya sahiptir.

Tablo 4.19. 30.06.2020 İtibarıyla Katılım Bankalarının Bilançosundaki Pasif Kalemleri, Milyon TL (BDDK, 19.09.2020, www.bddk.org.tr).

<i>Bazı Seçilmiş Pasif Hesaplar</i>	<i>TP</i>	<i>YP</i>	<i>Toplam</i>
Mevduat (Katılım Fonu)	113.177	158.092	271.268
a) Vadesiz Mevduat	38.554	71.104	109.658
b) Vadeli Mevduat	74.623	86.998	161.611
Diğer Pasifler	18.262	5.546	23.808
Özkaynaklar	25.545	108	25.653
Diğer	21.150	22.569	43.719
Toplam Pasifler	178.134	186.315	364.449

Tablo 4.19.'da katılım bankacılığı sektörünün bilançosunun Haziran 2020 itibarıyla pasifinde yer alan hesap kalemleri arasında en yüksek paya sahip olan hesap grubu özel cari hesap ve katılma hesabını da içine alan mevduat (katılım fonu) hesap grubudur. Katılım fonu içinde yer alan özel cari hesaplar belirtilen tarih itibarıyla (vadesiz hesap) yaklaşık 110 milyar TL'ye, katılma hesapları (vadeli hesap) ise yaklaşık 162 milyar TL'ye ulaşmıştır. İlgili dönemde mevduatların toplamı 271 milyar TL ve katılım bankacılığı sektörünün toplam pasifleri 364 milyar TL civarında olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının Haziran 2020 itibarıyla mevduat hesap grubunun bilançonun pasifi içindeki payı %74 seviyesindedir.

İslami esasta bankacılık yapan katılım bankalarının fon kaynakları özel cari hesaplar, katılma hesapları, murabaha sendikasyon kredileri ve sukuk olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

4.4.1.1. Özel Cari Hesaplar

Cari hesap konusu yürürlükteki 5411 sayılı BKn'de tanımlanmış olup, hak sahibi mudi tarafından istenildiğinde geri çekilen ve bunun karşılığında mudiye ilave bir getiri ödenmeyen; sadece yatırılan anaparanın tamamının ödenmesi garanti edilen hesaplara denilmektedir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr). Cari hesaplar TL, yabancı para ve kıymetli maden cinsinden açılabilen, normal bankacılık işlemlerine benzer şekilde günlük işlemlerin idamesini sağlayan ve herhangi bir faiz/kâr payı tahakkuk ettirilmeyen hesaplardan oluşmaktadır (Yazıcı, 2017: 57).

Cari hesaplar katılma hesaplarından ayrı muhasebe hesabında takip edilmekte; her hesap birimi cinsinden ayrı ayrı açılmaktadırlar. Cari hesaplarda anapara garanti edildiğinden hesabın işletilmesinden dolayı elde edilen kâr veya zarar bankaya ait

olmakta ve müşteriye yansıtılmamaktadır. Cari hesap sahipleri bankadan alacakları için bankanın sermaye ve aktifleri üzerinde birinci sıra alacaklı konumundadırlar. Cari hesaplar ve katılma hesapları BK'n gereği olarak on yıllık zamanaşımı süresine tabidirler (Tat, 2014: 24-25).

Özel cari hesaplar mevduat güvence fonu kapsamında yer almakta olup, özel cari hesapların 150 bin TL'ye kadar olan kısmı mevduat sahiplerine bankaca geri ödenememesi durumunda Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında devlet tarafından geri ödeneceği garanti edilmektedir (TMSF, 15.10.2019, www.tmsf.org.tr).

4.4.1.2. Katılma Hesapları

5411 sayılı BK'n 3. maddesinde katılma hesapları, katılım bankalarına fon sahiplerince yatırılan fonların, bu kurumlarca sanayi ve ticaret alanlarında değerlendirilmesinden doğacak kâr veya zararın müşteriler ve banka arasında paylaşılmasını esas alan tasarruf hesaplarını ifade ederken kullanılmaktadır. Bu işlem karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmediği gibi vade sonunda anaparanın da aynen geri ödenmesi garanti edilememektedir (MBS, 08.10.2019, www.mevzuat.gov.tr). Dolayısıyla katılma hesaplarında vade sonunda ne kadar getiri veya zarar elde edileceği konvansiyonel bankacılıkta olduğu gibi baştan belli değildir.

Katılım bankaları piyasadaki tasarruf fazlalıklarını faizle borçlanarak toplayamazlar. Dolayısıyla bu bankalar tasarruf sahiplerindeki fonları ya özel cari hesaplar yoluyla getirisiz borçlanarak ya da katılma hesapları yoluyla emek sermaye ortaklığı ile toplamaktadırlar. Katılma hesapları emek-sermaye ortaklığı prensibini temsil eden mudârebe yöntemi esas alınarak oluşturulmuştur (Karakahya ve Çelik, 2017: 94).

Katılma hesaplarında kâr dağıtımını yapılırken öncelikli olarak toplanan fonlar para cinsine ve vade yapısına göre ilgili katılma hesabı havuzlarına aktarılmaktadır. Bu havuzlardan katılım bankası tarafından ticarete kullanılan fonlara karşılık dönen kârlar günlük bazda ilgili havuza vade gruplarının oranına göre dağıtılmaktadır. Vadesi dolmadan çekilen fonlara kâr ödemesi yapılamamakta ve havuzda kalan kâr, ortaklığın diğer tarafı olan bankada kalmaktadır (Aktepe, 2013: 42). Aynı zamanda hesabın vadesi dolmadan hesaptan para çekilebilmekte; katılım bankasının onay vermesi halinde vadeden önce para çekilmesi hallerinde de hesaptaki kalan para üzerinden kâr payı hesaplanabilmektedir (Canbaz, 2017: 184). Katılma hesabında, hesap sahibinin talep hakkı ve kurumun ödemekle sorumlu olduğu kısmı birim hesap değerine karşılık gelen miktardan ibarettir (Topdağ, 2018: 58).

Katılım bankaları elde ettiği kâr veya zararı tasarruf sahibi ile %20-%80 oranı esasına göre paylaşmaktadır. Bu husus katılım bankalarının elde ettikleri kârın veya zararın %20'sini mudarib hissesi olarak kendisine; %80'ini tasarruf sahiplerine ödemenin yapılacağı havuza iade etmesi olarak ifade edilmektedir. Havuzda toplanan kâr veya zarar da sisteme katılanlar arasında paylaşılmaktadır (Yazıcı, 2017: 57). Havuzdaki her bir grup için kâr ve zarar miktarı hesabın vade gününde hesaplanmakta ve katılma hesabı sahiplerinin elde ettikleri gelir üzerinden mevduat bankalarında olduğu gibi %15 oranında gelir vergisi stopajı düşülmektedir (Canbaz, 2017: 183). Katılma hesapları TL, kıymetli maden ve döviz cinsinden; vade olarak ise genelde 1, 3, 6 ay ve 1 yıl ve üzeri vadeli olarak açılabilir (KTKB, 15.10.2019, www.kuveytturk.com.tr).

4.4.1.3. Murabaha Sendikasyonu

Katılım bankaları hızlı gelişen finansal kuruluşlar oldukları için özel cari hesap ve katılma hesapları dışında alternatif kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç aynı zamanda bilançolarının pasif tarafının çeşitlendirilerek riskin tek bir hesap

grubunda ve dar bir vade aralığında kalmasının önlenmesine de yardımcı olmaktadır (Sancar, 2019: 183-184).

Fon kaynakları arasında ifade edilebilecek kaynak türlerinden biri de murabaha sendikasyon kredileridir. Sendikasyon kredileri, bir lider banka önderliğinde birden fazla bankanın veya finansal kuruluşun belli bir amaç için başka bir banka veya finansal kuruluşa kullandırdıkları büyük meblağlı uluslararası fonlara denilmektedir (Bayar ve Başar, 1999: 20). Sendikasyon kredileri bankacılıkta uluslararası finansal piyasalardan alınan kredileri tasvir eder. Katılım bankalarının almış olduğu sendikasyon kredileri ise murabaha sendikasyon kredisi olarak adlandırılır. Katılım bankalarının sendikasyon kredisi konusunda mevduat bankalarından en büyük farkı kredi kullandırım sürecinde yaşanır. Murabaha sendikasyon işleminde kredi kullanan banka adına hareket eden 'Yatırım Vekili' tarafından uluslararası emtia piyasalarından işlem yapılarak kredi kullandırılır. Ayrıca imzalanan anlaşmalar faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olarak hazırlanmakta ve katılım bankalarının denetim kurullarınca incelenerek, onayları alınmaktadır (ATKB, 19.02.2020, www.albaraka.com.tr). Katılım bankaları 2010 yılı sonrasında sendikasyon kredileri kullanmaya başlamışlardır (Arslan, 2017: 5).

4.4.1.4. Sukuk

Sukuk, kelime anlamı itibariyle Arapça'da 'sakk' kökünden türemiş olup; sertifika veya vesika anlamlarına gelmektedir. İslami tahvil olan sakk'lar için sukuk kelimesi kullanılmaktadır (Yüksel, 2017: 182).

Katılım bankalarının diğer fon toplama yöntemleri arasında sayılabilecek kaynaklardan olan sukuk, satın alma veya kiralama suretiyle alınan varlıklardan hak sahiplerinin, sahibi oldukları pay ölçüsünde getiri elde etmelerine imkân sağlayan menkul kıymetlerdir (İçellioğlu, 2019: 44-45). Sukukun türleri olmakla birlikte katılım bankacılığında en yaygın olarak kullanılan sukuk türü leasing yöntemi ile kiralanmış varlıkların kendileri, kira gelirleri, bir gayrimenkulün kullanım hakkı veya kira gelirin e dayalı olarak çıkarılan icare sukuk yöntemidir (Karakahya ve Çelik, 2017: 95).

İslâmî anlayışta, faiz ile borç alıp vermek mücbir sebepler dışında meşru görülmemiştir. Bu sebeple, gerek devletlerin gerekse de dini olarak hassasiyeti bulunan büyük kuruluşların ticari işlemler yoluyla nakit temin etmeleri ve faizsiz gelir elde etmek isteyenlere de bir yatırım aracı sunmak amacıyla sukuk ihracı gündeme gelmiştir (Tenekeci, 2017: 56).

Sukuk esasen batı dünyasında yaygın olarak kullanılan bir finansal işlem olan seküritizasyon yani menkul kıymetleştirme işleminin faizsiz versiyonudur. Seküritizasyon, uzun vadeli alacakların likite çevrilmesini ifade etmekte olup, 1970 yılında ABD'de konut ipoteklerinin menkul kıymetleştirilmesiyle ipoteğe dayalı olarak başlamış, 1985'de bilgisayar kiralama alacaklarının menkul kıymetleştirilmesiyle ipoteğe dayalı olmayan menkul kıymetleştirme işlemiyle uygulanmaya devam etmiştir (Aktepe, 2017: 201).

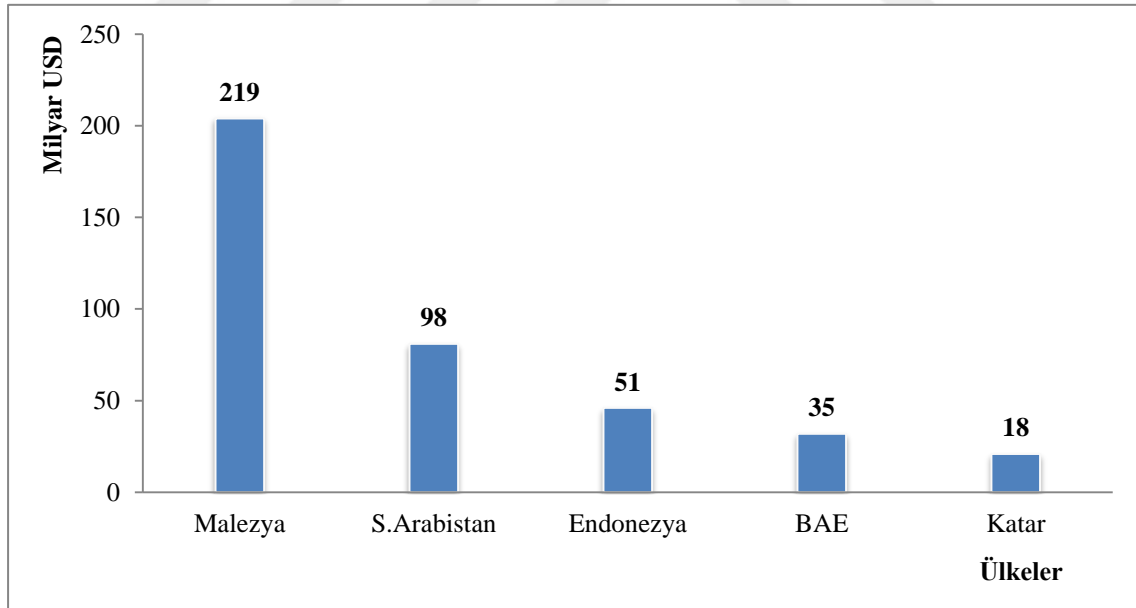
Sukuk finansmanına gerek ülkelerin gerekse de faizsiz bankaların attikleri değer giderek artmaktadır. En yalın şekliyle sukuk, bir varlığa sahip olup ondan yararlanmayı ifade etmektedir. Sukukta mevcut olan hak sadece parasal hak değil aynı zamanda mülkiyet hakkını da ifade etmektedir. Bu nedenle de sukuk klasik bonolardan ayrılmaktadır. Sistemin işleyişinin temel mantığı, ana firma tarafından sukuka konu mallar özel amaçla kurulmuş olan varlık kiralama şirketine (VKŞ) devredilmesi ve bu şirketlerin varlıkları menkul kıymetleştirerek yatırımcılara satmasına dayanmaktadır (Hazar ve Babuşcu, 2017:182). Bu nedenle tasarruf açığı bulunan Türkiye'ye, Körfez fonlarının getirilmesinde katılım bankalarına olan ihtiyaç daha da artmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın son dönemde ihraç ettiği sukuklar (kira sertifikaları), Türkiye'nin bu bölgeden önemli miktarda kaynak elde etmesine imkân sağlamaktadır. Türk bankacılık sektörünün 2019 yılında ihraç ettiği menkul kıymetlerin %5'ini sukuk ihraçları oluşturmuştur (TKBB, 2019: 50). Türkiye, İslami Finansal Hizmetler Kurulu

tarafından hazırlanan rapora göre 2018 yılında toplam sukuk ihraçları içinde %8,3 pay elde ederek dünyada en büyük 5. sukuk ihraççısı olmuştur (TKBB, 2020: 69).

Tablo 4.20. Katılım Bankalarının 01.01.2012- 31.08.2020 Tarihleri Arasındaki Sukuk İhraçları-Bin TL/USD (TKBB, 18.09.2020, www.tkbb.org.tr).

<i>Bankalar</i>	<i>İhraç Miktarları (Bin TL)</i>	<i>Toplam İhraç Tutarı (Bin USD)</i>
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	20.998.470	440.000
Asya Katılım Bankası A.Ş. (2010 - 2016)	654.231	-
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	21.668.705	1.550.000
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	19.510.100	1.000.000
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	21.829.830	-
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	20.804.000	-
T. Emlak Katılım Bankası A.Ş.	1.310.500	-
Toplam İhraç Tutarı	106.775.836	2.990.000

Tablo 4.20.'de Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının 01.01.2012-31.08.2020 arasındaki sukuk ihraçlarına bakıldığında TL cinsinden ihraç edilen sukuk miktarının yaklaşık 107 milyar TL'ye, USD cinsinden ihraç edilen sukuk miktarının ise yaklaşık 3 milyar USD'ye ulaştığı görülmektedir. İlgili dönemde TL cinsinden en fazla sukuk ihracını 21.830 milyar TL ile Vakıf Katılım Bankası yaparken; USD cinsinden en fazla sukuk ihracını ise 1.550 milyar USD ile Kuveyt Türk Katılım Bankası yapmıştır. 2012-Mart 2020 döneminde Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca ihraç edilen sukuk miktarı TL cinsinden 36.987 milyar TL, USD cinsinden ise 8 milyar USD olarak gerçekleşmiştir (TKBB, 2020: 62).

Şekil 4.7. 2018 Yılı İtibarıyla En Büyük Sukuk Varlıklarına Sahip İlk 5 Ülke (TKBB, 2020: 67).

Şekil 4.7.'de 2018 yılında dünya sukuk varlıkları 470 milyar USD seviyesine yükselmiş ve toplam faizsiz küresel varlıkların %19'unu oluşturmuştur. Sukuk varlıkları içerisinde en büyük paya sahip olan ülke 219 milyar USD ile Malezya olmuştur. Malezya'yı sırasıyla 98 milyar USD ile S. Arabistan, 51 milyar USD ile Endonezya, 35

milyar USD ile BAE ve 18 milyar USD ile Katar izlemiştir. Sukuk varlıklarının 2024 yılında 843 milyar USD seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir (TKBB, 2020: 67).

4.4.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları tarafından İslami esaslara uygun olmak koşuluyla her türlü faaliyet finanse edilebilmektedir. Ancak katılım bankalarınca, herhangi bir gelir veyahut kâr elde etmek amacıyla potansiyel müşterilerine kullandıracakları finansmanı nakit olarak kullandıramamaktadırlar (MBS, 19.02.2020, www.mevzuat.gov.tr). Bankacılık kesiminin tabi olduğu 5411 sayılı BKn, 01.11.2006 tarihli 'Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik' ve ilgili diğer mevzuatın izin verdiği ölçüde alanına giren neredeyse bütün sözleşmeleri müşterileriyle imzalayabilmektedirler. Katılım bankacılığı alanında yeni oluşturulan sözleşmeler ile pek çok ürünün müşterilere aynı anda tahsisi mümkün olmakta; bunlar arasında en yaygın akdedilen ve mobil bankacılıkla dahi tesis edilen sözleşmeler arasında ortaklık, finansal kiralama, alım-satım, eser, vekâlet, döviz alım-satımı, borç ve havale gibi sözleşmeler bulunmaktadır (Aktepe ve Dereci, 2019: 225).

Tablo 4.21. Katılım Bankalarının Başlıca Fon Kullandırma Yöntemleri (Karakahya ve Çelik, 2017: 96; TKBB, 22.10.2019, www.tkbb.org.tr; Canbaz, 2017: 185-192; MBS, 19.02.2020, www.mevzuat.gov.tr).

Sıra	Fon Kullandırma Yöntemi	Uygulama Yöntemi	Tanım ve Uygulama Alanı
1	Murabaha	Satım Yöntemi	Bir malın peşin alınıp vadeli satılmasıdır.
2	Selem	Satım Yöntemi	Paranın önden peşin olarak alınıp, malın belirli bir süre sonra teslimi şeklinde gerçekleştirilen sözleşme şeklindedir.
3	İstisna	Satım Yöntemi	Ortada mevcut olmayan bir malın üretilip belirli bir süre sonra teslimi karşılığında ücretin peşin, taksitli ve avans şeklinde ödenebildiği sözleşmelerdir.
4	Teverruk	Satım Yöntemi	Murabaha yoluyla vadeli satın alınan bir malın müşterinin finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla ikincil piyasalarda peşin olarak satılmasını sağlayan akitlerdir.
5	Komodite	Satım Yöntemi	Petrol, altın ve tarımsal ürünler gibi aralarında herhangi bir özellik farkı olmayan malların, anlık ve yüklü miktarda uluslararası piyasalarda alınıp satılması işlemidir.
6	Mudarebe	Ortaklık Yöntemi	Taraflardan birinin emeğini diğerinin ise sermayesini koyarak gerçekleştirdikleri ortaklık sözleşmesidir.
7	Müşareke	Ortaklık Yöntemi	Taraflardan her ikisinin de sermayeye ya da emeğe veyahut her ikisine de katıldıkları ortaklık sözleşmesidir.
8	İcare	Kiralama Yöntemi	Bir mal veya varlıktan faydalanma hakkının satımı veya kiralmasıdır.
9	Wakala	Vekâlet Yöntemi	Yatırım vekâleti demektir. Vekâlet veren yani müvekkilin elindeki fazla fonların vekâleti kabul eden (vekil) banka arasında fonun değerlendirilmesi amacıyla yapılan akitlerdir.
10	Karz-ı Hasen	Diğer Yöntemler	Verilen borcun aynı miktar olarak geri ödenmesi şeklindedir.
11	Tekafül	Diğer Yöntemler	İslami sigortacılık da denilen tekafül; yardımlaşma, dayanışma, bağış ve ortaklık esasına dayanmaktadır. Ödenen ve sistem havuzunda toplanan primler sigorta şirketlerinin değil katılımcılarındır.

Tablo 4.21.'de katılım bankalarının başlıca fon kullandırma yöntemleri gösterilmiştir. 01.11.2006 tarihli 'Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'in

19. maddesi, katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerini beş ana başlık altında düzenlemiş olup, bu başlıklar; satım, kiralama, ortaklık, vekâlet ve diğer yöntemlerden oluşmaktadır (MBS, 19.02.2020, www.mevzuat.gov.tr).

Tablo 4.22. Türkiye'deki Katılım Bankalarının 2019-2020/2.Çeyrek Karşılaştırmalı Fon Kullandırım Miktarları- Bin TL (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr³).

<i>Kullandırılan Fonlar</i>			
<i>Yabancı Özel Sermayeli</i>		<i>Kamu Sermayeli</i>	
<i>Albaraka Türk</i>		<i>Ziraat Katılım</i>	
2020 / Q2	2020 Q2-2019	2020 / Q2	2020 Q2-2019
37.376.018	%21	37.523.722	%27
<i>Kuveyt Türk</i>		<i>Vakıf Katılım</i>	
2020 / Q2	2020 Q2-2019	2020 / Q2	2020 Q2-2019
70.179.977	%21	24.220.764	%29
<i>Türkiye Finans</i>		<i>T. Emlak Katılım</i>	
2020 / Q2	2020 Q2-2019	2020 / Q2	2020 Q2-2019
45.166.497	%36	8.531.059	%49
<i>Genel Toplam</i>			
2020 Q2-2019			
222.998.037 / %27			

Tablo 4.22.'de Türkiye'de faaliyet gösteren altı katılım bankasının 2020 yılı 2. çeyrekte kullandıkları toplam fon miktarı 2019 yılsonuna göre %27 artışla yaklaşık 223 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu dönemde kullandırılan fon miktarını oransal olarak en çok artıran banka %49 artışla T. Emlak Katılım Bankası olmuştur. Ulaşılan bu fonun mevcutta faaliyet gösteren katılım bankalarındaki yaklaşık olarak dağılımına bakıldığında; Albaraka Türk Katılım Bankası tarafından toplam 37 milyar TL, Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından 70 milyar TL, Türkiye Finans Katılım Bankası tarafından 45 milyar TL, Ziraat Katılım Bankası tarafından 38 milyar TL, Vakıf Katılım Bankası tarafından 24 milyar TL ve son olarak T. Emlak Katılım Bankası tarafından yaklaşık 9 milyar TL olduğu görülmektedir. Katılım bankaları tarafından müşterilerine sunulan yaygın fon kullandırma yöntemleri arasında murabaha, selem, istisna, teverruk, komodite, mudarebe, müşareke, icare, wakala, karz-ı hasen ve tekaful bulunmaktadır.

4.4.2.1. Murabaha

Terimsel olarak r,b,h köküne dayanan artma, çoğalma ve yükselme anlamında olan murabaha; kârlı satış manasına gelmektedir (Kapıcı, 2018: 47). Murabaha işlemi katılım bankacılığında fon kullanmak isteyen müşteri ile katılım bankası arasında düzenlenen bir sözleşme olup, müşterinin ihtiyaç duyduğu ticari mal, menkul, gayrimenkul ve hizmetin müşteri adına katılım bankasınca satıcı işletmeden peşin olarak satın alındıktan sonra üzerine belirli oranda kâr payı konularak daha önceden belirlenen geri ödeme planı üzerinden müşterinin borçlandırılması işlemidir (Sümer ve Onan 2015: 300). Murabaha özetle, bir malı peşin alıp vadeli satmaktır. Banka peşin aldığı malı vadeli satarak bu işlemde kâr elde etmektedir.

Alım ve satım sözleşmelerinde malın, satıcıya ne kadara mâl olduğu konusunda müşteriye bilgi verilip verilmemesine göre bu sözleşmeler ikiye ayrılmaktadır. Eğer müşteri malın maliyetini bilmeden satıcıyla pazarlık yaparak bir fiyat ortaya çıkmış ise buna akit müsaveme (pazarlıkla satış); buna karşılık müşteriye malın maliyeti konusunda bilgi verilir ise buna da akde emanet sözleşmesi adı verilmektedir. Son

³ Sorunlu alacak miktarları hesaplamaya dâhil edilmemiştir. Reeskontlar dâhildir.

durumda malın fiyatı eğer maliyetin altında gerçekleşir ise vadîa (zararına satış), maliyete eşit ise tevliye (maliyetine satış) ve maliyetin üzerinde gerçekleşir ise buna da murabaha (kârlı satış) denilmektedir. Buna göre murabaha, müşterinin satın almak istediği malın satıcıya maliyetinin ne kadar olduğunu ve satıcının bu satıştan sonra ne kadar kâr ettiğini önceden bildiği alım satım sözleşmesi demektir (Aktepe, 2017: 116).

Murabaha kredisinin müşteri ve banka arasında akdedilebilmesi için gereken hususlar şu şekilde özetlenebilir (Karakahya ve Çelik, 2017: 97):

- ✓ Müşteri bankaya müracaat etmeden satıcıya ödeme yapmamalı, kesin olarak anlaşmamalıdır. Sözleşmenin tamamlandığı işlemlere katılım bankasının dâhil olması mümkün olamamaktadır. Kaporaya alınması durumu ise tartışmalıdır.
- ✓ Satışa konu olan malın ya da hakkın dinen caiz olarak kabul edilen bir mal ya da hak olması gerekmektedir.
- ✓ Ortaya konulan satış işleminin gerçek bir satış işlemi olması ve herhangi bir muvazaa içermemesi gerekmektedir.
- ✓ Satılacak malın vadeli satılmaya uygun niteliklere sahip olması gerekmektedir.
- ✓ Kredi kullanacak müşteri ile banka arasında vade, oran, vade farkı gibi konular üzerinde karşılıklı mutabakat sağlanmış olması gerekmektedir.
- ✓ Banka ile müşteri arasında vekâlet ilişkisi kurulması gerekmektedir.

4.4.2.2. Selem

Selem ya da selefın sözlük anlamı paranın peşin ödenip, malın veresiye satın alındığı bir finansal akittir (Akdemir, 2018: 98). Satın alınan malın üretiminden önce ölçü, tartı, çeşit, kilo gibi objektif verilere göre bütün nitelikleri ve teslim tarihine ilişkin netlik bulunmayan bir tarafı kalmayacak şekilde belirlendiği sözleşmelerdir. Buna karşılık sözleşmede kararlaştırılan malın bedeli teslim anında satıcıya-üreticiye teslim edilmek zorundadır (TKBB, 23.10.2019, www.tkbb.org.tr).

Selem sayesinde satıcıya veya üreticiye o malı temin edebilmesi veya üretebilmesi için önceden kaynak sağlanmış olmaktadır. Böylece satıcı henüz üretmeden bedelini tahsil ettiği bir malı sözleşmede kararlaştırılan ileriki bir tarihte üretip alıcıya teslim etmeyi taahhüt etmiş olmaktadır (TKBB, 2018b: 13). Taraflar arasında akdedilen sözleşmede malın özellikleri herhangi bir kafa karışıklığına neden olmayacak şekilde açık ve net olarak kararlaştırılmaktadır. Selemde banka, gelecekte üretilecek olan bir malı peşin olarak satın almakta ancak söz konusu malı tekrar satabilmesi için vadesini beklemek zorunda kalmaktadır (Tabakoğlu, 2013: 305). Bu yöntemde; para, altın ve gümüş gibi varlıkların selem yoluyla satışı İslam hukukuna göre faiz olarak değerlendirildiğinden izin verilmemektedir (Babuşçu ve Hazar, 2017: 183). Dolayısıyla selem sözleşmesinin konusu altın, gümüş ve benzeri likit değerler olamamaktadır.

Katılım bankacılığında selem yöntemi bir finansman sağlama aracı olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemde göre banka, müşterisinin belirleyeceği esaslar dâhilinde malı tedarik edecek veya üretecek satıcıya/üreticiye siparişte bulunmakta ve bedelini peşin olarak ödemektedir. Akabinde malın tedariki için gereken sürenin sonunda banka tedarik ettiği ve sözleşmeye konu bu malı müşterisine satmaktadır. Bankanın müşterisi olan alıcı bu işlemde kaynaklanan borcunu malın kendisine tesliminde veya daha sonraki bir vadede bankasına ödemektedir (Arzova ve Şahin, 2019: 33).

Selem sözleşmesinde malın özelliklerinin, cinsinin, miktarının, fiyatının, teslim yeri ve tarihinin mutlaka belirtilmiş olması gerekmektedir (TKBB, 2018a: 32). Selem sözleşmesinin amacı taraflardan birinin mala olan ihtiyacını giderirken, diğerini de faizsiz olarak finanse edebilmektir. İslamiyet'in ilk kabul edildiği dönemlerde çiftçiler selem sözleşmesini gelecek dönemdeki tohum ve gübre ihtiyaçlarını karşılamak için yapmışlardır. Günümüzde katılım bankaları selem yöntemiyle finansmanı, kömür ve odun piyasası gibi tarım dışı sektörler için de kullanabilmektedirler (Özsoy 2012, 184).

Selem işleminin temel özellikleri ve şartları şu şekilde ifade edilebilir (Tunç, 2010: 149):

- ✓ Sözleşme anında malın bedelinin peşin olarak satıcıya ödenmesi gerekir. Malı üreten/satan da o malın üretimi/tedariki için baştan likidite temin etmektedir. Eğer emtia bedeli tam olarak ödenmezse, sözleşmenin esas amacı gerçekleşmemiş olur.
- ✓ Selem işlemi ancak kalite ve miktar yönünden kesin olarak tarif edilebilen mallar için söz konusu olabilir. Tarifi ve değeri kuşku oluşturacak ürünler değerli taşlar gibi emtialar seleme konu olmazlar.
- ✓ Seleme spesifik olarak belirli bir mal, konu olamaz. Bu durum teslimi belirsiz hale getirebilir. Bu kural teslimi belirsiz hale getirecek bütün ticari sözleşmeler için geçerlidir.
- ✓ İşleme konu malın kalitesi, miktarı, teslim yeri ve tarihi sözleşmede mümkün olduğunca bütün detaylarıyla belirtilmelidir.
- ✓ Karşılıklı olarak teslim edilecek iki tür mal için selem modeli uygulanamaz.
- ✓ Selem sözleşmesi yazılı usulde düzenlenmelidir.
- ✓ Malın kontrolünü yapacak teşkilatın bulunması gerekmektedir.

4.4.2.3. İstisna

İstisna sözcüğü Arapça kökenli olup; yapmak, üretmek anlamına gelmektedir (Selmi, 2018: 44). İstisna akdi, mevcutta var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malın satılması işlemine denilmektedir (Erdoğan, 1990: 135). Genellikle inşaat ve tarıma dayalı projelerde bu sistem kullanılmaktadır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 197).

İstisna sözleşmesi gereği üretilecek olan mal, sözleşmede belirtilen şartlarda üretilmiş olması durumunda bedeli tedrici olarak karşı tarafa ödenir. İstisna sözleşmelerinin selem sözleşmesinden en temel farkı; paranın önceden üretecek olana-imalatçıya peşin verilmemesi ve malın teslimine ilişkin kesin bir tarih belirtilmemesidir (TDV, 20.02.2020, www.islamansiklopedisi.com.tr).

Bu yöntem daha çok yapımı uzun süren malların üretiminde kullanılır (Akman, 2019: 8-9). İstisna sözleşmeleri katılım bankaları tarafından da kullanılmaktadır. Banka, istisna akdini müşterisi ile mukavele ettikten sonra finansör olarak devreye girmekte ve müşterisinin talimatına göre, malın bedelini imalatçıya veya tedarikçiye hak ediş usulüne göre veya malın tesliminde peşin olarak ödemektedir. İşlem malın sipariş edilmesiyle başlamaktadır. Banka burada sözleşmeye konu malın ürettirilmesinden veya başka bir usulde temin edilmesinden sorumludur. Müşterinin belirlediği standartlarda ürettirilen veya tedarik edilen mal anlaşılan bir bedel üzerinden tekrar müşteriye satılmaktadır (Tunç, 2016: 150-151). İstisna işleminde bankanın üreticiye malın üretilmesi karşılığında bankanın ödediği bedel ile bu malın banka müşterisine tekrar satılırken belirlenen fiyat katılım bankasının kârını oluşturmaktadır. Yarım kalan kooperatiflerin tamamlanmasında, toplu konutların finanse edilmesinde, müteahhitlik işlerinde; gemi ve uçak gibi yapımı büyük maliyet ve zaman gerektiren işlerin finansmanında katılım bankaları ile müşteriler arasında istisna sözleşmesi yapılabilmektedir. Bu işler banka ile müşteri arasında istisna akdine konu edilip sonrasında alt istisna sözleşmeleriyle taşeron firmalara işi yaptırabilmektedirler (Aktepe, 2013: 51-52). İstisna akitlerinin aşamaları şu şekilde özetlenebilir (Selmi, 2018: 45):

- ✓ Müşteri katılım bankasına özelliklerini ve niteliklerini belirlediği dinen caiz olan ve üretilebilecek bir malın üretilmesi için siparişte bulunur.
- ✓ Katılım bankası da sipariş aldığı malı üretecek üreticiyi belirleyerek müşterinin belirlediği nitelik ve özelliklere göre malın üretilmesi için talepte bulunur.
- ✓ Malı üretecek olan firma malın üretilerek banka ile üzerinde anlaşılan ödeme planı çerçevesinde ya malın tesliminde ya da aşamalı olarak alacağını tahsil eder.
- ✓ Üretici, ürettiği malı bankaya teslim eder.
- ✓ Banka üretilen malı müşteriye teslim eder.
- ✓ Müşteri de üretilen malın bedelini ya tamamen ya da banka ile belirlenmiş ödeme planına göre bankaya öder.

- ✓ Bankanın kârını, bankanın sipariş aldığı malı üretene yaptığı ödeme ile malı sipariş eden müşteriye tekrar sattığı bedel farkı oluşturur.

4.4.2.4. Teverruk

Teverruk kelime anlamı itibarıyla ‘basılı dirhemler’ anlamına gelen ‘verik’ kelimesinden türemiş olup, kâğıt ve madeni para talebi için kullanılan bir kelimedir (Sancar, 2019-172-173). Teverruk finansman yönteminin sözlük anlamı ise, spot piyasada peşin satılan bir malın vadeli bedelle satın alınmasına denilmektedir (TKBB, 23.10.2019, www.tkbb.org.tr). Teverruk, nakit ihtiyacının giderilmesi için kullanılmaktadır. Bu nedenle nakden satılan malın öncesinde vadeli olarak satın alınma işlemi olarak tanımlanabilir. ‘Uluslararası Murabaha’ olarak da bilinen bu yöntemde katılım bankası, uluslararası piyasalardan peşin bedelle satın almış olduğu bir malı veya malları, bu malın bedeline belirli miktarda kâr payı ekleyerek müşterilerine vadeli olarak tekrar satmaktadır. Teverruk işlemlerinin çok önemli bir kısmı, uluslararası emtia piyasalarında gerçekleşmektedir. Örnek olarak Londra Metal Borsası verilebilir (Öztürk, 2011: 118).

Katılım bankaları müşterilerinin isteği üzerine piyasadan satın aldıkları birtakım malları vadeli bedelle kendilerine satmaktadır. Müşterilerinin bu malları bizzat kullanmaları mümkün olduğu gibi başkalarına satmaları da imkân dâhilindedir. Dolayısıyla katılım bankacılığında teverruk, banka müşterilerince bankadan vadeli olarak satın alınan bir malın peşin bedelle başka bir kişiye veya firmaya ikinci defa satılmasına denilmektedir. Katılım bankaları finans sektörünün verdiği imkânlar ölçüsünde organize piyasalar olan borsalardan aldıkları hisse senedi, sukuk, altın, gümüş, bakır, platin ve çelik gibi emtia ve varlıkları müşterilerine tekrar satma imkânına sahiplerdir (Sancar, 2019: 174-175). Dolayısıyla İslam hukukunda vadeli satıma uygun varlıkları müşterilerine taksitle sattıklarında müşterilerinin bu tür varlıkları da peşin satabilme imkânları olabilmektedir (Aktepe ve Dereci, 2019: 229).

Teverruk işleminin dinen caiz olup olmadığı konusunda dini âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bir kısım âlimler yapılan işlemin gerçek bir alışveriş olmadığı, finansman sağlanmak amacıyla sadece şekli bir dolanma olduğunu; diğer kesim ise, işlemin özünde ticari bir emtia olduğundan dolayı İslâmi prensiplere göre yapılan işin caiz olduğunu savunmaktadırlar (Selmi, 2018: 51). Teverruk işlemini onaylamayan kesime göre teverruk esnasında yapılan işin maddi sıkıntıya düşmüş birine mal satmak olduğunu ve bunun da Resûlullah (A.S.) tarafından yasaklandığını ifade etmişlerdir. Olması gerekenin mali sıkıntı içinde olan birine karşılıksız borç verilmesi tavsiye edilmiş; ona taksitle mal satmanın ise dinen caiz olmadığı vurgulanmıştır (Aktepe, 2013: 109). Teverruk akdinin banka ile müşteri arasında gerçekleşme usulü şu şekilde özetlenebilir (Aktepe ve Dereci, 2019: 230):

- ✓ Müşteriler nakit finansman talebiyle katılım bankasına başvururlar.
- ✓ Katılım bankaları müşterinin talebi alarak müşteriye değerlendirirler.
- ✓ Katılım bankalarınca müşteriye finansman sağlanmaması durumunda müşterinin zor duruma düşüp düşmeyeceği değerlendirilir.
- ✓ Eğer müşteriye finansman sağlanmaya karar verilirse teverruk sözleşmesi akdedilir ve banka tarafından emtia borsasından emtia satın alınır.
- ✓ Katılım bankası emtiayı müşterisine vadeli bedelle satar.
- ✓ Müşteri adına satın alınan emtianın borsada müşteri adına satımı için katılım bankası vekil kılınır.
- ✓ Müşterinin emtiası borsada peşin bedelle satılarak tutarı müşteriye teslim edilir. Dikkat edilecek nokta emtianın ilk alındığı taraf ile son olarak satıldığı tarafın farklı kişi veya kurumlar olmasına dikkat edilmelidir.

4.4.2.5. Komodite

Birbirleri arasında bariz bir kalite farkı olmayan malların uluslararası piyasalarda büyük hacimlerde ve anlık olarak alınıp satılması işlemine komodite denilmektedir (Özen, 2019: 44). Bu işlem farklı tür ve cinsten pek çok ticari mal için geçerli olmakla birlikte en yaygın olarak tarımsal ürünler, petrol ve altın emtiaları üzerinde gerçekleşmektedir. İşlem sırasında bu ürünler alıcı ve satıcı tarafından görülememekte, belli bir fiyat ve vadeye sahip sözleşmeler üzerinden yatırım yapılarak para transferi gerçekleşmektedir. Komodite pazarları New York ve Chicago'da yer almaktadır (Kelleroğlu, 2017: 36).

Katılım Bankaları kısa dönemli nakit akışlarını düzenleyebilmek için komoditeye başvurumaktadırlar. Aynı zamanda nakit fazlalarının değerlendirilmesi için de kullanılan bir yöntemdir. Katılım bankasının talimatıyla paranın yatırıldığı banka katılım bankasının nam ve hesabına komodite işlemlerini yaparak, bu işlemlerden elde ettiği kârı katılım bankasıyla paylaşmaktadır (Tunç, 2016: 162).

4.4.2.6. Mudarebe

Kelime anlamı gitmek, uzaklaşmak, rızık için çabalamak manalarına gelen mudârebe, Arapça'da 'durb' köküne dayanmaktadır (Nadıroy, 2018: 26). Mudârebe sözlük anlamı itibariyle; taraflardan birinin sermayesini, diğersinin ise emeğini koyarak oluşturulan emek-sermaye ortaklığını ifade etmekte; katılım bankalarında açılan katılma hesapları mudârebe ilişkisine dayanmaktadır (Durmuş vd., 2019: 257). Mudarebe ticari faaliyetlerin finanse edilmesinde başvurulan bir fonlama yöntemidir. Tarafların akdedecekleri mudârebe sözleşmelerinde kârdan ne oranda pay alacakları yapılan anlaşma çerçevesinde belirlenmektedir. Yapılan ticaret sonrasında zarar edilmişse; buna sermayedar katlanmaktadır; zira işletme sahibi de bu durumda emeğini kaybederek zarar etmektedir. Eğer işletmeci kusurlu, kasıtlı veya sözleşmedeki şartlara aykırı fiillerde bulunarak zarara sebep olmuş ise, bu durumun tazmini istenebilir (TKBB, 22.10.2019, www.tkbb.org.tr).

Mudârebe sözleşmesinde rabbülmâl yani sermaye sahibi sermayeyi; mudâribe yani ortaklığa emeğiyle katkıda bulunana teslim eder. Mudârip, bu sermayeyi işletip gelir elde eder ve bu gelir, iş bitiminde rabbülmâl ve mudarib arasında daha önceden anlaşılan orana göre paylaşılır (Aktepe, 2013: 102). Sermayesini sözleşme gereği ortaya koyarak büyük bir risk üstlenen bankalar, mudârebe yoluyla fon kullandırdıkları girişimcilerden basiretli davranışlar göstererek, borç verilen paranın sıhhatli olarak geri dönüşünün sağlanması isterler (Canbaz, 2017:190). Mudârebe sözleşmelerinin özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Akgüç, 1989: 130):

- ✓ Emeğini ve tecrübesini ortaya koyan girişimci yani mudarib ile sermayesini ortaya koyan sermayedar yani rabbülmâl arasında yapılması,
- ✓ Elde edilecek müstakbel kârın daha önceden belirlenen oran üzerinden paylaşılması,
- ✓ Ticaret sonucu elde edilecek zararın tamamının sermaye sahibi tarafından karşılanması; mudâribin sadece bu zaman zarfında harcadığı emeğini kaybetmesi,
- ✓ Ortaklığa konulan sermayenin mudarib tarafından yönetiliyor olması; rabbülmâlın işlere karışma yetkisinin olmaması ancak yapılan işlemler üzerinde ve her türlü resmi gayri resmi kayıt üzerinde denetim ve inceleme yetkisinin bulunmasıdır.

4.4.2.7. Müşareke

Kökeni Arapça'da şe-re-ke köküne dayanmakta olan müşareke, gerekli olan sermayenin bir kısmının katılım bankalarınca karşılandığı bir ortaklık türüdür (Alkış, 2018: 128). Bu sistemde banka müşterisinin de ortaklık sermayesine katkıda bulunması gerekmektedir. Mudârebe anlaşmasında müşteri sadece emeğini koymakta iken müşarekede taraflardan her ikisi de sermayeye katılmak zorundadır. Bu nedenle ortaklardan her ikisi de yönetimde söz sahibi bir konumda bulunmaktadır. Müşarekede ortaklardan dileyen taraf sermayenin yanında emeğini de getirerek ortak olabilmektedir. Yapılan ortaklık akdine göre elde edilen kâr, başlangıçta taraflarca kabul edilen oranlar

ölçüsünde paylaşılır. Bu oran ortaklığa getirilen sermaye payıyla doğru orantılı olmak zorunda değildir. Müşteri eğer sermayesinin yanında emeğini de işe dâhil ediyorsa elde edilen kârdan daha yüksek oranda pay alabilmektedir. Zarar durumunda ise ortaklık payı ölçüsünde zarar taraflar arasında paylaşılmaktadır (Hazar ve Babuşcu, 2017:179). Bu yöntem ile genel olarak sanayi işleri finanse edilmekte, makine ve teçhizat tedarik edilmektedir (Nadırov, 2018: 28). Muşaraka yöntemiyle fon kullanım süreci şu şekilde gerçekleşmektedir (Özsoy, 2012: 178):

- ✓ Ortaklık sözleşmesinin tarafları olan katılım bankası ile müşteri arasında ortaklık sözleşmesi imzalanarak proje hayata geçirilir,
- ✓ Ortaklardan katılım bankası projeye sadece sermaye koyarken, müşteri ise ister sadece sermayesini isterse hem emek hem de sermayesini koyar; eğer hem emek hem sermayesini koyarsa elde edilecek kârdan daha yüksek oranda pay alabilir,
- ✓ Proje bitiminde elde edilen kâr, başta mukavele edilen ortaklık sözleşmesine göre dağıtılmaktadır. Bu yöntemin mudârabeden en önemli farkı zarar edilmesi durumunda da bu zarar yine sermaye oranları ölçüsünde ortaklık taraflarına paylaşılır,
- ✓ Yönetim eğer taraflardan birine ait olursa elde edilecek kârdan yönetim ücreti işi üstelenen tarafa ödeme yapıldıktan sonra paylaşım yapılır,
- ✓ Kâr payı konusunda taraflara serbestlik tanınmış olup, konulan sermayeyle doğru orantılı olma zorunluluğu yokken; zarar durumu ortaya çıkması halinde zarar konulan sermayeyle doğru orantılı olmak zorundadır.

4.4.2.8. İcare

Sözlük anlamı kiralama, menfaat satışı olan icare, bir malın kullanım hakkının belli bir bedel karşılığında belli bir süreliğine başkasına devredilmesidir (Alkış, 2018: 129). Günümüzde iş sözleşmeleri aracılığıyla insanların emeklerinin kiralanması icareye örnek olarak verilebilir (TKBB, 23.10.2019, www.tkbb.org.tr). Katılım bankaları tarafından İslami kurallara uygun olmak şartıyla, her türlü meta finansal kiralamaya konu edilebilmektedir. İcare konusunun en önemli noktalarından biri, müşterice kiralanmak istenen veya satın alınmak istenen mal veya hizmeti daha önce bankanın kiralamış ya da satın almış olmasıdır (Özsoy, 2012: 181).

Konvansiyonel bankalarda kullanılan leasing benzeri bir yapıya sahip olan icare yönteminde katılım bankaları müşterilerine gayrimenkul, makine, ekipman vb. reel varlıkların finansmanı için kaynak sağlamaktadırlar (Hazar ve Babuşcu, 2017: 180). Bunlara ek olarak patent, marka ve lisans gibi maddi olmayan varlıklar da icareye konu olabilmektedir. Günümüzde karayolu ve havayolu taşımacılığı için kullanılan uçak, otobüs, otomobil, kamyon greyder, kepçe, forklift vb. araçlar; bilgisayar gibi büro ekipmanları; makine ve teçhizatlar ile tıbbi cihazların temininde işletmelerce bu yöntem tercih edilmektedir (Bakkal, 2016: 18-19).

Bu yöntemin en temel faydası işletmeler tarafından yatırım mallarının peşin olarak satın alınması yerine, kiralanarak işletmelerin sermayelerini daha farklı ihtiyaçları gidermede kullanmaları sonucunda verimlilik ve kârlılığın artmasına katkı sağlamasıdır. Yöntemin bir diğer avantajı ise yatırım malının satın alınması yerine kiralanması suretiyle Katma Değer Vergisi'nin (KDV) %1 olarak ödenmesidir (Canbaz, 2016: 194). Katılım bankalarının müşterilerine sunulan icarenin sağladığı avantajlar şu şekilde özetlenebilir (Canbaz, 2017: 189):

- ✓ Diğer piyasa araçlarına göre, daha uzun vadeli bir finansman olanağı sunması,
- ✓ Maliyetinin diğer finansal araçlardan daha düşük olması,
- ✓ Öz kaynakları yetersiz işletmelere büyüme imkânı vermesi,
- ✓ Geri ödeme planı oluşturulurken, kiracının ödeme gücünün ve nakit akışının dikkate alınarak oluşturulması,
- ✓ Ödenen kira bedellerinin kâr-zarar hesaplarında indirim olarak gösterilebilmesi,
- ✓ Düşük oran üzerinden (%1) KDV ödenmesi,
- ✓ Kiralama dönemi sonunda, faydalanılan malın işletmeye satılabilmesidir.

İcare ekseriyetle orta ve uzun vadeli bir finansman aracıdır. Sözleşme kiraya veren ve kiralayan arasında kurulmakta olup, sözleşmede kiranın bedeli ve kira süresi de yer almaktadır. Katılım bankası kiraya konu olan malın mülkiyetine sahip olmakta; kiralayan ise maldan faydalanma hakkını elinde bulundurmaktadır. Bu faydalanmaya karşılık ise belirli bir kira ödemek mecburiyetindedir. Kiralama süresi malın amortisman süresine göre 5-15 yıl arasında değişebilmektedir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 196).

4.4.2.9. Wakala

Kişiler, bazı işlerin görülmesi esnasında başkalarını kendi nam ve hesaplarına işlerin görülmesi ve tasarrufla bulunabilme konusunda yetki verebilirler. Buna vekâlet adı verilmektedir. İslam'da çok geniş bir uygulama alanı bulunan vekâlet ilişkisi hac, zekât, kurban kesmek vb. ibadetlerde bile geçerli bir uygulamadır. Vekâlet hem yazılı hem de sözlü olarak tarafların açık ve net irade beyanı ile ortaya konabilmektedir. Vekâlet veren ve alanın irade beyanlarının açık ve net olmaması durumunda vekâlet ilişkisi ortaya çıkmamaktadır. Vekâlet ilişkisinde vekâlet veren yani müvekkil ile vekâlet alan yani vekilin aynı yerde bulunması şart değildir. Vekâlet ilişkisi tarafların istediği anda son bulabilir. Ayrıca hukukun izin verdiği alanlarda kişinin, başka birini vekil tayin etmesi durumunda vekilin müvekkil adına yaptığı tasarruflar müvekkili bağlayıcı niteliktedir (Aktepe, 2017: 108).

Wakala, vekâlet akdi ile gerçekleşen acentelik sözleşmelerine denilmektedir (Halitoğlu, 2018: 152-153). Genellikle uzmanlık ücreti içermekte ve büyük depo hesapları için kullanılmaktadır. Elinde fon fazlası olan kişi veya kurum bu fonu kendi adına ve hesabına kullanabilmesi için başka bir kurumu acente olarak atamakta ve bu hizmeti karşılığında uzmanlık ücreti ödemektedir (TKBB, 23.10.2019, www.tkbb.org.tr).

Vekâlet sözleşmelerinin, ücretli veya ücretsiz olması tarafların anlaşmasına bağlıdır. Wakala olarak tabir edilen yatırım vekâletleri ücretli vekâlet niteliğinde olup, bir anlamda yatırım acenteliğine dayanmaktadır (Gedikli ve Erdoğan, 2019: 266). Wakala işleminin İslam dini açısından caiz kabul edilme nedenlerine bakıldığında; vekâletin dinen meşru kabul edilen bir sözleşme olması, fon ihtiyacı olana verilen fona karşılık anapara ve kâr garantisi verilmemesi ve yatırım yapılacak konunun dinen yasaklanmamış olmasıdır. Wakala işleminde müvekkil fona sahip tarafı oluşturmakta iken; vekil fonu kullanacak taraf yani katılım bankası olmaktadır. Banka aldığı vekâlet ücreti karşılığında müvekkilin fonunu kendi fon havuzuna aktarır ve bu havuzdaki fonları kendi projelerinin finansmanında kullanarak elde ettiği kârı veya zararı, kendi masrafını düşükten sonra müvekkiline tekrar yansıtmaktadır. (Durmuş vd., 2019: 256). Türk Katılım Bankaları tarafından ilk kez 2011 yılında wakala işlemi gerçekleştirilmiştir (ATKB, 2018: 27).

4.4.2.10. Karz-ı Hasen

Karz-ı hasenin sözlükteki anlamı faizsiz borç vermek, borçtan gelir elde etmemek demektir (TKBB, 23.10.2019, www.tkbb.org.tr). İhtiyaç sahibine misli ve benzeri olan şeylerde herhangi bir vade olmaksızın borç verene aynı şekil ve miktarda iade edildiği ve amacın Allah rızası kazanmak olduğu borç sözleşmeleridir (Özdemir, 2012: 136-137). Diğer bir sözlük anlamı ise güzel borç demek olan karz-ı hasen, finansman sağlayan kişi veya kurumun herhangi bir kâr, faiz veya ilave bir getiri beklentisi olmaksızın sadece Allah rızası için finansman ihtiyacı olan kişi veya kurumun ihtiyacını karşılamaıdır (Topoğlu, 2013: 3).

Borcun geri ödenmesi karz-ı hasene aykırılık teşkil etmemektedir. Altın veya gümüşün birim değerinin değişmesi sözleşmeye aykırılık teşkil etmemektedir. Karz-ı hasende her şey misliyle alınıp verilmektedir. Ancak alacaklı borcuna karşılık alacağı ödeme aracını kabul ederse işlem dinen caiz olur. Ödeme gücü olduğu halde borcunu

ödemekten imtina eden birine karşı alacaklının zorla tahsil etme hakkı mevcuttur. Geçerli bir mazereti olmaksızın borçlu tarafından borcun geciktirilmesi veya ödenmemesi zulüm sayılır. Karz-ı hasenin bir borç olup hibe olmadığından bu tür davranışlara ceza da öngörülebileceği ifade edilmektedir. Sözleşmenin başında şart olarak öngörülmemiş olması kaydıyla alınan bir borcun borçlu tarafından daha fazlası ya da iyisiyle alacaklıya geri ödenmesinde dinen bir sakınca yoktur. Buna hüsn-i edâ denilmektedir (Aktepe, 2017: 104). Karz-ı hasen kullandırım yönteminin özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Aktepe, 2013. 19-20):

- ✓ Alacaklı borç verdiği miktarı borçludan geri alma hakkına sahiptir.
- ✓ Borçlu borç aldığı miktarı alacaklıya geri ödemekle mükelleftir. Eğer aldığı borç kendisi tarafından kullanamadan kaybetse dahi ödeme mecburiyeti vardır.
- ✓ Karz-ı hasende sözleşmelerde vade belirlenebilir ancak dinen bu vadelerin tarafları bağlayıcılığı yoktur. Bu nedenle alacaklı, alacağını borçludan her an isteyebilir. Borçlu da aynı şekilde borcunu eğer bir vade belirlenmişse bu vadeden önce ödeyebilir.
- ✓ Alacaklının bu kredideki dini hissiyatı borçlunun maddi sıkıntısını giderdiği için Allah tarafından mükâfatlandırılacağı inancındır. Bu yüzden borçluyu borcunu ödemesi konusunda sıkıştırarak bu mükâfatını azaltmaması gerekmektedir.
- ✓ Karz sözleşmesi ancak misli mallarda geçerlidir. Bu malların kendileri tüketilir ancak borç geri ödenirken piyasadan benzerleri yani misli bulunarak geri verilir. Aslı tüketilmeden kullanılan mallar ancak ariyet yani kullanım öduncü olarak verilebilir ve bu sözleşmeler karşılığında kira talep edilebilir.
- ✓ Borç alınan miktar üzerinde borçlunun sınırsız tasarruf yetkisi vardır.
- ✓ Dinen caiz görülmeyen iş ve konulara borç verilmemektedir.

Karz-ı hasenin katılım bankalarındaki yaygın kullanımı müşterilerinin cari hesaplarındaki paranın fonu kullanacak müşteriden gerekli teminatların talep edilip alınmak suretiyle kâr paysız olarak kullandırılması şeklindedir. Bu yöntemle müşteri kısa vadede nakit ihtiyacını herhangi bir maliyete katlanmadan giderebilmektedir (Hazar ve Babuşcu, 2017: 181). Fonun, diğer bir uygulama alanı ise katılım bankalarınca herhangi bir ilave bedel talep edilmeksizin yardım kuruluşlarına, ihtiyaç sahibi ülke veya kuruluşlara finansal destek ve insani yardım sağlamak amacıyla kullandırılmasıdır (Selmi, 2018: 49). Karz-ı hasen sözleşmesinde müşteri, katılım bankasına aldığı şeyin bedelini şartsız ve koşulsuz olarak geri ödemeyi taahhüt etmektedir. Bu kredinin karşılığında genellikle teminat göstermesi istenmekte ve katılım bankası tarafından herhangi bir komisyon talep edilmeksizin gerçekleştirilmektedir. Ancak bazı durumlarda işlem masraflarının karşılanması maksadıyla düşük tutarlarda komisyon tahsil edilebilmektedir (Bafra, 2015: 103). Bu tür finansal destekler ayrıca evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretimi ve olağanüstü bazı hallerde verildiği gibi küçük sanayi işletmelerinin projelerini başlatmak amacıyla da verilebilmektedir. Fonların karşılığı katılım bankalarının cari hesaplarından veya kendi öz sermayesinden karşılanmakta; kullandırılan fonların haklı gerekçelerle tekrar ödenmemesi durumunda borç bankaların sosyal fonundan karşılanmaktadır (Özsoy, 1987: 130).

4.4.2.11. Tekafül

Tekafül, Arapça kökenli bir kelime olup sözlük anlamı kefalet; anlamı ise karşılıklı dayanışma ve birlikte hareket etme manalarına dayanmaktadır (Yıldırım, 2014: 50). Tekafül ya da İslami sigortacılık, İslam dininin koyduğu emir ve yasaklara göre belirli bir risk grubu altındaki bireyleri bir araya getirerek maruz kalınan risklere karşı ortaya çıkacak kayıpları en aza indirmek veya hasarların telafisini sağlamaktır. Bu sistemin öncelikli amacı kâr elde etmekten ziyade, bir riskin bir başkası tarafından üstlenilerek müşterek garantinin sağlanmasıdır (Hazar ve Babuşcu, 2017: 181-182).

Tekafül ya da katılım sigortacılığı; yardımlaşma, dayanışma, bağış ve ortaklık ana prensipleri üzerine inşa edilerek; katılımcılar tarafından ödenen primlerin tekafül şirketinin değil, sisteme prim ödeyerek katkı sunanlara ait olduğu ve bu primler

karşılığında katılımcılara sigorta tazminatı adı altında ödemenin yapıldığı bir fon güvence sistemidir. Tekafül şirketi bu fonları faizsiz yatırım alanlarında değerlendirilerek katılımcılar adına kâr sağlamaya çalışmaktadır. Tekafül sigortacılığında esas amaç karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmadır. Kâr, bu sistemin öncelikli amacı değildir (TKBB, 23.10.2019, www.tkbb.org.tr).

Piyasada genel olarak faaliyet gösteren sigortacılık faaliyetlerinde sigorta kuruluşu ile sigorta yaptıran arasında her iki tarafa da sorumluluk yükleyen bir sözleşme söz konusudur. Buna göre, sigorta yaptıran sigorta kuruluşuna prim adı verilen sigorta ücretini ödemek; sigorta kuruluşu ise risk ortaya çıktığında sigortalının zararını tazmin etmekle mükelleftir. Sigorta yaptıranlardan toplanan primlerin zararı karşılamaya yetmemesi durumunda sigorta kuruluşu zarar etmekte iken primlerin toplam tutarı ödenen tazminatlardan fazla olması durumunda sigorta kuruluşu kâr elde etmektedir. Tekafül adı verilen İslami sigortacılıkta geleneksel sigortacılık faaliyetlerinden farklı olarak toplanan primler tekafül şirketi tarafından prim ödeyenlerden alınan vekâlete istinaden faizsizlik prensiplerine göre bir fonda değerlendirilmekte ve eğer prim ödeyenlerce talep edilirse diğer sigortalılara bağış olarak dağıtılmaktadır. Dolayısıyla bu fonda biriken paraların faizsizlik ilkelerine göre elde ettiği kârlar sigortalıların primlerinin de bulunduğu havuza aktarılmakta ve sigorta ettirenlerin bir hasarının meydana gelmesi durumunda sigortalının mağduriyetinin giderilmesinde kullanılmaktadır (Hacak ve Gürbüz, 2019: 300-301).

Tekafül hizmetinde fon; sigorta ettirenlerden elde edilen primler ile bu primlerin yatırım alanlarında işletilmesinden elde edilen kârın toplamından oluşmakta olup, meydana gelen zararlar tazmin edildikten ve tekafül kuruluşunun sözleşme ile belirlenen maddi hakları ödendikten sonra havuzda kalan bir bakiye varsa bunun bütün katılımcılara tekrar iade edilmesi, tazminat almamış katılımcılara verilmesi, diğer dönemde bir indirim olarak uygulanması veya zararların tazmini için kullanılması; son olarak ise çeşitli hayır kurumlarının ihtiyaçlarının karşılanması için bağışlanması katılımcılar ile tekafül şirketi arasında yapılan sözleşmede kayıt altına alınmaktadır (Kelleroğlu, 2017: 36). Tekafül sigortacılığında, prim ödeyen katılımcıların ödedikleri fonlar eğer şirketin ödediği tazminatları karşılayamaz ise tekafül şirketi katılımcıların ödediği primlerin toplandığı havuzdan faizsiz borç almakta yani karz-ı hasene başvurmaktadır. Şirketin aldığı faizsiz borç yani karz-ı hasen ise daha sonra fonda biriken prim ödemelerinden kapatılmaktadır. Geleneksel sigortacılıkta ise sistemde biriken fon tutarı meydana gelen tazminat ödemelerini karşılayamaması durumunda zarar şirkete ait olmaktadır. Geleneksel sigortacılıkta havuzda toplanan primlerin tamamına yakını faizli alanlarda değerlendirilmekte; herhangi bir zararın tazmini de bu faizli fonlardan karşılanmaktadır. Ayrıca geleneksel sigortacılıkta riziko gerçekleşince sigorta yaptıranı ödediği primin çok üzerinde bir tazminat ödemesi yapılmakta bu durum da bazı İslam âlimleri tarafından faiz kabul edilmektedir. Tekafül sigortacılığında ise katılımcılardan toplanan primlerden meydana gelen havuzlardaki fonların onlar adına vekâleten İslami kurallara uygun olarak nerede değerlendirileceği veya değerlendirilen fonun faiz barındırıp barındırmayacağı tekafül kurumu içinde oluşturulacak danışma kurulunca karar verilmektedir (Aktepe, 2017: 230-236).

4.4.3. Katılım Bankalarınca Sunulan Diğer Hizmetler

Katılım bankaları, konvansiyonel bankalarda olduğu gibi fon toplama ve fon kullandırma işlemleri dışında faizsizlik prensibine uygun olmak üzere diğer bankacılık faaliyetlerini de yerine getirebilmektedirler. Bu işlemler sonucunda katılım bankaları tarafından komisyon olarak nitelendirilen ve kârlılığa önemli katkısı olan gelir tahsilatları yapılabilmektedir. Müşterilere verilen bu hizmetler bir nevi satış vasfı taşıması nedeniyle, bu işlemlerden sağlanan getirinin faizle ilgisi bulunmamaktadır (Güney, 2017: 32).

Faizsiz bankalar tarafından fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri dışında müşterilere sunulan hizmetlerden bazıları şunlardır (Karakahya ve Çelik, 2017: 93):

- ✓ Para yatırma, çekme ve transferler yapmak,
- ✓ Banka kartı ve kredi kartı vermek; POS hizmeti, ATM hizmeti, Call Center hizmeti, İnternet bankacılığı hizmeti ve kiralık kasa hizmeti sunmak,
- ✓ Sigorta acenteliğinde bulunmak,
- ✓ Sermaye piyasası işlerine, bireysel emeklilik işlemlerine, finansal kiralama işlemlerine, düzenli ve otomatik ödeme talimatları işlemlerine aracılık etmek,
- ✓ Döviz ve kıymetli maden işlemlerini, anlaşma yapılan kurum çalışanlarının maaş ödemelerini; ayrıca bağış, aidat ve kira ödemelerini gerçekleştirmek,
- ✓ Çek karnesi ve seyahat çeki çıkarmak; çek, senet ve kurumsal tahsilat işlemleri yapmak (fatura, vergi, SGK prim vb.),
- ✓ Her türlü ithalat ve ihracat işleminin kısmen veya tamamen faizsizlik prensibine uygun olarak finanse edilmesini sağlamak (Akreditif, garanti ve kontrgaranti işlemleri vb.),
- ✓ Teminat ve referans mektubu vermek; yeddi emin ve vekil olarak hareket etmek,
- ✓ Mali konular, yatırım, yönetim ve teknik konularda danışmanlık hizmeti vermek şeklindedir.

5. KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI VE 2025 YILI VİZYONLARI

Türkiye’de faaliyet gösteren faizsiz bankalar, katılım bankaları olarak isimlendirilmektedir. İsmindeki ‘banka’ sözcüğü ulusal ve uluslararası finans çevrelerinde kimlik sorununu çözmede, ‘Katılım’ kelimesi ise, yürütülen bankacılık faaliyetinin kâr ve zarara katılma esasına dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmede kullanılmaktadır (TKBB, 2005: 2).

Türkiye’nin katılım bankacılığı ya da İslami bankacılık ile tanışması 1980’li yıllarda uluslararası piyasalara entegre olma çabası ile olmuştur. Türkiye ekonomisinin 1980’li yıllardan itibaren dışa açılma süreciyle beraber ekonomik hayata dâhil olan bu bankalar, geleneksel bankalar tarafından sunulan bankacılık faaliyetlerini faizsiz olarak yerine getirebilmeyi amaç edinmişlerdir (Özgür, 2007: 1).

Katılım bankaları, gerçek olmayan spekülatif işlemlerden uzak durduklarından topladıkları fonlar proje bazında kullanılmakta; kullanım amacı dinen uygun olmayan veya reel bir varlığa dayanmayan fon talepleri karşılanmamakta, bu nedenlerle de kaynaklar daha verimli ve etkin kullanılmış olmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011: 172).

5.1. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları

Katılım bankaları, ellerindeki kaynakları reel değerlerin üretimine kanalize edip, artırılan üretim üzerinden elde ettikleri kazanç veya zararın paylaşılmasına ortam hazırlarlar (Ersoy ve Hazıroğlu, 2019: 67). Konvansiyonel bankalar tarafından kullanılan krediler genel olarak nakdi kredi şeklindedir. Bu nedenle de bu kredilerin bir kısmı üretken olmayan alanlarda kullanılabilir. Katılım bankaları, müşterilerine nakdi türde çok istisnai durumlar hariç (karz-ı hasen ve teverruk gibi) kredi kullanmazlar. Kredi kullanmak isteyen müşterinin ihtiyacı öğrenilerek bu ihtiyacın banka tarafından katılım bankacılığı prensiplerine uygun olarak giderilmesi sağlanmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011: 172). Bu nedenle katılım bankaları, bankacılık sisteminde yer alan diğer banka türlerinin rakibi değil, tamamlayıcısı konumundadır (Erdoğan, 2011: 83).

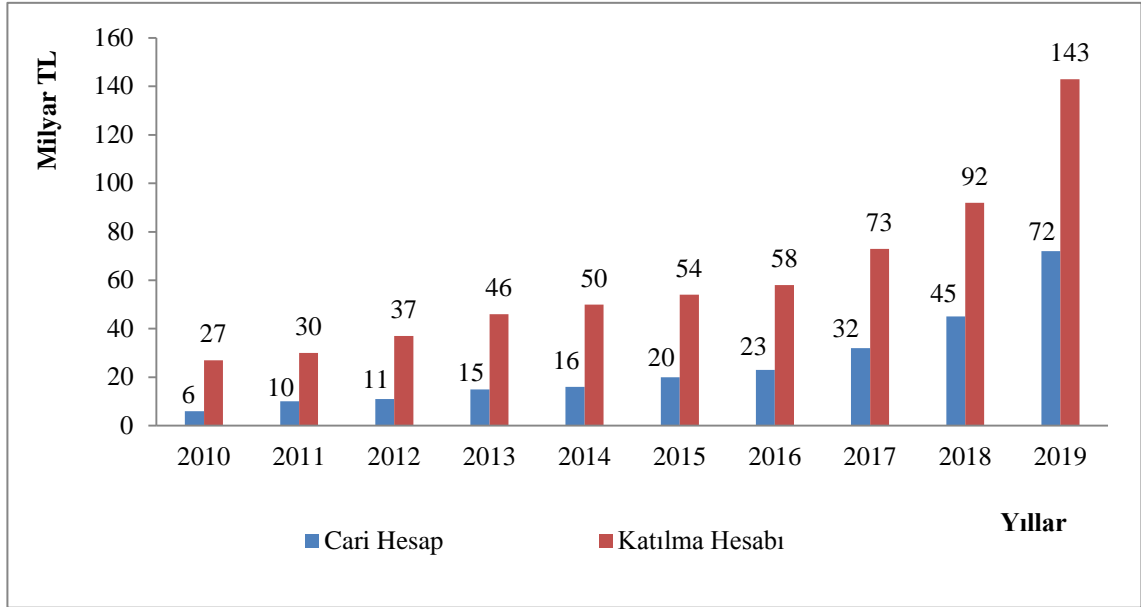
Katılım bankalarının kendilerine özgü çalışma prensipleri ve sorumluluk alıcı yapılarıyla kayıt dışı ekonomiyle mücadele etme, yastık altı tasarrufları sisteme dâhil etme; reel sektörün finansmanı, dışlama etkisinin azaltılması, rekabetin artırılması, reel sektörde maliyetlerin düşürülmesi, dış sermayenin ülkeye çekilmesi ve istihdamın artırılması gibi pek çok alana katkısı bulunmaktadır (Eskici, 2007: 107). Ayrıca kamu ekonomisinin önemli görevlerinden olan gelir dağılımını düzenleyici etkide bulunma, Kurumlar Vergisi, KDV, BSMV ve KKDF ödeyerek devletin vergi gelirlerine katkıda bulunma, istihdama ve sosyo-kültürel faaliyetlerin gelişimini destekleme sundukları diğer katkılar arasındadır (Arslan, 2017: 12).

5.1.1. Atıl Fonları Ekonomiye Kazandırma

Türkiye ekonomisi 24 Ocak 1980 kararlarıyla ihracata dayalı büyüme stratejisi altında dışa açık bir ekonomi modeli benimsemiş, sermaye hareketleri önündeki engel kaldırılmıştır (Arıcan vd., 2019: 400-401). Bu model cari açık, ödemeler bilançosu açığı ve bütçe açığı problemlerini beraberinde getirmiş; Türkiye’nin kaynak bulma ihtiyacı son derece artmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan katılım bankalarının, kuruluşlarındaki en önemli amaç; faize karşı dini hassasiyetleri ve mevcut sistemden memnun olmamaları nedeniyle finansal kesimde yer alamayan, atıl/yastık altı kalan tasarrufların ekonomik sisteme kazandırmak olmuştur. (Aras ve Öztürk, 2011: 172).

Türkiye’de hali hazırda nakit ve fiziki altın olarak yastık altında tutulan ve böylece finansal sistem dışında kalan kaynakların toplam tasarrufların %44’ü olduğu düşünülmekte bu nedenle de finansal sistemdeki araçlara özellikle de katılım bankalarına ciddi görevler düşmektedir (Görmüş ve Yabancı, 2019: 125). Bu amacı

desteklemek ve kişilerin sahip oldukları tasarrufları bankalarda saklamaya teşvik etmek amacıyla, devlet tarafından mevduatlar korunmaya çalışılmakta ve garantörlük yapılmaktadır. Farklı bir açıdan ise ister faizli ister kâr paylı olsun banka hesapları insanların paralarını zaman içinde nemalandırma işlevi de görmektedir (Aktepe, 2017: 148).

Şekil 5.1. Katılım Bankalarının Cari ve Katılma Hesapları Yoluyla Topladığı Fonların 2010-2019 Yılları Arasındaki Değişimi (BDDK, 19.09.2020, www.bddk.org.tr).

Şekil 5.1.'de 2010 yılında cari hesaplar yoluyla toplanan mevduat 6 milyar TL iken, bu rakam 2019 yılında 72 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Söz konusu dönemde cari hesaplar yoluyla toplanan ilave fon miktarı 66 milyar TL olmuştur. 2010 yılında katılma hesapları yoluyla toplanan mevduat miktarı ise 27 milyar TL'den 2019 yılında 145 milyar TL'ye yükselmiş böylece katılma hesapları yoluyla 118 milyar TL'lik ilave katılma fonu toplanmıştır. Katılım bankalarının toplam mevduat bakiyesini oluşturan cari hesap ve katılma hesabının toplamı 2010-2019 yılları arasında ortalama %21 büyümüştür. Toplam mevduattaki büyüme oranı 2010-2015 yılları arası ortalama %18 seviyesindeyken, 2015-2019 dönemleri arasında %25 seviyesine yükselmiştir. Mevduatın büyüme hızındaki bu ivmelenmenin özellikle kamu katılım bankalarının faaliyete geçtiği 2015 yılından sonra gerçekleştiği görülmektedir.

5.1.2. Ülkeye Dış Kaynak Transferi Sağlama

İslam coğrafyasındaki ülkelerin 1950'li yıllardan itibaren batılı sömürge güçlerine karşı ekonomik ve siyasal bağımsızlık kazanmaya başlamaları ve 1973 Petrol Krizi'yle birlikte artan petrol fiyatları, petrol zengini Körfez İslam ülkelerinin sermaye stoklarında artışa sebep olmuştur. Petro-dolar olarak nitelendirilen bu sermaye birikimlerini finansal sisteme çekebilmek amacıyla İslami bankacılık 1960'lı yıllarda ağırlıklı olarak Körfez ve Ortadoğu bölgelerinde; 1980 ve 1990'lı yıllarda Asya-Pasifik ve Türkiye'de gelişme göstermiştir (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 105). Dünyada faizsiz bankacılığı katılım penceresi yoluyla sürdüren ve bu alandaki en güçlü kurumlardan olan HSBC ve Citigroup gibi küresel ölçekteki finansal kurumların varlığı; faizsiz bankacılık faaliyetlerinin genişlemesine, sistemin hızlı bir şekilde yayılmasına, ürün ve hizmetlerin ise çeşitlenmesine yardımcı olmuştur (Arıcan vd., 2019: 386).

Türkiye’de faizsiz bankacılık faaliyetleri 1983 yılında ÖFK’lar tarafından hayata geçirilmiştir. Bu dönemde kurulan Albaraka Türk, Faisal Finans ve Kuveyt Türk sırasıyla Bahreyn, Suudi Arabistan ve Kuveyt menşeli bankalar olarak Türkiye’de faaliyetlerine başlamışlardır (Eskici, 2007: 111). Katılım bankalarının faaliyete geçmesiyle beraber Müslüman ülkelerle olan ticari ve finansal bağlantılarında gelişme kaydedilmiştir. Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarının öncelikli amacı da petrol zengini komşu ülkelerin sermaye fazlalıklarının Türkiye’ye çekilmesi olmuştur. Bu bankalar, hem Türkiye’nin yabancı dış kaynakla büyümesine yardımcı olmuş, hem de fonların temin edildiği özellikle Körfez ülkelerindeki Müslümanların Türkiye’deki yüksek ticari getiriden faydalanmasında köprü görevi üstlenmişlerdir (Doğan ve Kaya, 2017: 290).

Katılım bankalarının, ihracatın finanse edilmesinde ülke ekonomisine çok önemli katkıları bulunmaktadır. Bu katkıların başında katılım bankalarının fon kaynaklarını ihracat faaliyetleri ile ülkeye döviz girdisi sağlayan imalatçılara kullandırması; böylece de Türkiye’ye döviz rezervi kazandırması gelmektedir. Katılım bankaları ihracatçı firmaların finanse edilmesinde doğrudan veya Eximbank, KGF, KOSGEB, Kalkınma Ajansları gibi kurumların fonlarına aracılık ederek dolaylı olarak çok önemli rol oynamaktadırlar (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

5.1.3. Kayıt Dışı Ekonominin Gelişimine Engel Olma

Katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetleri esnasında gözetilen temel prensip gerçek ekonomik faaliyetlerin finanse edilmesidir. Kredinin, nakdi olarak kullandırılması yerine, müşterinin ihtiyaç duyduğu malı satan kişilere/firmalara ödenmesi nedeniyle verilmiş amacı dışında riskli, spekülatif, verimsiz ve kayıt dışı işlerde kullanımının önüne geçilmektedir (Arslan, 2011: 13).

Katılım bankacılığında gerçek olmayan, faturaya ve kayda dayanmayan hiçbir işlemin finansmanına aracılık edilememektedir (Doğan ve Kaya, 2017: 290). Buna bağlı olarak katılım bankaları ülkedeki vergi kaybının önüne geçmekte, ayrıca vergi uyumunun da maksimum seviyede gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır (Erdoğan, 2011: 84). Netice itibarıyla katılım bankaları uyguladıkları iş modeli ile ülkede pek çok soruna neden olan kayıt dışı ekonominin gelişimini önleyerek, ekonomiye ciddi bir disiplin kazandırmaktadırlar (Eskici, 2007: 108).

Katılım bankaları, ekonomik krizlere karşı konvansiyonel bankalara kıyasla daha dayanıklı yapıları ve kendi iç dinamiklerinin sağladığı temel ile krizlerden kamu desteği olmaksızın çıkmışlar; be nedenle ekonomiye ilave bir yük getirmemişlerdir. Türkiye’nin önemli sorunlarından olan kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınmasına katılım bankalarının uyguladıkları farklı finansman teknikleri de yardımcı olmuştur. Katılım bankalarının temel finansman mantığını oluşturan müşterilerin ihtiyaç duydukları malların fatura karşılığı peşin satın alınıp vadeli satılması kayıtlı ekonominin gelişmesine fayda sağlamıştır. Bu durum sadece kayıt dışılığın azalmasını değil aynı zamanda devletin vergi gelirlerinin de artırılmasında önemli bir etken olmuştur (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

5.1.4. Reel Sektörü Finanse Ederek Büyümeyi Hızlandırma

Ekonomilerde piyasa faiz oranlarını düşürücü faaliyetler ve girişimler yatırımların artmasını sağlayarak büyümeye olumlu katkıda bulunmaktadır. Katılım bankaları da farklı fon toplama yöntemlerinin yanında ticaret ve üretime dayalı finansman şekilleriyle piyasa faiz oranlarını düşürücü bir etki göstermekte; böylece ekonomide yatırımların hacminin artmasını sağlayarak milli geliri de artırıcı etkide bulunmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011: 172-173). Katılım bankaları, oranı önceden belirlenmiş sabit bir getiri anlamına gelen faiz yerine konvansiyonel bankalardan farklı olarak kendilerine emanet edilen fonları belirli bir ekonomik faaliyete kanalize ederek faaliyet sonucu ortaya çıkan kârı veya zararı paylaşma esasına dayalı fonlama faaliyeti

yapmaktadır (Arıcan vd., 2019: 401). Katılım bankaları üretimin, istihdamın ve dış ticaret hacminin artmasına katkı sağlamak amacıyla mali sistem içerisinde yeterince finansman desteği bulamayan pek çok küçük ve orta ölçekli işletmeye başta finansal kiralama ve diğer yöntemler olmak üzere uygun koşullarda yatırım malları temin etmektedirler (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

Türkiye’de reel sektörün faaliyetlerinin devamlılığı sağlanacak finansman kaynaklarına bağlı bir yapıda seyretmektedir. Türkiye’de reel sektör faaliyetlerine kaynak sağlama bakımından temel finansman kaynağı ticari bankalardır. İslami bankacılık faaliyetleri türev ürünler gibi spekülâtif gelir elde edilmesine yönelik işlemlerden ve doğrudan tüketimi artırıcı ihtiyaç kredisi gibi finansman şekillerinden ziyade, kâr ve zarara dayalı ortaklığı merkezine koyan ticaret ve finansman işlemlerine yönelmeyi tavsiye etmektedir. Ancak, fiili olarak katılım bankası bilançolarının ağırlıklı kısmını İslami finansın değer ve kurallarıyla uyumlu görünmekle birlikte ortaklık, kâr ve zarar paylaşım esasına uyum normu düşük olan ve konvansiyonel finansman ürünlerine benzerlik oranı yüksek olan murabaha, icare ve istisna gibi ürünlere dayalı fonlamalar oluşturmaktadır. Bu yüzden desteklenmesi gereken sektörlerin ve ekonominin içinde büyük önem taşıyan KOBİ’lerin finansmanında, İslami finansman yöntemleri arasında bulunan ve ortaklık anlayışına dayanan mudarebe, müşareke, muzaraa ve musakat gibi enstrümanların yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır (Arıcan vd., 2019: 401-402).

Katılım bankacılığı reel ekonomi ile yüksek uyumluluğu ve aynı zamanda yerine getirdiği bankacılık faaliyetlerinin dayanak noktasını varlıklarının oluşturması onu diğer finansal kuruluşlardan ayırmaktadır (Görmüş ve Yabancı 2019: 129). Bu bankalarının faaliyete geçmesiyle birlikte bankacılık sektörünün çeşitliliği ve derinliği artmıştır. Esnek fon toplama ve ticarete dayalı finansman yöntemleri ile arz miktarının artmasına katkı sağlamakta; cari kredi faizlerini aşağı yönlü düşürmekte ve bu sayede de ekonomideki yatırımcı sayısının artmasını sağlamakta; dolaylı yoldan ise milli geliri ve büyümeyi hızlandırmaktadırlar (Doğan ve Kaya, 2017: 290). Her ne kadar istenilen ve beklenen düzeyde olmasa da katılım bankaları, faiz hassasiyeti bulunan bu nedenle de bu bankalara karşı mesafeli duran önemli bir nüfusu müşteri olarak sektöre kazandırmışlardır (Aras ve Öztürk, 2011: 172).

5.1.5. Rekabetin Gelişimine ve İstihdama Katkı Sağlama

Katılım bankaları bankacılık sisteminin tamamlayıcı kurumları olmakla birlikte yerine getirdikleri bir takım işlerde konvansiyonel bankalarla faiz noktasında bir ayrışma yaşamaktadırlar. Katılım bankaları tarafından İslami hassasiyetler gözetilerek fonların toplanması ve bu fonların kullanılması neticesinde bankacılık sektörü yeni tür finans metotlarıyla tanışmıştır (Aras ve Öztürk, 2011: 172). Bu durum katılım bankalarına faizsiz bankacılık hizmeti almak için gelen müşterilerin yanında, katılım bankalarının sunmuş olduğu yüksek getiri imkânından yararlanmak isteyen bir kesimin de tasarruflarını değerlendirmek istemesine neden olmuştur. Böylece yoğun rekabet koşullarının geçerli olduğu finansal sistemde konvansiyonel bankalardaki faiz oranları ile katılım bankalarındaki kâr payı oranları birbirine yakın seviyelerde seyretmiştir (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

Katılım bankaları geleneksel bankalardan farklı olarak gerek fonun toplanmasında gerekse de fonun tekrar kullanılması noktasında farklı ürün gamları ile önemli bir rekabet unsuru oluşturarak, finansal piyasalardaki rekabet ortamını diri tutmaktadırlar. Bu minvalde, katılma hesaplarında uygulanan kâr ve zarar ortaklığına dayalı katılım havuzları gerek yatırımcılar, gerekse de tasarruf sahipleri için önemli bir alternatif sunmaktadır (Eskici, 2007: 87-110). Sukuka dayalı kira sertifikalarının konvansiyonel bankalardaki tahvil piyasasına alternatif oluşturacağı ifade edilmekte; bu nedenle de İslami finansman araçlarının hedef müşteri kitlesinin sadece inançlı Müslüman kişiler değil; özellikle Batı ülkeleri için de önemli bir finansal seçenek sunabileceği ifade edilmektedir (Arıcan vd., 2019: 401).

Türkiye’de bulunan katılım bankalarının ilk faaliyete geçtikleri 1983 yılından bu zamana kadar şube ve personel sayılarını artırmışlar; dolayısıyla da ülkedeki işsizlik oranının düşürülmesine ve istihdamın artırılmasına katkıda bulunmuşlardır (Doğan ve Kaya, 2017: 291). Katılım bankaları tarafından reel ekonominin finansmanını sağlamak amacıyla fon temin etme, işletmelerin ve özellikle de KOBİ’lerin işletme ihtiyaçlarının giderilerek bu işletmelerin büyümesine ve gelişmesine katkıda bulunma faaliyetleri neticesinde hayata geçirilen yatırımların yeni istihdam alanları oluşturması beklenmektedir (Eskici, 2007: 110).

Tablo 5.1. Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektörü 2010-2019 Dönemleri Arası Personel ve Şube Sayıları⁴ (TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

Yıllar	Katılım Bankası		Bankacılık Sektörü		Katılım/Bankacılık Sek. Oranı	
	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Şube Sayısı Oranı (%)	Pers. Sayısı Oranı (%)
2010	607	12.677	10.066	191.180	6,0	6,6
2011	685	13.851	10.517	195.271	6,5	7,1
2012	829	15.356	11.061	201.453	7,5	7,6
2013	965	16.763	11.986	214.226	8,1	7,8
2014	990	16.280	12.210	216.912	8,1	7,5
2015	1.081	16.554	12.269	217.504	8,8	7,6
2016	959	14.465	11.747	210.886	8,2	6,9
2017	1.032	15.029	11.584	208.280	8,9	7,2
2018	1.122	15.654	11.572	207.715	9,7	7,5
2019	1.179	16.040	11.374	204.626	10,4	7,8

Tablo 5.1.’de Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları 2002 yılsonunda 148 şube ve 2.530 personel ile faaliyet gösterirken, bu sayı 2010 yılsonunda 607 şubeye 12.677 personele; 2019 yılsonunda ise 1.179 şubeye ve 16.040 personele yükselmiştir. Dolayısıyla söz konusu dönemde katılım bankaları, şube sayılarını yaklaşık %100; personel sayılarını ise %50 oranında artırmışlardır. Katılım bankaları bu yönleriyle ülkedeki istihdamın artırılmasına katkıda bulunmuşlardır. Katılım bankalarının gerek şube sayısı gerekse de çalıştırdıkları personel sayısı bankacılık sektörü içinde artış eğilimi göstermiştir.

5.1.6. Ülkenin Vergi Gelirlerini Artırma

Katılım bankaları, ülkede geçerli olan vergi mevzuatlarına bağlı olarak yürüttükleri faaliyetlerinde vergi mükellefi ve vergi sorumlusu sıfatıyla çeşitli vergi, resim, harç ve fon ödemekle yükümlüdürler. Söz konusu yükümlülüklerini başta kanunlar olmak üzere; bağlı olunan mevzuat düzenlemelerinde yer alan usul ve esaslar dâhilinde yerine getirmektedirler (Çatıkkaş vd., 2019: 330). Dolayısıyla katılım bankaları faaliyetlerinden ve bu faaliyetleri kapsamında elde ettikleri kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi, BSMV, KKDF, KDV, Gayrimenkul Sermaye İradı, Menkul Sermaye İradı Vergisi ve Ücretlerden Kesilen Gelir Vergisi gibi vergilerin bazen aracısı bazen de sorumlusu olarak mükellefi konumundadırlar (Özgür, 2007: 108-109). Katılım bankaları söz konusu vergileri devlet hazinesine ödeyerek kamu maliyesinin gelişimine katkıda bulunmaktadırlar (Doğan ve Kaya, 2017: 289).

⁴ Şube ve personel sayılarına yurtdışı rakamları dâhildir.

Tablo 5.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının 2019 Yılı İçinde Devlete Ödedikleri Vergiler-Bin TL (ATKB, 2019: 207; KTKB, 2019: 250-285; TFKB, 2019: 194; ZKB, 2019: 165; VKB, 2019: 175; TEKB, 2019: 64-136).

<i>Vergiler/ Katılım Bankaları</i>	<i>Albaraka Türk</i>	<i>Kuveyt Türk</i>	<i>Türkiye Finans</i>	<i>Ziraat Katılım</i>	<i>Vakıf Katılım</i>	<i>T. Emlak Katılım</i>	<i>Toplam</i>
Ödenecek Kurumlar Vergisi	4.722	401.181	74.256	85.445	65.353	0	630.957
BSMV	14.130	29.327	22.428	11.395	8.008	2.540	87.828
Menkul Sermaye İradı Vergisi	24.408	39.489	17.957	18.470	17.916	2.856	121.096
Ödenecek KDV	1.295	2.663	2.517	3.708	809	741	11.733
Gayrimenkul Sermaye İradı Vergisi	1.230	1.796	1.565	286	419	88	5.384
Kambiyo Muameleleri Vergisi	2.274	4.532	4.752	392	872	8	12.830
Ücretlerden Kesilen Gelir Vergisi	10.331	12.624	0	0	0	2.306	25.261
Diğer	1.967	4.058	8.266	2.418	7.611	137	24.457
Toplam	60.357	495.670	131.741	122.114	100.988	8.676	919.546

Tablo 5.2.’ye göre Türkiye’de halen faaliyette bulunan katılım bankalarının 2019 yılı içinde ödedikleri veya ödemekle mükellef oldukları vergi miktarı yaklaşık 920 milyon TL’dir. Bu vergiler içerisinde Kurumlar Vergisi, BSMV, Menkul ve Gayrimenkul Sermaye İradı Vergisi, ödenecek KDV, Kambiyo Muameleleri Vergisi, Ücretlerden Kesilen Gelir Vergisi ve diğer vergiler bulunmaktadır. Katılım bankaları tarafından devlet hazinesine ödenen vergiler, ülkenin bütçe gelirlerine önemli ölçüde katkı sağlamakta; ayrıca vergi uyumunun da yükselmesine neden olmaktadır. 2019 yılında katılım bankaları tarafından ödenen vergiler içerisinde en büyük pay, yaklaşık 631 milyon TL ile bankaların kurum kazançları üzerinden tahsil edilen Kurumlar Vergisi’ne aittir.

5.1.7. Finansal Krizlere Karşı Daha Dayanıklı Olma

Ekonomilerde baş gösteren asimetrik bilgi, ahlaki tehlike ve asil-vekil problemi gibi nedenler ekonomik krizlerin her an için çıkma ihtimalini olası kılmaktadır. Ayrıca yüksek kaldıraç oranı ile çalışma, aşırı risk iştahı ve sürü davranışı nedenleriyle bireyler her zaman rasyonel davranmamakta, bu nedenlerle de piyasalar gerçek etkinliktен uzaklaşmaktadır (Arıcan vd., 2019: 400).

Türkiye ekonomisi finans sisteminde yıkıcı etkisi yüksek düzeyde beş önemli kriz geçirmiştir. Bu krizler, 1990 Körfez Krizi, 1994 Krizi, 1999 Güney Doğu Asya Krizi, 2001 Finansal Kriz ve son olarak 2008 Küresel Krizini yaşamıştır. Bu krizlerden özellikle konvansiyonel bankalar derin yaralar alırken, katılım bankaları krizi en az hasarla atlatabilmişlerdir. Bu durum katılım bankalarının hem model olarak hem de

modelin hayata geçirilmesinde ne denli başarılı olduklarını kanıtlamış ve tüm dünyanın takdirini kazandırmıştır (Doğan ve Kaya, 2017: 291).

Katılım bankalarının uygulanan finansal kuralların reel sektörle daha çok örtüşen yapısı sayesinde ekonomideki olumsuz koşullarda bile sağlıklı ve güvenilir banka özelliklerini kaybetmemişlerdir. İslami bankalar tarafından uygulanan finansal sistemin reel ekonomiye daha fazla uyum göstererek katkı sağladığını gören ABD ve Avrupa'nın önde gelen ülkelerindeki bankalar ve finans kuruluşları, bu alanda faaliyet göstermek üzere kendi organizasyonlarını yeniden yapılandırmışlardır. 2008 Krizi'nde Amerika'daki finans kurumları reel işlemlerden uzaklaşarak türev ürünlere dayalı balonlaşmış işlemlere ağırlık vermeleri ve bunun akabinde, ortaya çıkan kötü risk yönetimleriyle krizden oldukça olumsuz etkilenirken; katılım bankaları reel sektöre odaklı iş tutuşlarının katkısıyla krizden neredeyse hiç etkilenmeden çıkararak dünyanın ilgi odağı haline gelmişlerdir (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

5.2. Katılım Bankalarının Oluşturduğu Potansiyeller

Gerek dünya genelinde gerekse Türkiye özelinde nüfusun belirli bir kısmı dini inançları nedeniyle faiz ve ona dayalı getirilerden uzak durmaktadır. Buna bağlı olarak da konvansiyonel bankalarda değerlendirilmemiş fonlar atıl kalarak hem ülke hem de tasarruf sahibi açısından bir kayba yol açmaktadır. Katılım bankaları dini hassasiyetleri gereği konvansiyonel bankalardan uzak duran nüfusa ait fonları ekonomiye kazandırarak, tasarruf sahiplerinin fonlarını güvende tutmak ve değerlendirmeye yardımcı olmak; buna müteakip körfez sermayesini de ülkeye çekebilmek amacıyla mali sektörde bir yenilik olarak kurulmuşlardır (TKBB, 22.02.2020, www.tkbb.org.tr).

Türkiye'deki bankacılık sektörünün risk seviyesinin düşük ve tabana yaygın, kredi ağırlıklarının ise bireysel nitelikte ya da küçük işletme türünde olması, yüksek kârlılık oranına sahip olmasını sağlamış; bu nedenle Türkiye, özellikle yabancı sermayeli bankalar tarafından yeni banka ya da şube açılışı için tercih sebebi olmuştur. Yabancı sermaye yatırımları, son yıllarda risk düzeyi konvansiyonel bankalara göre daha düşük olan katılım bankalarının toplam aktiflerinde artış sağlamıştır (Doğan ve Kaya, 2017: 288).

5.2.1. Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılım bankaları, bankacılık faaliyetlerini faizsiz enstrümanlarla yerine getirdiklerinden dolayı finansal bir krizde faiz riskine maruz kalmamaktadırlar. Çalışma prensipleri fon kullanırken gerçek ekonomik faaliyetlerin finanse edilmesini içerdiğinden, kullanacakları kredilerin nakden ödenmesi yerine müşterilerinin ihtiyaçlarının temin edilmesi veya fatura karşılığı kendilerine ödenmesini içermektedir. Bu nedenle katılım bankaları tarafından kullanılan fonların verilmiş amacı dışında; riskli, spekülasyon ve verimsiz işlemlerde kullanımı önlenmiş olmaktadır. Konvansiyonel bankalarda sorunlu kredi miktarının katılım bankalarına göre oransal olarak daha fazla olmasının altında yatan gerekçelerden biri de budur (Özgür, 2007: 111-112).

Katılım bankaları kısa vadeli olarak topladıkları fonları, kısa vadeli ekonomik faaliyetlerin finansmanında; uzun vadeli yatırım kredisi taleplerini ise kendi bünyelerinde bulunan finansal kiralama enstrümanı ile karşılamakta; böylece bilançolarının aktif ve pasifi arasında vade uyumunu sağlamaktadırlar. Belirlemiş oldukları bu iş modeli ile likidite riskine maruz kalmamakta; ayrıca işletmelerin kullandıkları kredilerin taksitlerini nakit akışlarına uygun olarak ödemelerine imkân vermektedirler (Özgür, 2007: 111-112). Katılım bankalarının sahip olduğu diğer güçlü yönleri arasında şu hususlar sayılabilir:

- ✓ Katılım bankalarının doğrudan tüketim ve türev işlemler gibi spekülasyon ve manipülasyon gelir elde etme yollarından daha çok varlığa dayalı iş modeli benimsemiş olduklarından konvansiyonel bankalara göre reel ekonomiyle uyumluluk

- düzeylerinin daha yüksek olması ve reel sektörü destekleyen kâr/zarar ortaklığı esasına dayanan bir modeli esas alması (Arıcan vd., 2019: 401),
- ✓ Sektörün ana felsefesinin yardımlaşma ve dayanışma esasına dayanmasından dolayı konvansiyonel bankalara göre toplumunun tarihi, kültürel ve toplumsal değerlerine daha uygun; konvansiyonel bankacılığa göre daha insancıl ve kardeşlik ruhunu pekiştirici bir iş modeline sahip olması; bununla birlikte katılım bankalarında konvansiyonel bankacılık alanında yapılan hemen hemen her türlü bankacılık faaliyetinin yapılabilir olması (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 129),
  - ✓ Katılım bankalarında borçların geciktirilmesi durumunda diğer bankalarda uygulanan temerrüt faizi uygulaması bulunmadığından borcunu ödeme niyetine sahip borçlular açısından kolaylık unsuru taşıması; potansiyel müşterilerinin atıl fonlarını kıymetli maden ürünleri şeklinde tutma alışkanlıklarını devam ettirmelerine uygun faaliyet alanları ve buna faizsiz kazanç sunabilmeleri; ayrıca çalışma prensipleri gereği ekonomik krizlerden daha az etkilenmeleri (Doğan ve Kaya, 2017: 289-294),
  - ✓ Sistemin kendine özgü etik kuralları, dinamik yapısı ve çalışma prensiplerinin sağlam olması; katılım bankacılığının ölçek ekonomisine bağlı yüksek büyüme potansiyeli taşıması; bankacılık işlemleri karşılığında alınan ücret ve komisyonların konvansiyonel bankacılığa kıyasla daha düşük düşük olması ve sunulan tüm ürün ve hizmetlerin rakiplerinden farklı olarak danışma kurulları vasıtasıyla faizsizlik prensiplerine uygunluk denetimine tabi olması şeklinde ifade edilebilir (Özgür, 2007: 106-112).

Katılım bankaları Türkiye’de yaklaşık kırk yıl önce faaliyete başlamalarından dolayı konvansiyonel bankalara göre daha genç bir yapıdadırlar. Bu durum sağladığı potansiyellerin yanında bazı zayıflıkları da beraberinde getirmektedir. Geçmişlerinin yeterince eskiye dayanmaması, yatırımcılar ve potansiyel müşterilere yeterli güveni verememekte; bazı yatırımcıların bu kurumların ne olduklarını bilmediklerinden şüpheyle yaklaşmalarına yol açmaktadır (Darçın, 2007: 40). Katılım bankalarının zayıf sayılabilecek diğer yönleri şu şekilde ifade edilebilmektedir:

- ✓ Sektörün öz sermayesinin ve banka sayısının konvansiyonel bankalara kıyasla düşük düzeyde olmasından dolayı bu durumun rekabet güçlerini azaltması; sektörün yeterli ve çeşitli ürün, hizmet ve piyasalarının olmaması; katılım bankacılığı felsefesine hâkim ve onu özümsemiş nitelikli insan kaynağının halen istenen düzeyde olmayışı; medyanın ve diğer paydaşların sektöre istenilen düzeyde ilgi göstermemeleri (ATKB, 2000: 53),
- ✓ Dünya genelinde İslami bankaların muhasebe sistemlerinde tekdüzelik bulunmaması nedeniyle bir bankanın bilançoda kaydettiği bir hesap kalemini başka bir bankanın farklı bir hesap kalemi altına kaydetmesi; buna bağlı olarak her bankanın finansal durumunu görebilmek ve mukayese yapmanın zorluğu; katılım sistemine ait hukuksal ve kurumsal altyapının halen istenildiği gibi tam olarak oluşturulamaması; katılım bankalarının faaliyet gösterdiği ülkelerin genelinde finansal mevzuat altyapısının faiz eksenli oluşu nedeniyle yerel hukuka uygun hazırlanan bir sözleşmenin İslam hukukuna, İslam hukukuna uygun hazırlanan bir sözleşmenin de yerel hukuka uyumsuzluk göstermesi (Doğan ve Kaya, 2017: 292-297),
- ✓ Alternatif dağıtım kanallarının yetersiz olması; ekonomik konjonktürdeki dalgalanmaların ve belirsizliklerin yüksek olduğu dönemlerde kâr dağıtım mekanizmasının konvansiyonel bankalara göre daha çok etkilenmesi; İslami kural ve yasaklara tam olarak uyum zorunluluklarından dolayı ürün özelinde rekabet koşullarının zor olması; sermaye piyasası ve hazine ürünlerine karşı katılım bankacılığı tarafında çeşit ve derinliğin az olması; katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri arasında %95 oranında murabaha yöntemine yoğunlaşmaları nedeniyle diğer ürünlerde tabana yayılamamaları; katılım bankacılığı uygulamalarında yeknesaklığın olmaması; akademik çalışmaların özün kavranması konusundaki yetersizliği; katılım bankacılığının çalışma prensipleri ve ürünlerinin toplum tarafından tam olarak idrak edilememesi ve katılım bankacılığının dini

- etkenler dışında tercih edilme nedenlerinin yetersiz olması (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 129-130),
- ✓ Katılım bankalarının diğer finans oyuncularına göre ekonomideki varlık sürelerinin daha genç oluşu; bu nedenle de sistemi savunan ekonomist, hukukçu, İslam hukuku uzmanı, denetçi, yönetici ve finansal danışman gibi destekçilerinin azlığı (Darçın, 2007: 39-43),
  - ✓ Faizsiz finans terminolojisinin ifadesinde ortak bir dil kullanılmaması olarak ifade edilebilir (Kelleroğlu, 2018: 73).

5.2.2. Katılım Bankalarının Fırsatları ve Tehditleri

Katılım bankaları kuruluşlarından bugüne kadar Müslüman nüfusun da bu konuda artan istek ve taleplerine bağlı olarak sürekli değişim ve gelişim içinde olmuşlardır. Sayıları 500'ün üzerinde olan faizsiz bankaların global ölçekte Müslüman nüfusun %12'sine denk gelen bir pazar payına ulaştığı; bu nedenle ilave %10-15 gibi hızlı bir büyüme potansiyeli barındırdığı düşünülmektedir (Doğan ve Kaya, 2017: 291-292). Katılım bankalarının gelişmesine imkân tanıyan fırsatları arasında yer alan hususlar şu şekilde özetlenebilmektedir:

- ✓ Katılım bankacılığı alanında yaşanan dijitalleşmeyle beraber şubeleşme masraflarının azalmaya başlaması; kamunun katılım bankacılığına girmesinin yarattığı sinerjiye bağlı sermaye tabanının güçlenmesi ve rekabet koşullarının ileri düzeylere taşınması; sektörde az sayıda katılım bankası bulunması nedeniyle ortak ATM kullanımı gibi konularda kolay iş birliği yapılabilmesi; konsantrasyon oranının düşük olduğu ürün ve hizmetlerin bulunması; toplumdaki sosyal medya kullanımının hızlanması ile sektörün tanıtım ve bilinirliğinin artması; yeni jenerasyonun girişimcilik ve start-up olma potansiyelindeki yükseklik (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 130),
- ✓ Kamunun katılım bankacılığı alanındaki yatırımları ve sektörün gelişimini destekleyici yöndeki politikaları nedeniyle tanınırlığı ve güvenilirliğinin artması (TKBB, 2013: 5),
- ✓ Türkiye'nin demografik ve dini yapısı nedeniyle potansiyel müşteri kitlesinin konvansiyonel bankacılığa göre yüksek olması; İslam ülkeleri ile coğrafi ve siyasi yakınlık nedeniyle ticaret olanaklarındaki artışlar ve İstanbul'un muhtemel finans merkezi olma hedefinin İstanbul'un bölgesel olarak faizsiz finansın da merkezi olma yönündeki potansiyeli olarak ifade edilebilir (Güney, 2018: 88-90).

Katılım bankacılığında kullanılan borç sözleşmelerinde karşı tarafın üzerine düşen ödeme yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, konvansiyonel bankalarda olduğu gibi otomatik devreye giren bir faiz mekanizmasının bulunmamasından kaynaklı ek dışsallıklar, kredi riskini yönetmeyi zorlaştırmakta; bununla beraber bu durumun bazı müşterilerce suistimal edilerek borç ödemelerinin geciktirilmesine bağlı olarak ortaya çıkan aktif kalitesindeki bozulmalar günümüz koşullarında katılım bankalarının en temel ve önemli sorunlarından biri haline gelmektedir (Saraç ve Çakmak, 2019: 371). Katılım ya da İslami bankaların maruz kalabilecekleri tehditleri arasında bulunan diğer hususlar şunlardır:

- ✓ Ölçek ekonomisindeki avantajlar nedeniyle geleneksel bankaların artan güçlerinin rekabet edilebilirliği zorlaştırması; pasifteki kaynakların artan borçlanma maliyetlerine bağlı olarak yeni fon kaynaklarına erişimi kısıtlaması; ekonomik görünümdeki olumsuzlukların sektörün aktif kalitesini bozması ve kamu bürokrasi ve siyaset kurumlarının mevcut durumda sektörü destekleyici rolünün ileriki dönemki değişme olasılığı (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 130),
- ✓ Ekonomilerdeki faiz, kur ve piyasa risklerinin murabaha ve selem gibi kâr oranı baştan belli ürünlerde malın satın alınması veya üretiminden vazgeçilmesi nedeniyle piyasa koşullarında alınan/satılan fiyattan satılamamasının zarara neden olması (Saraç ve Çakmak, 2019: 372-373),
- ✓ Katılım bankalarının verdikleri borçların gecikmesi durumunda dinen temerrüt faizi talep edememekle birlikte aldıkları gecikme tazminatlarını da (enflasyon oranını

- geçmeyecek kadar) banka kârına ekleyememelerinden dolayı kredi riskine bağlı zarar durumu (Doğan ve Kaya, 2017: 294),
- ✓ Kamunun katılım bankacılığına girmesiyle rekabet koşullarının kamu lehine bozulması ve politik otoritenin kamu bankaları vasıtasıyla rasyonellikten uzak kredi ve istihdam politikalarının sektöre ve ülkeye vereceği zararlar (Güney, 2018: 90-91),
  - ✓ Tasarrufların mevduata dönüşümlerinin batı ülkelerine kıyasla düşük olması ve kayıt dışı ekonominin varlığı nedeniyle finans sektöründen istenen etkinliğin ve derinliğin görülememesi olarak ifade edilebilir (Eşiyok, 2008: 33-34).

5.3. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Vizyonu

İslami ya da yaygın kullanımıyla katılım bankalarının gelişimi 2000’li yıllardan itibaren olmuştur. Özellikle 2008 küresel finansal krizi ile beraber geleneksel ya da mevduat bankalarının kârlılıkları hızla düşerken, katılım bankaları kriz reel sektörü etkileyene kadar büyümelerini ve kârlılıklarını artırmayı sürdürmüşlerdir (Doğan ve Kaya, 2017: 286). Yaşanan bu durum katılım bankalarının, krizlere karşı konvansiyonel bankalardan daha dirençli olduklarını ispatlamıştır. Krizden sonraki 5 yılda faizsiz bankacılık sektörünün aktifleri İran’ın dâhil edilmediği durumda yıllık %17 bileşik büyüme performansı sergilemiştir (TKBB, 2015: 11).

Katılım bankalarının finansal krizlere dayanıklılığının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de görülmesiyle bu alandaki gelişmeler ve yatırımlar hız kazanmıştır. Katılım bankacılığında geleneksel bankacılıkta yer alan alacaklı borçlu ilişkisinden farklı olarak; varlığa dayalı işlem yapılması, alınan riskin ve elde edilen kazancın paylaşımına dayalı bir sistemde çalışılması sektörün gelişimine hız kazandırmıştır (Arıcan vd., 2019: 401).

TKBB’nin deklare ettiği ‘Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025’ raporunda katılım bankalarının amacının 2025 yılı itibarıyla bankacılık sektörü pazar payının %15’ine ulaşılması ve bu bankaların dünya normlarında finansal ürün ve hizmet sunar hale gelmesi olarak ifade edilmiştir (TKBB, 2015: 3).

TKBB tarafından 2015 yılında hazırlanan projeksiyonda, katılım bankalarının 2025 yılında 300 milyar USD aktif büyüklüğe ve %15 pazar payına ulaşma hedefi ve bu hedefe ulaşılması durumunda toplam aktifin GSYH içindeki payının, toplanan fonların, kullanılan fonların ve öz kaynakların ne kadarlık bir rakama ulaşacağı değerlendirilmiştir.

Tablo 5.3. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Sektörel Hedefleri (TKBB, 2015: 30).

<i>Hedef</i>	<i>Pay</i>
Sektör Payı	15%
Toplam Varlıklar/GSYH	20,5%
Toplam Aktif	300 Milyar \$
Toplanan Fon	181 Milyar \$
Kullanılan Fon	206 Milyar \$
Toplam Özkaynak	30 Milyar \$

Tablo 5.3.’de TKBB tarafından katılım bankacılığı sektörünün %15 pazar payına ve 300 milyar USD aktif büyüklük hedefine ulaşılması durumunda toplam varlıklarının GSYH’ya oranının %20,5’e; toplanan fonların 181 milyar USD’ye; kullanılan fonların 206 milyar USD’ye ve son olarak toplam özkaynaklarının 30 milyar USD’ye çıkacağı gösterilmiştir (TKBB, 2015: 30). Oluşturulan senaryoda 2025 yılında bankacılık sektörünün toplam varlıklarının yaklaşık olarak 1,7 trilyon USD’ye, kredi büyüklüğünün 1,2 trilyon USD’ye ve mevduatlarının 960 milyar USD’ye ulaşacağı yine yapılan hesaplamalarda tahmin edilmiştir (TKBB, 2015: 28-29).

Tablo 5.4. Katılım Bankalarının Mevcut Potansiyellerini Sürdüremeleri Durumunda 2025 Yılında Ulaşacakları Finansal Göstergeler (TKBB, 2015: 31-32).

<i>Tahmin</i>	<i>Pay</i>
Sektör Payı	11%
Toplam Varlıklar/GSYH	14,35%
Toplam Aktif	210 Milyar \$
Toplanan Fon	126 Milyar \$
Kullandırılan Fon	143 Milyar \$
Toplam Özkaynak	22 Milyar \$

Tablo 5.4.'de TKBB tarafından 2015 yılı konjonktüründen bakılarak yapılan hesaplamalarda katılım bankacılığı sektörünün belirlenen hedeften bağımsız, mevcut potansiyel/doğal gelişimini sürdürerek 2025 yılına ulaşması durumunda ise; toplam varlıklarını 210 milyar USD'ye, kullandırılan fon miktarını 143 milyar USD'ye, toplanan fonları 126 milyar USD'ye, toplam öz kaynaklarını 22 milyar USD'ye ve bankacılık sektörü içindeki pazar payını yaklaşık olarak yüzde 11'e çıkaracağı gösterilmiştir (TKBB, 2015: 31-32).

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarınca yapılan senaryo ve projeksiyon çalışmaları neticesinde ortaya çıkan 2025 yılı sektör hedeflerinin yakalanabilmesi için sektör karar birimleri ve sektör paydaşları tarafından ürünler, sisteme yönelik eğitimler, algı yönetimi, belirlenecek stratejiler ve danışma kurulları strateji başlıklarına yönelik alınması gereken aksiyonların ve atılması gereken adımların bulunduğu belirtilmiştir (TKBB, 2015: 27).

5.3.1. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi

Katılım bankalarının mevcut hallerini aldıkları 2005 yılı öncesinde, gerek ekonomik krizlerin gerekse de sistemin sağlıklı işleyişini temin etmeye yönelik mevzuatsal düzenlemelerin, sistemin ihtiyaçlarına cevap verecek ölçüde oluşturulamamış olması nedeniyle aktif büyüklük ve ürün gamında istenen gelişim sağlanamamış; 2005 yılından itibaren sektöre yönelik olumlu yasal düzenlemeler ile katılım bankaları hızlı bir büyüme trendi yakalamışlardır (TKBB, 2015: 17).

Katılım bankalarının varlığa dayalı iş tutuş modelleri, ortaya çıkan riskin daha çok müşteri ve banka arasında paylaşımına dayalı ortaklık altyapısı ile sisteme yönelik algı olumlu yönde değişmiş; sektör devletin de desteğini kazanarak 2008 yılından itibaren hızlı bir büyüme performansı sergileyerek çalışmalarını artırmıştır (TKBB, 2015: 18).

Katılım bankalarının 2025 yılı hedefleri; 2013 yılında Ankara Kızılcahamam'da aralarında BDDK, SPK, TCMB, Kalkınma Bakanlığı, DİYK, Hazine Müsteşarlığı'nın da bulunduğu ve sektör paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilen 'Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı' ile Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) alt başlıklarından biri olan 'Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi' çalışmalarının ve de iç/dış paydaşlar ile TKBB bünyesinde yapılan görüşmeler neticesinde ortaya çıkmıştır (TKBB, 2015: 23-24).

Bu amaçlar çerçevesinde Türkiye'de katılım bankacılığının sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde gelişebilmesi için öncelikli olarak belirlenen stratejik konu başlıkları şu şekilde sıralanmıştır (TKBB, 2015: 3):

1. Müşterilere sunulan ürünlerin çeşit, gelişim ve hizmet kalitesini arttırmak,
2. Sektöre yönelik algıyı ve itibarı geliştirerek kurumsal iletişimi güçlendirici çalışmaları geliştirmek,
3. İnsan kaynağı, sertifikasyon ve bunlara yönelik gerekli eğitim çalışmalarını arttırmak,

4. Yürürlükteki mevzuat, standart ve düzenlemeleri geliştirerek katılım bankacılığı prensiplerine uygun hale getirmek,
5. Dünyadaki finans merkezleri içerisinde İstanbul'un önde gelen bir finans merkezi olmasına yönelik çalışmalara katkıda bulunmak olarak ifade edilmiştir.

Belirlenen hedeflerin hayata geçirilerek 2025 yılındaki vizyonel hedeflere ulaşılabilmesi ise tüm paydaşların bir zaman planı ile uyumlu şekilde çalışarak, belirlenen stratejilerin ve altında yer alan eylem adımlarının gerçekleştirilmesine bağlı olduğu belirtilmiştir (TKBB, 2015: 7).

Türkiye'de 2005 yılında toplam bankacılık sektörünün %1'i seviyesinde olan katılım bankalarının pazar payı 2019 yılında %6,32 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişmenin yaşanmasında ÖFK olan sektör bankalarının isminin katılım bankası olarak değiştirilmesi ve kamu sektörünün son yıllardaki sektörü geliştirici yöndeki desteğinin önemli katkısı olmuştur. Hem Türkiye'de hem de dünyada katılım bankalarının pazar paylarının ve gelişmelerinin artması beklenmekle beraber Türkiye'de katılım bankacılığı konusunda yeni kamu sermayeli katılım bankalarının kurulmasıyla birlikte bu ivmelenmenin hızlanacağı düşünülmektedir.

2020 yılına kadar olan dönemde konvansiyonel bankacılık sektörünün çok hızlı bir büyüme gerçekleştirdiği, 2025 yılına kadar yaşanacak süreçte de bu bankaların toplam varlıklarının GSYH içerisindeki payını artırmaya devam edeceği ancak gerçekleşecek pay artışı hızının azalması öngörülmektedir. TKBB tarafından yapılan hesaplamalarda konvansiyonel bankaların toplam varlıklarının 2025 yılında yaklaşık olarak 1,7 trilyon USD olması beklenmektedir (TKBB, 2015: 28). Çalışmada katılım bankalarının 2025 yılı hedef başlıklarından olan sektör aktifleri, aktiflerin bankacılık aktifleri içindeki payları, toplanan ve kullanılan fon miktarları ve bunların sektör içindeki paylarına yönelik 2009-2019 yılları arasındaki ortalama büyüme verileri kullanılarak bu büyüme verileriyle devam edilmesi halinde 2025 yılındaki görünümüne yönelik muhtemel senaryolar kurgulanmıştır. Ayrıca sektörün ana hedef başlığı olan bankacılık sektörü pazar payına yönelik tahmini büyüme hesaplamasına da yer verilmiştir.

Katılım Bankalarının 2025 yılı aktif büyüklük pazar payı hedeflerine ulaşma konusunda sektörün mevcut verileri ışığında yapılan değerlendirme; TKBB tarafından yayımlanan strateji belgesinde katılım bankalarının 2025 yılında 300 milyar USD aktif büyüklüğe ve bankacılık sektörü içindeki pazar payının %15 ulaşması hedeflenmiştir. TKBB tarafından yapılan çalışmada katılım bankacılığı sektörünün 2015-2019 yılları arasında bileşik oranda %13,7; 2019-2025 yılları arasında %14,5 büyümesi beklenmiştir (TKBB, 2015: 31). Yapılan hesaplamada ise katılım bankalarının aktif toplamları 2015-2019 yılları arasında %24 oranında; buna karşın bankacılık sektörü aktiflerinin ise %17 oranında bileşik büyüme performansı sergilediği görülmüştür.

Tablo 5.5. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Aktif Büyüklükleri ve Bu Büyüklüklerin 2009-2019 Yılları Arasındaki Değişimi (BDDK, 23.02.2020, www.bddk.org.tr; TKBB, 19.09.2020, www.tkbb.org.tr).

Yıllar	Bankacılık Sektörü Aktifleri (Milyar TL)	Artış (%)	Katılım Bankaları Aktifleri (Milyar TL)	Artış (%)	Sektör İçindeki Payı (%)
2009	834	13,78	34	30,77	4,08
2010	1.007	20,74	43	26,47	4,27
2011	1.218	20,95	56	30,23	4,60
2012	1.371	12,56	70	25,00	5,11
2013	1.732	26,33	96	37,14	5,54
2014	1.994	15,13	104	8,33	5,22

2015	2.357	18,20	120	15,38	5,09
2016	2.731	15,87	133	10,83	4,87
2017	3.258	19,30	160	20,30	4,91
2018	3.867	18,69	207	29,38	5,35
2019	4.492	16,14	284	37,20	6,32
YBBO		%18,34		%23,65	

Tablo 5.5.'te 2009 yılında bankacılık sektörünün 834 milyar TL olan toplam aktifi, 2019 yılında 4.492 milyar TL seviyesine yükselmiş ve bu yıllar aralığında yıllık bileşik aktif büyümesi ortalama %18,34 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının ise 2009 yılında 34 milyar TL olan toplam aktifleri, 2019 yılında 284 milyar TL'ye yükselmiş ve bu yıllar aralığında yıllık bileşik aktif büyümesi ortalama %23,65 olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün aktiflerini oransal olarak en fazla artırdığı yıl %26,33 ile 2013 yılı olurken; katılım bankalarının ise %37,20 ile 2019 yılı olmuştur. 2009 yılında katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı %4,08 iken bu oran 2019 yılına gelindiğinde %6,32 seviyesine yükselmiştir.

Tablo 5.6. 2020-2025 Yılları Arasında Bankacılık Sektörünün %18,34 ve Katılım Bankacılığı Sektörünün %23,65 Büyümesi Durumunda Ulaşılabilecek Aktif Toplamı ve Pazar Payı Senaryosu⁵

Yıllar	Bank. Sektörü Aktifleri %18,34 YBBO Senaryosu (Milyar TL)	Bank. Sektör Aktifleri (Milyar USD)	Katılım Bank. Aktifleri %23,65 YBBO Senaryosu (Milyar TL)	Kat. Bank. Aktifleri (Milyar USD)	Sektör Payı (%)
2020	5.315	937	351	62	6,60
2021	6.290	1.109	434	77	6,90
2022	7.443	1.313	537	95	7,21
2023	8.808	1.554	664	117	7,53
2024	10.424	1.838	821	145	7,87
2025	12.336	2.176	1.015	179	8,22

Tablo 5.6.'da bankacılık sektörü ve katılım bankalarının 2009-2019 yılları arasında gerçekleştirdikleri ortalama yıllık bileşik büyüme oranlarını 2020-2025 yılları arasında da aynı oranlarda sürdürmeleri halinde her iki sektörün ulaşacakları aktif büyüklükler ve katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki pazar payı gösterilmiştir. Kurulan senaryoya göre bankacılık sektörünün 2009-2019 yılları arasındaki YBBO ortalaması olan %18,34 oranında her yıl büyümesi halinde toplam bankacılık sektörü aktiflerinin 2025 yılında 12.336 milyar TL'ye (2.176 milyar USD); katılım bankalarının ise 2009-2019 yılları arasındaki YBBO ortalaması olan %23,65 oranında her yıl büyümesi halinde katılım bankacılığı sektörü aktiflerinin 2025 yılında 1.015 milyar TL (179 milyar USD) olacağı; bu minvalde katılım bankacılığı sektörünün bankacılık sektörü içindeki pazar payının %8,22'ye ulaşacağı tahmin edilmiştir. Katılım bankalarının TKBB tarafından hesaplanan 2015-2019 yılları arasındaki büyüme oranının (%13,7) fiilen üzerinde (%24), 2019-2025 yılları arasındaki büyüme oranının (%14,5) beklentisel olarak üzerinde (%23,65) bir büyüme gerçekleştirecek olmasına rağmen; sistemin doğal büyüme (210 milyar USD; %11 pazar payı) ve hedef büyüme (300 milyar USD; %15 pazar payı) senaryolarında ulaşması gereken aktif büyüklük ve pazar payı hedeflerini yakalayamadığı görülmektedir.

⁵ Tüm senaryo hesaplamalarında baz alınan USD döviz kuru 2019 ortalama alış kur ortalaması olan 1 USD=5,67 TL'dir.

Tablo 5.7. 2020-2025 Yılları Arasında Bankacılık Sektörünün %18,16 ve Katılım Bankalarının Tahmini %36,70 Aktif Toplamı Büyüme Senaryosu ve Pazar Payı

Yıllar	Bank. Sektörü Aktifleri %18,34 YBBO Senaryosu (Mly TL)	Bank. Sektör Aktifleri (Mly USD)	Katılım Bank. Aktifleri %36,70 YBBO Senaryosu (Mly TL)	Katılım Bank. Aktifleri Mly USD	Sektör Payı (%)
2020	5.315	937	388	68	7,3
2021	6.290	1.109	531	94	8,4
2022	7.443	1.313	725	128	9,7
2023	8.808	1.554	992	175	11,3
2024	10.423	1.838	1.356	239	13,0
2025	12.335	2.176	1.853	327	15,0

Tablo 5.7.'de katılım bankalarının 2025 yılında hedeflediği bankacılık sektörü içindeki %15'lik aktif büyüklük pazar payı; 2019 ortalama USD kuru ile 327 milyar USD ve 1.853 milyar TL'ye tekabül etmektedir. Bu senaryonun gerçekleşebilmesi için 2020-2025 yılları arasında bankacılık sektörü aktiflerinin 2009-2019 YBBO ortalama değeri olan %18,34 büyüdüğü varsayımı altında; katılım bankacılığı sektörü aktiflerinin her yıl bileşik %36,70 oranda büyümesi gerekmektedir. Kurulan bu senaryonun gerçekleşebilmesi durumunda hem katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki aktif büyüklük pazar payı hedefi (%15) hem de katılım bankacılığı sektörünün toplam aktif büyüklük hedefinin (300 milyar USD) yakalandığı görülmektedir.

Katılım Bankalarının 2025 yılında toplanan fonlar kalemine yönelik yapılan değerlendirmede; bankacılık sektörünün 2009 yılında 517 milyar TL olan toplanan fon büyüklüğü 2019 yılında 2.576 milyar TL seviyesine yükselmiş ve bu yıllar arasındaki ortalama toplanan fon büyümesi bileşik %17,42 olmuştur. Katılım bankalarının ise 2009 yılında 27 milyar TL olan toplanan fon büyüklüğü 2019 yılında 215 milyar TL'ye yükselmiş ve bu yıllar arasındaki ortalama toplanan fon büyümesi bileşik %23,05 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında katılım bankalarının bankacılık sektörü toplanan fon kalemindeki pazar payı %5,22 iken; bu oran 2019 yılında %8,35 seviyesine yükselmiştir. İlgili dönemde hem bankacılık sektörünün hem de katılım bankalarının topladığı fonların oransal olarak en fazla arttığı yıl 2019 yılı olmuştur.

Tablo 5.8. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Toplanan Fon Büyüklükleri ve Bu Büyüklüklerin 2009-2019 Yılları Arasındaki Değişimi (BDDK, 23.02.2020, www.bddk.org.tr; TKBB, 2019: 98; TKBB, 21.09.2020, www.tkbb.org.tr).

Yıllar	Bankacılık Sektörü Toplanan Fonlar (Milyar TL)	Artış (%)	Katılım Bankaları Toplanan Fonlar (Milyar TL)	Artış (%)	Sektör İçindeki Payı (%)
2009	517	13,62	27	42,11	5,22
2010	634	22,64	34	25,93	5,36
2011	709	11,81	40	17,65	5,64
2012	798	12,52	49	22,50	6,14
2013	972	21,83	63	28,57	6,48
2014	1.050	8,01	65	3,17	6,19
2015	1.246	18,64	74	13,85	5,94
2016	1.470	17,96	82	10,81	5,58
2017	1.721	17,13	105	28,05	6,10
2018	2.045	18,79	137	30,48	6,70
2019	2.576	25,92	215	56,93	8,35
YBBO		%17,42		%23,05	

Toplanan fon miktarında 2020-2025 yılları arasında bankacılık sektörünün 2009-2019 yıllık bileşik büyüme ortalaması olan %17,42 oranında; katılım bankalarının ise 2009-2019 yıllık bileşik büyüme ortalaması olan %23,05 oranında büyümeye devam edeceği varsayımı altında oluşturulan senaryoya göre, bankacılık sektörü tarafından toplanan fonların 6.751 milyar TL'ye (1.191 milyar USD) çıkarken; katılım bankacılığı sektörü tarafından toplanan fonlar 747 milyar TL'ye (132 milyar USD) çıkmaktadır. Bu rakam TKBB tarafından tahmin edilen miktarın (126 milyar USD) üzerinde olmakla birlikte TKBB tarafından hedeflenen miktarın (181 milyar USD) altındadır. 2025 yılında toplanan fon kaleminde katılım bankacılığı sektörü, bankacılık sektörü içinde %11,06 oranında paya sahip olacağı bulunmuştur.

Tablo 5.9. 2020-2025 Yılları Arasında Toplanan Fonlarda Bankacılık Sektörünün %17,42 ve Katılım Bankacılığı Sektörünün %23,05 Büyümesi Durumunda Ulaşılacak Toplanan Fon Miktarı ve Pazar Payı Senaryosu

Yıllar	<i>Bank. Sektörü Top.Fonlar %17,42 YBBO Senaryosu (Milyar TL)</i>	<i>B. Sektörü Top.Fonlar %17,42 YBBO (Milyar USD)</i>	<i>Katılım Bank. Top.Fonlar %23,05 YBBO Senaryosu (Milyar TL)</i>	<i>Kat. Bank. Top.Fonlar %23,05 YBBO Senaryosu (Milyar USD)</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
2020	3.025	533	265	47	8,75
2021	3.552	626	326	57	9,17
2022	4.170	736	401	71	9,61
2023	4.897	864	493	87	10,07
2024	5.750	1.014	607	107	10,55
2025	6.751	1.191	747	132	11,06

Katılım Bankalarının 2025 yılında kullandırılan fonlar kalemine yönelik yapılan değerlendirmede; bankacılık sektörünün 2009 yılında 417 milyar TL olan kullandırılan fon büyüklüğü, 2019 yılında 2.740 milyar TL seviyesine yükselmiş ve bu yıllar arasındaki ortalama kullandırılan fon büyümesi bileşik %20,72 olmuştur. Katılım bankalarının ise 2009 yılında 25 milyar TL olan kullandırılan fon büyüklüğü, 2019 yılında 150 milyar TL'ye yükselmiş ve bu yıllar arasındaki ortalama kullandırılan fon büyümesi bileşik %19,62 olmuştur. 2009 yılında katılım bankalarının bankacılık sektörü içinde kullandırılan fon kalemindeki pazar payı %6 iken; bu oran 2019 yılında %5,47 seviyesine düşmüştür. Diğer bir dikkat çekici nokta ise katılım bankalarının 2009 yılında %93 (25/27) olan toplanan fonun kullandırılan fona dönüşme oranı, 2019 yılında %70 (150/215) seviyesine düşmesidir.

Tablo 5.10. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Büyüklükleri ve Bu Büyüklüklerin 2009-2019 Yılları Arasındaki Değişimi (BDDK, 23.02.2020, www.bddk.org.tr; TKBB, 2019: 98; TKBB, 21.09.2020, www.tkbb.org.tr).

Yıllar	<i>Bankacılık Sektörü Kull. Fonlar (Milyar TL)</i>	<i>Artış (%)</i>	<i>Katılım Bankaları Kull. Fonlar (Milyar TL)</i>	<i>Artış (%)</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
2009	417	12,61	25	38,89	6,00
2010	552	32,41	32	28,00	5,80
2011	707	28,13	41	28,13	5,80
2012	833	17,89	50	21,95	6,00
2013	1.081	29,68	67	34,00	6,20
2014	1.273	17,77	70	4,48	5,50

2015	1.519	19,37	79	12,86	5,20
2016	1.771	16,56	85	7,59	4,80
2017	2.140	20,85	107	25,88	5,00
2018	2.451	14,53	125	16,82	5,10
2019	2.740	11,79	150	20,00	5,47
YBBO		%20,72		%19,62	

Kullandırılan fonlarda 2020-2025 yılları arasında katılım bankalarının bileşik %19,62 oranında, bankacılık sektörünün ise %20,72 oranında büyümeye devam edeceği muhtemel bir senaryoda; 2025 yılında bankacılık sektörü tarafından kullandırılan fonların 8.481 milyar TL'ye (1.496 milyar USD), katılım bankacılığı sektörü tarafından kullandırılan fonların 439 milyar TL'ye (78 milyar USD) yükseleceği görülmektedir. Bu rakam hem TKBB tarafından hesaplanan miktarın (143 milyar USD) hem de 2025 yılında ulaşılması hedeflenen rakamın (206 milyar USD) altında olduğu görülmektedir.

Tablo 5.11. 2020-2025 Yılları Arasında Kullandırılan Fonlarda Bankacılık Sektörünün %20,72 ve Katılım Bankacılığı Sektörünün %19,62 Büyümesi Durumunda Ulaşılacak Toplanan Fon Miktarı ve Pazar Payı Senaryosu

Yıllar	<i>Bank. Sektörü</i>	<i>Bank. Sektör Kull.</i>	<i>Katılım Bank. Kull.</i>	<i>Kat. Bank. Kull.</i>	<i>Sektör Payı (%)</i>
	<i>Kull. Fonlar</i>	<i>%20,72 YBBO</i>	<i>Fonlar</i>	<i>Fonlar</i>	
	<i>%20,72 YBBO</i>	<i>Senaryosu</i>	<i>%19,62 YBBO</i>	<i>%19,62 YBBO</i>	
	<i>Senaryosu</i>	<i>Senaryosu</i>	<i>Senaryosu</i>	<i>Senaryosu</i>	
	<i>(Mily TL)</i>	<i>(Mily USD)</i>	<i>(Mily TL)</i>	<i>(Mily USD)</i>	
2020	3.308	583	179	32	5,42
2021	3.993	704	215	38	5,38
2022	4.820	850	257	45	5,33
2023	5.819	1.026	307	54	5,28
2024	7.025	1.239	367	65	5,23
2025	8.481	1.496	439	78	5,18

Senaryodan çıkarılabilecek diğer bir sonuç ise 2025 yılında kullandırılan fon kaleminde katılım bankacılığı sektörünün bankacılık sektörü içinde %5,18 oranında paya sahip olacaktır. Bu durum aynı zamanda katılım bankalarının 2025 yılında kullandırılan fon kaleminde 2019 yılındaki sektör pazar payının (%5,47) da altına düşeceğini göstermektedir.

5.3.2. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Hedeflerine Yönelik Çalışmalar

İslami ya da faizsiz finans sisteminin Türkiye'deki gelişim süreci incelendiğinde, bu sisteme yönelik toplumsal bir ihtiyacın var olduğu görülmektedir (BDDK ve TKBB, 2014: 93). Sektörün 2025 yılı hedefleri perspektifinde kendisine koymuş olduğu pazar payına ulaşabilmesinin öncelikle alınacak aksiyonların hayata geçirilmesine ve bütün sektör paydaşlarının üzerine düşen görevleri yerine getirmesine bağlı olduğunun altı çizilmektedir (TKBB, 2015: 36). Bu konuda Aralık 2013'de Ankara Kızılcahamam'da 'Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı' gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştayın düzenlenmesindeki amacın temel sektör dinamiklerinin belirlenmesi ve bu dinamiklere yönelik altyapının oluşturularak strateji ve eylem planlarına katkı sağlayacak somut önerilerin ortaya konması olduğu açıklanmıştır (TKBB, 2015: 23). Çalıştay sonunda katılım bankacılığı sektörünün belirtilen hedefleri yakalayabilmesi adına bir yol haritası çıkarılmıştır. Yapılan çalıştayda sektördeki temel zayıflıkların şunlar olduğu vurgulanmıştır (BDDK ve TKBB, 2014: 93):

1. Katılım bankacılığı sistemine yönelik toplumsal algının iyi yönetilememesi,
2. Katılım bankacılığı sisteminin felsefesini bilen donanımlı insan kaynağı eksikliği,
3. Katılım bankacılığı sistemi içerisinde sunulan ürün, hizmet ve piyasaların yeterince çeşitli ve gelişmiş olmaması,
4. Katılım bankacılığı sisteminin gerek kurumsal yapısının gerekse de hukuki altyapısının tam olarak oluşturulamamasıdır.

Katılım bankalarının 2025 yılı için koymuş oldukları sektör pazar payı hedefine ulaşılabilmesi için sektör paydaşları arasında yer alan Hazine ve Maliye Bakanlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Borsa İstanbul (BIST), Diyanet İşleri Yüksek Kurulu (DİYYK) ile katılım bankalarının koordineli olarak hareket etmelerinin gerekliliği öngörülmüştür. Söz konusu koordinasyon içerisinde önemli oyuncularından biri olan TKBB'nin 2025 yılı için atılacak adımlar noktasında katılım bankacılığı sektörüne yönelik ölçülebilir hedeflerden ziyade daha genel bir yaklaşımla belirledikleri vizyon tanımları bulunmaktadır (TKBB, 2015: 36). TKBB'nin söz konusu vizyon tanımlarını ise Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi'ndeki 5 ana stratejik hedef, 17 alt strateji, 42 aksiyon ve 84 eylem adımı oluşturmaktadır. Ana stratejik hedefler şu şekilde belirlenmiştir (TKBB, 2015: 24):

1. Sektörel strateji ve koordinasyona yönelik hedefler,
2. Ürün çeşitliliğinin ve gelişiminin sağlanmasına yönelik hedefler,
3. Danışma kurullarının oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik hedefler,
4. Eğitim, İnsan Kaynakları ve sertifikasyon çalışmalarına yönelik hedefler,
5. Kurumsal iletişim, algı ve itibarın artırılmasına yönelik hedefler olarak ifade edilmektedir.

Tablo 5.12. Katılım Bankalarının 2025 Yılı Hedeflerine Hazırlık Stratejileri (TKBB, 2015: 7-8).

<i>Stratejik Hedef</i>	<i>Sıra</i>	<i>Stratejiler</i>	<i>Ana Sorumlu Paydaşlar</i>
1. Sektörel Strateji ve Koordinasyon	1.1.	Ana sorumlu paydaşların görev ve sorumluluklarının sektör stratejileri doğrultusunda belirlenmesi.	TKBB BDDK HMB
	2.1	Katılım bankacılığı sisteminde kullanılmakta olan ürünlerin etkinliğinin artırılması,	
	2.2	Sistemdeki plasman ürün yapısının çeşitlendirilmesi, Geçmişte Türkiye'de kullanılmış ama katılım bankalarında hali hazırda kullanılmayan fakat faizsiz bankacılık uygulamasının bulunduğu diğer ülkelerde kullanılmakta olan ürünlerin uygulamaya alınması,	SPK BDDK HMB
	2.3.	Katılım bankalarının kaynak türlerinin geliştirilmesi,	TCMB BIST
	2.4.	Katılım bankalarının kaynak türlerinin geliştirilmesi,	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
2. Ürün Çeşitliliği ve Gelişimi	2.5.	Kamu kurumlarında katılım bankacılığı sistemine yönelik politikaların geliştirilerek bu politikaların uygulanmasını takip edecek organizasyonel yapıların kurulması.	
	3.1.	Danışma Genel Kurulu'nun oluşturulması,	TKBB BDDK
	3.2.	Banka danışma kurullarının katılım bankaları için standart hale getirilmesi,	Katılım Bankaları DIYK
3. Danışma Kurulları	3.2.	Banka danışma kurullarının katılım bankaları için standart hale getirilmesi,	YÖK
	4.1.	Katılım bankacılığına ilişkin öğretim üyesi eksikliğinin giderilerek; açık öğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının geliştirilmesi,	TKBB Üniversiteler
4. Eğitim, İK	4.1.	Katılım bankacılığına ilişkin öğretim üyesi eksikliğinin giderilerek; açık öğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının geliştirilmesi,	

ve Sertifikasyon	4.2.	Katılım bankacılığı alanındaki ders kitabı eksikliğinin giderilerek, katılım bankacılığı ile ilgili kişi ve eserlere ilişkin veri tabanının oluşturulması,	SPL
	4.3.	Personel yetkinliklerinin geliştirilmesi ve katılım bankacılığı konusunda uzmanlaşmış personel sayısının artırılması,	
	4.4.	Katılım bankacılığına yönelik araştırma merkezleri ve enstitülerin kurulması,	
	4.5.	Katılım bankacılığı terminolojisinin bilinirliğinin yaygınlaştırılması,	
	5.1.	Sistemin konvansiyonel bankacılık ile farkının ortaya konularak felsefesine yönelik bilgi düzeyinin artırılması,	TKBB
5. Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar	5.2.	Doğru pazarlama stratejilerinin oluşturulması,	Katılım Bankaları
	5.3.	Tüm prensiplere uygun olarak katılım bankacılığı uygulamalarında yeknesaklık sağlanması,	DIYK
	5.4.	Katılım bankacılığı sisteminin itibarını artıracak girişimlerde bulunulması.	BDDK

TKBB tarafından 2015 yılında hazırlanan 2015-2025 yılları arasını kapsayan Strateji Belgesi'ndeki gelişim alanları, hedef, aksiyon ve eylemler büyük oranda tamamlanarak hayata geçirilmiştir. Yaşanan gelişmeler neticesinde katılım bankaları açısından en büyük zorluğun ölçekten kaynaklanan tanınmama ve sektörde söz sahibi olamama olduğu görülmüştür. Bu zorluğun sektör paydaşlarının katılım bankacılığı sektörünün genişlemesi yolundaki istekliliği ve bu konudaki işbirlikleri ile aşılmasının kolaylaşacağı; bu durumun aynı zamanda başarılı iş birliklerini ortaya çıkararak ortak çalışma kültürünün de gelişmesinde etkili olacağı düşünülmektedir (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 128-130).

5.3.2.1. Sektörel Strateji ve Koordinasyona Yönelik Çalışmalar

Türkiye' de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2025 yılında ulaşmayı arzu ettikleri %15 pazar payı hedeflerine ulaşabilmeleri için alınacak aksiyonların uygulanmasında aralarında TKBB, katılım bankaları ve kamu kuruluşlarının da bulunduğu bütün sektör paydaşlarına önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu görev ve sorumlulukların ifasının, koordinasyonunun ve takibinin sağlanması amacıyla TKBB bünyesinde bir yapı kurulması planlanmıştır. Buna müteakiben T.C. Başbakanlık Genelgesi ile 2015 yılı Aralık ayında finans sektöründe düzenleyici ve denetleyici rolü bulunan kamu kurumları ile katılım bankacılığı alanında faaliyet gösteren kurumların üst düzey yöneticilerinin kurul üyesi olarak yer aldığı ve bu üyelerin dört ayda bir sektörle ilgili gelişmeleri görüşmek üzere toplandığı 'Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu' hayata geçirilmiştir (Hacak ve Gürbüz, 2019: 314).

Katılım bankacılığının gelişmiş olduğu ülke örneklerine bakıldığında, sektör paydaşlarının sektörün gelişimi için görev ve sorumlulukları etraflıca belirlendikten sonra, yerine getirecekleri çalışmalar stratejik hedef başlığı altında bir zaman planı dâhilinde takvime bağlandığı görülmüştür. TKBB'nin belirlediği sektörel stratejileri yönelik atılacak aksiyon adımları şu şekilde belirlenmiştir (TKBB, 2015: 36-38):

- ✓ Katılım bankacılığı sektörünün hedef koyduğu stratejiler doğrultusunda TKBB'nin koordinasyon merkezi haline getirilerek yetkinlik ve kapasitesinin artırılması,
- ✓ Katılım bankalarının kendilerine koydukları hedefleri doğrultusunda sektör stratejisinin ve hedeflerinin belirlenmesi,
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve sorumluluklarının sektör strateji ve hedefleri doğrultusunda belirlenmesi şeklindedir.

Katılım bankalarının sektör hedeflerine katkı sağlamak amacıyla oluşturulan strateji ve koordinasyon başlığına yönelik 'Faizsiz Finans Çalıştayı'nda yer verilen bazı önemli stratejiler ise şu şekilde belirtilmiştir (BDDK ve TKBB, 2014: 98):

- ✓ Katılım bankacılığı sektörünün hedef ve stratejilerine ulaşılabilmesi için gerek maddi gerekse de beşeri kaynaklarının yeterli düzeye getirilmesi,
- ✓ Katılım bankacılığı sektörünün bankacılık sektörü içindeki gelişimini hızlı olarak sağlayabilmesine yönelik kamu otoritesince kapsamlı teşvik paketleri hazırlanarak bu sektörün kamu politikası nezdinde bebek endüstri (infant industry) kabul edilmesi,
- ✓ Faizsiz finansman ürünlerinin bilinme ve kullanılma seviyesini artırmaya yönelik olarak katılım bankalarının yurt içi ve yurt dışında daha çok şube açılması, katılım bankalarının kendi arasında sahip oldukları ATM'leri müşterilerine ücretsiz kullanımına yönelik 'ortak ATM' projesinin hayata geçirilmesi ve mobil bankacılığa erişimi kolaylaştırmak adına bilişim teknolojilerinden daha çok yararlanılması,
- ✓ İslam Kalkınma Bankası'na ait fonlardan faizsiz finansman kuruluşlarının daha fazla yararlanabilmelerinin temin edilmesi,
- ✓ Yeni kurulacak kamuya ait katılım bankalarının sektöre giriş modelinin doğru yönetilmesi,
- ✓ Faizsiz finans sektörünün hedef müşteri kitlesinin ve bu kitlenin ihtiyaçlarının doğru belirlenmesine yönelik segmentasyon çalışmalarına önem verilerek, faizsiz finansın büyüme yönünün doğru belirlenmesidir.

5.3.2.2. Ürün Çeşitliliği ve Gelişimine Yönelik Çalışmalar

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaların koymuş oldukları hedeflere ulaşabilmelerini sağlayacak en önemli vasıtanın, aktif ve pasifte yer alan ürün ve kaynakların nitelik ve nicelik itibarıyla geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi olduğu düşünülmektedir. Mevcut yapıda katılım bankalarının bilançolarının aktifinde toplam fon kullandırım yöntemi olarak %90 üzeri murabaha görünümü; pasifte ise fon toplama yöntemleri arasında sukuk ağırlıklı bir yapının hâkim olduğu görülmektedir. Bu nedenle dünyada katılım bankacılığı alanında gelişmiş ülkelere benzer ürün gamlarının Türkiye'de de kullanıma alınması noktasının çok önemli olduğunun altı çizilmektedir (TKBB, 2015: 38-39). Dolayısıyla öncelikli olarak BDDK ve SPK bünyesinde; sonrasında ise katılım bankalarının konvansiyonel bankacılıktan farklı muhasebe standartlarına sahip olduklarından Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu bünyelerinde ayrı ekipler ve çalışma grubu oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir. Ürün çeşitliliği ve gelişimine yönelik belirlenen strateji konu başlıkları ise şu şekilde belirtilmiştir (TKBB, 2015: 40-41):

- ✓ Katılım finansmanında mevcutta kullanılmakta olan ürünlerin etkinliğinin artırılması ve ürün yapısının çeşitlendirilmesi,
- ✓ Geçmişte Türkiye'deki İslami finans kuruluşlarında kullanılmış ama mevcut durumda kullanılmayan ürünlerle; faizsiz bankacılık alanında lider konumdaki ülkelerde kullanılmakta olan ürünlerin uygulamaya alınması,
- ✓ Katılım bankalarının fon kullandırım güçlerini artırmak ve vade problemine düşmemelerini temin etmek amacıyla kaynak çeşitliliğini geliştirmek ve zenginleştirmek,
- ✓ Kamu nezaretinde katılım bankacılığına yönelik olarak kararlaştırılan politikaların geliştirilerek bu politikaların hayata geçirilmesi ve uygulanmasını takip edecek organizasyonel yapıların kurulması ve geliştirilmesidir.

Ürün çeşitliliği ve gelişiminin sağlanması amacıyla 'Faizsiz Finans Çalıştayı'nda ortaya çıkan ve alınması gereken bazı aksiyonlar ise şu şekilde belirlenmiştir (BDDK ve TKBB, 2014: 94-96):

- ✓ Katılım bankaları için konvansiyonel bankalarda olduğu gibi KGF benzeri bir yapı kurularak mudarebe ve müşareke ürünlerinin geliştirilmesi; ayrıca mudarebe ve müşareke sukuk ihracının teşvikine yönelik düzenlemeler yapılması,

- ✓ Teverruk yöntemiyle gerçekleştirilen ve fiziki teslimin yapıldığı emtia piyasalarına ait işlemlerin BIST bünyesinde kurulması,
- ✓ Türkiye’de henüz uygulanmayan veya hacmi oldukça düşük olan isticrar, menafaa, müsaveme, selem, paralel selem, musakat ve muzaraa gibi finansman yöntemlerinin yurt dışı uygulamalarının incelenerek müşterilere sunulması,
- ✓ Faizsiz finansın ilke ve kurallarına uygun işlem tesis edecek bir metal borsasının kurulması çalışmalarının hızlandırılması,
- ✓ Katılım sigortacılığı alanında yasal düzenleme ile birlikte müstakil bir retekafül şirketi ile Katılım Sigortacılığı Birliği kurulması şeklindedir.

5.3.2.3. Danışma Kurullarına Yönelik Çalışmalar

Türkiye’de katılım bankalarının gelişimlerine bağlı olarak bazı ürün ve hizmetlerin İslami kurallara uygun olarak standart hale getirilmesine yönelik düzenleyici bir mekanizmanın olmadığı dönemlerde her banka sunacağı ürün ya da hizmeti kendi bankası nezdinde oluşturduğu danışma kurulundan alacağı karara göre uygulamaya almış; bu nedenle de sektörde bir yeknesaklık oluşmamıştır. Bu farklılıklar ise müşteriler nezdinde katılım bankacılığı sisteminin güvenilirliğini ve itibarını olumsuz etkilemiştir (TKBB, 2015: 51).

Katılım bankacılığı sisteminin görece ileri olduğu Malezya ve Pakistan gibi ülkelerde, danışma genel kurulları ülkelerin Merkez Bankası içinde oluşturulduğundan, sunulan ürün ve hizmetlerin faizsizlik prensiplerine ve tüm finans kuruluşlarında benzer olacak şekilde standart düzeye getirilmiştir. Türkiye’deki mevcut Danışma Genel Kurulları, bankaların kendi bünyelerindeki danışma kurulları içerisinde seçilmiş üyeler, akademisyenler ve fıkıh uzmanlarından oluşturulmaktadır (TKBB, 2015: 52).

Katılım bankacılığı sektörünün 2025 hedefleri çerçevesinde danışma kurulları başlığı altında alınan stratejiler şu şekilde belirtilmiştir (TKBB, 2015: 53).

- ✓ Danışma Genel Kurulu’nun oluşturulurken katılım bankalarının ihtiyaçlarına yönelik olması,
- ✓ Katılım bankalarının kendi nezdinde faaliyet göstermekte olan banka danışma kurullarının standart hale getirilmesidir.

Merkezi Danışma Kurulu, TKBB bünyesinde BDDK Kurul Kararı ve TKBB Yönetim Kurulu’nun 02.04.2018 tarihli kararıyla 22.02.2018 tarihinde katılım bankacılığının meslek ilke ve standartlarını belirlemek, finans ve sigortacılık şeklinde hizmet sunmak üzere kurulmuştur (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 129). Merkezi Danışma Kurulu’na, Türkiye’deki katılım bankaları arasındaki standart birliğin kurulmasında ve halk nezdindeki bu kuruluşlara olan güven duygusunun yerleşmesinde önemli görevler düşmektedir (Albayrak ve Özsoy, 2019: 89).

5.3.2.4. Eğitim, İnsan Kaynakları ve Sertifikasyona Yönelik Çalışmalar

Türkiye’de faizsiz finans alanında gerek mevcutta gerekse sektörün büyümesi ile beraber ihtiyaç duyacağı yetkin insan kaynağı bulunmamaktadır. Türkiye, dünyada faizsiz finans alanında aktif büyüklüğüne göre 8. sırada yer almasına rağmen katılım finansmanı alanındaki eğitim faaliyetleri alanında dünyadaki ilk 10 ülke arasına giremediği; eğitim faaliyetleri alanında Malezya ve İngiltere’nin en gelişmiş ülkeler olduğu; İslami bankacılık alanında bilgi eksikliğinin çoğunlukla TKBB tarafından giderildiği görülmektedir. İnsan kaynağı alanındaki bu eksikliklere paralel olarak katılım bankacılığı alanında yayımlanmış Türkçe ders kitabı ve akademik makale eksikliği de göze çarpmaktadır (TKBB, 2015: 55).

Katılım bankacılığı sektörü çalışanlarının önemli bir çoğunluğunun daha önce konvansiyonel bankacılık alanında istihdam edilmiş olmasının da etkisiyle ortak bir dilin oluşmadığı; konvansiyonel banka terimlerinin kullanılmaya devam edildiği, bu nedenle de müşterilerin katılım bankacılığı algısının olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Dolayısıyla katılım bankacılığının sektörel hedeflerine ulaşabilmeleri,

konvansiyonel bankalara göre daha ivmeli olarak büyümelerine bağlı olduğundan, katılım bankacılığı sistemin felsefesine hâkim; ürün ve ürünlere yönelik mevzuat, hukuk, fıkıh konularında bilgi sahibi nitelikli insan kaynağına ve katılım bankacılığı konusunda yapılacak araştırmaların merkezi bir yapı tarafından sürekli hale getirilmesi amacıyla katılım bankacılığına yönelik enstitü veya araştırma merkezi kurulması; ayrıca tüm bu süreçleri destekleyici sertifikasyon programları ile katılım bankacılığı terminolojisinin hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir (TKBB, 2015: 56-57).

TKBB tarafından eğitim, insan kaynakları ve sertifikasyona yönelik alınması gereken strateji başlıkları şu şekilde belirtilmiştir (TKBB, 2015: 58):

- ✓ Üniversitelerdeki katılım bankacılığına yönelik öğretim üyesi eksikliğinin giderilerek doktora, yüksek lisans, lisans ve açık ve uzaktan öğretime yönelik programların geliştirilmesi,
- ✓ Katılım bankacılığı alanındaki özellikle ders kitabı eksikliğinin giderilerek bu alanda çalışan kişilerin eserlerine yönelik bir veri tabanı oluşturulması,
- ✓ Katılım bankacılığı alanındaki yetişmiş insan gücü sayısının artırılarak var olanların niteliklerinin artırılması,
- ✓ Katılım bankacılığı alanında çalışma yapmak üzere enstitü ve araştırma merkezlerinin kurulması,
- ✓ Katılım bankacılığı alanında ortak bir dilin kullanımının tesis edilebilmesi için katılım bankacılığı terminolojisinin bilinirliğinin yaygınlaştırılması şeklindedir.

Eğitim, insan kaynakları ve sertifikasyon alanında atılacak adımların neler olduğunu belirleyebilmek amacıyla 2013 yılında düzenlenen 'Faizsiz Finans Çalıştayı'nda yer alan diğer konu başlıkları ise şu şekilde belirlenmiştir (BDDK ve TKBB, 2014: 93-94):

- ✓ Üniversitelerin lisans eğitimi düzeyindeki İİBF ve İlahiyat fakültelerinin bölümlerine İslam hukuku ve İslami finans gibi derslerin müfredatlara zorunlu veya seçmeli ders olarak eklenmesi,
- ✓ Gerek burs gerekse de teşvik programlarının yurt içinde veya yurt dışında katılım bankacılığı/İslami finans alanındaki programlar için geliştirilerek hayata geçirilmesi,
- ✓ Katılım bankalarıyla üniversiteler arasındaki diyalogun artırılabilmesi için konferans, sempozyum ve seminer gibi aktivitelerin sayısının çoğaltılması,
- ✓ Katılım bankacılığı ve faizsiz finansman alanındaki sertifika programlarının oluşturulması,
- ✓ Üniversitelerde katılım bankacılığı veya faizsiz finans alanında eğitim gören öğrencilere yönelik staj ve tanıtım imkânlarının artırılması şeklindedir.

5.3.2.5. Kurumsal İletişim, Algı ve İtibara Yönelik Çalışmalar

Katılım bankacılığı işlemlerine ait prensip ve kuralların konvansiyonel bankaların işlemleriyle farklarının net ve keskin bir şekilde ortaya konamaması ve bununla birlikte pratikte katılım bankalarının kullandıkları terminolojinin konvansiyonel bankalarla benzerliği (kredi, İslami bono, İslami repo gibi terimlerin kullanılması) katılım bankacılığı felsefesinin doğru anlaşılmayarak bu alana ilgi duyan kesimin uzaklaşmasına ya da algısının bozulmasına neden olduğu görülmüş; bu nedenle sektörün pazar payı hedeflerine ulaşabilmesi için öncelikle ve ivedilikle müşterilerin algılarını olumsuz yönde etkileyen etkenlerin tespit edilerek ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda da katılım bankacılığı alanında amaç birlikteliği bulunan tüm paydaşların katılımıyla kapsamlı bir algı yönetim çalışması yapılması gerektiği belirtilmiştir. Öncelikli olarak yapılması gerekenin ise bütün paydaşların koordinasyon içerisinde hareket etmesi, bütün medya kanalları kullanılarak ulusal ve uluslararası alanda çalışmalar yapılması olduğu ifade edilmiş, algı yönetiminde başarıya ulaşılabilmesi için ise katılım bankacılığı sisteminin reel ekonomiyle ilintili ve krizlere daha dayanıklı olduğunun altının çizilmesi gerektiği vurgulanmıştır (TKBB, 2015: 61-62).

Kurumsal iletişim, algı ve itibara yönelik atılacak stratejik adımlar şu şekilde belirtilmiştir (TKBB, 2015: 63):

- ✓ Katılım bankacılığı sistemi ile konvansiyonel bankaların farklarının ortaya konularak sistemin felsefesine yönelik bilgi düzeyinin artırılması,
- ✓ Pazarlama stratejilerinin doğru ve yerinde belirlenmesi,
- ✓ Yapılan iş, işleyiş ve uygulamalarda katılım bankacılığı sektöründeki tüm kuruluşlar arasında yeknesaklığın sağlanması
- ✓ Atılacak adımların ve yapılacak girişimlerin sistemin itibarını artıracak yönde olması olarak ifade edilmiştir.

5.3.2.6. Katılım Bankacılığı Sisteminin Gelişimine Yönelik Diğer Çalışmalar

Katılım bankalarının gelişimleri ve 2025 yılı hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşabilmeleri konusunda belirlenen stratejilerin hayata geçirilmesi kamu yönetimi tarafından önemli görülmektedir. 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı'nda faizsiz finans sisteminin Türkiye'deki finans sistemi içindeki yerinin güçlendirilmesi, faizsiz finans alanında ürün ve hizmet çeşitliliği ile insan kaynağının geliştirilmesi ve bu politika geliştirme süreçlerini destekleyecek araç ve mekanizmalar oluşturulması hedeflenmiştir (SBB, 2019: 46).

Katılım bankalarının 2025 yılında ulaşmayı hedefledikleri bankacılık sektöründen %15'lik pay alma hedefinin sektörün mevcut gelişim oranının üzerinde bir büyümeyle ulaşılabileceği aşikâr olup; bu gelişimi destekleme potansiyeli olan başlıca projeler İstanbul'un İslami finans merkezi olmasına yönelik çalışmalar, konvansiyonel bankalara katılım penceresi yoluyla katılım bankacılığı yapma yetkisi verilmesi ve yeni kurulması planlanan katılım bankaları şeklinde özetlenebilir.

İstanbul'un İslami Finans Merkezi Olmasına Yönelik Çalışmalar;

Ekonomik büyümenin desteklenmesi ve ekonomiye diğer sektörlerle kıyasla katma değeri yüksek olan finans sektörünün geliştirilmesi amacıyla İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) çalışmalarına 2009 yılında başlanmıştır. İstanbul'da yaşayan nitelikli insan kaynağı, şehrin tarihi cazibe merkezi oluşu, düşük saatlik iş gücü maliyetleri gibi etkenler sonucunda çeşitli aksiyonlar hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda 29.09.2009 tarihli 31 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı 02.10.2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak ilk adım atılmış; akabinde ise 01.05.2010 tarihli 11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile İstanbul Uluslararası Finans Merkezi İdari Yapılanması yazılı hale getirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak ise yüksek konsey, danışma kurulları, koordinasyon kurulu gibi bir takım kurulların oluşturulması ve bunların çalışmaya başlamasını öngörülmüştür (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 127).

Ülke kaynakların etkin ve verimli bir şekilde toplanmasını ve dağıtılmasını sağlayan, dünyadaki küresel piyasalarla entegrasyonu olan ve uluslararası arenada hizmet ihraç edebilen bir finans sektörünün oluşmasına katkı sağlanması açısından İFM çalışmalarının kararlılıkla sürdürülmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, İstanbul'un uluslararası alanda rekabet gücüne sahip bir finans merkezine dönüşebilmesi için reel sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak, her türlü finansal aracın ihraç edilebildiği, güçlü bir fiziksel, beşeri ve teknolojik altyapıya sahip, etkin bir biçimde denetlenen şeffaf bir piyasa yapısının tesis edilmesi amaçlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 1).

İstanbul'un hem bölgesel hem de küresel bir finans merkezi haline dönüştürülmesi ideali TKBB'nin de öncelikli hedefleri arasında yer almakta olup; bu hedef İstanbul'un aynı zamanda İslami finansın da merkezi olması hedefini içinde barındırmaktadır (TKBB, 2019: 11).

İstanbul'un Batı'da İngiltere, Doğu'da Malezya, Ortadoğu'da Suudi Arabistan ve Bahreyn gibi faizsiz finans merkezlerinden biri olması önem arz etmektedir. Kamunun İstanbul'un bir finans merkezi olması yönündeki politikalarına paralel olarak TCMB ve merkezi Ankara'da bulunan kamu bankaları İstanbul'a taşınmış, uluslararası

kongrelerde İstanbul, uluslararası yatırımcıların dikkatine sunulmuştur. İstanbul'un 10 yılda bölge finans merkezi, 30 yılda ise dünya finans merkezi olması için 2008 yılında başlatılan çalışmalar, 2009 yılında İstanbul'da yapılan toplantıda Dünya Bankası ve IMF başkanlarını bilgilendirmek amacıyla kendilerine sunulmuştur (TKBB, 2010: 46-47).

İstanbul'un avantajlı coğrafi konumu ve muhtemel İslami Finans Merkezi (İFM) olmasıyla başta İslam ülkelerine ait petro-dolarlar olmak üzere yurt içi ve yurt dışı faize duyarlı tasarrufların Türkiye'de değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak da sektörün 2025 yılı hedeflerine ulaşmasını hızlandıracağı beklenmektedir.

Konvansiyonel Bankalara Katılım Penceresi Açılmasının Değerlendirilmesi;

Katılım bankacılığı, dünyada önce Müslüman ülkelerde, daha sonra da diğer ülkelerde yaygın hale gelmiştir. Katılım bankacılığı tüm dünyada büyümekte ve gelişmektedir. Finansal potansiyelden yararlanmak isteyen bazı konvansiyonel bankalar kendi bünyesinde İslami bankacılık yapmak adına 'pencere' adını verdikleri sistemle konvansiyonel bankacılıkla İslami bankacılığı aynı kurum altında idame ettirmektedirler. Bu durum katılım bankacılığına ve onun sunmuş olduğu ürünlerine yönelik potansiyelin ve kâr fırsatının olduğunu ortaya koyan bir durumdur.

Katılım penceresi konusunda T.C. Onuncu Kalkınma Planı'nın İstanbul'un uluslararası faizsiz finans merkezi olması başlığı altında yer alan 516. Politikası; Türk katılım bankacılığının küresel finans pazarından daha fazla pay almasının sağlanmasına yöneliktir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 72). Kamunun faizsiz finans sektörünü ve bileşenlerini destekleyici tutumu 2019-2023 yıllarını kapsayan T.C. On Birinci Kalkınma Planı'nda da aynen devam etmiştir. Bu planda faizsiz finans kurumlarının sektör payının artırılması ve güçlendirilmesi adına ilk kez katılım penceresinden bahsedilerek uygulanmasının önü açılmıştır (SBB, 2019: 46). Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planlarında bahsedilen katılım bankacılığının yaygınlaştırılması amacıyla pencere uygulamasına geçişin 'Yeni Ekonomi Programı'nda hükümet programı arasına alınarak 2019 Aralık sonu itibarıyla düzenlemeler yapılması kararlaştırılmıştır (HMB, 2019: 22). Katılım penceresi yoluyla faaliyete geçecek kurumların faizsiz bankacılık faaliyetlerinin genişlemesine, sistemin hızlı bir şekilde yayılmasına, ürün ve hizmetlerin ise çeşitlenmesine yardımcı olacağı beklenmektedir. Ayrıca bu kurumların mali verilerinin katılım bankacılığı sektör verileriyle konsolide edilmesi ile de sektörün finansal verilerinde bir artış yaşanacağı söylenebilir.

Yeni Kurulacak Katılım Bankalarının Değerlendirilmesi; katılım bankalarının gerek 2001 gerekse de 2008 krizinde konvansiyonel bankalara göre pozitif ayrışması ve gelişmekte olan piyasa yapısına bağlı yüksek büyüme ve kâr olasılığına tabi olması nedenleriyle özellikle kamu sektörü tarafından sektöre yeni yatırımların gelmesi beklenmektedir. Kamunun katılım bankacılığı alanına yönelmesinin, dini hassasiyeti bulunmasına rağmen katılım bankacılığına yönelik olumsuz algısı bulunan kesimin bakış açısında olumlu yönde etki yaratması beklenmektedir. Katılım bankacılığı alanında kamunun planladığı yatırımlar arasında; T. Halk Bankası A.Ş., PTT A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri'nin yatırım yapacağı yönünde kamuoyuna bilgi paylaşılmıştır.

BDDK; 15.01.2015 tarihinde ve 6168 sayılı Kararı ile kuruluş izni verdiği T. Halk Katılım Bankası A.Ş.'nin kurucu ana ortağı Türkiye Halk Bankası A.Ş.'nin kendisine faaliyet izni başvurusu yapmaması nedeniyle farklı bir ortaklık yapısı ile ileride yeniden değerlendirilmek üzere bu aşamada kuruluş izninden vazgeçildiğine ilişkin beyanı doğrultusunda, Halk Katılım Bankası A.Ş.'nin kuruluş izninin 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 11 inci maddesinin (c) bendi uyarınca iptal edilmesine karar vermiştir (Milliyet, 02.12.2019, www.milliyet.com.tr).

PTT A.Ş. Genel Müdürü Kenan Bozgeyik; 2020 yılına kadar İslami finans sektörünün ortalama yüzde 10 büyüyeceğine işaret etmiş, katılım bankalarının mevcut şube sayılarının yetersiz olduğunu belirtmiş, PTT'nin tarihsel ve küresel tecrübesini

bankacılık, sigortacılık ve finans alanına sunmayı hedeflediklerini dile getirerek, PTT'nin yaygın şube ağıyla ülkenin dört bir yanına ulaşacaklarını ifade etmiştir. Yeni kuracakları bankanın adının ise 'Posta Katılım Bankası' olacağını belirtmiştir (Dünya, 08.10.2018, www.dunya.com).

Tarım Kredi Kooperatifleri Genel Müdürü Fahrettin Poyraz'ın çeşitli basın yayın organlarına yaptığı açıklamalarda Türkiye'deki tarım sektörünün faizsiz bankacılık yapmaya en uygun alanlardan biri olduğunu, çok yakın bir zamanda Tarım Kredi Kooperatifleri'nin katılım bankası kuracağını belirtmiştir. Ayrıca tarım sektörünün faizsiz finansman modellerine; bilhassa muşaraka ve murabaha sistemlerine uygun olduğunu dile getirmiştir. Sistemin devamlılığının ise tarım sektöründeki hasat sürelerinin diğer sektörlerle göre kısalığından dolayı yüksek olduğunu söylemiştir. Çiftçilerle yapılacak sözleşmeli üretim modeli ile hem tarımdaki rekolte kaybının önüne geçeceklerine hem de faizsiz finanse ettikleri üretimle de helal gıda ve gıda arz güvenliği konularına katkı sağlayacaklarını düşündüklerini ifade etmiştir. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tabi olduğu 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nun sağladığı imkânla banka ve sigorta şirketi kurma veya bu gibi kuruluşlara iştirak etme yetkisine sahip olduklarını, bu hakları doğrultusunda da bankacılık sektörüne, katılım bankası ile girmeyi planladıklarını dile getirmiştir (AA, 19.09.2018, www.aa.com.tr).

6. SONUÇ

İslami ya da yaygın kullanım adıyla katılım bankacılığı, İslam dininde faizin yasaklanmasından dolayı bankacılık işlemlerinde faiz yerine kâr-zarar ortaklığı prensibine dayalı olarak faaliyet gösteren bankalara denilmektedir. Bu yeni finans modelinin bankacılık zemininde yer almasının nedenleri arasında 1960'lı yıllardan itibaren Müslüman Arap ülkelerinde artan petrol satışlarına bağlı olarak milli gelir ve döviz miktarlarındaki büyümenin finansal sisteme entegre edilememesinin yarattığı sıkıntılar ve mevcut finansal yapının gayrimüslim batı ülkelerin güdümünde olmasından dolayı İslami usullere uygun bir yapıda bulunmaması gösterilmektedir.

2018 yılsonu itibarıyla dünyada faizsiz finans sistemi toplam 1.447 adet faizsiz finansman kurumu ve konvansiyonel alanda faaliyet gösteren kurumlarca uygulanan katılım pencerelerinden oluşmaktadır. Faizsiz bankaların varlıklarının toplam payı, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %5 bileşik büyüme oranı yakalayarak 1,760 trilyon USD seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamın mevcut büyüme performansının sürdürülmesi durumunda 2024 yılında 2,175 trilyon USD seviyesine ulaşması beklenmektedir. Faizsiz finans sektörünün toplam varlıkları ise 2012 yılından itibaren ortalama %6 büyüme performansı sergileyerek 2018 yılında 2,524 trilyon USD seviyesine yükselmiştir. Faizsiz finansın toplam varlıklarının 2024 yılına kadar 3,472 trilyon USD seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Mevcut durumda dünyadaki en büyük İslami finans büyüklüğüne ve İslami kurum sayısına sahip ülkeleri İran, Suudi Arabistan ve Malezya iken dünyanın en büyük İslami aktiflere sahip bankaları Al Rajhi Bank (S. Arabistan), National Commercial Bank (S. Arabistan) ve Kuwait Finance House (Kuveyt) olmuştur.

Türkiye'de bankacılık faaliyetleri batıya kıyasla oldukça geç bir dönemde başlamıştır. Bunun nedenleri arasında Osmanlı döneminde Türk halkının genellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraş; ticaret, tefecilik ve sarraflık gibi işleri gayrimüslim tabaya bırakmış olması, faiz ve para ticaretinin Türk ve Müslümanlara yasaklanmış olması, Osmanlı'nın batı Avrupa'daki sanayi devrimine ayak uyduramaması ve Osmanlı ekonomisinin esnaf ve zanaatkâra dayanan kapalı bir görünümde olması yer almaktadır. Türkiye'de modern anlamdaki bankacılık faaliyetleri Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşmiştir. Türk bankacılık sistemi özellikle 1980 yılından sonra ekonomideki liberalleşme ve dışa açılma politikalarının etkisiyle önemli gelişmeler göstermiştir. Türkiye'de mevcut durumda faaliyet gösteren üç tür banka grubu ve bu üç türe ait toplam 54 banka bulunmaktadır. Bu bankaların 34'ü mevduat, 14'ü kalkınma ve yatırım ve 6'sı da katılım bankacılığı alanında faaliyet göstermektedir. 2019 yılsonu itibarıyla sektörde faaliyet gösteren bankaların aktif toplamı 4.491 trilyon TL olup; bu rakamın 3.9 trilyon TL'si (yaklaşık %87'si) mevduat bankalarına, 302 milyar TL'si (%6.7'si) kalkınma ve yatırım bankalarına ve 284 milyar TL'si (%6.3'ü) katılım bankalarına aittir. 2009 yılında sektör aktiflerinin GSYH'ye oranı %85 iken, bu oran 2019 yılsonunda %104,9 seviyesine yükselmiştir.

Türkiye'de katılım bankaları, 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Finans Kuruluşları (ÖFK) statüsü ile kurulmuşlardır. ÖFK'lar 1 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile hukuki statü değiştirilerek 'Katılım Bankaları' adı altında faaliyetlerine devam etmişlerdir. Türk bankacılık sektöründe 2019 itibarıyla altı katılım bankası faaliyet göstermekte olup; bunlar yabancı özel sermayeli Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları ile kamu sermayeli Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Türkiye Emlak Katılım Bankalarıdır. Bu bankaların toplam aktif büyüklüğü 2019 itibarıyla 284 milyar TL, toplam öz kaynakları ise yaklaşık 22 milyar TL seviyesindedir. Toplanan fonlar 215 milyar TL, kullandırılan fonlar 149 milyar TL ve toplanan fonun kullandırılan fona dönüşme oranı yaklaşık %70 civarındadır. Bu oranın aynı dönemde bankacılık sektöründe %106 seviyesinde olduğundan, katılım bankacılığında toplanan fonların tekrar kullandırım oranının düşük kaldığı görülmektedir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin (TKBB) deklare ettiği 'Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025' raporunda katılım bankalarının amacının 2025 yılı itibarıyla bankacılık sektörü içindeki pazar payını %15'e ve toplam aktiflerini 300 milyar USD seviyesini çıkarmak olarak bildirilmiştir. Bu kapsamda belirlenen hedefe ulaşılması durumunda toplam varlıklarının GSYH'ya oranının %20,5'e; toplanan fonların 181 milyar USD'ye; kullandırılan fonların 206 milyar USD'ye ve toplam özkaynaklarının 30 milyar USD'ye çıkacağı öngörülmüştür.

Çalışmada katılım bankalarının 2025 yılı hedeflerine ulaşip ulaşamayacakları 2019 yılı konjonktüründen yıllık bileşik büyüme oranlarıyla (YBBO/CAGR) ve döviz kuru 2019 yılı USD alış kur ortalaması olan 1 USD=5,19 TL oranından matematiksel olarak hesaplanmaya çalışılmıştır. Katılım bankacılığı alanında yapılan diğer çalışmalarda katılım bankalarının 2025 yılı hedeflerinin matematiksel olarak değerlendirilmesinin yapıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Oluşturulan senaryo hesaplamaları sektörün 2009-2019 yılları arasındaki yıllık bileşik büyüme performansını sürdüreceği varsayımı altında kurgulanmıştır. Katılım bankalarının aktif hedeflerine yönelik yapılan hesaplamalarda sektör toplam aktiflerinin 2009-2019 yılları arasında YBBO %23,65 olarak gerçekleşmiş; bu büyüme verisiyle devam edilmesi durumunda sektör aktiflerinin 2025 yılında 179 milyar USD'ye ve pazar paylarının %8,22' ye çıkacağı görülmüştür. Bulunan bu sonucun ise hem katılım bankalarının 2025 yılında ulaşmayı arzu ettikleri (%15 sektör payı-300 milyar USD toplam aktif) hem de TKBB'nin 2015 yılı konjonktüründen bakarak yaptığı hesaplamalarda doğal büyüme verisiyle beklediği sonucun (%11 pazar payı-210 milyar USD aktif büyüklük) altında kaldığı görülmüştür. Bu nedenle katılım bankacılığı sektörünün 2025 yılında amaçladıkları %15 pazar payı ve 300 milyar USD aktif toplamına erişebilmelerinin 2019-2025 yılları arasında sektör aktiflerinin bileşik oranda yıllık %36,70 oranında büyümesine bağlı olduğu bulunmuştur.

2009-2019 yılları arasında toplanan fonların doğal büyüme verisi altında 2025 yılında ne kadarlık bir seviyeye ulaşacağına yönelik yapılan değerlendirmede; 2009-2019 yılları arasında toplanan fonların YBBO'nun %23,05 olarak gerçekleştiği ve bu ortalamayla 2025 yılına kadar devam edilmesi durumunda 132 milyar USD'ye ulaşacağı hesaplanmıştır. Hesaplanan bu rakamın strateji belgesinde toplanan fon hedefi olan 181 milyar USD'nin altında kaldığı, fakat TKBB'nin 2015 yılı konjonktüründen bakarak toplanan fonlara yönelik doğal büyüme verisiyle beklediği sonucun (126 milyar USD) üstünde gerçekleştiği bulunmuştur.

Kullandırılan fonların doğal büyüme verisi altında 2025 yılında ne kadarlık bir seviyeye ulaşacağına yönelik yapılan değerlendirmede; 2009-2019 yılları arasında kullandırılan fonların YBBO'nun %19,62 olarak gerçekleştiği ve bu ortalamayla 2025 yılına kadar devam edilmesi durumunda kullandırılan fonların 78 milyar USD'ye ulaşacağı görülmüştür. Hesaplanan bu rakamın hem strateji belgesinde kullandırılan fon hedefinin (206 milyar USD) hem de TKBB'nin 2015 yılı konjonktüründen bakarak yaptığı hesaplamalarda kullandırılan fonlara yönelik doğal büyüme verisiyle beklediği sonucun (143 milyar USD) altında kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla katılım bankacılığı sektörü gerek kullandırılan fonlarda gerekse de toplanan fonlarda 2025 yılı için belirlenen hedefleri, mevcut büyüme verisiyle aktifler ve bankacılık pazar payında olduğu gibi yakalayamamaktadır. Katılım bankalarının belirledikleri hedeflere ulaşamama nedenleri arasında şu hususların bulunduğu görülmüştür:

- ✓ Katılım bankalarının konvansiyonel bankalara göre daha yeni bir bankacılık türü olmasından dolayı müşterilerine yeterli güveni verememeleri, bazı yatırımcıların ve potansiyel müşterilerin bu kurumların ne olduklarını bilmediklerinden şüpheyle yaklaşmaları; bu nedenle de fon talep edenlerin finansman sağlamada temel kaynak olarak konvansiyonel bankaları görmeleri,
- ✓ Katılım bankacılığının dini etkenler dışında tercih edilme nedenlerinin yetersiz olması,
- ✓ Sektörün öz sermayesinin, banka sayısının, yeterli ve çeşitli ürün, hizmet ve piyasalarının konvansiyonel bankalara kıyasla düşük düzeyde olması, ayrıca İslami

- kural ve yasaklara tam olarak uyum zorunluluklarından dolayı rekabet güçlerinin zayıf olması,
- ✓ Katılım bankacılığının çalışma prensipleri ve ürünlerinin toplum tarafından tam olarak idrak edilememesi; medyanın ve diğer paydaşların sektöre istenilen düzeyde ilgi göstermemeleri,
  - ✓ Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi otomatik devreye giren bir temerrüt faiz mekanizması bulunmamasından kaynaklı ek dışsallıklar, buna bağlı olarak ortaya çıkan kredi riski ve beraberindeki borç ödemelerinin geciktirilmesine bağlı olarak aktif kalitesindeki bozulmalar,
  - ✓ Katılım bankası bilançolarının ağırlıklı kısmını İslami finansın değer ve kurallarıyla uyumlu görünmekle birlikte ortaklık, kâr ve zarar paylaşım esasına uyum normu düşük olan, konvansiyonel finansman ürünlerine benzerlik oranı yüksek murabaha, icare ve istisna gibi ürünlere dayalı fonlamaların oluşturması; bu yüzden desteklenmesi gereken sektörlerin ve ekonomini içinde büyük önem taşıyan KOBİ'lerin finansmanında İslami finansman yöntemleri arasında bulunan ve ortaklık anlayışına dayanan mudarebe, müşareke, muzaraa ve musakat gibi enstrümanların yaygınlaşmamasına bağlı düşük fon kullandırım oranları,
  - ✓ Ticari sözleşmelerin hukuksal zeminde faiz eksenli olmasından kaynaklı İslam hukukuna uygun hazırlanan sözleşmelerle arasındaki uyum sorunu,
  - ✓ Toplanan fonların kullandırılan fonlara dönüşüm oranının konvansiyonel bankalara göre düşük seviyede kalması,
  - ✓ Katılım finansmanı alanındaki eğitim faaliyetlerinin yetersizliğinden kaynaklı sistemin felsefesine hâkim yetişmiş insan gücü eksikliği ve buna bağlı olarak sektör çalışanlarının önemli bir çoğunluğunun daha önce konvansiyonel bankacılık alanında istihdam edilmiş olmasının da etkisiyle ortak bir dilin oluşmaması; konvansiyonel banka terimlerinin kullanılmaya devam edilmesi (kredi, faiz, İslami bono, İslami repo gibi) ve bu nedenle de müşterilerin katılım bankacılığı algısının olumsuz yönde etkilenmesi,
  - ✓ Sektöre yönelik yatırımların konvansiyonel bankalara göre gerek yeni bankalar kurulması yoluyla gerekse de mevcut bankaların sermaye artışları ile kamusal yatırımlar dışında düşük seviyede kalması,
  - ✓ İstanbul'un muhtemel finans ve İslami finans merkezi olmasına yönelik çalışmaların istenen düzeyde olmamasıdır.

Belirtilen bu nedenlerden dolayı katılım bankaları açısından en büyük zorluğun ölçekten kaynaklanan tanınmama ve sektörde söz sahibi olamama olduğu görülmüştür. Bu zorluğun da sektör paydaşlarının katılım bankacılığı sektörünün genişlemesi yolundaki istekliliği ve bu konudaki işbirlikleri ile aşılmasının kolaylaşacağı; bu durumun aynı zamanda başarılı iş birliklerini ortaya çıkararak ortak çalışma kültürünün de gelişmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Sayıları 500'ün üzerinde olan faizsiz bankaların global ölçekte Müslüman nüfusun %12'sine denk gelen bir pazar payına ulaştığı; bu nedenle de ilave %10-15 gibi hızlı bir büyüme potansiyeli barındırdığı düşünülmektedir. Katılım bankalarının 2025 yılında belirledikleri %15 pazar payını yakalamalarına yardımcı olabilecek önerilerden bazıları şu şekilde özetlenebilir:

- ✓ Türkiye'de konvansiyonel bankalara katılım penceresi yoluyla faizsiz bankacılık yapma yetkisi verilerek faaliyetlerinin genişlemesinin, sistemin hızlı bir şekilde yayılmasının, ürün ve hizmetlerin ise çeşitlenmesinin sağlanması,
- ✓ Gerek kamusal sermaye ile kurulması planlanan Halk Katılım Bankası, Posta Katılım Bankası ve Tarım Katılım Bankası'nın; gerekse de kamu tarafından Türkiye'deki bankacılık faaliyetlerinin yüksek kârlılık yapısına sahip olmasının sağladığı avantajın özellikle yabancı sermaye tarafından yeni banka ya da şube açılışı için özendirilmesi; böylece faizsiz finansa yönelik yurt dışı İslami fonların hızlı bir şekilde Türkiye'ye kazandırılması,
- ✓ Sahip olduğu nitelikli insan kaynağı, tarihi cazibe merkezi oluşu, düşük saatlik iş gücü maliyetleri ve avantajlı coğrafi konumundan dolayı İstanbul'un dünyadaki önemli İslami finans merkezlerinden biri haline getirilmesi,

- ✓ Türkiye’de mevcut durumda özellikle dini hassasiyetleri nedeniyle sistem dışında kalan tasarrufların kazanılmasına yönelik proaktif aksiyon planlarının oluşturulması,
- ✓ Katılım bankalarının, reel sektörle uyum düzeyi yüksek yapılarına bağlı olarak finansal krizlere karşı konvansiyonel bankalara göre daha dayanıklı, tabana yaygın düşük riskli ve güvenilir olduklarının tüm görsel ve yazılı medya kanallarından deklarasyonunun sağlanması,
- ✓ Katılım bankacılığı sisteminde kullanılmakta olan ürünlerin etkinliğinin arttırılarak, sukuka dayalı kira sertifikalarının konvansiyonel bankalardaki tahvil piyasasına alternatif oluşturması gibi hemen hemen tüm bankacılık işlemlerinin katılım bankalarınınca da gerçekleştirilebiliyor oluşunun; konvansiyonel bankacılığa kıyasla düşük ücret ve komisyon yapısına yönelik farkındalık oluşturulması,
- ✓ Katılım bankalarında sunulan tüm ürün ve hizmetlerin rakiplerinden farklı olarak danışma kurulları vasıtasıyla İslami esaslara ve faizsizlik prensiplerine uygunluk denetimi neticesinde kendilerine verilen dini icazet belgelerine sahip olduklarının bilinirliğinin sağlanması,
- ✓ İslami finansman araçlarının hedef müşteri kitlesinin inançlı Müslüman kişilerle birlikte faiz hassasiyeti bulunmayan kişiler için de alternatif oluşturduğunun doğru iletişim kanallarıyla pazarlanması,
- ✓ Katılım bankacılığına ilişkin öğretim üyesi eksikliğinin giderilerek; açık öğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının geliştirilmesi,
- ✓ Katılım bankacılığı sisteminin felsefesini bilen donanımlı insan kaynağı eksikliğini; sertifikasyon ve bunlara yönelik gerekli eğitim çalışmalarının artırılarak giderilmesinin sağlanması,
- ✓ Katılım bankacılığı terminolojisinin bilinirliğinin yaygınlaştırılması,
- ✓ Yürürlükteki mevzuat, standart ve düzenlemelerin geliştirilerek katılım bankacılığı prensiplerine daha uygun hale getirilmesi,
- ✓ Sektör paydaşları ile katılım bankalarının görev ve sorumluluklarının sektör stratejileri doğrultusunda çok yönlü olarak belirlenmesi ve sürdürülmesi,
- ✓ Sistemdeki plasman ürün yapısının çeşitlendirilerek Türkiye’de henüz uygulanmayan veya hacmi oldukça düşük olan isticrar, menafaa, müsaveme, selem, paralel selem, musakat ve muzaraa gibi finansman yöntemlerinin yurt dışı uygulamalarının incelenerek katılım bankalarında uygulamaya alınması,
- ✓ Katılım bankaları için konvansiyonel bankalarda olduğu gibi KGF benzeri bir yapı kurularak mudarebe ve müşareke ürünlerinin geliştirilmesi; ayrıca mudarebe ve müşareke sukuk ihracının teşvikine yönelik düzenlemeler yapılması,
- ✓ Katılım bankacılığı sisteminin itibarını arttıracak girişimlerde bulunularak sistemin konvansiyonel bankacılık ile farkının ortaya konulması,
- ✓ Katılım bankacılığı sektörünün bankacılık sektörü içindeki gelişimini hızlı olarak sağlayabilmesine yönelik kamu otoritesince kapsamlı teşvik paketlerinin hazırlanması; bu sektörün kamu politikası nezdinde bebek endüstri (infant industry) kabul edilmesi,
- ✓ İslam Kalkınma Bankası’na ait fonlardan bu kuruluşlarının daha fazla yararlanabilmelerinin temin edilmesidir.

Katılım bankaları, bankacılık sisteminde yer alan diğer banka türlerinin rakibi değil tamamlayıcısı konumunda olmakla beraber belirli noktalarda rekabet unsuru da taşımaktadırlar. Bu bankaların kendilerine özgü çalışma prensipleri ve sorumluluk alıcı yapılarıyla başta kayıt dışı ekonomiyle mücadele etme olmak üzere; yastık altı tasarrufları sisteme dâhil etme, reel sektörün finansmanını sağlama, rekabetin artırılması ve dış sermayenin ülkeye çekilmesi gibi pek çok alana katkısı bulunmaktadır. Bu nedenlerle Türkiye ekonomisi için son derece önemli olan bu kurumların belirledikleri 2025 yılındaki vizyonel hedeflere ulaşabilmelerinin öncelikle sektöre yönelik yeni yatırımlara, algı ve itibar sorununun ortadan kalkmasına, katılım bankalarının bilinirliğinin artırılmasına ve sektördeki tüm paydaşların bir zaman planı ile uyumlu şekilde belirlenen stratejilere yönelik süreklilik arz eden çalışmalarına bağlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABDUL-RAHMAN, Y., İslam'da Bankacılık ve Finansman, Çev.: S. TUĞ ve M.A. TUĞ, Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 774s.
- AĞKAN, F., 2018. "AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği", Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), ss. 235-245.
- AKALIN, K. H., 2009. "Eski Ahit Metinlerinde J. Calvin'in Faiz Yorumu" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), ss.237-252.
- AKGÜÇ, Ö., 1989. 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayıncılık, İstanbul, 279s.
- AKIN, C., 1986. Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 441s.
- AKDEMİR, S., 2018. "Faizin Yarattığı Toplumsal Sorunlara Alternatif Arayışlar: Para Peşin Mal Vadeli Selem Sözleşmelerine Yenilikçi Bir Yaklaşım", Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), ss. 78-109.
- AKMAN, A., 2019. "İslâm Borçlar Hukukunda İstisnâ' (Eser) Sözleşmesi (Türk Hukuku İle Mukayeseli)", The Journal of Social Science , 3 (5) , ss.1-45
- AKTEPE, İ.E., 2010. İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 192s.
- AKTEPE, İ.E. ve DEREÇİ, M., 2019. "Katılım Felsefesi ve İnsani Bankacılık", Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 218-247.
- ALBAYRAK, R.A. ve ÖZSOY, Ş., 2019. "Katılım Bankacılığı Ekosistemi: Paydaşlar, Kurumlar ve Piyasalar", Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 78-99.
- ALKIŞ, A., 2018. "İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri", Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi , 2 (3) , ss. 120-133.
- ALTAN, M., 2001. Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık, Beta Yayınları, İstanbul, 337s.
- ALTINTAŞ, R., 2002. "Teolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu İnanç ve Davranış Problemleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(1), ss. 55-84.
- ANADOLU AJANSI (AA), 2018. "Tarım Krediden Katılım Bankası Hamlesi", <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/tarim-krediden-katilim-bankasi-hamlesi/1259141> (19.09.2020).
- ARAS, O. N. ve ÖZTÜRK, M., 2011. "Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3 (2), ss. 167-179.
- ARICAN, E., YÜCEMEMİŞ, B. ve ÇETİN, A., 2019. "İslami Bankacılığın Kalkınmadaki Rolü ve Finansal Krizlere Yaklaşım", Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 382-416.
- ARSLAN, E.C., 2017. "Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları", Tartışma Metinleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.
- ARSLAN, F., 2018. "Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ARZOVA, S.B. ve ŞAHİN, B.Ş., 2019. "Tarımın Finansmanında Selem Yöntemi ve Muhasebe Kayıtları", Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 3 (7), ss. 32-47.
- ATKB (Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.), 2000. Türkiye'de Özel Finans Kurumları, İstanbul, 246s.
- _____, 2019. 2018 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 396s.

- _____, 2019. “31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu”, İstanbul, 149s.
- _____, 2020. “31 Aralık 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu”, İstanbul, 112s.
- _____, 2019. “Albaraka’yı Tanıyın”, <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx> (08.11.2019).
- _____, 2020. 2019 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 358s.
- _____, 2020. “Sendikasyon Kredisi Basın Bülteni”, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., https://www.albaraka.com.tr/pdf/SendikasyonkredisibasınBulteni_151210.pdf (19.02.2020).
- _____, 2020. “Ortaklık Yapısı”, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., <https://www.albaraka.com.tr/ortaklik-yapisi.aspx> (19.09.2020).
- AYANOĞLU, Y. ve KARAPINAR A. (Ed.), 2013. Bankaların Yönetimi ve Denetimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 228s.
- BABUŞCU, Ş. ve HAZAR A., 2016. Genel Bankacılık Bilgileri, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara, 260s.
- BAFRA, E., 2015. Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmelerinin Temelleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 168s.
- BAKKAL, A., 2016. “Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması”, Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21 (36), ss. 7-29.
- BATTAL, A., 1999. Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 281s.
- BATTAL, A., 2000. “Yeni Bankalar Kanunu’na Göre Özel Finans Kurumlarının Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri” Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Ed.: İ. Usul, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, ss. 197-209.
- BAYAR, D. ve BAŞAR, M., 1999. “Uluslararası Borçlanmalarda Sendikasyon Kredileri ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (1), ss. 19-36.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) ve TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), 2014. Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay, Ankara, 103s.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2019. “Resmi Gazetede Yayımlanan Kurul Kararları”, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0356.pdf (10.11.2019).
- _____, 2020. “Hakkımızda”, <https://www.bddk.org.tr/Hakkimizda/Misyon-ve-Vizyon/10> (30.01.2020).
- _____, 2020. “Aylık Bülten”, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (19.09.2020).
- BULUT, H. İ. ve ER, B., 2012. Katılım Finansmanı: Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, TKBB Yayınları, İstanbul, 392s.
- BÜYÜKDENİZ, A., 2000. “Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri”, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Ed.: İ. Usul, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, ss. 23-28.
- CANBAZ, M., 2016. Katılım Bankacılığı, Beta Yayınları, İstanbul, 270s.
- _____, 2017. “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Gelişimi”, Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınevi, İstanbul, ss.149-214.

- CIBAFI (General Council for Islamic Banks and Finacial Institutions), 2020. "About", <https://www.cibafi.org/About>, (11.02.2020).
- ÇATIKKAŞ, Ö., YATBAZ, A. ve TORUN, B., 2019. "Katılım Bankalarında Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Uygulamaları", Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabancı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 322-343.
- ÇELİK, İ., 2017. "Meşru' Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı", Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (3), ss. 381-396.
- ÇELİK, S., ve KAYA, F., 2017. "Gözde Finansman Aracı; Sukuk", Katılım Bankacılığı, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 147-194.
- DARÇIN, A.C., 2007. "Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEMİRGİL, B. ve TÜRKAY H., 2017. "Tarihsel Süreç İçerisinde Faizin Kuramsal Açından Gelişimi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18(2), ss.131-160.
- DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı), 2019. Kur'an-ı Kerim Meali, Ankara, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf> (15.09.2019).
- DOĞAN, İ. ve KARAKAŞ, H., 2017. "Katılım Bankacılığı Hakkında Genel Bilgiler", Katılım Bankacılığı, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınları, İstanbul, ss.1-14.
- DOĞAN, İ. ve KAYA, F., 2017. "Türkiye'de Katılım Bankacılığının Mevcut Durumu ve Geleceği", Katılım Bankacılığı, Ed. F. Kaya, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 283-306.
- DOĞAN, E., 2017. "Banka ve Bankacılık Kavramları", Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınevi, İstanbul, ss.3-22.
- DOĞAN, Ö., 2017. "Banka Türleri", Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınevi, İstanbul, ss.71-88.
- DURMUŞ, A., SEVİNÇ, E. ve KÜTÜK, H., 2019. "Katılım Bankacılığı Likidite Yönetimi Uygulamaları ve Kullanılan Ürünler", Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabancı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 248-267.
- DÜNYA, 2018. "PTT Katılım Bankası Kuruyor", <https://www.dunya.com/finans/haberler/ptt-katilim-bankasi-kuruyor-haberi-429485> (19.09.2020).
- ERDOĞAN, A., 2004. "Basel Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkisi ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerine Uyum Süreci", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (1), ss. 141-182.
- ERDOĞAN, D., 2011. "Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları" Yüksek Lisans Projesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- ERDOĞAN, İ., 1990. "İstisna Sözleşmesi ve Bazı İş Görme Sözleşmeleri İle Karşılaştırılması", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(1), ss. 135-172.
- ERSOY, A. ve HAZIROĞLU, T., 2019. "İslam İktisadi ve İslami Finansın Temel İlkeleri", Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabancı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 42-77.
- ERTEM, Ü., 2015. Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri, Ekin Yayınları, Bursa, 323s.
- ERTÜRK, A., 2000. "Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü ve Yarını", Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Ed.: İ. Usul, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, ss. 11-13.
- ESKİCİ, M.M., 2007. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri" Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ESKİCİ, M., 2017. "Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Projesi, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- EŞİYOK, Z., 2008. “Katılım Bankalarının Kullandıkları Krediler ve Karşılaştıkları Riskler” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- EY (Ernst&Young), 2014. Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu 2013– 2014 Sektörel Dönüşüm, İstanbul, 84s.
- EYÜPGİLLER, S., 2000. Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 278s.
- GEDİKLİ, A. ve ERDOĞAN, S., 2019. “Malezya'da İslami Finans ve İslami Bankacılık Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme”. *Bilimname*, 2019 (38), ss. 251-287.
- GÖKALP, M.F. ve TURAN, T., 1993. İslam Toplumunun Ekonomik Yasası, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 134 s.
- GÖRMÜŞ, Ş. ve YABANLI, A., 2019. “Katılım Bankacılığı Ekosisteminin Gelişimi”, Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 100-135.
- GÜLENCER, İ., ERTUGAY, E. ve TUNEL, R.K., 2019. “Faizsiz Finansal Araçlarda Ölçüm Sorunları”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 12 (3), ss. 787-807.
- GÜNAL, M., 2001. Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği, ATO Yayınları, Ankara, 242s.
- GÜNEY, A., 2017. Banka İşlemleri, Beta Yayıncılık, İstanbul, 206s.
- GÜNEY, A., 2018. “Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulamaları ve Kamunun Katılım Bankacılığındaki Rolü ve Girişiminin Değerlendirilmesi”, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HACAK, H. ve GÜRBÜZ, Y.E., 2019. “Katılım Bankacılığı Ekosisteminin Gelişimi”, Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 296-321.
- HALİTOĞLU, İ., 2018. “Yatırım Araçlarının Fikhi Niteliği”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5s(8), ss. 139-163.
- HALİTOĞLU, İ., HALAÇOĞLU, B. ve AKKAYA, Ü., 2019. “Katılım Bankacılığında Mevzuat, Denetleme ve Hukuki Altyapı”, Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 188-217.
- HAZAR, A. ve BABUŞCU, Ş., 2017. Bankacılığa Giriş, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara, 246s.
- HAZIROĞLU, T., 2019. “Katılım Felsefesi ve İnsani Bankacılık”, Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 26-36.
- HMB (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı), 2019. Yeni Ekonomi Programı Dengelenme-Disiplin Değişim 2019-2021, Ankara, 34s.
- IDB (Islamic Development Bank), 2020. “Member Countries”, <https://www.isdb.org/isdb-member-countries> (30.09.2020).
- IFSB (Islamic Financial Services Board), 2020. “Background”, <https://www.ifsb.org/background.php> (13.02.2020).
- IFSB, 2020. “Membership”, <https://www.ifsb.org/membership.php> (13.02.2020).
- IIFM (International Islamic Financial Market), 2020. “Corporate Profile”, <https://www.iifm.net/about-iifm/corporate-profile/> (11.02.2020).
- IIRA (Islamic International Rating Agency), 2020. “Corporate Profile”, <http://iirating.com/corprofile.aspx> (13.02.2020).
- İÇELLİOĞLU, C. Ş., 2019. “Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: S&P Sukuk Endeksi ve Geleneksel Tahvil Endeksi Üzerine Bir Uygulama”, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), ss. 43-62.
- İSLAMOĞLU, M., 2017. “Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, F. Kaya (Ed.), Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 105-145.

- KALAYCI, İ., 2013. “Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?” Uluslararası Yönetim İşletme ve İktisat Dergisi, 9(19), ss.52-74.
- KANDEMİR, O., 2017. “Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi”, Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınevi, İstanbul, ss.43-58.
- KAPICI, N., 2018. “Katılım Bankalarının Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 4 (2), ss. 43-61.
- KARAKAHYA, B. ve ÇELİK, S., 2017. “Katılım Bankacılığı Finansman Sistemi: Temel İlkeler ve Uygulama Esasları”, Katılım Bankacılığı, Ed.: F. Kaya, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 79-105.
- KARAKOÇ S., 2003. İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü, Diriliş Yayınları, İstanbul, 60s.
- KAYA, F. ve DOĞAN, İ., 2017. “Faizsiz Sigortacılık: Tekâful”, Katılım Bankacılığı, Ed. F. Kaya, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 215-236.
- KAYA, F. ve KARAKAHYA, B., 2017. “Katılım Finansman Sistemi Çerçevesinde Kurulan Kurum ve Kuruluşlar”, Katılım Bankacılığı, Ed. F. Kaya, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 237-262.
- KAYA, Ö., 2010. “Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KAYAHAN C., GÖRKAŞ, İ. ve ÖNK, H., 2016. “Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Avrasya Özel Sayısı, ss.70-90.
- KB (Kalkınma Bakanlığı), 2013. Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018), Ankara, 199s.
- _____, 2015. Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018) İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı, Ankara, 53s.
- KELLEROĞLU, F., 2018. “Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- KOÇAK, A., 2018. “Katılım Bankacılığı ile Mevduat Bankacılığının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- KOMİSYON, 1992. İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri, Ensar Vakfı Yayınları, İstanbul, 549s.
- KTKB (Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.), 2019. “Esas Sözleşme”, İstanbul, 22s.
- _____, 2019. 2018 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 415s.
- _____, 2019. “Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi ve Mali Ortaklıkları 1 Ocak-31 Aralık 2018 Dönemine Ait Bağımsız Denetim Raporu, Konsolide Finansal Tablolar ve Finansal Tablolara İlişkin Dipnotlar”, İstanbul, 134s.
- _____, 2019. “Özel Cari Hesaplar”, <https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/hesaplar/cari-hesaplar> (11.10.2019).
- _____, 2019. “Katılma Hesabı”, <https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/hesaplar/katilma-hesapları/katilma-hesabi> (15.10.2019).
- _____, 2019. “Ortaklık Yapısı”, <https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/kurumsal-bilgiler/ortaklik-yapisi> (08.11.2019).
- _____, 2019. “Üst Yönetim”, <https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/kurumsal-bilgiler/yonetim?tab=ustyonetim> (08.11.2019).
- _____, 2020. 2019 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 393s.

- _____, 2020. “1 Ocak-30 Haziran 2020 Dönemine Ait Bağımsız Denetim Raporu, Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Finansal Tablolara İlişkin Dipnotlar”, İstanbul, 82s.
- _____, 2020. “Ortaklık Yapısı”, <https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/kurumsal-bilgiler/ortaklik-yapisi> (20.09.2020).
- KUTUB, S., 1993. İslam Kapitalizm Çatışması, Beka Yayınları, İstanbul, 176s.
- MASB (Malaysian Accounting Standards Board), 2020. “Background”, <http://www.masb.org.my/pages.php?id=203> (30.09.2020).
- MBS (Mevzuat Bilgi Sistemi), 2019. “5411 Sayılı Bankacılık Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf> (08.10.2019).
- _____, 2019. “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098-20120704.pdf> (06.12.2019).
- _____, 2020. “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf> (31.01.2020).
- _____, 2020. “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik”, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10738&MevzuatIliiski=0&sourceXmlSearch=kredi%20i%C5%9Flemleri> (19.02.2020).
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2011. Banka Kuruluş İşlemleri, Ankara, 70s.
- MİLLİYET, 2012. “Türkiye'deki Banka Sayısı 51 Yıl Geriye Gitti”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiyedeki-banka-sayisi-51-yil-geriye-gitti-1489493> (01.12.2019).
- _____, 2015. “Halk Katılım Bankası'nın Kuruluş İzni İptal Edildi”, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/halk-katilim-bankasi-nin-kurulus-izni-iptal-edildi-11036689> (02.12.2019).
- NADIROV, O., 2018. “Katılım (İslami) Bankaları ve Ticari Bankalarda Müşteri Tercihleri: Türkiye Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- OKAY, G., 2017. “Temel Bankacılık Hizmet ve Ürünleri”, Bankacılık Giriş ve İlkeleri, F. Kaya (Ed.), Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 23-42.
- ÖZBİLEN, Ş., 2013. Mali Yapı, Gazi Kitabevi, Ankara, 355s.
- ÖZCAN, M.E. ve HAZIROĞLU, T., 2010. “Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı”, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Ed.: İ. Usul, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, ss. 191-196.
- ÖZDEMİR, A., 2012. “Karz Akdinin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12 (1), ss. 125-145.
- ÖZDEMİR, H.A., 2005. “Son Peygamber’in (S.A.V.) Son Mesajı Olarak Vedâ Hutbesi”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 5(1), ss.95-112.
- ÖZEN, E., 2019. “Katılım Bankacılığına Özgü Yatırım Araçları ve Dünyada Katılım Bankacılığı”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZGÜR, E., 2007. “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği”, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- ÖZSOY, İ., 1987. Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı, Timaş Yayınları, İstanbul, 177s.
- ÖZSOY, Ş., ve DEMİRAY, M. (Ed.), 2012. Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyt Türk Yayınları, İstanbul, 383s.
- ÖZTÜRK, N., 2011. Para Banka Kredi, Ekin Yayınevi, Bursa, 565s.
- ÖZULUCAN A. ve DERAN A., 2009. “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması” Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), ss.85-108.

- ÖZULUCAN, A. ve ÖZDEMİR, F.S., 2010. Katılım Bankacılığı; Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar, Bağımsız Denetim, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 408s.
- PARASIZ, İ., 2000a. Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, Banksis Yayınları, İstanbul, 360s.
- _____, 2000b. Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 692s.
- PEHLİVAN, P., 2016. “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (31), ss. 296-324.
- PIÇAK, M. 2012. “Faiz Olgusunun İktisadi Düşünce Tarihindeki Gelişimi”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(4), ss.61-92.
- RG (RESMİ GAZETE), 1984. “TC Merkez Bankası’nın Özel Finans Kurumları İle İlgili 1 Sayılı Tebliği”, 21 Mart, s. 9-10.
- SANCAR, M. A., 2019. “Türkiye’de Teverruk ve Yeniden Yapılandırmada Teverruka Alternatif Bir Ürün Olarak Yeniden Yapılandırma Tekafül Fonu”, İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 5 (2), ss. 169-195.
- SARAÇ, M. ve ÇAKMAK, U., 2019. “İslami Finansta Risk Yönetimi”, Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Ed.: Ş. Görmüş, R. A. Albayrak ve A. Yabanlı, TKBB Yayınları, İstanbul, ss. 344-381.
- SBB (Strateji ve Bütçe Başkanlığı), 2018. 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Ankara, 304s.
- _____, 2019. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Ankara, 191s.
- SELMİ, J., 2018. “Katılım Bankacılığı Sistemi ve Faizin Yeri: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SERPAM (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi), 2013. İslâmi Finans, İstanbul, 12s.
- SÜMER, G. ve ONAN, F., 2015. “Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (3), ss. 296-308.
- ŞAHİNKAYA, S., 2002. “Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası’ndan Türkiye Kalkınma Bankası’na: 1975-2001 Döneminde Kurumsal Yapıdaki Temel Dönüşümler Üzerine Düşünceler ve Bazı Öneriler”, ss. 1-22, <http://content.csbs.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/P139.pdf> (04.10.2019).
- TABAĞOĞLU A., 2013. İslam İktisadına Giriş, Dergah Yayınları, İstanbul, 580s.
- TAKAN, M., 2002. Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayıncılık, Ankara, 766s.
- TAKAN, M. ve BOYACIOĞLU, M.A., 2011. Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayıncılık, Ankara, 623s.
- TAT, H., 2014. “Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık) Sistemi Türk Bankacılık Sistemine Kazandırdığı Ürünler Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Gelişimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2008. 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, İstanbul, 271s.
- _____, 2019. “Banka ve Şube Sayıları”, https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp (03.10.2019).
- _____, 2019. “Banka Çalışan ve Şube Bilgileri-Eylül 2019”, <https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/eylul--2019---banka,-calisan-ve-sube-bilgileri-/3811> (14.11.2019).

- _____, 2019. “Banka Bilgileri”, https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_Listesi.asp?tarih=15/11/2019 (15.11.2019).
- _____, 2019. “Banka ve Sektör Bilgileri”, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (19.09.2020).
- TDV (Türkiye Diyanet Vakfı), 2019. “Faiz”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz> (16.09.2019).
- _____, 2020. “İstisna”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istisna--akit> (20.02.2020).
- TEKB (Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.), 2019. Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi 30 Haziran 2019 Tarihinde Sona Eren Ara Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetim Raporu, İstanbul, 74s.
- _____, 2019. 30 Eylül 2019 Tarihinde Sona Eren Ara Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetim Raporu, İstanbul, 65s.
- _____, 2019. 2018 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 88s.
- _____, 2020. 2019 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 152s.
- _____, 2020. “Yönetim Kurulu”, <https://www.emlakbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda/yonetim-kurulu> (20.09.2020).
- _____, 2020. 30 Haziran 2020 Tarihinde Sona Eren Ara Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetim Raporu, İstanbul, 96s.
- TENEKECİ, M., 2017. “Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Projesi, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- TFKB (Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.), 2019. 2018 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 372s.
- _____, 2019. Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, İstanbul, 136s.
- _____, 2019. “Katılım Bankacılığı Nasıl İşler”, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/Sayfalar/katilim-bankaciligi-nasil-isler.aspx> (29.10.2019).
- _____, 2019. “Türkiye Finans Hakkında”, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taninin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx> (08.11.2019).
- _____, 2019. “Yönetim Kurulumuz”, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/yonetim-kurulumuz/Sayfalar/yonetim-kurulumuz.aspx> (08.11.2019).
- _____, 2020. 31 Aralık 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, İstanbul, 119s.
- _____, 2020. 2019 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul, 332s.
- _____, 2020. 30 Haziran 2020 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, İstanbul, 83s.
- _____, 2020. “Ortaklık Yapısı”, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx> (20.09.2020).
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), 2005. Yıllık Sektör Raporları, İstanbul, 55s.

- _____, 2010. 2010 Yılı Sektör Raporu, İstanbul, 103s.
- _____, 2013. Katılım Bankaları 2013, İstanbul, 112s.
- _____, 2015. Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025, İstanbul, 86s.
- _____, 2017. Katılım Finans, İstanbul, 268s.
- _____, 2018a. Faizsiz Finans Sözlüğü, İstanbul, 47s.
- _____, 2018b. Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar, İstanbul, 160s.
- _____, 2019. Katılım Bankaları 2018, İstanbul, 120s.
- _____, 2019. “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Tarihçesi”, <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> (04.10.2019).
- _____, 2019. “Hakkımızda”, <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> (28.10.2019).
- _____, 2020. Katılım Bankaları 2019, İstanbul, 149s.
- _____, 2020. “Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?”, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> (22.02.2020).
- _____, 2020. “Diğer İstatistikler”, <http://www.tkbb.org.tr/diger-istatistikler> (18.09.2020).
- _____, 2020. “Veri Seti”, <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti> (19.09.2020).
- _____, 2020. “Banka Genel Bilgileri”, <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri> (20.09.2020).
- _____, 2020. TKBB Katılım Finans Dergisi, 21 (4), İstanbul, 84s.
- TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu), 2019. “Sıkça Sorulan Sorular”, <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.sss> (15.10.2019).
- TOPDAĞ, D., 2018. “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye’deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- TOPOĞLU, E. 2013. “Modüler İktisat Sctrüktürüne Göre Ödünç İlişkisi (İslam Ekonomisinde Karz-ı Hasen Örneği)”, Akademik Bakış Dergisi, 34, ss. 1-11.
- TUNÇ, H., 2016. Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınevi, İstanbul, 326s.
- URAL, M., 1999. “Bankacılık Sistemimizde Verimlilik”, DEÜ İİBF Dergisi, 14 (2), ss. 147-157.
- VKB (Vakıf Katılım Bankası A.Ş.), 2019. Vakıf Katılım Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihi İtibarıyla Hazırlanan Kamuya Açıklanacak Konsolide Finansal Tablolar, Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar İle Denetim Raporu, İstanbul, 117s.
- _____, 2019. 30 Eylül 2019 Tarihi İtibarıyla Hazırlanan Kamuya Açıklanacak Konsolide Olmayan Finansal Tablolar, Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar İle Denetim Raporu, İstanbul, 75s.
- _____, 2020. “Yönetim Kurulu”, <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/yonetim-kurulu> (20.09.2020).
- _____, 2020. “Ortaklık Yapısı”, <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/ortaklik-yapisi> (20.09.2020).

- _____, 2020. “2019 Faaliyet Raporu”, <https://www.vakifkatilim.com.tr/documents/Flipbook2019/tr/m-3-14.html> (21.09.2020).
- _____, 2020. Ana Sözleşme, İstanbul, 11s.
- YAZICI, M., 2017. Bankacılığa Giriş, Beta Yayıncılık, İstanbul, 214s.
- YEŞİLYAPRAK M., 2012. Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmesi ve Etkin Subjektif Kriterlerin Anket Yöntemi İle Ölçümü, Beta Yayınevi, İstanbul, 278s.
- YILDIRIM, İ., 2014. “Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 6 (2), ss. 49-58 .
- YILMAZ, C., 1993. “Türkiye’de Kırsal Sanayinin Desteklenmesi ve İşçi Şirketleri Örneği”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(1), ss.305-334.
- YÜKSEL, S., 2017. “İslami Bankacılıkta Fon Toplama / Fon Kullandırma Yöntemleri ve İslami Finansmanda Sukuk”, İslam Ekonomisi ve Finansı, Ed.:S. Erdoğan, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, ss.175-194.
- ZB-KKTC (Ziraat Bankası K.K.T.C.), 2020. “Tarihçe”, <http://www.ziraatbank-kktc.com/hakkimizda/tarihce> (21.01.2020).
- ZKB (Ziraat Katılım Bankası A.Ş.), 2018. “Esas Sözleşme”, İstanbul, 12s.
- _____, 2019. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, İstanbul, 126s.
- _____, 2019. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, İstanbul, 117s.
- _____, 2020. “Ortaklık Yapısı”, <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/ortaklik-yapisi> (20.09.2020).
- _____, 2020. “Bankamız Yönetimi”, <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/kurumsal-bilgiler/Sayfalar/bankamiz-yonetimi.aspx> (20.09.2020).
- _____, 2020. 2019 Faaliyet Raporu, İstanbul, 312s.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı

:Mustafa Hakan ŞİMŞEK

Doğum Yeri ve Tarihi

:Kayseri-02.01.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi

:Ankara Üniversitesi SBF İktisat Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi

:K.S.Ü. SBE İktisat Bölümü

Doktora Öğrenimi

:-

Bildiği Yabancı Diller

:İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri

:Uluslararası konferanslarda 4 adet bildiri

İş Deneyimi

Stajlar

:TCMB (2010)

QNB Finansbank A.Ş. (2010)

Projeler

:-

Çalıştığı Kurumlar

:Ankara Üniversitesi (2011-2011)

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (2011-2018)

K.S.Ü. (2018-Devam Ediyor)

İletişim

E-Posta Adresi

:mhsimsekk@gmail.com

Tel.

:0(530) 529 38 83

Tarih

:12.10.2020